СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ДУНЕБАБІНА ОЛЬГА АНДРІЇВНА

Прим. №____
УДК 81’25’27’42:305:323:341.1.

ЛІНГВОГЕНДЕРНИЙ ВИМІР ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

03 – Гуманітарні науки
035 – Філологія

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ О.А. Дунебабіна

Науковий керівник: **Компанцева Лариса Феліксівна,**
доктор філологічних наук, професор

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Дунебабіна О.А. Лінгвогендерний вимір гібридної війни. – Кваліфікаційна праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія, з галузі знань 03 Гуманітарні науки. – Національна академія Служби безпеки України, Київ, 2025.

Дисертацію присвячено вивченню визначенню структурно-семантичних і когнітивних лінгвогендерних особливостей гібридної війни. Пріоритизація гендерної тематики в різних сферах державного управління (економіка, освіта, фінансова політика, комунікаційна політика, сектор безпеки і оборони та інші), ратифікація Конвенції Ради Європи про запобігання насильства стосовно жінок та боротьбу із цими явищами та прийняття Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків до 2030 р. поставили перед лінгвістами новий виклик – систематизувати методологічні підходи лінгвогендерології для забезпечення практичних потреб Держави в умовах гібридної війни.

Комплексне дослідження лінгвогендерного виміру гібридної війни сприятиме виробленню механізмів забезпечення гендерної рівності в національних комунікативних практиках як одного з основоположних принципів розширення прав людини; впровадженню гендерного мейнстримінгу як принципу формування та реалізації державної політики забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні; унормуванню гендерної терміносистеми й системному її застосуванню у законодавчих дискурсах; проактивному запобіганню маніпуляціям РФ у гендерній сфері, зокрема викривленням у перекладах міжнародних документів та просуванню деструктивних антигендерних наративів. РФ активно використовує гендерну тематику в інформаційних операціях проти України, формуючи негативне ставлення до прав жінок, і гендерної рівності, впроваджуючи концептуальну картину світу «русского миру». Це призводить до спотворення терміна *гендер,* підриву правозахисних цінностей в Україні, національної безпеки

та стратегічного курсу на європейську інтеграцію. Вироблення лінгвістичних механізмів протидії цим маніпуляціям – сьогодні нагальне завдання науковців.

Емпіричну основу дисертації становлять 35 тис. 283 українськомовні публікації з ключовими словами *сексуальне насильство, феміністка/гендер,* 236 англійськомовні публікації з ключовими словами *sexual violence*, 20 тис. 631 російськомовна публікація з ключовими словами *сексуальное насилие, феминист/гендер*, представлені у медіадискурсі 2022-2025 рр. Ці матеріали отримані за допомогою автоматизованого аналітичного сервісу для оцінки інформаційного резонансу Attack Index. Проаналізовано 28 термінів і понять, представлених у 15 тлумачних та фахових словниках (англійсько-, українсько-, російськомовних) та українських нормативно-правових документах. Джерельною базою дисертації є: англійсько-, українсько- та російськомовні тексти Конвенції ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок; Записка Генерального секретаря ООН за результатами засідання 30 сесії Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок; Резолюцій РБ ООН 1325, 1820, 1888, 1889,1960, 2106, 2122, 2242, 2467, 2493; Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що у ній уперше інвентаризовано гендерну терміносистему, встановлено, що вона перебуває на етапі становлення та характеризується фрагментарністю, семантичною варіативністю й відсутністю нормативної уніфікації; виявлено суттєві розбіжності у використанні й трактуванні низки термінів; запропоновано класифікацію типів перекладацьких викривлень у російськомовних перекладах міжнародних документів з гендерних питань, що призводять до їх маніпулятивного трактування; удосконалено систематизацію деструктивних лінгвогендерних маркерів, що використовуються РФ в гібридній війні (цілеспрямоване формування негативної семантики термінів *фемінізм, гендерна рівність* і *права жінок*; використання комунікативних стратегій замовчування та заперечення злочинів СНПК, здійснених російськими військовими; впровадження деструктивних антигендерних наративів; використання хибних перекладів міжнародних документів з питань прав людини та

гендерної рівності, які спотворюють зміст оригіналу; домінування стереотипних патріархатних концептів та образів; проскрипція гендерно маркованих мовних форм); лінгвокультурологічний підхід до аналізу правового дискурсу, зокрема запропоновано досліджувати три його складники: наративну організацію, яка базується на формуванні національних гендерних наративів на основі міжнародних документів; комунікативні стратегії та мовотворення, зокрема в контексті творення нових термінів та понять; *дістали подальшого розвитку* теоретичне обґрунтування неолінгвістики як інноваційної парадигми лінгвістичних досліджень, лінгвогендерологію розглянуто як один з її складників; теорія трансформації поняття у термін Х. Флобера, що була доповнена складниками (1) відмежування ситуативно вживаних лексем від понять і повноцінних термінів у сфері гендерної політики для уніфікації фахової мови, (2) зафіксованості в термінологічних словниках.

Для всебічного вивчення лінгвогендерних особливостей гібридної війни, досягнення поставленої мети й розв'язання відповідних завдань у дисертації запропоновано методику комплексного дослідження лінгвогендерного виміру гібридної війни. Ця методика містить як загальнонаукові методи аналізу, синтезу і опису для виокремлення, систематизації та опису стану сучасних лінгвогендерних досліджень, мовно-правового регулювання гендерних аспектів мови та становлення гендерної терміносистеми, так і лінгвістичні: лексикографічний і термінологічний аналізи – для інвентаризації гендерної терміносистеми, контент-аналіз – для оброблення бази українського законодавства на сайті Верховної Ради України з метою подальшої змістової інтерпретації виявлених кількісних закономірностей використання терміна *гендер* та похідних від нього та доведення наявності в інфопросторі РФ штучного впливу та інформаційних операцій щодо нівелювання ідеї фемінізму та гендерної рівності; зіставний аналіз – для співставлення лінгвокультурологічної історії поняття *гендер* у дискурсивних практиках України, Великої Британії, США, РФ; етимологічний, семантичний і лексикографічний аналізи – для аналізу лексеми *гендер* в англійській, українській та російській мовах; дискурс-аналіз – для дослідження гендерної політики (на прикладі адвокації Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно

жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами); дослідження битви гендерно орієнтованих наративів РФ і України, виявлення особливостей позиціювання російських деструктивних наративів, пов’язаних з питанням СНПК, і визначення комунікативних стратегій деструктивного спрямування, що використовуються у політичному і пропагандистському дискурсах РФ з питань СНПК; порівняльний аналіз перекладів – для виявлення маніпулятивних викривлень оригінальних текстів міжнародних документів у російськомовних перекладах; контекстуально-інтерпретаційний – для інтерпретації лінгвістичних прийомів організації деструктивних наративів російської пропаганди з питань сексуального насильства в конфлікті.

Для інвентаризації гендерної терміносистеми запропоновано алгоритм відокремлення терміна від поняття та доведено, що поняття *гендер* та низка пов'язаних із ним понять (*гендерні відносини, гендерно зумовлене насильство, гендерні норми, гендерні ролі, гендерно трансформативні підходи, дискримінація, зумовлена статтю, стереотипи, зумовлені статтю та інші*) перейшли в статус термінів. Аналіз термінів, уживаних у словниках, нормативно-правових актах України та міжнародних документах, засвідчив, що лише обмежене коло понять (*гендер, гендерна рівність, гендерні стереотипи, сексизм, стать*) мають водночас чітке визначення, усталену нормативну присутність та міждисциплінарну інтеграцію.

У дисертації уточнено поняття *гендерно чутлива мова,* яке подається таким чином: мова, спрямована на відображення принципу гендерної інклюзії, зокрема, шляхом використання фемінітивів, позбавлена андроцентризму, сексизму, будь-яких інших дискримінаційних щодо статі та гендеру проявів. Вивчення і впровадження гендерно чутливої мови передбачає систематизацію її складових: гендерної термінології; технік уникнення сексизму, зокрема андроцентризму; гендерно маркованої лексики, зокрема фемінітивів; комунікативних стратегій (відмови від сексистських та дискримінаційних мовних форм; візуалізації та нейтралізації).

Порівняльний аналіз довів системне маніпулювання гендерним понятєвим апаратом у російськомовних перекладах англійськомовних автентичних текстів міжнародних документів за рахунок таких перекладацьких викривлень: (1) втрата

частини тексту під час перекладу та/або заміна пропущеного тексту іншими фрагментами оригінального тексту; (2) підміна гендерної термінології з метою спотворення подальшої політики або інтерпретації змісту першоджерела документів; (3) підміна понять, не пов'язаних з гендерною термінологією, з метою спотворення змісту документу; (4) одночасне використання зазначених маніпулятивних інструментів і помилок при перекладі; (5) звуження значення поняття у перекладах; (6) використання маргіналізованих у культурному та соціально-політичному дискурсах термінів для їх дискредитації; (7) використання різних варіантів перекладу одних і тих самих гендерних термінів. Встановлено, що причиною наявності викривлень є загальний соціально-політичний контекст та ідеологічна ситуація в РФ – домінування тоталітарної та патріархатної ідеології, відкидання цінності прав людини та прав жінок.

Запропоновано проактивно використовувати такі комунікативні стратегії протидії лінгвістичним маніпуляціям: (1) комунікативну стратегію візуалізації питання некоректності перекладів міжнародних документів російською мовою; (2) комунікативну стратегію адвокації виправлення наявних помилок; (3) комунікативну стратегію впровадження теми з гендерної термінології у фахову підготовку перекладачів. Визнано, що при перекладі українською мовою необхідно брати за основу автентичні англійськомовні міжнародні документи, а не російськомовні переклади.

Результати контент-аналізу виявили маніпулювання російською пропагандою поняттям *сексуальне насильство* шляхом використання комунікативних стратегій нейтралізації звинувачень російських військових у скоєних ними воєнних злочинах, перенесення відповідальності за злочини СНПК на Україну або її союзників, а також делегітимації діяльності та авторитету міжнародних організацій. Обґрунтовано, що лінгвістичний вимір наративної боротьби виявляється критично важливим для аналізу інформаційних атак, побудови контрнаративів та формування системної державної гендерної політики.

Ключові слова: *війна, гендерна рівність, гендерний стереотип, гендерно чутлива мова, дискурс, документи, комунікативна стратегія, маніпуляція, мовні засоби творення, наратив, неофілологія, номінація, переклад, терміносистема, фемінітив.*

ABSTRACT

Dunebabina O.A. Linguistic and Gender Dimension of Hybrid Warfare. Qualification work in the form of a manuscript.

Dissertation for the Doctor of Philosophy Degree in the Speciality 035 Philology. – National Academy of the Security Service of Ukraine, Kyiv, 2025.

The dissertation is devoted to the study of determining the structural, semantic and cognitive linguistic and gender features of hybrid warfare. Prioritisation of gender issues in various spheres of public administration (economy, education, financial policy, communication policy, security and defence sector, etc.), ratification of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and adoption of the State Strategy for Ensuring Equal Rights and Opportunities for Women and Men until 2030 have posed a new challenge to linguists - to systematise methodological approaches of linguistic gender studies to meet the practical needs of the State in the context of hybrid warfare.

A comprehensive study of the linguistic and gender dimension of hybrid warfare will contribute to the development of mechanisms to ensure gender equality in national communication practices as one of the fundamental principles of human rights expansion; the introduction of gender mainstreaming as a principle of formation and implementation of the state policy of ensuring equal rights and opportunities for women and men in Ukraine; the normalisation of gender terminology and its systematic application in legislative discourses; proactive prevention of Russia's manipulations in the gender sphere, with Russia actively uses gender issues in its information operations against Ukraine, shaping negative attitudes towards women's rights and gender equality, and introducing the conceptual picture of the ‘Russian world’. This leads to a distortion of the term gender, undermining human rights values in Ukraine, national security and the strategic course towards European integration. Developing linguistic mechanisms to counter these manipulations is an urgent task for scholars today.

The actual material of the dissertation is 35 thousand 283 Ukrainian-language publications with the keywords sexual violence, feminist/gender, 236 English-language

publications with the keywords sexual violence, 20 thousand 631 Russian-language publications with the keywords sexual violence, feminist/gender, presented in the media discourse in 2022-2025. These materials were obtained using the automated analytical service for assessing the information resonance Attack Index. The author analysed 28 terms and concepts presented in 15 explanatory and professional dictionaries (English, Ukrainian, Russian) and Ukrainian regulatory documents. The source base of the dissertation is: English, Ukrainian and Russian texts of the UN Convention on the Elimination of Discrimination against Women and its Optional Protocol; Note by the UN Secretary-General on the Results of the 30th Session of the UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women; UN Security Council Resolutions 1325, 1820, 1888, 1889, 1960, 2106, 2122, 2242, 2467, 2493; Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence.

The scientific novelty of the dissertation is that it is the first to inventory the gender terminology system, establishing that it is at the stage of formation and is characterised by fragmentation, semantic variability and lack of normative unification; significant differences in the use and interpretation of a number of terms are revealed; a classification of types of translation distortions in Russian translations of international documents on gender issues that lead to their manipulative interpretation is proposed; the systematisation of destructive linguistic and gender markers used by the Russian Federation in hybrid warfare is improved (targeted formation of negative semantics of the terms feminism, gender equality and women's rights; use of communication strategies of silencing and denial of SCCR crimes committed by the Russian military; introduction of destructive anti-gender narratives; use of mistranslations of international documents on human rights and gender equality that distort the meaning of the original; dominance of stereotypical patriarchal concepts and images; proscription of gender-marked language forms); linguistic and cultural approach to the analysis of legal discourse, in particular, it is proposed to study its three components: narrative organisation, theoretical substantiation of neolinguistics as an innovative paradigm of linguistic research was further developed, linguogenderology was considered as one of its components; the theory of transformation of a concept into a term by H. Flaubert, which was supplemented

by the components (1) distinguishing situationally used lexemes from concepts and full-fledged terms in the field of gender policy to unify professional language, (2) fixation in terminological dictionaries.

In order to comprehensively study the linguistic and gender features of hybrid warfare, to achieve the goal and solve the relevant tasks, the dissertation proposes a methodology for a comprehensive study of the linguistic and gender dimension of hybrid warfare. This methodology includes both general scientific methods of analysis, synthesis and description to identify, systematise and describe the state of modern linguistic and gender studies, linguistic and legal regulation of gender aspects of language and the formation of a gender terminology system, and linguistic methods: lexicographic and terminological analyses – for inventorying the gender terminology system, content analysis – for processing the database of Ukrainian legislation on the website of the Verkhovna Rada of Ukraine for further semantic interpretation of the identified quantitative patterns of use; comparative analysis – to compare the linguistic and cultural history of the concept of gender in the discursive practices of Ukraine, the UK, the USA, and RF; etymological, semantic, and lexicographic analyses – to analyse the lexeme *gender* in English, Ukrainian, and Russian; discourse analysis – to study gender policy (for example, advocacy of the ratification of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence); studying the battle of gender-oriented narratives of the RF and Ukraine, identifying the peculiarities of positioning Russian destructive narratives related to the issue of CRSV, and identifying destructive communication strategies used in the political and propaganda discourses of the RF on CRSV; comparative analysis of translations – to identify manipulative distortions of the original texts of international documents in Russian translations; contextual and interpretive analysis – to interpret linguistic.

To catalogue the gender terminology, the author proposes an algorithm for separating a term from a concept and proves that the concept of *gender* and a number of related concepts (*gender relations, gender-based violence, gender norms, gender roles, gender-transformative approaches, gender-based discrimination, gender-based stereotypes*, etc). It has been determined that the terminological field of linguistic gender

studies in Ukraine is at the stage of formation and is characterised by fragmentation, semantic variability and lack of normative unification. The analysis of the terms used in dictionaries, legal acts of Ukraine and international documents has shown that only a limited number of concepts (in particular, *gender, gender equality, gender stereotypes, sexism, sex*) have a clear definition, a well-established normative presence and interdisciplinary integration.

The dissertation clarifies the concept of *gender-sensitive language*, which is presented as follows: language aimed at reflecting the principle of gender inclusion, in particular, through the use of feminine gender, devoid of androcentrism, sexism, and any other discriminatory manifestations in relation to sex and gender. The study and implementation of gender-sensitive language involves systematising its components: gender terminology; techniques for avoiding sexism, including androcentrism; gender-marked vocabulary, including femininities; communication strategies (rejection of sexist and discriminatory language forms; visualisation and neutralisation).

The comparative analysis proved the systematic manipulation of gender concepts in Russian translations of English authentic texts of international documents through the following translation distortions: (1) loss of a part of the text during translation and/or replacement of the omitted text with other fragments of the original text; (2) substitution of gender terminology in order to distort the further policy or interpretation of the content of the original source documents; (3) substitution of concepts not related to gender terminology in order to distort the content of the document; (4) simultaneous use of these manipulative tools and translation errors; (5) narrowing the meaning of a concept in translations; (6) use of terms marginalised in cultural and socio-political discourses to discredit them; (7) use of different translations of the same gender terms. It is established that the reason for the identified distortions is the general socio-political context and ideological situation in the RF, the dominance of totalitarian and patriarchal ideology, and the rejection of the value of human rights and women's rights.

It is proposed to proactively use the following communication strategies to counteract linguistic manipulations: (1) a communication strategy for visualising the issue of incorrect translations of international documents into Russian; (2) a communication

strategy for advocating for the correction of existing errors; (3) a communication strategy for introducing the topic of gender terminology into the professional training of translators. It is acknowledged that translation into Ukrainian should be based on authentic English-language international documents, not Russian translations.

The results of the content analysis revealed that Russian propaganda manipulates the concept of sexual violence by using communication strategies to neutralise accusations of war crimes committed by the Russian military, to shift responsibility for the crimes of the CRSV to Ukraine or its allies, and to delegitimise the activities and authority of international organisations. It is substantiated that the linguistic dimension of the narrative struggle is critically important for analysing information attacks, creating counter-narratives and forming a systemic state gender policy.

Keywords: *war, gender equality, gender stereotype, gender-sensitive language, discourse, documents, communication strategy, linguistic means of creation, narrative, neophilology, nomination, translation, terminology, manipularion, feminine.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Дунебабіна О.А. Гендерні дослідження у сучасній лінгвістиці: аналітично-бібліографічний огляд. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Philology,* 2024. № 94. С. 63-70.

2. Дунебабіна О.А. Лінгвістичні інструменти маніпуляцій в російськомовних перекладах резолюції Ради Безпеки ООН 1325 та її «сестринських» резолюціях.: *Вісник Харківського національного університету імені В.Каразіна.* Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов, 2024. № 99. С. 63-75.

3. Дунебабіна О.А. Мовний вимір гендерних перетворень (практичне застосування в Україні рекомендацій Ради Європи з використання мови як рушія інклюзивності). *Закарпатські філологічні студії,* 2024. № 36. С. 259-266.

4. Дунебабіна О.А. Стан розвитку гендерної термінології на прикладі дискурс-аналізу Стратегій гендерної рівності Ради Європи (2014, 2018, 2024 рр.). *Нова філологія,* 2024. № 96. С. 68-79.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Дунебабіна О.А. Формування гендерного дискурсу в контексті лінгвогендерного виміру гібридної війни Росії проти України. *Реалізація гендерної політики на сучасному етапі розвитку сектору безпеки і оборони: стан, проблеми, перспективи:* матеріали міжнар. наук.-практ.конф. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2025. С. 185-190.

6. Дунебабіна О.А. Аналіз стану термінологічного забезпечення гендерної політики в Україні. *Modern research in world science. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua».* Lviv, 2023. С. 1097-1103.

7. Дунебабіна О.А. Стамбульська Конвенція: маніпуляції довкола процесу ратифікації та майбутньої імплементації. *Сучасний стан та перспективи розвитку системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за*

ознакою статі в умовах глобальних викликів сьогодення: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Одеса: Гельветика, 2022. С. 15-17.

8. Дунебабіна О.А. Стамбульська конвенція: маніпуляції змістом та уроки для України. *Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні: сучасні досягнення та перспективи:* матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Дніпро: ДДУВС, 2021. С. 58-60.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

9. Дунебабіна О.А. Проблемні питання перекладу міжнародних документів з прав жінок та гендерної рівності на прикладах Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та Конвенції Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок і домашнього насильства та боротьбу із цими явищами. *Людина. Суспільство. Держава: гендерний вимір:* кол. монографія / за заг. ред. К. Левченко, І. Сопилко. Київ; Одеса : Фенікс, 2024. С. 178-208.

10. Левченко К.Б., Дунебабіна О.А. Стратегічні комунікації на прикладі адвокації ратифікації Конвенції Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок і домашнього насильства та боротьби з цими явищами: надбання, уроки, виклики, перспективи. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: монографія / за заг. ред. Л.Компанцевої. Київ: 7БЦ, 2024. С. 366-385.

11. Дунебабіна О.А., Лук'янченко Є.О. Гендерна дезінформація Російської Федерації як частина гібридної війни проти України та Європейського Союзу. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,* 2023. № 2 (123). С. 359-364.

12. Дунебабіна О.А. Рекомендації щодо запобігання некоректного перекладу міжнародних документі з питань забезпечення гендерної рівності. *Рекомендації та кращі кейси реалізації стратегічних комунікацій в умовах війни*: практичний довідник / [В. Азарова та ін; за заг. ред. Л. Компанцевої]. Київ: 7БЦ, 2023. С. 116-123.

13. Дунебабіна О.А. Гендерно чутлива мова в комунікативній діяльності безпекових та державних інституцій: навчальний посібник. Київ: НА СБУ, 2025. 72 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ…… 15

ВСТУП…….. 17

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЛІНГВОГЕНДЕРНОГО ВИМІРУ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ…… 26

1.1. Стан лінгвогендерних досліджень у сучасній лінгвістиці…… 26

1.2 Становлення гендерної терміносистеми. Мовно-правове регулювання гендерних аспектів мови……..…… 33

1.3 Поняття *гендерно чутлива мова* та основні підходи до його визначення... 40

1.4 Лінгвогендерний вимір гібридної війни……... 49

1.5 Методологія дослідження лінгвогендерних аспектів гібридної війни….. 59

Висновки до розділу 1…...……...…… 68

РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ЛІНГВОГЕНДЕРНОГО ПОНЯТТЄВОГО АПАРАТУ (КОНЦЕПТІВ) У ДИСКУРСИВНИХ ПРАКТИКАХ УКРАЇНИ І СВІТУ……... 70

2.1 Інвентаризація гендерної терміносистеми……... 70

2.2 Впровадження терміна *гендер* у науковий дискурс України, Великої Британії, США та РФ…… 87

2.3 Дискурс гендерної політики (на прикладі адвокації ратифікації Конвенції Ради Європи із запобігання насильству стосовно жінок та домашньому насильству та боротьбу із цими явищами)……... 100

2.4. Лінгвокультурологічний вимір гендерних дискурсивних практик…….. 108

2.5. Стратегії застосування гендерно чутливої мови…… 115

Висновки до розділу 2…….. 125

РОЗДІЛ 3. ЛІНГВІСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ГЕНДЕРНО МАРКОВАНИХ МАНІПУЛЯТИВНИХ ТЕХНІК В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ……... 127

3.1 Битва наративів в умовах гібридної війни: гендерний вимір..... 127

3.2. Лінгвістичні інструменти маніпуляцій у дискурсах з питань сексуального насильства, пов’язаного з конфліктом..... 141
3.3. Викривлення гендерного понятєвого апарату в російськомовних перекладах міжнародних документів як засіб маніпуляції..... 163
Висновки до розділу 3..... 190
ВИСНОВКИ..... 192
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ..... 197
ДОДАТКИ..... 252

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

EIGE – European Institute for Gender Equality

БФ – Благодійний фонд

ГА ООН – Генеральна Асамблея Організації Об’єднаних Націй

ГО – Громадська організація

ГРЕВІО – Група експертів Ради Європи з протидії насильства, моніторинговий орган Конвенції Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок та домашнього насильства та боротьбу з цими явищами

ДСАУ – Державна судова адміністрація України

ДСНС – Державна служба України з надзвичайних ситуацій

ЄІГР– Європейський інститут гендерної рівності

ЄС – Європейський Союз

ЗСУ – Збройні Сили України

КЛДЖ – Конвенція ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок

КМУ – Кабінет Міністрів України

ЛГБТ – Лесбійки, ґеї, бісексуали, трансгендери

МЗС – Міністерство закордонних справ

Мінсоцполітики – Міністерство соціальної політики України

Мінюст – Міністерство юстиції України

МОУ– Міністерство оборони України

ММПЛУ – Моніторингова місія ООН з прав людини

МОН – Міністерство освіти і науки України

МОУ – Міністерство оборони України

МФО – Міжфракційне об’єднання

НАТО – Організація Північноатлантичного договору, Північноатлантичний альянс

ОБСЄ – Організація з безпеки та співробітництва в Європі

ООН – Організація Об’єднаних Націй

ООН Жінки – Структура Організації Об’єднаних Націй з гендерної рівності

РБ ООН – Рада Безпеки Організації Об’єднаних Націй

РЄ – Рада Європи

РФ – Російська Федерація

СБО – Сектор безпеки і оборони

СРГ – Стратегія гендерної рівності Ради Європи

СНПК – Сексуальне насильство, пов’язане із конфліктом

Стамбульська Конвенція– Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами

ЮНЕСКО – Організація Об’єднаних Націй з питань освіти, науки і культури

ЮНІСЕФ – Дитячий Фонд Організації Об’єднаних Націй

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Пріоритизація гендерної тематики в різних сферах державного управління (економіка, освіта, фінансова політика, комунікаційна політика, сектор безпеки і оборони та інші), ратифікація Конвенції Ради Європи про запобігання насильства стосовно жінок та боротьбу із цими явищами та прийняття Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків до 2030 р. поставили перед лінгвістами новий виклик – систематизувати методологічні підходи лінгвогендерології для забезпечення практичних потреб Держави в умовах гібридної війни.

Комплексне дослідження лінгвогендерного виміру гібридної війни сприятиме виробленню механізмів забезпечення гендерної рівності в національних комунікативних практиках як одного з основоположних принципів розширення прав людини; впровадженню гендерного мейнстримінгу як принципу формування та реалізації державної політики забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні; унормуванню гендерної терміносистеми й системному її застосуванню у законодавчих дискурсах; проактивному запобіганню маніпуляціям РФ у гендерній сфері, зокрема викривленням у перекладах міжнародних документів та просуванню деструктивних антигендерних наративів. РФ активно використовує гендерну тематику в інформаційних операціях проти України, формуючи негативне ставлення до прав жінок, і гендерної рівності, впроваджуючи концептуальну картину світу «русского миру». Це призводить до спотворення терміна *гендер,* підриву правозахисних цінностей в Україні, національної безпеки та стратегічного курсу на європейську інтеграцію. Вироблення лінгвістичних механізмів протидії цим маніпуляціям – сьогодні нагальне завдання науковців.

Пошуки у сфері лінгвогендерології демонструють її генеративність, міждисциплінарну спрямованість, що дозволяє розглядати лінгвогендерний вимір гібридної війни як сферу розвідок неолінгвістики. Теоретичним підґрунтям цієї праці стали дослідження з гібридної війни та гендерних студій. Гібридна війна вивчається у вимірі політології (Д. Дубов, О. Копитько, Д. Кулеба, К. Левченко,

Є. Магда, Б. Парахонський, С. Плохій, Г. Почепцов, О. Суслова, А. Хоперія), історії (В. Брехуненко, В. Смолій, Л. Якубова, О. Ясь), державної безпеки (В. Кацалап, Ю. Лапутіна), права (О. Бойко, Ю. Когут, Д. Кулеба, К. Левченко, Б. Парахонський, О. Суслова), філософії (О. Акульшин, В. Брехуненко, Ю. Когут, Б. Парахонський, В. Смолій, Л. Якубова), психології (Л. Будагьянц, В. Осьодло, О. Покальчук), соціології (Л. Будагьянц, О. Копитько, Є. Кузьменко, І. Рущенко, І. Соловей, О. Солонько), дискурсивної організації (Л. Компанцева, Г. Почепцов, Д. Сизонов, Г. Яворська), битви наративів у межах гібридного протистояння (Л. Компанцева, Є. Кузьменко, Г. Почепцов, Н. Слухай, О. Снитко), комунікативних стратегій як інструменту впливу в умовах гібридної війни (В. Агеєва, А. Березовенко, Т. Гончарова, О. Данилейко, Л. Компанцева, Г. Мацюк, Л. Юдко), мови як виміру безпеки (О. Демська, А. Черняк).

У праці використано дослідження з питань становлення гендерної терміносистеми (А. Гарбар, Л. Компанцева, О. Лазебна, Р. Лакофф, Р. Ліончук, А. Марчишина, Ю. Маслова, Л. Науменко, В. Патріарх, А. Петрова, Т. Семашко, Л. Ставицька, Е. Степанова, Е. Сущенко, Г. Тихоновська, О. Халіман, О. Чуєшкова), мовно-комунікативної поведінки чоловіків і жінок, а також вербалізації фемінного і маскулінного у публічному мовленні (М. Грабійчук, В. Греков, Т. Дячук, Д. Засєкіна, С. Засєкін, Т. Івасишина, Н. Карпенко, Н. Кіщенко, Т. Космеда, Т. Марценюк, І. Моргун, Т. Осіпова, Т. Рудюк, Л. Салінович, Т. Сукаленко, Г. Сюта, О. Чуєшкова), соціолінгвістичних чинників розбудови гендерного дискурсу (А. Гарбар, М. Грабійчук, П. Губич, Н. Іванишин, Г. Кобевко, А. Марчишина, В. Романенко, Н. Шеремета).

Питання перекладу міжнародних документів з гендерної тематики досліджувалися з використанням певних положень праць, присвячених трансформаціям у перекладі правових і політичних документів й когнітивним стратегіям міжмовної трансляції (В. Греков, П. Губич, Н. Іванишин, Т. Івасишина, Д. Засєкіна, С. Засєкін, О. Пальчевська).

Лінгвогендерний вимір гібридної війни у цій праці досліджений у традиціях школи критичного дискурс-аналізу (Н. Ферклаф, Р. Водак, М. Мейєр), що розвивають й українські дослідники (Г. Бежнар, С. Головатий, Л. Компанцева).

Водночас попри глибину зазначених досліджень поза увагою науковців залишилася питання протидії цілеспрямованим лінгвогендерним маніпуляціям як засобу ведення РФ гібридної війни проти України, які здійснюються шляхом застосування різноманітних комунікативних стратегій з використанням широкого спектру мовних прийомів, що й вплинуло на *вибір теми дослідження* та визначило її *актуальність*

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційна праця спрямована на реалізації положень Стратегії забезпечення державної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 16.02.2022 р. № 56/2022, Стратегії інформаційної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 28.12.2021 р. № 685/2021. Обрана тема відповідає п.п. 1 і 24 Основних напрямів наукових та науково-технічних досліджень в системі Служби безпеки України, затверджених наказом Центрального управління СБ України від 08.04.2017 р. № 209.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії СБ України 16.11.2021 р., протокол № 03, уточнено 27.02. 2025 р., протокол № 02.

Мета і завдання дослідження. *Мета дослідження* – визначити структурно-семантичні та когнітивні лінгвогендерні особливості гібридної війни.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких *завдань*:

1. Дослідити стан сучасних лінгвогендерних досліджень; обґрунтувати підхід до лінгвогендерології як складника неолінгвстики.

2. Розробити методику дослідження лінгвогендерного виміру гібридної війни.

3. Здійснити інвентаризацію гендерної терміносистеми, запропонувати алгоритм розмежування гендерних термінів і понять.

4. Дослідити особливості використання гендерно чутливої мови в соціально-політичному та медійному дискурсах.

5. Зробити порівняльний аналіз англійськомовних автентичних текстів міжнародних документів з гендерної тематики та їх українсько-, російськомовних перекладів. Систематизувати перекладацькі викривлення маніпулятивної спрямованості в російськомовних перекладах

6. Схарактеризувати особливості маніпулятивного використання наративної організації соціально-політичних і медійних дискурсів РФ з гендерної тематики.

Об'єкт дослідження – мовні конструкти лінгвогендерного дискурсу.

Предмет дослідження – лінгвогендерний вимір гібридної війни.

Методи дослідження. У дослідженні запропоновано методику комплексного дослідження лінгвогендерного виміру гібридної війни. Ця методика містить як *загальнонаукові* м*етоди аналізу, синтезу і опису* для виокремлення, систематизації та опису стану сучасних лінгвогендерних досліджень, мовно-правового регулювання гендерних аспектів мови та становлення гендерної терміносистеми, так і лінгвістичні: *лексикографічний і термінологічний* аналізи – для інвентаризації гендерної терміносистеми, *контент-аналіз* – для оброблення бази українського законодавства на сайті Верховної Ради України з метою подальшої змістової інтерпретації виявлених кількісних закономірностей використання терміна *гендер* та похідних від нього та доведення наявності в інфопросторі РФ штучного впливу та інформаційних операцій щодо нівелювання ідеї фемінізму та гендерної рівності; *метод інтерв'ювання*– для визначення переліку найбільш уживаних гендерних термінів; *зіставний* аналіз – для співставлення лінгвокультурологічної історії поняття *гендер* у дискурсивних практиках України, Великої Британії, США, РФ; *етимологічний, семантичний і лексикографічний аналізи* – для аналізу лексеми *гендер* в англійській, українській та російській мовах; *дискурс-аналіз* – для дослідження гендерної політики (на прикладі адвокації Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами); дослідження битви гендерно орієнтованих наративів РФ і України, виявлення особливостей позиціювання російських деструктивних наративів, пов'язаних з питанням СНПК, і визначення комунікативних стратегій деструктивного спрямування, що використовуються у політичному і

пропагандистському дискурсах РФ з питань СНПК; *порівняльний аналіз перекладів* – для виявлення маніпулятивних викривлень оригінальних текстів міжнародних документів у російськомовних перекладах; *контекстуально-інтерпретаційний* – для інтерпретації лінгвістичних прийомів організації деструктивних наративів російської пропаганди з питань СНПК.

Емпіричну основу дисертаційної праці становлять 35 тис. українськомовних медіапублікацій з ключовими словами *сексуальне насильство* та *феміністгендер,* 236 англійськомовні медіапублікації з ключовим словом *sexual violence,* 20 тис. російськомовних – з ключовими словами *сексуальное насилие, феминистгендер* (2022-2025 рр.). Ці матеріали отримані за допомогою автоматизованого аналітичного сервісу для оцінки інформаційного резонансу Attack Index. Крім того проаналізовано 28 термінів і понять, представлених у 15 тлумачних та фахових словниках (англійськомовних – 5, українськомовних – 5, російськомовних – 5) та українських нормативно правових документах. Російськомовні словники і довідкові видання використані з метою пошуків лінгвокульутрологічного підґрунтя деструктивних деформацій гендерного дискурсу в РФ, використання його як засобу ведення гібридної війни.

Здійснено контент-аналіз англійсько-, українсько- і російськомовних текстів Конвенції ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок та Факультативного протоколу до неї, Записка Генерального секретаря ООН за результатами засідання 30-тої сесії Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок, Резолюцій Ради Безпеки ООН 1325, 1820, 1888, 1889,1960, 2106, 2122, 2242, 2467, 2493, Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами.

Також використано власний досвід дисертантки, отриманий під час роботи в ГО «Ла Страда-Україна» та Офісі Ради Європи в Україні.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що робота є першим комплексним й цілісним дослідженням структурно-семантичних та когнітивних лінгвогендерних аспектів гібридної війни. В ній візуалізовані питання вироблення лінгвістичних механізмів протидії гендерним маніпуляціям, розвитку

гендерної терміносистеми, формування гендерно чутливої мови. Найбільш важливими науковими положеннями, що сформульовані в дисертації та винесені на захист, убачаються такі:

уперше:

– інвентаризовано гендерну терміносистему, встановлено, що вона перебуває на етапі становлення та характеризується фрагментарністю, семантичною варіативністю й відсутністю нормативної уніфікації; виявлено суттєві розбіжності у використанні й трактуванні низки термінів;

– запропоновано класифікацію типів перекладацьких викривлень у російськомовних перекладах міжнародних документів з гендерних питань, що призводять до їх маніпулятивного трактування;

– запропоновано рекомендації щодо впровадження гендерно чутливої мови у комунікативні практики державних інституцій та авторське визначення цього поняття як *мови, спрямованої на відображення принципу гендерної інклюзії, зокрема, шляхом використання фемінітивів, позбавленої андроцентризму, сексизму, будь-яких інших дискримінаційних щодо статі та гендеру проявів*;

удосконалено:

– систематизацію деструктивних лінгвогендерних маркерів, що використовуються РФ в гібридній війні, зокрема: цілеспрямоване формування негативної семантики термінів *фемінізм, гендерна рівність* і *права жінок*; використання комунікативних стратегій замовчування та заперечення злочинів СНПК, здійснених російськими військовими; впровадження деструктивних антигендерних наративів; використання хибних перекладів міжнародних документів з питань прав людини та гендерної рівності, які спотворюють зміст оригіналу; домінування стереотипних патріархатних концептів та образів; проскрипція гендерно маркованих мовних форм;

– систему показників ідентифікації гендерних і антигендерних наративів, зокрема виокремлено такі: наявність ключових слів позитивної або негативної конотації (наприклад, *толерантність – гендердиктатура)*; розбудова дискурсів навколо питання впровадження Стамбульської конвенції; наявність системи

наративів різних рівнів для впровадження стратегічних гендерних наративів – системних, національних, регіональних, тематичних; транспортування деструктивних наративів із інфопростору РФ в український;

– лінгвокультурологічний підхід до аналізу правового дискурсу, зокрема запропоновано досліджувати три його складники: наративну організацію, яка базується на формуванні національних гендерних наративів на основі міжнародних документів; комунікативні стратегії та мовотоворення, зокрема в контексті творення нових термінів і понять;

дістали подальшого розвитку:

– теоретичне обгрунтування неолінгвістики як інноваційної парадигми лінгвістичних досліджень, лінгвогендерологію розглянуто як один з її складників;

– теорія трансформації поняття у термін Х. Флобера, що була доповнена складниками (1) відмежування ситуативно вживаних лексем від понять і повноцінних термінів у сфері гендерної політики для уніфікації фахової мови, (2) зафіксованість в термінологічних словниках;

– лінгвістичній підхід до забезпечення державної безпеки, який передбачає розбудову національної гендерної терміносистеми, переклад міжнародних документів з автентичних джерел, критичний аналіз російських перекладів міжнародних документів;

– методика критичного дискурс-аналізу в аспекті дослідження лінгвогендерного виміру гібридної війни, що зокрема доповнена порівняльним аналізом перекладів, контент-аналізом із застосуванням технології Великих Даних, методом фокус-групи з особами, які забезпечують координацію єдиної уніфікованої державної гендерної політики.

Практичне значення отриманих результатів визначається теоретико-лінгвістичною та прикладною спрямованістю дисертації та полягає в тому, що викладені висновки, положення й емпіричний матеріал дослідження було використано в практичній діяльності авторки під час підготовки інформаційних матеріалів, спрямованих на підтримку ратифікації Україною Конвенції Ради Європи із запобігання насильству стосовно жінок та домашньому насильству та

боротьбу із цими явищами, а також при корекції українських перекладів Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Резолюцій Ради Безпеки ООН 1325, 1960, 2106, 2242; Конвенції Ради Європи РЄ із запобігання насильству стосовно жінок та домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, здійсненої дисертанткою на замовлення Офісу Ради Європи в Україні

Результати дослідження також впроваджено в освітній процес і наукову діяльність Національної академії СБ України (акт впровадження від 21.05.2025).

Сформульовані у науковій праці положення, висновки, рекомендації та пропозиції можуть бути також використані:

– *у науковій діяльності* – для розробки проблем коректності українськомовних перекладів міжнародних документів з прав людини та забезпечення гендерної рівності; у процесі підготовки спеціальних наукових праць з питань гендерних аспектів стратегічних комунікацій та при укладанні фахових термінологічних словників з гендерної теми;

– *у правозастосовчій діяльності* – для формуванні державних програм та планів з забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

– *в освітньому процесі* – для створення навчальних і методичних посібників для студентів/курсантів при викладанні курсів «Перекладознавство», «Лінгвістичний аналіз тексту та дискурсу», «Стратегічні комунікації», «Гендерна політика в системі національної безпеки і оборони України»; проведенні тренінгів із застосування гендерно чутливої мови та гендерно чутливих комунікацій; курсах підвищення кваліфікації для державних службовців та фахівців сектору безпеки і оборони;

– *в міжнародних комунікаціях* – при організації та проведенні заходів міжнародного рівня, зокрема під час щорічних сесій Комісії ООН зі становища жінок, засідань Ради ООН з прав людини, заходів в Раді Європи, зокрема під час сесій Парламентської асамблеї Ради Європи, пленарних засідань Комісії гендерної рівності Ради Європи, та конференцій міністерського рівня Ради Європи, заходів ОБСЄ, НАТО та інших міжнародних організацій.

Особистий внесок здобувача. У монографії «Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця» (2024 р.) [10] розділ написаний у співавторстві з К. Левченко. Авторський внесок дисертантки полягав у здійсненні

аналізу публікацій з питань ратифікації Стамбульської конвенції та основних наративів в її підтримку в медіа; визначенні та систематизації інструментарію стратегічних комунікацій на прикладі адвокації ратифікації Стамбульської конвенції.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційної роботи апробовані в 4 наукових конференціях. *Міжнародних:* «Реалізація гендерної політики на сучасному етапі розвитку сектору безпеки і оборони: стан, проблеми, перспективи» (м. Хмельницький, 15.05.2025 р.); «*Modern Research in World Science»* (м. Львів, 29-31.01.2023 р.); «Забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків в Україні: сучасні досягнення і перспективи» (м. Дніпро, 10-11.06.2021 р.); «Сучасний стан та перспективи розвитку системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі в умовах глобальних викликів сьогодення» (м. Одеса, 08.07.2022 р.). *Всеукраїнській*: Комунікативні стратегії інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека» (м. Київ, 09.04.2021 р.).

Публікації. За результатами проведених досліджень опубліковано 13 наукових праць: 4 статті в наукових фахових виданнях, 2 розділи в монографіях (1 з них у співавторстві); 6 праць апробаційного характеру (тези доповідей) 1 навчальний посібник.

Структура та обсяг дисертації визначаються її метою і завданнями. Праця складається з анотації, переліку умовних скорочень вступу, трьох розділів, які охоплюють 13 підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури (506 найменувань), 5 додатків на 57 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 310 сторінок, основний зміст викладено на 180 сторінках.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЛІНГВОГЕНДЕРНОГО ВИМІРУ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

1.1. Стан лінгвогендерних досліджень у сучасній лінгвістиці

Ознакою лінгвістики на перетині XX і XXI століття є становлення й розвиток новітніх напрямів, які вирізняються міждисциплінарністю та інтегративністю – існуванням на межі лінгвістики та інших наук. Це, зокрема, «неологія, лінгвогендерологія, паралінгвістика, неографія, лінгвоперсонологія, юрислінгвістика та ін.» [76, с. 74-76]. За оцінками Т. Дячук таких напрямів зафіксовано понад сорок, серед яких і лінгвогендерологія, актуальність виокремлення якої зумовлена антропоцентричним підходом, де найвищою цінністю, за словами Л. Ставицької, є людина і «свобода як модус її існування» [209, с. 11]. Лінгвогендерологію відносимо до сфери неолінгвістики, яка є маркером новітніх тенденцій розбудови науки. «Спостерігається … поява нових галузей знань, що враховують тенденції розвитку наукового світу з його перспективними дослідницькими поворотами. Такими неолінгвістичними сферами, що вкрай активно розвиваються та на які впливають глобальні тенденції розвитку світу є, зокрема, медіалінгвістика, лінгвістична експертологія, юрислінгвістика, лінгвоіміджелогія, піарлінгвістика та ін. (цей ряд неонапрямів невпинно зростає, що диктується, на нашу думку, новим описом мови як функціонального інструментарію для моделювання інформації та впливу на суспільну думку, несподіваними ракурсами дослідження мовно-стилістичного ресурсу, комплексним аналізом мовної комунікації з урахуванням сучасних знань та еволюції науки в цілому)» [196].

Парадигма лінгвогендерології перебуває у стадії становлення, і «навіть у питанні щодо назви цієї галузі на сьогодні ще немає абсолютної однозначності – *гендерна лінгвістика, лінгвістична гендеристика, лінгвістична гендергетика,*

лінгвістична гендерологія чи її скорочений варіант *лінгвогендерологія»* [29. с. 16]. Тож науковий інтерес становить дослідження співвідношення цих понять.

Визначення *гендерний* у лінгвістичному вимірі однією з перших в Україні почала вживати Л. Ставицька. У 2003-2004 роках у назвах її робіт з'являються поняття *гендерні аспекти жаргоновживання* [211, с. 240-253], *гендерно відмічені номінації в системі сучасного сленгового слововживання*, *гендерні виміри невербальної комунікації* [212, с. 146-148]. Л. Ставицька проаналізувала теоретичні аспекти понять *гендер* [209, с. 19], *гендерні стереотипи* [209, с. 33], *гендерні ролі* [209, с. 39], *гендерна метафора* [209, с. 39], *мовний сексизм* [209, с. 45] та інші.

Поняття *лінгвогендерологія* Л. Ставицька застосовує у 2008 році у статті «Сучасний стан лінгвогендерологічних студій в Україні» [217] і виокремлює її напрям – *феміністичну лінгвістику,* головна мета якої «полягає у викритті й подоланні відображеного у мові чоловічого домінування у суспільному і культурному житті» [209, с. 32].

Процес становлення лінгвогендерології відображається в розвитку її термінологічної парадигми. Так, визначення *гендерна лінгвістика* використовує О. Чуєшкова [248-250]. Е. Сущенко розглядає поняття *лінгвогендерологія* та *гендерна лінгвістика* як синоніми [226]. Ю. Маслова [139, с. 100-105] звертається до іменування *гендерні лінгвістичні дослідження*. А. Гарбар [26], В. Греков [43] Т. Космеда, Н. Карпенко, Т. Осіпова, О. Халіман [29], Т. Семашко [193], В. Патріарх [162], оперують поняттям *гендерна лінгвістика*. Л. Компанцева [104], А. Петрова [163], Н. Собецька [206] вживають терміни *гендерологія, лінгвогендерологія*.

Т. Космеда наголошує, що всі наведені назви використовуються наразі як синоніми [29, с. 16], а описана термінологічна варіативність свідчить «про становлення не лише наукових напрямів – формується їх концептуальний та термінологічний апарат, та, що цілком закономірно, усталюються їх назви» [29, с. 74-76].

У цьому дослідженні використано термін *лінгвогендерологія*, який визначають як «пізнання світу та результати його сприйняття через призму статі,

що виявляється у відмінностях та подібностях, домінуванні різниці чи універсалій, особливостей репрезентації осіб чоловічої та жіночої статі в мові» [186]. Об'єктом лінгвогендерології є «мова та відображення в ній статі та мовленнєві стратегії чоловіків і жінок, де виокремлені типові стратегії і тактики, гендерно специфічний набір одиниць лексикону, тобто специфіка чоловічого і жіночого мовлення» [209, с. 26]. Мета лінгвістичних гендерних досліджень – «аналіз, систематизація, узагальнення та вивчення мовленнєвої поведінки обох статей, виділення і опис чоловічої та жіночої мовної схеми» [139, с. 100]. Гендерні дослідження мають враховувати такі параметри: «конструювання мовної особистості включає фрагмент конструювання гендеру; гендер визначає тип мовленнєвої поведінки; гендер – компонент ідентичності; гендер завжди діє в комбінації з іншими змінними (вік, стать, етнічність та інше)» [106 с. 34].

Ідеї лінгвістів щодо комбінації гендерного параметра з іншими змінними перегукуються з розробленими в Канаді підходами до формування та аналізу політики, які дістали назву «Гендер+» [24] і вже протягом кількох років використовують в Україні для гендерної інтеграції в різних галузях політики, зокрема в Інструкції Міністерства соціальної політики України щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів [416].

Отже, лінгвогендерологія в Україні розвивається від узагальнення західного досвіду до розроблення національної теорії, що враховує історико-культурну, економічну, політичну, соціально-правову ситуацію в Державі [29, с. 59].

Українська лінгвістика останнього десятиріччя характеризується проведенням ґрунтовних гендерних досліджень, зокрема, підготовкою колективної монографії «Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика» [29], у якій «вперше узагальнено напрацювання, здійснені українськими мовознавцями в царині гендерної лінгвістики», виокремлено і схарактеризовано архетипні гендерні стереотипи, норми й ролі, що характерні для української національної традиції, ментальності, українського національного характеру й зафіксовані у звичаях, обрядах і фольклорних текстах, насамперед паремійних. У монографії акцентовано увагу на мовній фіксації змін, що

репрезентують трансформацію гендерних норм, ролей і стереотипів, найпослідовніше представлених у сучасній українській публіцистиці, що виражається насамперед на словотвірному, лексико-семантичному, морфологічному (категорія роду) і синтаксичному рівнях, а також фразеологічному проміжному рівні мовної системи [29].

До кола проаналізованих у монографії майже 200 наукових праць у сфері лінгвогендерології увійшли напрацювання близько сімдесяти українських учених [29, с. 59-93]. З використанням статистичного методу досліджень виявлено, що абсолютна більшість проаналізованих робіт (сто тридцять шість) припала на 2001–2010 рр. Дев'ятнадцять – на 1992-2000 рр., десять – на період до здобуття Україною незалежності. Тридцять дві праці – на 2011-2013 рр. Отже, можна констатувати, що на початку XXI століття закладено підвалини лінгвогендерних досліджень в Україні.

До вивчення становлення та розвитку гендерних досліджень у лінгвістиці зверталися також такі вчені, як Т. Дячук [75, 76], Т. Івасишина [91], Г. Кобевко [100], Л. Компанцева [104-106], Ю. Маслова [139, с. 100-105], Л. Науменко [148], Т. Осіпова [29], Т. Рудюк [186], Л. Салінович [29], Т. Семашко [193, с. 166-170], Н. Собецька [206], Л. Ставицька [209], Е. Сущенко [226], О. Халіман [29], О. Чуєшкова [248-250] та інші.

Оскільки монографія «Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика» вийшла у світ у 2014 році, є нагальна необхідність доповнити здійснений огляд стану лінгвогендерних розвідок в українській науці за 2015-2024 рр.

Теоретичним питанням лінгвогендерології присвячені праці А. Марчишиної [135], Т. Семашко [193], В. Патріарх [162], О. Чуєшкової [248-250]. Так, Т. Семашко досліджує місце, завдання і перспективні напрями лінгвогендерології, зокрема «вивчення лексичної та граматичної системи мови з метою встановлення відмінностей у мовній поведінці статей; проведення зіставних досліджень на матеріалі як споріднених, так і неспоріднених мов для виявлення гендерних асоціацій в різних мовах; аналіз письмової та усних форм поведінки чоловіків і жінок з позиції мети висловлювання, стратегій і тактик» [193, с. 169].

Формування лінгвогендерології потребує виконання низки наукових завдань. Актуальності набуває питання становлення понятєвого апарату лінгвогендерології, який «потребує всебічного унормування і стандартування» [209, с. 161] й укладання відповідних словників. Зазначене питання вивчає О. Чуєшкова [248-250]. У цьому контексті цікавою є також робота В. Патріарх, присвячена аналізу поняття *сексизм* [162].

А. Марчишина визначає серед основних завдань сучасної лінгвогендерології формування терміносистеми та окреслення ключових понять. Вона досліджує актуалізацію поняття *гендерна ідентичність* в постмодерністському дискурсі, визначаючи її як «сукупність характеристик і параметрів, що виявляються у виборі засобів вербалізації дійсності у публіцистичних текстах» [135, с. 96]. На думку дослідниці, «лінгвогендерологія початку XXI ст., минувши кризу зламу століть, позначена формуванням терміносистеми та окресленням ключових понять ... До таких, передусім, належать уявлення про стать і гендер, що на сьогодні вже пройшли стадію визнання своєї відмінності, усталеності розмежування, і можуть досліджуватися як окремі онтологічні категорії, що мають спільні точки дотику, але не більше» [138, с. 95]. Цю тематику вона продовжує вивчати у низці більш пізніх робіт [134].

Методологію лінгвогендерних досліджень представлено у навчальному посібнику «Методологія сучасних лінгвістичних досліджень», у якому виділено окремий розділі «Гендерна лінгвістика» [25, с. 135-146]. Автори роблять узагальнення щодо існування таких напрямів гендерних досліджень у лінгвістиці: «соціолінгвістичні гендерні дослідження; феміністська лінгвістика; власне гендерні дослідження, що звертають однакову увагу на обидві статі; дослідження маскулінності (англ. *men's studies*) в мові (цей напрям найпізніший, що зародився на початку 90-х років XX ст.); психолінгвістичні дослідження статі, що включають у себе нейролінгвістику (чоловіча і жіноча мова у зв'язку з особливостями будови мозку), вивчення дитячого мовлення хлопчиків і дівчаток, когнітивних відмінностей чоловіків і жінок та ін.; кроскультурні дослідження статі, пов'язані з тим, що в різних культурах різне ставлення до жінок і чоловіків, різні мови й відповідно різні мовні репрезентації гендеру» [25, с. 135-136]. У посібнику

проаналізовано співвідношення термінів *стать* і *гендер*, нейролінгвістичні характеристики гендеру, подано огляд основних напрямів гендерних досліджень, зокрема в соціолінгвістиці, а також особливостей представлення чоловіка та жінки у процесі комунікації, розкриваються гендерні особливості тексту.

Історію становлення гендерних досліджень, а також *особливості розвитку гендерних лінгвістичних досліджень в Україні та за кордоном* досліджувала Ю. Маслова [139]. Як одне з перших видатних досліджень андроценричності мов крізь призму соціального становища жінок в суспільстві, що стало «основоположним в системі подальших гендерних лінгвістичних досліджень», Ю. Маслова відзначає книгу Р. Лакоффа «Мова і місце жінки» (1975) [139, с. 101]. Коріннням гендерна лінгвістика сягає праць В. фон Гумбольдта [280]. Їх зв'язок досліджувався також закордонними авторами, зокрема С. Ріхтером [290], Г. Бабаєвою [268].

Після 2015 року з'явилися дослідження, *пов'язані з лінгвогендерним виміром перекладацької діяльності.* Так, Д. Засєкіна і С. Засєкін досліджували гендерну когнітивну та поведінкова асиметрію в перекладі [88]. В. Греков аналізував роль дисципліни «Лінгвогендерологія» у навчанні професійного перекладача. Науковець на конкретних прикладах довів значущість лінгвогендерології для діяльності професійного перекладача, зокрема використання механізму залучення лінгвогендеролгійних даних у процес перекладу [43]. О. Пальчевська, Н. Іванишин, П. Губич досліджували особливості використання та перекладу лексичних засобів англійськомовних документів на прикладі документів НАТО [154]. Питання коректності перекладів міжнародних документів у галузі прав людини і гендерної рівності є також предметом наукового інтересу авторки [72], зокрема компаративний аналіз різномовних текстів документів, а також їх відповідності оригіналу. Авторкою сформульовані рекомендації щодо запобігання некоректного перекладу міжнародних документів з питань забезпечення гендерної рівності [73, с. 116-123]

Лінгвокультурним і соціолінгвістичним чинникам формування мовної поведінки осіб різної статі присвячені праці А. Грабара [28] і Г. Кобевко [100].

Дослідження зазначених чинників, на думку Г. Кобевко, відкриває «нові горизонти можливостей для аналізу, вивчення та узагальнення мовного конструювання гендеру на різних рівнях комунікації: побутовому, професійному, політичному, економічному тощо» [100, с. 234].

Лінгвокультурну історію гендерних досліджень вивчає А. Гарбар. До передумов становлення та тенденцій розвитку гендерної лінгвистики вчений відносить феміністичний рух та феміністичну лінгвістику, «метою якої було викрити патріархат та з'ясувати закономірності гендерної асиметрії у мові» [26, с. 32]. Аналізуючи історію становлення лінгвогендерології та перспективи її розвитку, автор висновує, що «гендерні дослідження у лінгвістиці беруть свій початок ще з античних часів. Тоді вже почали розрізняти такі категорії, як природна стать (англ. *sexus*) і граматичний рід (англ. *gender*)» [26, с. 32].

Текстово-дискурсивний підхід лінгвогендерних досліджень представлений у працях Г. Бежнар [10], О. Бучинської [23], Л. Магдюк [129], А. Петрової [163]. Вони досліджують, серед іншого, проблематику гендерних образів і гендерних стереотипів у рекламі.

О. Бойван здійснено аналіз функціонування гендерної категорії роду на матеріалі періодичних видань [17]. Я. Журенко наголошує, що «дослідження текстів з урахуванням гендеру потребує окремої методології» [81, с. 80] та сучасних методів аналізу [82].

Проблемами *гендерних перспектив інформаційної безпеки* [104] та *лінгвістичної експертизи соціальних мереж* [106] опікується Л. Компанцева. За її загальною редакцією у 2018 році вийшла колективна монографія «Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця» [220], у якій системно розглянуто питання гендерних аспектів інформаційних маніпуляцій [225] .

Отже, проаналізовані наукові публікації свідчать про появу в Україні в останнє десятиліття нових напрямів лінгвогендерних досліджень, серед яких механізми залучення лінгвогендерних даних у процес перекладу та гендерна асиметрія в перекладі; гендерні аспекти інформаційних маніпуляцій, а також

лінгвістичні гендерні маніпуляції у перекладах текстів міжнародних правових документів з прав людини та гендерної рівності. Тож, питання гендерних аспектів лінгвістики є у фокусі уваги українських учених. Наукові напрацювання становлять ґрунтовну теоретичну базу для здійснення як подальших наукових досліджень, так і практичної роботи.

1.2. Становлення гендерної терміносистеми. Мовно-правове регулювання гендерних аспектів мови

Правничий вимір лінгвістики активно розробляють українські вчені – Н. Артикуца [5], С. Головатий [37], А. Гребенюк [44, с. 160-167], О. Демська [56; 57], Н. Єльнікова [77, с. 216-218], С. Толста [233], Г. Ус [237], А. Черняк [57; 242], І. Чорний [244], Н. Шеремета [253; 254] та інші. У центрі їхньої уваги – «українська правнича мова, літературна мова права, правнича лексикографія, юридична термінологія та ін.» [57, с. 21].

Мовно-правові пошуки можуть бути систематизовані за трьома напрямами: «1) мова як найважливіший засіб правової комунікації, засіб правового пізнання та засіб передачі правової інформації у суспільстві; 2) засоби мовного вираження правових понять і категорій на різних рівнях: лексичному, лексико-семантичному, граматичному; 3) генеза та історія розвитку мови права; 4) функціонування мовних одиниць у юридичному мовленні; 5) лінгвостилістичні особливості юридичного тексту, його жанри і різновиди» [57, с. 1] тощо.

Беручи до уваги той факт, що застосування гендерних підходів є важливою складовою сучасних процесів правотворення в Україні, гендерна тематика має посісти належне місце в правничих лінгвістичних студіях. Так, здійснений дисертанткою контент-аналіз розділу «Законодавство» на сайті Верховної Ради України за посиланням *гендер* виявив 1107 нормативно-правових актів, а за посиланням *гендерна рівність* – 277 актів, в яких застосовуються зазначені терміни. Це, зокрема, такі документи як постанова КМУ «Деякі питання Політики державної власності» від 29.11.2024 р. № 1369 [402], розпорядженні КМУ «Про

схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках» від 15.11.2024 р. № 1163-р [439], Законі України «Про основні засади державної кліматичної політики» від 08.10.2024 р. № 3991-IX [353], Розпорядженні КМУ «Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках» від 30.08.2024 р. № 821-р [437] тощо.

Саме пріоритизація гендерної тематики в різних сферах державного управління (економіці [434], освіті [438], фінансовій політиці [387], комунікаційній політиці [418, 436], секторі безпеки і оборони [432; 433] та інші), ратифікація Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок та домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [355] та прийняття Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків до 2030 року [435] привели до переходу низки гендерних понять у статус термінів.

Австрійський учений-термінолог Х. Фелбер у праці «Термінологічний посібник» (Terminology Manual), яка була видана ЮНЕСКО у 1984 році і стала базовою публікацією з питань розвитку термінології, розмежовує категорії *термін* і *поняття* й пропонує такі визначення: *термін* – «будь-який умовний символ, що представляє поняття, визначене в предметній галузі» [274, с. 1]; *поняття* – «абстрактне уявлення про об’єкт чи клас об’єктів, яке формується завдяки ментальним операціям» [274, с. 252].

Поняття набуває статусу *терміна* за таких умов:

1) стає частиною фахової мови, тобто дістає чітке визначення й використовується в науковому дискурсі;

2) знаходить відображення в наукових публікаціях;

3) зафіксовано в термінологічних словниках;

4) вживається в нормативно-правових актах [274].

Активне розроблення гендерного наукового напрямку й впровадження гендерної політики після здобуття Україною Незалежності зумовили розбудову

поняттєвого апарату лінгвогендерології. «Системи понять становлять основу як загальної мови, так і термінологій. Якщо системи понять у загальній мові є більш-менш довільними і, крім того, донауковими, то термінологічні системи понять є цілеспрямованими і мають відображати найновіші досягнення дисципліни» [274, с. 10].

У сучасному науковому дискурсі, зокрема лінгвістичному, спостерігаємо певний дисонанс у визначенні статусу гендерних категорій. Наприклад, категорія *гендер* іменується одночасно і як *термін,* і як *поняття*. Такі дослідники, як Е. Степанова [218], М. Грабійчук, О. Лазебна [42], Т. Сукаленко [223; 224], Г. Тихоновська [232], Н. Кіщенко, І. Моргун [98], використовують статус *поняття* для опису *гендеру*. А такі вчені, як Р. Ліончук [125], Т. Марценюк [132], В. Патріарх [161], В. Романенко [184], О. Чуєшкова [247], оперують визначенням *термін* щодо категорії *гендер*. Варто погодитися з О. Демською та А. Черняком у тому, що «поняттєва і термінологічна невизначеності переважно зумовлені станом речей, який зазвичай маємо на етапі становлення будь-яких студій» [57, с. 22].

Теперішня ситуація, на нашу думку, є свідченням як відсутності чіткого розуміння змістовного наповнення гендерних категорій, так і того факту, що гендерна термінологія перебуває в процесі становлення й потребує глибинного дослідження. Це стосується, зокрема, понять *антигендерні рухи, гендерна дискримінація, гендерна політика, гендерна рівність, гендерний мейнстрімінг, гендерний підхід, гендерні норми, гендерні ролі, гендерні стереотипи, гендерно зумовлене насильство, гендерно трансформативний, гендерно чутлива мова.* «Будь-яка людська діяльність і будь-яка галузь знань наділена великою кількістю понять, які взаємопов’язані між собою в межах однієї галузі та з поняттями інших галузей, а також сукупністю термінів, що закріплені за цими поняттями. Прогрес у цих галузях призводить до появи нових понять, для яких потрібно призначити терміни. Ці поняття мають бути приведені у відповідність до існуючої системи понять. Ця діяльність з пошуку або утворення термінів для понять і визначення понять є водночас науковою і термінологічною» [274, с. 1-2].

Активне формування гендерної терміносистеми і певні невідповідності, що притаманні цьому процесу, зумовлені особливостями неолінгвістики, яка демонструє перехід «від традиційного, системно-структурного, до нового, дискурсивного» виміру наукового знання у «взаємозв'язках "мова – культура", "мова – медіа", "мова – інформаційні технології", "мова – право", "мова – бізнес" та ін.» й «панорамного осмислення» міждисциплінарності [196, с.103] .

Остаточний перехід гендерних понять у статус термінів обумовлений станом мовно-правового регулювання. 16 липня 2019 року набув чинності Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», який остаточно забезпечив «реальний de jure і de facto статус української мови як державної в Україні» [57].

О. Демська і А. Черняк зазначають, що «упродовж тридцяти двох років формування мовної архітектури України супроводжувало поступове творення галузевого мовного права, втіленого в нормах Конституції, законах, указах Президента, постановах Кабінету Міністрів України, рішеннях Конституційного Суду, підзаконних актах» [57, с. 73]. Саме шляхом закріплення визначення тих чи тих понять у законах та нормативних актах відбувається мовно-правове регулювання галузевих аспектів мови, зокрема гендерних аспектів.

Говорячи про становлення та розвиток правового дискурсу в незалежній Україні, варто погодитися з А. Березовенко у тому, що «міжнародна суб'єктність України стала потужним стимулом для розвитку всіх дискурсивних практик, включно зі спеціальними» [12, с. 77]. У контексті розвитку гендерної терміносистеми це означає інтенсифікацію та інтернаціоналізацію мовотворення [12, с. 77], що веде до важливості включення питань коректності перекладу термінів і понять міжнародних документів до кола не тільки правничих (на чому неодноразово наголошує С. Головатий [37, с. 665]), а й лінгвогендерних досліджень. Висновки А. Березовенко є релевантними і для процесу формування сучасного гендерного дискурсу в Україні як складової правового дискурсу.

Деякі вчені говорять про формування такої галузі, як «гендерне право». Так, Р. Дудник доводить, що «гендерне право має самостійний предмет та метод

правового регулювання, з огляду на що можна говорити про гендерне право як про повноцінну галузь права, що існує поряд з іншими структурними елементами системи права» [63, с. 23]. Відповідно, розвиток гендерного права потребує розвитку його понятєво-термінологічного апарату, оскільки «становлення повноцінної комунікативної динаміки сучасного українського суспільства вимагає того, щоб процеси негайних категоріальних та номінативних (зокрема, й термінологічних) трансформацій були не менш інтенсивними, ніж екзистенційні зміни» [12, с. 78]. Водночас, у фундаментальній праці С. Головатого «Щодо мови правничої» гендерну термінологію не згадано й не використано [37] .

Гендерна тематика недостатньо представлена в правничій лінгвістиці, але вона активно розвивається у межах лінгвогендерології, яка вивчає мовні аспекти гендерної теорії та гендерної політики.

У 2014 році дослідниці питання становлення терміносистеми лінгвогендерології Т. Космєда, Н. Карпенко, Т. Осіпова, Л. Салінович і О. Халіман акцентували увагу на відсутності в Україні «термінологічного словника гендерної лінгвістики» [29, с. 89]. Про потребу «в спільному і визнаному словникові, котрий уніфікував би національне слововживання з питань рівності» писали в середині 2000-х років Л. Кобилянська та Т. Мельник, вказуючи, що є нагальна необхідність «подати в розгорнутому вигляді понятєвий апарат, що описує таке явище, як гендер», аби «практично застосовувати гендерну теорію, поняття, документи, біографічну та іншу інформацію з цих питань для національної політики рівності» [311, с. 8]. За оцінкою М. Скорик [198], за останні 10 років ситуація активно змінювалася: було укладено низку словників термінів з гендерології та гендерної теорії, зокрема, «Гендер у термінах, правових актах і практиці перетворень: словник-довідник» [312], «Словник гендерних термінів» [320], перекладено Глосарій і тезаурус Європейського інституту гендерної рівності [305]. Не можна не погодитися з М. Скорик, що підготовка та розповсюдження зазначеного Глосарію є важливим кроком, який «розширить межі наших можливостей роботи з гендерними нерівностями» [198, с. 72]. Українськомовна версія Глосарію у 2024 р. була розміщена на сайті Європейського інституту гендерної рівності.

Наведені приклади є свідченням значної роботи щодо формування словників гендерної термінології. Однак цей напрям потребує подальшої уніфікації та досліджень, оскільки «питання термінологічного забезпечення гендерних студій в Україні як дисциплінарного і як міждисциплінарного проєкту за весь час їх існування, як не дивно, жодного разу не ставали предметом розгляду науковців, і ми не маємо публікацій з цього питання» [198, с. 72]. Важливим напрямом подальшого розвитку терміносистеми сучасної лінгвогендерології може стати розширення та адаптація Глосарію й тезаурусу Європейського інституту гендерної рівності з урахуванням досвіду українських гендерних студій і стану впровадження політики гендерної рівності.

Гендерні словники формуються і розміщуються на сайтах Державної судової адміністрації [304], Конфедерації роботодавців України [306], Житомирської обласної адміністрації [315], Кампанії «Повага» [307] тощо. За висновком М. Скорик, «набула поширення практика готувати й додавати до кожного більш-менш значущого видання з гендерних питань індивідуального словничка» [198, с. 72], що було вимушеним кроком у ситуації відсутності єдиної термінології.

Позитивним прикладом підготовки тематичного словника, до якого увійшла низка гендерних термінів, а також пояснення важливості використання фемінітивів є «Довідник безбар'єрності» [58].

Дослідження розбудови гендерної термінології – нагальне завдання лінгвістики, оскільки «від того, як назвати те чи інше явище дуже часто залежить, як потім формується політика. Наприклад, сьогодні ми вже говоримо не про гендерно чутливу політику, а про гендерно трансформативну. Тому що відчути дискримінацію – це перший крок. Але важливо те, що ми відчули, трансформувати в дії» [472].

Важливим інструментом формування узгодженої термінології є також включення дефініцій понять і термінів до законів та нормативних актів, що є закономірної тенденцією української гендерної правотворчості. Такими документами, зокрема, є: Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок та домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [382]

(*гендер, гендерно обумовлене насильство, насильство щодо жінок тощ*о); Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи CM/Rec (2019)1 державам-членам щодо запобігання сексизму та боротьби з ним (*сексизм*) [427]; Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [351], який містить визначення таких термінів, як: *гендерна рівність, гендерно правова експертиза, дискримінація за ознакою статі, рівні права та можливості жінок і чоловіків*, що безпосередньо стосуються гендерної тематики; Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів, затверджена наказом Міністерства соціальної політики України [383] (*гендер, гендерний аналіз, гендерний підхід, гендерно нейтральний підхід, гендерно чутливий підхід, оцінка гендерного впливу, практичні гендерні підходи* та інші); Методичні рекомендації щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі, затверджені наказом Міністерства фінансів України [387] – *гендерні аспекти, гендерно орієнтований підхід у бюджетному процесі, гендерно чутлива бюджетна програма, гендерно нейтральна бюджетна програм;* Методичні рекомендації щодо застосування гендерно чутливої мови, затверджені наказом Міністерства оборони України від 13.04.2024 р. № 236/нм [382], у яких надано визначення поняття *гендерно чутлива мова;* Інформаційна пам'ятка щодо гендерно чутливого толерантного спілкування в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій, рекомендації з використання гендерно чутливої мови [361] (*гендерно чутлива мова, гендерно інклюзивна мова, мовний сексизм, гендерні стереотипи, стереотипи)* інші нормативні документи. Тож, розвиток гендерної термінології відображає та супроводжує активізацію формування й впровадження державної гендерної політики. Визначення наведених термінів і понять представлені у Додатку Б «Словник термінів і понять».

Отже, враховуючи закріпленість визначення поняття *гендер* в низці нормативно-правових документів, зокрема, у Конвенції Ради Європи із запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, в Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів, у словниках (Глосарій і тезаурус Європейського інституту

гендерної рівності), а також у науковій літературі, вважаємо, що поняття *гендер* потрібно відносити до категорії *термінів.* Ключовими ознаками становлення терміна *гендер* є 1) його використання в науковому дискурсі; 2) зафіксованість у термінологічних словниках; 3) використання в нормативно-правових документах.

1.3. Поняття *гендерно чутлива мова* та основні підходи до його визначення

Гендерний мейнстримінг як принцип формування та реалізації державної політики забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні полягає в тому, що гендерна складова має враховуватися і впроваджуватися у певній сфері суспільно-політичного життя. Це своєю чергою створює потребу у формуванні та реалізації галузевих гендерних політик, що супроводжується розвитком та спеціалізацією гендерної терміносистеми, а також використання гендерно чутливої мови.

Не можна не погодитися з висновком про те, що «усунення дискримінації за ознаками статі та гендеру включає і мовний аспект, оскільки систематичне використання гендерно упередженої термінології впливає на ставлення та очікування і може, з точки зору читача чи слухача, підкреслити другорядність жінок або сприяти увічненню стереотипного погляду на жіночі та чоловічі ролі. Існує низка різних стратегій, за допомогою яких можна з більшою точністю відобразити гендерні відносини, наприклад, максимально уникати використання мовних засобів, що явно чи неявно акцентують лише одну стать, та використовувати гендерно чутливі й інклюзивні засоби з урахуванням особливостей кожної мови, зокрема альтернативних граматичних форм» [305, с. 55].

Отже, наукове опрацювання питання гендерно чутливої мови є актуальним у соціолінгвістичному, психолінгвістичному та когнітивно-прагматичному вимірах. Підґрунтям цих наукових пошуків є гіпотеза лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа, відповідно до якої структура мови визначає структуру мислення і способи пізнання реальності [29, с. 9]. Її реалізація простежується у процесах фемінітивізації та фемінітивотворення у різних мовах. Для української мови

феміноутворювальні суфікси є питомими ознаками, що походять із старослов'янської мови.

Як зазначає К. Левченко, «мова – явище соціальне. І як будь-яке соціальне явище перебуває в постійному розвитку, оновленні, модернізації. Те, що вчора видавалося незмінним каноном, сьогодні з легкістю набуває нових форм» [114, с. 17]. Тож сучасні наукові дослідження «є показником актуальності та новизни в гуманітарній науці, репрезентантом інноваційних тенденцій розвитку певного лінгвістичного напряму або явища» [14, с. 152].

Використання гендерно чутливої мови перебуває у фокусі досліджень українських лінгвістів: Г. Біловус [14], М. Гінзбург [35, 36], Л. Компанцевої [104], І. Лещенко [124], О. Малахової [131], А. Марчишиної [135, 136], Т. Марценюк [133], А. Меренич [143], В. Патріарх [162], Д. Сизонова [195], М. Скорик [198], А. Сваричевської [190], Г. Сюти [229], О. Чуєшкової [245; 248; 249] та інших.

Г. Біловус здійснила аналітико-бібліографічний огляд фемінітивів як об'єкта монографічних досліджень сучасної української лінгвістики [14]. А. Меренич вивчає «особливості мовного вираження гендерних стереотипів, що є усталеними поглядами на норми поведінки чоловіків і жінок і відображають суспільні очікування щодо рис їхнього характеру, поведінки, професійної діяльності та зовнішності» [143, с. 203-209]. Питання запровадження фемінітивів з позицій феміністської лінгвістики аналізує А. Сваричевська [190]. Г. Сюта досліджує військові фемінітиви та асиметричність їхнього вживання в офіційно-діловій та медійній практиці [229]. Д. Сизонов розглядає питання гендерної стереотипізації в рекламі [195].

Схвалення Українського правопису в новій редакції в травні 2019 року «легитимізувало» уживання фемінітивів [404] і забезпечило нові можливості для їх творення. Наступним кроком було внесення змін до класифікатора професій Міністерством економіки України [380], що створило умови для використання фемінітивів у назвах професій.

Першою галузевою спробою впровадження гендерно чутливої мови в діяльність державних інституцій став словник фемінітивів за редакцією

Г. Плачинди для пресофіцерів та фахівців підрозділів зв'язку з громадськістю Державної служби з надзвичайних ситуацій України [313]. У словнику запропоновано можливі варіанти утворення фемінітивів.

Визначення поняття *гендерно чутлива мова* є в низці підзаконних нормативно-правових актів [361; 417], словниках [305], документах, узагальнення яких представлено у Додатку Г. Так, у Глосарії і тезаурусі Європейського інституту гендерної рівності *гендерно чутлива мова* визначена як «реалізація гендерної рівності у письмовій і усній мові, котра досягається, коли жінки і чоловіки, а також особи, які не вписуються в бінарну гендерну систему, стають видимими у мові (оприявнюються) як особи рівної цінності, гідності, доброчесності та поваги» [305, с. 55]. Це визначення є також у Посібнику Європейського інституту гендерної рівності (EIGE) з гендерно чутливої комунікації (Guide of the European Institute for Gender Equality (EIGE) on Gender-Sensitive Communication) [278], оскільки в ньому дано посилання на процитований Глосарій.

Практичне застосування лінгвогендерного інструментарію простежується в документах державних інституцій України. Так, в «Інформаційній пам'ятці щодо гендерно чутливого толерантного спілкування в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій» поняття *гендерно чутлива мова* визначене як мова, «в якій відсутні прояви сексизму та в якій використовуються фемінітиви» [361]. У пам'ятці також зазначено, що *гендерно чутлива мова* «використовується для уникнення стереотипів та недоліків, пов'язаних з традиційними гендерними ролями. Вона містить використання слів та фраз, які відображають усі гендерні напрями та виражають повагу до всіх осіб незалежно від їх статі чи гендерної ідентичності» [361, с. 2]. У цьому документі також розглянуто механізми творення гендерно чутливої мови, такі як стратегії фемінізації та статевої нейтралізації. «Перша полягає в реформуванні мови шляхом послідовного вживання фемінітивів; друга – у нейтралізації граматичного роду, зокрема завдяки збірним поняттям, словам спільного роду…., одночасним використанням паралельних форм жіночого і чоловічого роду; використанням збірних іменників та описових конструкцій» [361, с. 2].

Міністерство оборони України також впроваджує гендерно чутливу мову у війську. Наказом МОУ затверджено «Методичні рекомендації щодо застосування гендерно чутливої мови» [382]. У цих рекомендаціях збігається визначення поняття *гендерно чутлива мова* як «мова, в якій відсутні прояви сексизму та в якій використовуються фемінітиви», яке сформульоване в Інформаційній пам'ятці Державної служби із надзвичайних ситуацій [361, с. 1].

Більш розширене визначення поняття *гендерно чутлива мова* як «мови, в якій відсутні прояви сексизму та в якій використовуються фемінітиви – терміни, що позначають жіночі ролі, в першу чергу, на ринку праці (наприклад: менеджерка, керівниця, директорка, координаторка та ін.)» розміщено в *Глосарії гендерних термінів*, підготовленому Державною судовою адміністрацією України за результатами здійснення гендерного аудиту. Цей Глосарій став «дієвим інструментом підвищення гендерної компетентності, чутливості та відповідальності працівників ДСАУ» [304]. На офіційному сайті Городищенської громади Луцького району Волинської області в розділі «Гендерна абетка» розміщено аналогічне визначення поняття *гендерно чутлива мова* [308].

Автори *Глосарію гендерних термінів* зазначають, що «обізнаність щодо основних понять, визначень (*гендерної рівності, утиску, сексуальних домагань* тощо) сприятимуть їх ідентифікації у мові та поведінці. І тоді меншою буде ймовірність того, що працівник\ця ДСАУ попаде під вплив міфів і страшилок про гендер чи небезпеку гендерної політики для сім'ї, суспільства тощо. Гендерна обізнаність і гендерна сенситивність сприятимуть формуванню нульової терпимості до проявів дискримінації і упередженості, не дозволять толерувати анекдоти і жарти про некомпетентних, неорганізованих жінок, а спонукатимуть працівників ДСАУ (як жінок, так і чоловіків) відкрито визнавати, що це прояви гендерних стереотипів і сексизму, та відповідно реагувати на них» [304].

Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року (затверджена розпорядженням КМУ 20 грудня 2022 р.) містить завдання щодо «використання гендерно чутливого, недискримінаційного мовлення/мови», що стимулювало розроблення та прийняття відповідних стратегій закладами вищої

освіти. Також у Стратегії позиціоновані інші завдання із застосування гендерно чутливої мови: ведення документообігу з урахуванням принципів недискримінаційних мовлення/мови шляхом впровадження стратегій фемінізації, нейтралізації, уникнення андроцентризму та сексизму; використання в діловодстві допустимих сучасними нормами української мови форм жіночого роду водночас із чоловічими відповідниками для позначення осіб різної статі; забезпечення системного використання гендерно чутливого, недискримінаційного мовлення/ мови під час ведення документообігу у сфері освіти (Стратегічна ціль 1) [438].

Досягнення Стратегічної цілі 2 Стратегії «Посилення ролі закладів освіти у координації дій суб'єктів реалізації державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти, запобігання та протидії насильству і дискримінації та вдосконалення освітнього процесу на засадах рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, поваги до людської гідності, недискримінації, інклюзивності та протидії насильству, зокрема за ознакою статі» можливо завдяки запровадженню «недискримінаційної комунікації у взаємодії учасниць і учасників освітнього процесу» [438]. У документі не розкривається поняття *недискримінаційна комунікація*, яке має містити принципи використання гендерно чутливої мови, але не обмежуватися ними.

Оскільки Стратегія не містить визначення поняття *гендерно чутлива мова*, то заклади вищої освіти сформулювали такі визначення самостійно. Таким шляхом йшли і центральні органи виконавчої влади, які розробляли свої відомчі нормативно-правові акти у цій сфері. Зокрема, у Гендерній стратегії Харківського національного університету імені В. Каразіна (2023-2033 рр.) поняття *гендерно чутлива мова* використано в такому значенні: «*гендерно чутлива мова / мовлення* — усне чи письмове висловлення, позбавлене андроцентризму, сексизмів і будь-яких інших дискримінаційних щодо гендеру елементів та властивостей» [455]. Аналогічне визначення наведено в Стратегії забезпечення гендерної рівності Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу [456]. Стратегія забезпечення гендерної рівності Київського національного університету імені Тараса Шевченка також зорієнтована, серед іншого, на «активне просування

гендерно коректних наративів у вітчизняному освітньому просторі» [457]. Водночас визначення поняття *гендерно коректний наратив* у тексті документа немає.

Для просування в практику використання гендерно чутливої мови Рада Європи підготувала «Рекомендації щодо використання мови як рушія інклюзивності». Ці рекомендації спрямовані на те, щоб допомогти співробітникам Ради Європи комунікувати в гендерно інклюзивній манері для «забезпечення більшої послідовності у застосуванні стратегій інклюзивної мови» [279, с. 6]. Водночас вони є важливим джерелом стандартів та інформації для інших організацій і країн-членів та партнерів Ради Європи. Наразі ці Рекомендації доступні англійською мовою. Також готується франкомовне видання, оскільки саме ці дві мови є робочими мовами Ради Європи. Тож, на відміну від рекомендацій, підготовлених різними організаціями в Україні, де використано поняття *гендерно чутлива мова* або *гендерно чутливе мовлення*, у Рекомендаціях Ради Європи використано інше – *гендерно інклюзивна мова*. Відповідно до Рекомендацій, використання гендерно інклюзивної мови означає, що потрібно говорити і писати так, щоб не виключати і не дискримінувати будь-яку особу за ознакою статі, гендеру чи гендерної ідентичності, а також не увічнювати сексизм чи гендерні стереотипи [279]. Визначення поняття *гендерно інклюзивна мова* не подано.

У Глосарії і тезаурусі Європейського інституту гендерної рівності поняття *гендерно інклюзивна мова* немає також, так само як і тлумачення понять *інклюзія* та *гендерна інклюзія* [305], хоча їх активно використовують на практиці й вони потребують свого термінологічного визначення. На сайті Європейського інституту гендерної рівності, де постійно оновлюється термінологія, цих понять немає також [323].

Співвідношення понять *гендерно чутлива мова* і *гендерно інклюзивна мова* розкривається в Інформаційній пам'ятці Державної служби із надзвичайних ситуацій. Так, *інклюзивність* творці Інформаційної пам'ятки відносять до одного з основних принципів гендерно чутливої мови: «мова має відображати різноманіття та бути включеною для всіх, незалежно від їхньої статі та гендерної ідентичності»

[361, с. 1]. «Гендерно чутлива мова, також відома як “інклюзивна мова”, використовується для уникнення стереотипів та недоліків, пов’язаних з традиційними гендерними ролями. Вона включає в себе використання слів та фраз, які відображають усі гендерні напрями та виражають повагу до всіх осіб незалежно від їх статі чи гендерної ідентичності» [361, с. 1]. Друга цитата наочно демонструє, що поняття *гендерно чутлива мова* та *інклюзивна мова,* використано в пам’ятці як синоніми.

На нашу думку, *гендерна інклюзія* – це поняття, яке характеризує політику, практичний процес, а *гендерна чутливість* стосується загальної характеристики явищ, процесів тощо. Більш детальне вивчення співвідношення понять *гендерно чутлива мова* та *інклюзивна мова,* є предметом окремого дослідження.

Визначення поняття *гендерно чутлива мова* наразі відсутнє в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [351], який містить широкий перелік визначень термінів, а також в інших законодавчих документах. Вважаємо, що визначення цього поняття варто включити до законопроєкту із оновлення цього Закону.

Візуалізація визначень поняття *гендерно чутлива мова*, представлених у Додатку Г, свідчить, що в семи проаналізованих документах використано чотири типи визначень. Вони повторюються парно в документах Міністерства оборони та Державної служби із надзвичайних ситуацій, у доповненій версії використані Державною судовою адміністрацією – центральним органом виконавчої влади – та територіальною громадою. Інше визначення використано в документах двох різних закладів вищої освіти. Окремо стоїть визначення з Глосарію і тезаурусу Європейського інституту з гендерної рівності.

Лексико-семантичний аналіз наведених визначень дав змогу виокремити низку значеннєвих компонентів вербалізатора поняття *гендерно чутлива мова*.

Таблиця 1.3.1
Семантичні компоненти вербалізатора
поняття *гендерно чутлива мова*

Значеннєвий компонент	**Джерело**
Використання фемінітивів	Методичні рекомендації щодо застосування гендерно чутливої мови Міністерства оборони України [382]; Інформаційна пам'ятка щодо гендерно чутливого толерантного спілкування в системі ДСНС [361]; Глосарій гендерних термінів. Офіційний сайт Державної судової адміністрації України [304]; Гендерна абетка. Офіційний сайт Городищенської громади Луцького району Волинської області [308]
Відсутність проявів сексизму	Методичні рекомендації щодо застосування гендерно чутливої мови Міністерства оборони України [382]; Інформаційна пам'ятка щодо гендерно чутливого толерантного спілкування в системі ДСНС [361]; Гендерна стратегія Харківського національного університету імені В. Каразіна (2023-2033 рр.) [455]; Глосарій гендерних термінів. Офіційний сайт Державної судової адміністрації України [304]; Стратегія забезпечення гендерної рівності в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу [456]; Гендерна абетка. Офіційний сайт Городищенської громади Луцького району Волинської області [308]
Відмова від гендерних стереотипів	Гендерна стратегія Харківського національного університету імені В. Каразіна (2023-2033 рр.) [455]; Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності [305]
Відмова від андроцентризму (Візуалізація у мові жінок і чоловіків як осіб рівної цінності,	Гендерна стратегія Харківського національного університету імені В. Каразіна (2023-2033 рр.) [455]; Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності [305];

гідності й поваги)	Стратегія забезпечення гендерної рівності в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу [456]
Одночасне використання паралельних форм жіночого і чоловічого роду	Інформаційна пам’ятка щодо гендерно чутливого толерантного спілкування в системі ДСНС [361]
Використання збірних іменників	Інформаційна пам’ятка щодо гендерно чутливого толерантного спілкування в системі ДСНС [361]
Використання описових конструкцій	Інформаційна пам’ятка щодо гендерно чутливого толерантного спілкування в системі ДСНС [361]

Включення поняття *гендерно чутлива мова* в офіційні документи, зокрема до Методичних рекомендацій з використання гендерно чутливої мови в системі МО України, Інформаційної пам’ятки щодо гендерно чутливого толерантного спілкування в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Гендерної стратегії Харківського національного університету імені В. Каразіна (2023-2033 рр.), Стратегії забезпечення гендерної рівності в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу, а також до Глосарію і тезаурусу Європейського інституту з гендерної рівності зумовлює його перехід у розряд термінів.

Отже, на основі аналізу наявних визначень терміна *гендерно чутлива мова* пропонуємо таке авторське визначення: *гендерно чутлива мова* – мова, спрямована на відображення принципу гендерної інклюзії, зокрема, через використання фемінітивів, позбавлена андроцентризму, сексизму, будь-яких інших дискримінаційних щодо статі та гендеру проявів.

1.4. Лінгвогендерний вимір гібридної війни

Попри чималу увагу до явища гібридної війни, «термін “гібридна війна” у сенсі нового типу конфлікту не має усталеного спільного визначення ні в Україні, ні в інших країнах» [264]. Такі дослідники, як М. Бонд, Ф. Гоффман, Б. Флемінг, М. Ван Херпен та ін. з другої половини 2000-х років звертають увагу «на занепад “класичної парадигми війни” та зміни суб’єктів, форм, способів та засобів збройної боротьби в добу глобальної інтеграції» [277, с. 301-331]; Ш. Макфейт описує нові правила війни в епоху «тривалого хаосу» [130].

Теоретичні аспекти гібридної війни досліджували та розвивали українські науковці різних сфер знань, що дає можливість всебічного вивчення та охоплення цього явища. Такий комплексний підхід відображено в колективній монографії за редакцією В. Горбуліна «Світова гібридна війна: український фронт», де гібридну війну розглядають у контексті «системної кризи світової безпеки» [191, с. 2] як новітній конфлікт і «форму глобального протистояння» [191, с. 15-19]. Науковці наголошують на тому, що «російська агресія спонукала до розширення змісту концепту, стимулювала процес осмислення гібридної війни як окремого феномена» [191].

Політологи та фахівці із стратегічних комунікацій вивчають різноманітні аспекти гібридної війни – від її загальних проявів до новацій російської пропаганди після початку широкомасштабного вторгнення РФ в Україну [127; 128]), інформаційну політику України в умовах війни [59] та кібербезпеку [62]; комунікацію, координацію та співпрацю стратегічних комунікацій в умовах війни [241]; ініціативи громадянського суспільства в протидії дезінформації [96].

Заходи інформаційного впливу в інформаційній війні досліджують А. Хоперія [239] та І. Соловей [207], а О. Солонько оперує поняттям *інфодемія* як «безконтрольного, масованого поширення дезінформації» [290, с. 17].

Звертаючись до теми «війни за реальність», правник, дипломат і комунікатор, ексміністр закордонних справ України Д. Кулеба для перемоги у світі фейків пропонує не тільки правила – «спиратися на реальність, критично мислити,

керувати емоціями, відчувати спільноту та взаємодіяти з державою» [109], але й відкриває нові горизонти осмислення сучасної війни, включаючи в український дискурс думки та погляди провідних міжнародних і державних діячів, науковців (Е. Епплбом, Б. Джонсона, Т. Снайдера, С. Павер, Н. Талеба та ін.) про майбутнє світу в контексті війни РФ проти України [126].

Філософ Б. Парахонський звертає увагу на необхідність трансформації світоглядних та правничих підходів до національної безпеки [158], діяльність міжнародних безпекових організацій у контексті гібридної війни [157, 158], а також на необхідність запровадження Україною двостороннього стратегічного партнерства для забезпечення власної безпеки [157]. З позицій філософії та психології Л. Будагьянц та В. Осьодло вивчають гібридну війну в освітньому вимірі [22], приділяють увагу мовним питанням і тематиці стратегічних комунікацій, зокрема у СБО [152], досліджують контекст, у якому виникла потреба в застосуванні концепту *гібридна війна*, висновуючи, що «лінією концептуалізації» гібридних феноменів доби глобалізації та способів протидії їм є потужний прогностичний проєкт Multiple Future Project: Navigating Towards 2030 (2008–2009), ініційований НАТО [152, с. 334-336].

Психолог О. Покальчук, крім наук праць, присвячених психологічним аспектам гібридної війни [166], популяризує свої наукові напрацювання через соціальні мережі та подкасти [166]. Ю. Лапутіна, описуючи сучасні тренди когнітивної війни, одним з них визначає маніпуляцію поняттям *гендерна рівність* [112]. Соціолог І. Рущенко в основу досліджень гібридної війни кладе цивілізаційний підхід, розглядаючи війну РФ проти України як міжцивілізаційну війну [189, с. 45-71], осмислюючи цивілізаційні основи російської військової культури та теоретичну базу гібридних операцій (теорія обману, хаос, зовнішнє управління громадянськими конфліктами тощо) [189, с. 225-253, 277-296]. Ю. Когут з правового погляду описує питання світової та української енергетичної безпеки [102]. А. Черняк звертається до тематики мовної безпеки [242], чимало уваги приділяє аналізу діяльності правоохоронних органів у відповідь на загрози гібридної війни. К. Левченко досліджує питання гендерних гібридних загроз як

протидії євроінтеграційній політиці України [137]. С. Головатий акцентує увагу на необхідності розвитку української правничої мови з метою відходу від російських та радянських мовних кальок, які спотворюють глибинну суть правових понять, особливо в галузі прав людини [37].

У фундаментальному виданні Інституту історії України «За Ідентичність і Незалежність. Війна Росії проти України: історичні передумови, геополітичні паралелі» висвітлено події, передумови, факти, явища та обставини сучасної війни агресії Росії проти України [83]. Історик В. Брехуненко спростовує цілеспрямовано нав'язані ключові російські міфи про Україну та її історію [20]. С. Плохій досліджує та популяризує історію України у світі, що є зброєю проти російської пропаганди [164]. Л. Якубова викриває імперіалістичну, тоталітарну, загарбницьку, антигуманістичну суть «русского миру» та наслідки його поширення на окупованих російською федерацією територіях та в країнах, що перебувають під впливом та інформаційними гібридними атаками РФ [265-267].

Кандидати військових наук О. Заруба [87] та В. Кацалап [97] заглиблюються в аналіз організації та змісту стратегічних комунікацій ЗС України, зокрема, у контексті протидії російським гібридним інформаційним загрозам. Керівник громадської організації «Український центр військового лідерства» О. Бойко [18] представляє практичні кроки з впровадження Доктрини зі стратегічних комунікацій Збройних Силу України [338].

Одним з вимірів гібридної війни є лінгвістичний, підвидом якого є лінгвогендерний. Лінгвістичні аспекти гібридної війни досліджують В. Агеєва [1; 2], А. Березовенко [13], Т. Гончарова [38], О. Данилейко [52], О. Демська [54], Л. Компанцева [103; 124], Є. Кузьменко [108], Г. Мацюк [140], Г. Почепцов [171-173], Н. Слухай [200; 201], О. Снитко [203-205], Л. Юдко [259], Г. Яворська [260-264].

В. Агеєва описує протистояння російським наративам, розглядаючи творчість Лесі Українки [2, с. 110-129] та використання мовних і художніх образів (тропів) як інструментів впливу на свідомість і сприйняття дійсності. Цю тематику розвиває Г. Мацюк, вивчаючи використання тропів, особливо метафор, у пропаганді й дезінформаційних текстах [140]. До питань лінгвістичних тактик у

формування образу «ворога» звертається А. Березовенко, розглядаючи використання емоційно забарвленої лексики в публічних виступах та медіа [13]. Т. Гончарова з лінгвопрагматичних позицій досліджує питання дезінформації, а також роль мови у створенні й поширенні фейкових новин [38]. О. Данилейко осмислює питання «мови війни» та лінгвістичного інструментарію для впливу на людську свідомість. Серед актуальних наукових напрямів, авторка визначає дослідження «лінгвістичних маркерів агресивного дискурсу російських медіа з подальшим виокремленням впроваджувальних ними соціально-семіотичних конструктів, націлених на інформаційне викривлення сприйняття» [52, с. 101] та вплив маніпулятивної лексики на конструювання нових соціальних реалій. Мовна тематика як складова національної безпеки є предметом наукових розробок О. Демської та А. Черняка [57].

Л. Компанцева, будучи лідеркою в дослідженні й імплементації стратегічних комунікації в Україні, вивчає сугестію та контрсугестію в інформаційних війнах, роблячи акцент на сугестивній лінгвістиці, аналізує контентуальні маркери в соціальних мережах як інструменти поширення дезінформації тощо [103; 114]. Роботи Г. Почепцова характеризуються комплексним підходом до опису явища гібридної війни. Зокрема, він аналізує семантичні та прагматичні аспекти комунікації у медіа, визначаючи особливості гібридної риторики [171]. Н. Слухай та О. Снитко звертають увагу на стилістичні та соціолінгвістичні аспекти текстів як інструментів гібридної війни [200; 201], вплив маніпулятивних прийомів і лінгвістичних маркерів на різні соціальні групи, особливо в контексті збройних конфліктів [201]. О. Снитко поглиблює розкриття теми «битви наративів» у медіапросторі України [204], де, за висновком Н. Слухай, найважливішим є спільний гранднаратив: «Україна – демократична європейська країна, яка сьогодні зі зброєю в руках боронить свою незалежність, ідентичність, етнокод і генофонд, землю, а також захищає світові цінності» [202, с. 291] і яка є противагою «русского миру» [202, с. 291] як ідеологічному підґрунтю війни РФ проти України.

Л. Юдко описує емоційно забарвлену лексику в пропагандистських текстах і комунікаційні стратегії в пропаганді [259].

Когнітивна теорія гібридної війни розроблена Г. Яворською [260], яка розглядає гібридну війну як дискурсивний конструкт [270]. Погодимося з таким визначенням поняття *гібридна війна*, яке наводить вчена: «воєнні дії, що здійснюють шляхом поєднання мілітарних, квазімілітарних, дипломатичних, інформаційних, економічних та інших засобів з метою досягнення стратегічних політичних цілей» [270, с. 41].

Методологія дисертаційної роботи в частині дослідження гібридної війни базується на позиції Г. Яворської про те, «що війна реалізується як у матеріальному (фізичному), так і в дискурсивному вимірах» [270, с. 43]. Тож «для визначення сутнісних ознак війни необхідно враховувати два модуси її існування: (1) війна як феномен фізичної реальності; (2) війна як дискурсивний конструкт» [270, с. 430]. Водночас гібридна війна не обмежується медійною сферою, а виходить за її кордони. Крім паперових, електронних та інтернет-медіа, вона охоплює широкий спектр соціальної комунікації, починаючи від приватних розмов на теми тих або тих різновидів протистояння і закінчуючи перемовинами дипломатів, які намагаються віднайти дипломатичне розв'язання конфлікту [270, с. 44]. Г. Яворська і Б. Пархоменком доходять висновку, що «істотною рисою гібридної війни є феномен «приховування». На відміну від традиційних війн, у війнах гібридного типу головний акцент робиться на створенні ситуації страху та невизначеності. Інструментом створення непевності є зіткнення контроверсійних версій щодо цілей війни, статусу учасників конфлікту, характеру їхніх дій тощо» [160, с. 15]. «Поняття гібридної війни спирається на когнітивний фрейм, що залишається остаточно не визначеним. Відхилення від усталеного фрейму війни – мета, зброя, учасники, руйнування, перемога/поразка, тощо – породжують численні неповні передбачувані ефекти, що впливають на політичні та воєнні рішення» [160, с. 44].

Гендерний дискурс – об'єкт російських маніпуляцій з початку двохтисячних років. Лінгвогендерним питанням інформаційної війни присвячені праці Л. Компанцевої, яка вивчала гендерні перспективи інформаційної безпеки [104]; Є. Кузьменко, яка розглядає питання гендерної дезінформації щодо українських

журналісток і обґрунтовано вважає, що сексизм і гендерне насильство в інтернетному просторі проти них, ініційоване РФ і є «цілеспрямованими масовими кампаніями» [108]. «Головна мета гендерної дезінформації Росії – змусити українських журналісток замовчати, щоб вони перестали виконувати свою надважливу роботу» [108]. Л. Компанцева та Є. Кузьменко дослідили також інструменти гендерних маніпуляцій в Україні та за кордоном, наголошуючи на тому, що «антигендерна риторика багато років є частиною широкої російської пропаганди проти України та країн західної ліберальної демократії» [108, с. 7], що «існує певна залежність між гібридними викликами національній безпеці України та антигендерною ідеологією» [108, с. 39], а також, що «антигендерні критики абсолютно безпідставно занепокоєні, що поняття гендеру нібито запроваджується на заміну поняттю статі і заперечує статеві відмінності між чоловіками та жінками, а також тим, що гендер, на їхню думку, пропонує людям самостійно обирати сексуальні ідентичності, яких може бути безліч» [108, с. 8]. Таке «нацькування» населення проти всього європейського і демократичного є також свідомо спланованою дезінформацією у рамках інформаційної війни [45].

К. Левченко однією з перших викрила помилки в російськомовних перекладах текстів міжнародних документів ООН [115]. Проблему некоректності перекладів правничих документів з іноземних мов, зокрема англійської, яка є робочою мовою більшості міжнародних організацій, включаючи ООН та Раду Європи, російською мовою, що впливає і на українськомовні переклади, активно досліджує С. Головатий, висновуючи, що «якість офіційних перекладів актів міжнародного права українською – безвідносно до того, зроблених у совєтський період на ідеологічну й практичну потреби тоталітарному режиму спосіб калькування з російської, а чи в постсовєтський період, утім в обох випадках, заглянувши спочатку в російський переклад: “як там у сусіда?” – направду призвело до проблем у тлумаченні з метою імплементації» [37, с. 668]. Однак перекладацькі проблеми текстів з гендерної тематики залишаються поза увагою С. Головатого.

Реальним моментом початку ведення інформаційної гібридної агресії автори монографії «Світова гібридна війна: український фронт» вважають 2007-2008 роки. «У цей період російська сторона проводила активну діяльність із закріплення в українському інформаційному просторі за допомогою традиційних та електронних ЗМІ, а також соціальних мереж тем і меседжів, що мали підготувати цільові аудиторії до подальшої збройної агресії, або ж стимулювати перехід на сторону супротивника під час активної фази протиборства» [191, с. 30]. Водночас, аналізуючи гібридні загрози, атаки та війну в інформаційному просторі, автори тримають поза полем своєї уваги гендерну тематику як об'єкт і предмет інформаційних атак та маніпуляцій РФ. Тому спеціальні інформаційні операції РФ на території України, спрямовані на дискредитацію гендерної тематики, залишалися довгий час недостатньо поміченими ані владними структурами, зокрема безпековими, ані мейнстрімінговими дослідниками. Найімовірніше, цьому сприяло як нерозуміння на той момент важливості досягнення гендерної рівності, включення гендерних підходів в усі напрями політики, так і концентрація уваги на масштабних інформаційних війнах, які РФ вела проти України (федералізація України, НАТО, мова тощо).

Своєю чергою, факт візуалізації та публічної появи антигендерних груп і рухів в Україні, який припадає на середину 2010 року – через кілька місяців після приходу до влади проросійського Януковича, що досліджено в роботах К. Левченко [114] та О. Суслової [225], є ще одним емпіричним підтвердженням дати початку гібридної (й відповідно – дискурсивної) війни РФ проти України. Тож, вивчення гендерної проблематики як предмета й інструмента, який використовує РФ у війні проти України потребує більшої уваги та подальшого дослідження.

А. Березовенко, аналізуючи дискурсивну динаміку України з початку російської збройної агресії у 2014 році, відзначає, що загальний політичний дискурс України у період від здобуття незалежності до лютого 2014 року розвивався як «розгортання традицій радянської України» з характерною рисою – «модусом "братерства" українського і російського народів» [13]. І сам «політичний

дискурс України не зазнав швидких радикальних перетворень, його “братерський” модус не змінився негайно на “ворожий”», що було б логічною реакцією на ворожі дії РФ проти України [13, с. 99].

Водночас аналіз формування гендерного дискурсу в Україні та намагань РФ маніпулятивно впливати на цей процес є важливою складовою розуміння лінгвістичного виміру гібридної війни РФ проти України. Прагнучи досягти своїх геополітичних цілей, країна-агресорка використовує різноманітні інструменти, зокрема, інформаційні та дискурсивні, спрямовуючи їх на дискредитацію демократії, її цінностей, принципів, атрибутів і складових, серед яких є і гендерна рівність, протиставляючи їм «традиційні цінності русского миру». Як наслідок спільне радянське й пострадянське коріння політичного дискурсу України та РФ стало і є причиною замовчань, евфемізмів, створення та широкого використання удаваних та некоректних термінів, які не розкривали, а затьмарювали реальний стан українсько-російський відносин та роль РФ як країни-агресорки. Такий стан політичного дискурсу є також результатом прямих та прихованих російських впливів і маніпуляцій, причому не тільки на рівні двосторонніх відносин, але й міжнародних організацій. Багаторічне називання структурами ООН та іншими міжнародними організаціями збройної агресії РФ проти України *конфліктом на Сході України* є типовим прикладом смислових та лінгвістичних маніпуляцій.

Однак, на нашу думку, формування гендерного дискурсу відбувається за іншою схемою. Здобуття незалежності Україною стає в часовому просторі початком його формування. Характерно, що попри бажання лідирувати в цьому процесі на початку 1990-х років, за рахунок організації шкіл та конференцій для гендерних дослідниць і активісток з усіх країн постсоціалістичного простору, російські науковиці гендерного спрямування доволі швидко втратили свій «авторитет» в українських наукових феміністичних і гендерних колах, які орієнтувалися більше на європейські та американські дослідницькі центри, ніж центри в РФ, що пов’язане з активним розвитком гендерної політики в Україні. Така ситуація зумовлена як потребами забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, так і прийняттям за результатами Четвертої Всесвітньої

конференції ООН зі становища жінок Пекінської Декларації та Платформи дій (1995 р.) [396], що стали епохальними документами з гендерної рівності, цілі яких не досягнуті й сьогодні.

Також необхідно зазначити, що інформаційні напади РФ на політику забезпечення гендерної рівності в Україні, підсилюються активними антигендерними діями РФ на міжнародному рівні, зокрема через Світовий конгрес сімей, Всесвітній сімейний форум та Євразійський жіночий форум [185]. Антигендерний дискурс країни-агресорки базується на фейках, деструктивних наративах, некоректних перекладах міжнародних документів з питань прав людини та гендерної рівності російською мовою [45, с. 9]. Тому одночасно з боротьбою за історію в контексті гібридної війни важливо вести боротьбу за права людини та боротьбу за гендерну рівність, які є важливою складовою стратегічних наративів Української держави. Як зазначає К. Левченко, дослідження стратегічних гендерних комунікацій (конструктивних та деструктивних) «виявили глибинний зв'язок між політичними цілями РФ та окремих груп в Україні, спрямованими на припинення євроінтеграційних рухів держави і переспрямування векторів розвитку на РФ й створені нею регіональні об'єднання, та використанням ними маніпуляцій навколо гендерної тематики» [119, с. 106].

З початку повномасштабної збройної агресії РФ проти України зросла кількість дезінформації, що поширюється в російських медіа та соціальних мережах. Маніпуляції щодо українських жінок не стали винятком [70]. Російська гендерна дезінформація, спрямована на дискредитацію цінностей прав людини та гендерної рівності, ґрунтується на концепті *ТРАДИЦІЙНІ ЦІННОСТІ,* який є стратегічно значущим для російської концептуальної картини світу *руського миру*, авторства адепта та прихильника війни О. Дугіна, носіями яких були антигендерні групи (2010–2019 рр.), що ретранслювали російські наративи (К. Левченко [114], Л. Компанцева [104], О. Суслова [225]). Цей концепт є в опозиції до важливих концептів України і ЄС *ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ* та *ПРАВА ЛЮДИНИ.*

Так, виступаючи на зустрічі Валдайського клубу 27 жовтня 2022 року, Путін маніпулював концептами *ТРАДИЦІЙНА РОДИНА* і *ТРАДИЦІЙНІ ЦІННОСТІ,*

протиставляючи їх ліберальним цінностям, які викривлено представив як «новомодні тенденції, на кшталт гендерних відхилень і гейпарадів» [409]. До цього він ставив питання, «чи хочуть росіяни, щоб дітям “вбивали у голови, що, крім чоловіка і жінки, існують і якісь гендери і пропонували зробити операцію зі зміни статі» [391]. Виступаючи перед федеральними зборами в лютому 2023 року, Путін заговорив про *гендерно нейтрального бога* [330, 340]. Водночас поняття *традиційна/традиційні* щодо *сім'ї* та *цінностей* є «невизначеними, оскільки не уточнюється до традицій якого століття, часу, якого соціального прошарку, етнічної групи чи релігійного світосприйняття вони належать … Інститут сім'ї, як будь-який соціальний інститут, перебуває у постійних змінах, розвитку, які можуть мати ознаки нестабільності або кризи» [112]. У російській пропаганді також повторюється думка, що проведення *спеціальної військової операції* зумовлено необхідністю подолати наслідки гендерної політики в її російській інтерпретації [443].

Поширюючи гендерну дезінформацію, російська пропаганда спекулює на різних темах, зокрема сексуального та домашнього насильства, виправдовуючи його або звинувачуючи постраждалих. Водночас «дезінформація, що експлуатує гендер і сексуальність, є наріжним камінцем російського світу» [70]. Підтвердженням цієї тези є декриміналізація РФ у 2017 році домашнього насильства і розроблення Концепції державної сімейної політики, у якій замість поняття *домашнє насильство* використовують *побутове насильство*, чим перекручують і нівелюють зміст явища [390].

РФ не підписала і не ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульську конвенцію), яка є «золотим» міжнародним стандартом в боротьбі з насильством щодо жінок [293]. Своєю чергою ратифікація в червні 2022 року Україною цієї Конвенції стала потужним кроком у протидії гендерним маніпуляціям РФ в Україні і важливим стратегічним гендерним євроінтеграційним наративом України. Ця подія також є маркером контрдій у відповідь на гібридні загрози РФ. На противагу тенденціями розвитку в Україні, рішенням верховного

суду РФ «за використання фемінітивів у Росії тепер можна потрапити до в'язниці», оскільки на думку суддів це є однією «з ознак ЛГБТ-пропаганди» [489] .

Складовими лінгвогендерного виміру гібридної війни РФ проти України та інших країн можна вважати такі:

1. Впровадження деструктивних антигендерних наративів і комунікацій з використанням мультимодальних образів.

2. Використання хибних перекладів міжнародних документів з питань прав людини та гендерної рівності, які спотворюють зміст оригіналу.

3. Домінування стереотипних патріархатних концептів та образів.

4. Проскрипцію гендерно маркованих мовних форм (зокрема, фемінітивів).

Отже, лінгвогендерний вимір гібридної війни РФ проти України охоплює впровадження деструктивних антигендерних наративів, маніпулятивне використання перекладів міжнародних документів, просування стереотипних патріархатних концептів і проскрипцію гендерно маркованих мовних форм. Протидією цим стратегіям в українському дискурсі стало посилення євроінтеграційного наративу, зокрема через ратифікацію Стамбульської конвенції.

1.5. Методологія дослідження лінгвогендерного виміру гібридної війни

Засади методології лінгвогендерних досліджень базуються на міждисциплінарному підході, що поєднує лінгвістику та гендерні студії. Ці дослідження спрямовані на аналіз взаємозв'язку між мовою, дискурсом і гендерними процесами. З одного боку, крізь призму мови вони відображають соціальні уявлення про стать, а з іншого – репрезентують й аналізують дискурсивні гендерні практики, які в умовах гібридної війни можуть одночасно бути інструментом розбудови національної стійкості й об'єктом ворожих маніпуляцій. Лінгвогендерологія як сфера неолінгвістики звертається до міждисциплінарного інструментарію «Критерій *міждисциплінарності* ми визначаємо передусім як фактор зближеності наук у пошуку відповідей на актуальні запити сьогодення, а також відкритість кордонів науки, коли для вивчення, наприклад, медійної

комунікації застосовуються методики та інструментарій ін. галузей модерного знання – психології, біології, інформатики, юриспруденції, культурології та ін. Такі звернення до міждисциплінарності є досить продуктивними для сучасної науки: медики, напр., за допомогою інформаційних та комп'ютерних систем діагностують хвороби, правники застосовують знання з філософії і логіки для пошуку аргументацій в доведенні / спростуванні складу злочину, археологи та палеографи звертаються до хімії і фізики, коли визначають часове маркування знахідок органічного походження, журналісти використовують соціологічні методики для об'єктивної подачі новин та ін.»[196, с. 104]

Різним напрямам методології лінгвогендерних досліджень присвячені наукові розвідки таких учених, як Ф. Бацевич [9], А Бікезіна [252], Ю. Бойко [19], А. Габідулліна [25], А. Гарбар [27], Я. Журенко [82], А. Загнітко [85, 86], О. Колесніченко [25], Л. Компанцева [105,106], А. Лучик [126], Ю. Маслова [139], Я. Пузиренко [181], А. Русакова [187], Л. Ставицька [217], Т. Сукаленко [223, 224], М. Шевченко [252], Г. Яворська [270] та інші.

Методологічні пошуки лінгвогендерологів відбуваються за різними напрямами. Так, А. Гарбар зосереджує наукові пошуки на можливостях лінгвістики в розкритті сутності феномена *гендер* шляхом акцентування уваги на мовленнєво-комунікативній поведінці чоловіків та жінок [26]. Ю. Маслова звертається до аналізу особливостей чоловічого та жіночого мовлення [139]. У розвиток наукової позиції Ю. Маслової вважаємо доцільними наукові пошуки з питань дотримання гендерних підходів в офіційно-діловій мові, мові законодавства та під час здійснення перекладів офіційних, зокрема, правових документів. Правильність і коректність офіційних та правових визначень і тлумачень гендерного змісту понять є свідченням урегульованості відповідних суспільних відносин та розгортання державної політики гендерної рівності. Л. Ставицька вироблення методології лінгвогендерного аналізу та розбудову термінологічно-понятєвого апарату вважала першочерговим завданням лінгвогендерологічних студій і наголошувала на необхідності здійснювати ці пошуки у вимірі дискурсивно-когнітивної та соціолінгвістичної парадигм [217]. Як першочерговий об’єкт лінгвогендерних

досліджень Л. Ставицька визначала художній текст. Вважаємо, що актуальності в умовах гібридного протистояння набуває вивчення текстів законодавства та офіційних документів, а також їхніх перекладів, особливо російськомовних, які нерідко стають підґрунтям гендерних маніпуляцій.

Лінгвогендерний аналіз має міждисциплінарний системний характер і ґрунтується на соціолінгвістичному, лінгвокультурологічному, когнітивно-дискурсивному підходах. Визначення методів лінгвогендерних досліджень йде загальноприйнятим у науці шляхом їх класифікування на загальні (загальнонаукові) й спеціальні.

Зокрема, у межах *соціолінгвістичного підходу* (Л. Білоконенко [15], С. Швачко [251], Д. Щерба [257]) *гендер* розглядають як соціолінгвальний конструкт, що формується під впливом суспільно-політичних і культурних чинників (розподіл праці, система гендерних ролей, сім'я, медіа тощо) і конструюється самими індивідами шляхом формування їхньої свідомості через гендерну ідентифікацію, тобто прийняття заданих суспільством норм і ролей та пристосування до них (одяг, зовнішність, манера поведінки, риси особистості). Мова є засобом відображення та закріплення цих норм у суспільстві. «Особливої уваги заслуговують в цьому руслі питання вербальної категоризації дійсності, статусу гендерного компонента в семантиці слів та фразеологічних сполучень, утворення гендерних інновацій та їх перекладацькі аспекти» [251, с. 73].

Лінгвокультурологічний підхід (А. Русакова [187; 188]) зосереджений на дослідженні позиціювання національно-культурних знань, уявлень, ідей і традицій у гендерній сфері в національних концептуальних картинах світу. «Під антропоцентричним кутом зору відбувся поворот до розгляду мовних явищ, де мова почала досліджуватись в нерозривному зв'язку з культурою, мисленням, світоглядом як окремого індивідуума, так і мовного колективу, до якого він належить» [187, с. 124].

Когнітивно-дискурсивний підхід (О. Мотузкова, К. Безпалова [147]) зосереджений на дослідженні концептуалізації гендерних понять у терміносистемі

лінгвогендерології, їхньої дискурсоутворювальної функції, а також на вивченні процесів конструювання та відтворення гендерних ролей у мовленні та дискурсі.

Для цього дослідження важливими є здобутки школи критичного аналізу дискурсу, спрямованого на виявлення та критику прихованих ієрархій і владних відносин, пов'язаних із гендером, які проявляються через мову. Представники цієї наукової школи, зокрема Н. Ферклаф [273], Р. Водак [295], М. Мейєр [296], дослідили зв'язок між дискурсом і реальністю, розвиваючи ідеї про те, що мова не лише відображає реальність, а й формує її.

За Н. Ферклафом, дискурс має двоїсту природу, адже він є одночасно як відображенням, так і інструментом формування реальності. Такими самими якостями наділена мова, яка «є матеріальною формою ідеології, і мова є інструментом, за допомогою якого люди можуть змінювати реальність» [273, с. 2]. Далі учений розвиває цю думку: «дискурс не лише відображає соціальні процеси та структури, але й активно бере участь у їх формуванні та перетворенні» [273, с. 62]; «мова може служити інструментом підтримки існуючих владних відносин або їх підриву» [273, с. 101].

Для цієї праці актуальним є дослідження дискурсу гібридної війни, у межах якого відбувається битва гендерних наративів. Цей дискурс можна розглядати як «універсальну модель різних соціальних практик, оскільки вона може бути використана як ключовий концепт особливого лінгвосоціологічного осмислення й аналізу найрізноманітніших соціальних практик і навіть усієї соціокультурної дійсності в цілому» [240, с. 22]. У дискурс гібридної війни «вписуються маловивчені галузеві дискурси», які поширюються «на різні сфери діяльності (політику, економіку, мораль, і т. ін.) із поєднанням різних типів дій (інтелектуальний, моральний, духовний, політичний, ідеологічний) з єдиною чітко визначеною метою легітимації інтеракцій, із гетерогенними специфікаціями суб'єкт-суб'єктного зв'язку у дискурсі (міжособистісний, груповий, колективний, масовий, загальнолюдський)» [240, с. 21].

Для дослідження лінгвогендерного виміру гібридної війни продуктивною є теорія Мішеля Фуко, який розумів дискурс як фрагмент історії, який висуває свої

власні обмеження, пропонує ділення і трансформації, специфічні способи вираження своєї приналежності до певного часу. Поділяючи цю концепцію М. Фуко, Л. Філліпс, М. Йоргенсен роблять висновок, що «дискурс – це відносно обмежені набори тверджень, що встановлюють межі того, що має значення, а що значення не має … істина значною мірою створюється дискурсивно» [95, с. 30-31].

Дискурс гібридної війни «не є замкнутим і завершеним: він … постійно змінюється завдяки контактам з іншими дискурсами» [240, с. 22]. У гендерному вимірі дискурс гібридної війни можна досліджувати за трьома напрямами, визначеними Н. Феркло: по-перше, як «в абстрактному розумінні дискурс співвідноситься із використанням мови, тобто є соціальною практикою. По-друге, дискурс розглядається як різновид мови, використовуваної у межах певної галузі. І по-третє, у найбільш конкретному значенні дискурс використовується як "вираховуваний іменник"» [95, с. 22].

Наведені підходи послугували підґрунтям для вироблення методики комплексного дослідження лінгвогендерного виміру гібридної війни. Ця методика реалізується низкою кроків.

На *першому етапі* на основі *загальнонаукових* м*етодів аналізу, синтезу і опису* було виокремлено, систематизовано й описано стан сучасних лінгвогендерних досліджень, мовно-правового регулювання гендерних аспектів мови та становлення гендерної терміносистеми.

На *другому етапі* для вивчення особливостей розбудови гендерного понятєвого апарату в дискурсивних практиках України й світу застосовано *лексикографічний і термінологічний* аналізи для інвентаризації гендерної терміносистеми, розподілу досліджуваних одиниць за групами термінів і понять; *статистичний* – для групування і оброблення похідних від терміна *гендер* у Загальних рекомендаціях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок № 26-40; *контент-аналіз* – для оброблення бази українського законодавства на сайті Верховної Ради України з метою подальшої змістової інтерпретації виявлених кількісних закономірностей використання терміна *гендер* та похідних від нього; *метод інтерв'ювання* (фокус-групи з фахівцями та консультантами Апарату

Урядової уповноваженої з питань гендерної політики, який забезпечує координацію єдиною уніфікованої державної гендерної політики усіма суб'єктами, співпрацю з міжнародними та громадськими організаціями) – для визначення переліку найбільш уживаних гендерних термінів; *зіставний* аналіз лінгвокультурологічної історії поняття *гендер* у дискурсивних практиках України, Великої Британії, США, РФ; етимологічний, семантичний і лексикографічний аналізи лексеми *гендер* в англійській, українській та російській мовах; *дискурс-аналіз* – для дослідження гендерної політики (на прикладі адвокації Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами). *На третьому етапі* з метою дослідження маніпулятивних комунікацій РФ навколо гендерної тематики використано *дискурс-аналіз* – для дослідження битви гендерно орієнтованих наративів РФ і України, виявлення особливостей позиціювання російських деструктивних наративів, пов'язаних з питанням СНПК, і визначення комунікативних стратегій деструктивного спрямування, що використовують у політичному і пропагандистському дискурсах РФ з питань СНПК; *контент-аналіз* за технологією Великих Даних – для доведення наявності в інфопросторі Росії штучного впливу та інформаційних операцій щодо нівелювання ідеї фемінізму та гендерної рівності; *порівняльний аналіз перекладів* – для виявлення маніпулятивних викривлень оригінальних текстів міжнародних документів у російськомовних перекладах; відповідників *контекстуально-інтерпретаційний* – для інтерпретації лінгвістичних прийомів організації деструктивних наративів російської пропаганди з питань сексуального насильства в конфлікті.

На *четвертому етапі* за допомогою *загальнонаукових методів індукції і синтезу* узагальнено результати дослідження і запропоновано рекомендації фахівцям щодо принципів роботи з перекладами міжнародних документів в галузі прав людини та гендерної рівності.

Алгоритм аналізу лінгвогендерного виміру гібридної війни:

І. *Аналіз, синтез і опис стану* сучасних лінгвогендерних досліджень, мовно-правового регулювання гендерних аспектів мови та становлення гендерної терміносистеми.

ІІ. Дослідження особливостей розбудови гендерного понятєвого апарату в дискурсивних практиках України й світу.

1. *Лексикографічний і термінологічний* аналізи гендерної терміносистеми; розподіл досліджуваних одиниць за групами термінів та понять.

2. *Статистичний аналіз* похідних від терміна *гендер* у Загальних рекомендаціях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок № 26-40.

3. *Контент-аналіз* бази українського законодавства на сайті Верховної Ради України з метою подальшої змістовної інтерпретації виявлених кількісних закономірностей використання терміна *гендер* та похідних від нього.

4. *Інтерв'ювання* (фокус-група) фахівців та консультантів Апарату Урядової уповноваженої з питань гендерної політики, який забезпечує координацію єдиною уніфікованої державної гендерної політики усіма суб'єктами, співпрацю з міжнародними та громадськими організаціями з метою визначення переліку найбільш уживаних гендерних термінів.

5. *Зіставний* аналіз лінгвокультурологічної історії поняття *гендер* у дискурсивних практиках України, Великої Британії, США, РФ.

6. *Етимологічний, семантичний і лексикографічний аналізи* лексеми *гендер* в англійській, українській і російській мовах.

7. *Дискурс-аналіз* гендерної політики у сфері адвокації Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами.

ІІІ. Розвідки у сфері маніпулятивних комунікацій РФ навколо гендерної тематики.

1. *Дискурс-аналіз* битви гендерно орієнтованих наративів РФ і України.

2. *Контент-аналіз* за технологією Великих Даних медіадискурсу РФ для доведення наявності в інфопросторі Росії штучного впливу й інформаційних операцій щодо нівелювання ідеї фемінізму та гендерної рівності.

3. *Порівняльний аналіз* російськомовних перекладів міжнародних документів з автентичними текстами.

4. *Дискурс-аналіз* позиціювання російських деструктивних наративів, пов'язаних з питанням СНПК, і визначення комунікативних стратегій деструктивного спрямування, що використовуються у політичному і пропагандистському дискурсах РФ з питань СНПК.

5. *Контекстуально-інтерпретаційний* лінгвістичних прийомів організації деструктивних наративів російської пропаганди з питань сексуального насильства в конфлікті.

У дослідженні використано автоматизований аналітичний сервіс Attack Index, який «використовує відкриті джерела даних, штучний інтелект, низку запатентованих алгоритмів. Включає інструменти для збору та візуалізації даних» [256]. Сервіс надає можливість оцінити рівень інформаційної небезпеки, наявність інформаційних операцій і зробити прогноз щодо подальших інформаційних подій відповідно поставленого запиту.

Під час дослідження використані такі терміни:

Битва наративів – «розвинута боротьба у пізнавальному/когнітивному напрямку/сфері інформаційного простору, так як традиційна війна відбувається у фізичному просторі … Ключовий компонент "битви наративів" – добитися успіху у створенні перспектив у конфлікті в умовах, відповідних вашим зусиллям» [204].

Гендер – соціально закріплені ролі, поведінка, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок/чоловіків [382].

Гендерна політика – політика забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дає змогу особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [351].

Гендерні інформаційній маніпуляції – дії, які метою яких є «зміна установок людей» [255].

Гендерно чутлива мова – Мова, спрямована на відображення принципу гендерної інклюзії, зокрема, шляхом використання фемінітивів, позбавлена андроцентризму, сексизму, будь-яких інших дискримінаційних щодо статі та гендеру проявів.

Гендерно чутливі комунікації – запровадження практики регулярного висвітлення інформації про реалізацію державної політики у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, протидії дискримінації, торгівлі людьми, домашньому насильству та насильству за ознакою статі на національному рівні та на рівні територіальної громади; інформування населення з цих питань.

Дискурс – складне комплексне комунікативне явище, що охоплює мовця і адресанта повідомлення, процес власне утворення мовлення, екстралінгвальні фактори комунікації, соціальний та культурний фон [175].

Комунікативна стратегія – складник евристичної інтенційної програми планування дискурсу, його проведення й керування ним з метою досягнення кооперативного результату, ефективності інформаційного обміну та впливу [192, с. 607].

Лінгвістичний гендерний маркер – слово чи словосполучення, що є виразником певної типологічної характеристики об’єкта, особи, ситуації тощо.

Мовні засоби творення – це спеціальні лінгвістичні прийоми та синтаксичні мовні звороти, які використовуються для надання тексту емоційності та виразності, а також можуть забезпечувати маніпулятивний ефект.

Наратив – комунікативно-інтерпретаційна стратегія, що реалізується через послідовне викладення фактів, оцінок, аргументів у вигляді сценарію мовної дії з наявною прагматикою впливу [192, с. 338].

Пропаганда – заходи, спрямовані на просування ідеологем противника.

Низка визначень була доповнена за результатами проведеного дослідження, зокрема, *гендерно чутлива мова*.

Отже, комплексний підхід до розвідок з лінгвогендерного виміру гібридної війни дозволяє з’ясувати, як мова відображає та формує гендерні відносини в суспільстві, проаналізувати когнітивно-дискурсивні відносини у комунікативних

практиках міжнародного і національного рівня; забезпечити об'єктивний і всебічний аналізу лінгвогендерних аспектів гібридної війни.

Висновки до розділу 1

Гендерна проблематика в лінгвістичному науковому дискурсі України репрезентує низку аспектів, до яких належать, насамперед загальні проблеми теорії лінгвогендерології, питання фемінного й маскулінного лексикону, словотвірне вираження відповідних гендерно маркованих значень, лексико-граматична категорія роду, «письмо» чоловіче – жіноче, маскулінний – фемінний дискурси, комунікативні аспекти гендерної лінгвістики, гендерно марковані стратегії й тактики комунікації, вияв гендеру в моделюванні мовленнєвих жанрів, гендерна психолінгвістика, гендерна лінгвоконцептологія, теорія мовної особистості крізь гендерну призму тощо. Огляд наукових публікацій останніх п'яти років довів появу нових напрямів гендерних досліджень у лінгвістиці, серед яких механізми залучення лінгвогендерних даних у процес перекладу; гендерна асиметрія в перекладі; гендерні аспекти гібридної (інформаційної) війни, яку веде РФ проти України та демократичного світу; гендерні маніпуляції в перекладах текстів міжнародних документів з прав людини та гендерної рівності. З'ясовано, що гендерної тематики фактично немає в правничій лінгвістиці, але вона активно розвивається в рамках лінгвогендерології, що вивчає мовні аспекти гендерної теорії та гендерної політики.

Доведено, що термінологічна парадигма лінгвогендерології перебуває в стані інтенсивного розвитку та спеціалізації. З використанням методології Х. Фелбера щодо розрізнення *поняття* та *терміна* визначено, що перехід поняття в термін зумовлений станом мовно-правового регулювання, зроблено висновок про те, що *гендер* потрібно відносити до категорії *термінів.*

Гендерний мейнстримінг як принцип формування та реалізації державної політики забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні, полягає в тому, що гендерна складова має враховуватися і впроваджуватися в будь-

якій сфері державного управління. Це своєю чергою створює потребу у формуванні та реалізації галузевих гендерних політик, що супроводжується розвитком та спеціалізацією гендерної терміносистеми, а також використанням гендерно чутливої мови.

На основі аналізу профільних правових актів та наукової літератури запропоновано авторське визначення поняття *гендерно чутлива мова*: «*гендерно чутлива мова* – мова, спрямована на відображення принципу гендерної інклюзії, зокрема, через використання фемінітивів, позбавлена андроцентризму, сексизму, будь-яких інших дискримінаційних щодо статі та гендеру проявів». Включення поняття *гендерно чутлива мова* в офіційні документи й термінологічні словники зумовлює його перехід у розряд термінів.

Водночас гендерна тематика перебуває у фокусі деструктивних стратегічних комунікацій і є однією з складових гібридної війни російської федерації проти України. Попри чималу увагу до явища гібридної війни, як термін *гібридна війна,* так і поняття *лінгвогендерного виміру гібридної війни* не мають усталеного співпорівнюваного визначення в Україні та в інших країнах. Поширюючи гендерну дезінформацію, російська пропаганда спекулює на різних темах, зокрема сексуального та домашнього насильства, виправдовуючи його або звинувачуючи постраждалих. Інформаційні напади РФ на політику забезпечення гендерної рівності в Україні, доповнюються активними антигендерними діями російської федерації на міжнародному рівні, зокрема через Світовий конгрес сімей, Всесвітній сімейний форум та Євразійський жіночий форум. Антигендерний дискурс РФ базується на фейках, деструктивних наративах, некоректних перекладах міжнародних документів з питань прав людини та гендерної рівності російською мовою.

Лінгвогендерний вимір гібридної війни має аналізуватися на міждисциплінарному підґрунті, що відповідає сучасним тенденціям становлення неолінгвістики.

РОЗДІЛ 2
СТАНОВЛЕННЯ ЛІНГВОГЕНДЕРНОГО ПОНЯТТЄВОГО АПАРАТУ У ДИСКУРСИВНИХ ПРАКТИКАХ УКРАЇНИ І СВІТУ

2.1. Інвентаризація гендерної терміносистеми

Стан гендерної терміносистеми досліджено за допомогою лексикографічного аналізу словників, міжнародних правових документів та національного законодавства України.

Враховуючи великий обсяг гендерних термінів і понять, а також різноманітність, комплексність і наскрізність гендерної тематики, у межах проведеної інвентаризації використовувалися термінологічні словники відібрані за принципом наповненості та співвідношення з міжнародними організаціями та міжнародні документи в галузі гендерної рівності. Українські нормативно-правові акти були підібрані та використані для аналізу по факту наявності в них визначення термінів та понять гендерної сфери.

Об’єктом аналізу були такі словники:

1. Глосарій і тезаурус Європейського інституту Гендерної рівності [305]. Словник містить визначення 410 понять і термінів.

2. Гендерний словник Ради Європи (англійською мовою, 2016 р.) [322]. Словник містить визначення 42 понять і термінів.

3. Словник гендерної рівності ООН-Жінки (англійською мовою, 2020 р.) [326]. Словник містить визначення більше 70-ти понять та термінів.

4. Словник гендерних термінів (З. Шевченко) [320]. Словник містить визначення 355 понять і термінів (станом на 2 січня 2025 р.).

Вибрані для аналізу термінологічні словники, укладені під егідою міжнародних організацій – ООН, Ради Європи, Європейського Союзу. Саме ці організації розробляють і приймають міжнародні документи з гендерних питань, що, у свою чергу, покладені в основу нормативно-правових актів з гендерної тематики на національному рівні (діаграма 2.1.1).

Діаграма 2.1.1. *Кількісні показники визначених термінів та понять у словниках гендерної термінології міжнародних організацій*

Вивчення стану терміносистеми української лінгвогендерології показує, що в українській мові термінологія, яку використовують у міжнародних документах з прав жінок та гендерної рівності виконує дискурсоутворювальну роль, зокрема в соціально-політичних, правових і стратегічних комунікаціях. Розвиток гендерної терміносистеми відображає також активізацію державної гендерної політики. Це зумовило необхідність аналізу таких міжнародно-правових документів:

1. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.) [367].

2. Загальні рекомендації до Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок № 1–40 [481].

3. Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека» (2000 р.) та її «сестринські резолюції» [415-424; 497-506].

4. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [382].

5. Стратегія гендерної рівності Ради Європи (2014-2017 рр.) [453; 485].

6. Стратегія гендерної рівності Ради Європи (2018-2023 рр.) [454; 486].

7. Стратегія гендерної рівності Ради Європи (2024-2029 рр.) [487].

8. Рекомендація CM/Rec(2019)1 Комітету міністрів державам членам щодо запобігання сексизму та боротьби з ним [427].

9. Стратегія гендерної рівності Європейського Союзу на 2020-2025 роки [478].

Для лексикографічного гендерного понятєвого апарату використані оригінальні англійськомовні тексти зазначених міжнародних документів.

Також об'єктом дослідження є 1107 нормативно-правових документів з бази українського законодавства на сайті Верховної Ради України, які містять термін *гендер* або похідні від нього (станом на грудень 2024 р.).

Так, на час розробки та прийняття Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок термін *гендер* та похідні від нього ще не були у вжитку в міжнародному праві. Однак у Конвенції надано низку понять і термінів, важливих для розуміння гендерної тематики, але етімологічно не пов'язаних з поняттям *гендер* (*жінки, дівчата, дискримінація, стереотипи, рівні права, рівноправність, фактична рівність, стать* тощо).

Уперше термін *гендер* або похідні від нього з'являються в 1989 році в Загальних рекомендаціях Комітету № 9 [479]. Поступово відбувається розширення та насичення гендерного понятєвого апарату Загальних рекомендацій комітету. Результати статистичного аналізу п'ятнадцяти Загальних рекомендацій (2008-2024 рр.) підтвердили таку тенденцію. Його повні результати відображені в таблиці 2.1.1.

Таблиця 2.1.1
Частотність використання терміна *гендер*
та похідних від нього
у Загальних рекомендаціях Комітету ООН
з ліквідації дискримінації щодо жінок № 26-40

Номер у ЗР	**Назва в Загальних рекомендаціях**	**Рік прийняття**	**Кількість вживань терміна *гендер* і похідних від нього**
26	Жінки-мігрантки	2008	96
27	Літні жінки та захист їхніх прав	2010	16

28	Про основні зобов'язання держав-учасниць відповідно до статті 2 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок	2010	
29	Економічні наслідки шлюбу, сімейних відносин та їх розірвання	2013	7
30	Жінки в запобіганні конфліктам, конфліктним і постконфліктним ситуаціям	2013	96
31	Спільна загальна рекомендація № 31 Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок та № 18 Комітету з прав дитини щодо шкідливих практик	2014	28
32	Гендерні аспекти статусу біженців, притулку, громадянства та безгромадянства жінок	2014	
33	Доступ жінок до правосуддя	2015	100
34	Права сільських жінок	2016	38
35	Гендерне насильство щодо жінок, загальна рекомендація № 19, оновлена	2017	121
36	Право дівчат і жінок на освіту	2017	54
37	Гендерні аспекти зменшення ризику катастроф у контексті зміни клімату	2018	116
38	Торгівля жінками та дівчатами в контексті глобальної міграції	2020	61
39	Жінки та дівчата з корінних народів	2022	87
40	Рівне та інклюзивне представництво жінок у системах прийняття рішень	2024	116

Попри широке застосування гендерних понять в проаналізованих міжнародних правових документах, лише деякі з них містять їхнє визначення. Це, крім декількох Загальних рекомендацій, також Конвенція Ради Європи із запобігання насильству стосовно жінок та домашньому насильству та боротьбу із

цими явищами (*гендер, насильство стосовно жінок, домашнє насильство, насильство стосовно жінок за гендерною ознакою, жертва, жінки)* [382], а також Рекомендація CM/Rec (2019)1 Комітету міністрів державам-членам щодо запобігання сексизму та боротьби з ним (*сексизм*) [427].

Така ситуація пов'язана з тим, що всі міжнародні організації, дотичні до розробки й прийняття міжнародних документів, мають власні гендерні термінологічні словники.

Інвентаризація гендерної понятєвої системи здійснювалася на матеріалі оригінальних англійськомовних Стратегій гендерної рівності Ради Європи (2014 р., 2018 р., 2024 р.), було виявлено поняття й терміни, похідні від терміна *gender* і пов'язані з ним, а також простежено динаміку їхнього використання протягом 10 років. Результати проведеного аналізу представлені у Додатку В, в таблиці «*Динаміка використання гендерної термінології та поннятєвого апарату на прикладі Стратегій гендерної рівності (СҐР) Ради Європи (2014-2017 рр., 2018-2023 рр. та 2024-2029 рр.)».* До таблиці внесено також дані щодо представлення використаних у Стратегіях понять і термінів у Глосарії та тезаурусі Європейського інституту гендерної рівності [305] та Гендерному словнику Ради Європи [322].

На основі кількісного аналізу гендерних термінів та понять, які використано в Стратегіях гендерної рівності, визначено, що в текстах трьох стратегій використано 45 понять і термінів, похідних від терміна *гендер* або пов'язаних із ним. З них – 28 у першій Стратегії, 38 – у другій, 41 – у третій. 26 понять використано в усіх трьох Стратегіях. 19 термінів визначено в Глосарії та тезаурусі Європейського інституту гендерної рівності [305]. Вважаємо, що наявність визначення певного поняття в Глосарії та тезаурусі Європейського інституту гендерної рівності дає підстави кваліфікувати його як термін. Результати аналізу свідчать, з одного боку, про сталість і розвинутість гендерної понятєвої системи, яку використовує Рада Європи, а з іншого боку, про розбудову її парадигми від першої Стратегії до третьої (від 28 термінів до 41).

За параметрами, визначеними у підрозділі 1.2 цього дисертаційного дослідження, нами здійснено розподіл досліджуваного матеріалу на рівень термінів

та рівень понять. Такий поділ дозволяє чіткіше окреслити межі мовного означення та змістовного наповнення відповідної категоріальної бази. Так, зауважимо, що в Стратегіях спостерігається процес зникнення одних понять і термінів і появи інших. Так, лише в першій Стратегії [453, 485] використано термін *gender relations (гендерні відносини)* та поняття *gender-sensitive policies (гендерно чутлива політика).* На заміну поняттю *gender-sensitive policies (гендерно чутлива політика)* прийшло поняття *gender-sensitive policy-making (гендерно чутливе розроблення політики* або *гендерно чутливе політикотворення),* що свідчить про розвиток політики та глибше розуміння проблематики, яка охоплює використання гендерних підходів не тільки в цілях і результатах реалізації політики, але й в процесі її розроблення. Водночас визначення цих понять у Глосарії та тезаурусі Європейського інституту гендерної рівності немає, що є свідченням динамічного розвитку соціально-політичних процесів, які ще не мають виваженого наукового визначення для включення до словника. У близьких контекстах, замість терміна *gender relations (гендерні відносини),* у другій Стратегії використовують термін *gender norms (гендерні норми),* які обидва визначені в Глосарії та тезаурусі Європейського інституту гендерної рівності [305].

Також у другій Стратегії [454; 486] з'являються такі поняття, як *anti-gender rhetoric (анти-гендерна риторика), gender-based exploitation (гендерно зумовлена експлуатація), gender-related inequalities, gender-sensitive integration measures, gender-sensitive policy-making (гендерно чутливе розроблення політики* або *гендерно чутливе політикотворення), male gender stereotypes (чоловічі гендерні стереотипи), men's engagement in gender equality (залучення чоловіків до гендерної рівності),* а також терміни *online gender-based violence (гендерно зумовлене насильство онлайн)*[1]*, gender norms (гендерні норми), gender roles (гендерні ролі).*

У третій Стратегії [487] з'являється поняття *anti-gender movements (антигендерні рухи)* на заміну поняття *anti-gender rhetoric (анти-гендерна*

[1] Термін визначено також в Рекоменлації № 1 щодо гендерно зумовленого он лайн насильства, які були розроблені та прийняті Групою Експертів Ради Європи з протидії насильства (ГРЕВІО) в 20 жовтня 2021 рокуу GREVIO General
Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women adopted on 20 October 2021
https://rm.coe.int/grevio-rec-no-on-digital-violence-against-women/1680a49147

риторика), яке використане лише в другій Стратегії, *sex-based stereotypes (стереотипи, зумовлені статтю)* та терміни *gender transformative approaches (гендерно-трансформативні підходи), sex-based discrimination (дискримінація, зумовлена статтю).*

Узагальнена в Додатку В інформація свідчить, що термінами, які вживаються в усіх трьох Стратегіях гендерної рівності Ради Європи, а також визначені в Глосарії та тезаурусі Європейського інституту гендерної рівності та Гендерному словнику Ради Європи, є такі: *gender awareness, gender-based analysis (gender analysis), gender-based discrimination, gender-based violence, gender bias, gender budgeting, gender discrimination, gender equality, gender equality bodies, gender gaps, gender identity, gender impact assessment, gender inequalities, gender mainstreaming, gender norms, gender perspective, gender roles, gender relations, gender sensitive, gender stereotypes, gender transformative, gender transformative approaches, online gender-based violence, sex-based discrimination.*

Проаналізуємо поняття і два терміна, які характеризують зміни в гендерному дискурсі Ради Європи і використані в третій Стратегії, а саме: *anti-gender movements (антигендерні рухи), gender transformative approaches (гендерно трансформативні підходи), sex-based discrimination (дискримінація зумовлена статтю).*

Anti-gender movements (антигендерні рухи). У першій Стратегії тема нападів на гендерну політику з боку правих груп, політиків й окремих релігійних організацій, зокрема російської православної церкви, не знайшла відображення, хоча в Україні вона вже була відома, її фіксували громадські організації та досліджували науковці. На нашу думку, це є підтвердженням того факту, що антигендерна політика формувалася в РФ та була спрямована передусім на країни колишнього Радянського Союзу та так званого соціалістичного табору. Відповідно в інших країнах, зокрема в країнах західної демократії, на час розробки першої Стратегії така антигендерна риторика ще не була помітною. У другій Стратегії [481; 486] йдеться про *антигендерну риторику* як складову інформаційних впливів та пропагандистської діяльності РФ, що стали відчутними в усій Європі. Це

знайшло відображення в зміні поняття *антигендерна риторика* на поняття *антигендерні рухи* (*anti-gender movements*), так як потребувало визначення їхньої суб'єктності. У практичній площині це означало виявлення конкретних акторів, які були носіями як інформаційної та пропагандистської антигендерної риторики, так і деструктивних соціально-політичних дій.

Дискурс-аналіз довів, що провідною деструктивною комунікативної стратегією антигендерних рухів була і залишається стратегія на протидію ратифікації Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок та домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульській конвенції), а в тих країнах, які її ратифікували – на її денонсацію (Туреччина, Польща [460], Україна). Ця комунікативна стратегія простежувалася в інформаційних просторах Хорватії, Естонії, Латвії [374], Молдові, Грузії, Україні й активно використовується сьогодні у країнах, які поки не ратифікували цю Конвенцію – Чехії [362], Словаччині [394], Болгарії [429], Литві, Угорщині [395], Вірменії [428], Італії [442], Азербайджані. Детальніше дискурс щодо ратифікації Стамбульської конвенції буде розглянуто в підрозділі 2.3.

Чимало роз'яснень щодо використання терміна *гендер* та похідних від нього надавали експерти Ради Європи, наголошуючи на коректному використанні гендерної понятєвої системи для протидії маніпулятивним впливам, зокрема в Україні [146, с. 16]. Так, одним з міфів навколо Конвенції є наголошення на тому, що «Конвенція вводить в українське законодавство поняття "гендер", що не є характерним для України» [146, с. 7].

Поява термінів *дискримінація, зумовлена статтю (*англ. *sex-based discrimination)* та *стереотипи, зумовлені статтю (*англ. *sex-based stereotypes)* доповнила вже усталені терміни *гендерна дискримінація (*англ. *gender-based discrimination)* та *гендерні стереотипи (*англ. *gender-based stereotypes).* Це пов'язано з тим, що, на думку експертів, які виступали на засіданнях Комісії з гендерної рівності Ради Європи, у вживанні термінів *гендерне насильство* та *гендерно зумовлене насильство* поступово втрачається акцент на біологічній статі. Експерти звернули увагу, що жінок часто дискримінують або стереотипізують саме

через те, що вони є жінками, і це не завжди пов'язано з належністю до ЛГБТ або інших вразливих груп. Щоб повернути увагу політичного дискурсу та практичних заходів до захисту прав саме жінок – як прояву нерівності у патріархальному суспільстві – члени Комісії під час роботи над проєктом Стратегії запропонували включити до тексту вказані термін та поняття (*дискримінація, зумовлена статтю та стереотипи, зумовлені статтю*.).

Наведемо приклади вживання терміна *sex-based discrimination* у Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2024-2029 рр.

1. *«There are a multitude of obstacles that prevent women from having equal access to justice: taboos, prejudices, gender stereotypes, customs, poverty, lack of information, gaps in legislation or in its implementation, violence against women,* ***sex-based discrimination*** *and sexist behaviors within the justice system, and sometimes even the laws themselves. They particularly affect certain groups of women and girls, notably victims of gender-based violence; LBTI women; migrant, refugee and asylum-seeking women; Roma and Traveller women; women belonging to national, ethnic or religious minorities; women with disabilities; older women; undocumented women; and women human rights defenders»* [487, с. 37]. 2. *«Support data collection and research on sexism, gender stereotypes and* ***sex-based discrimination»*** [487, с. 19].

Під час роботи над третьою Стратегією також виникли дискусії щодо необхідності використання термінів *gender transformative (гендерно трансформативний)* та *gender sensitive* (*гендерно чутливий), а також* поняття *gender responsible (гендерно відповідальний)*. Використання терміна *гендерно трансформативний* зумовлено необхідністю не тільки бачити й фіксувати гендерні відмінності, нерівності, дискримінацію, розриви, але й змінювати ситуацію, щоб їх ліквідувати. Тобто *гендерно трансформативний підхід* – це підхід, який спрямований на забезпечення й здійснення гендерних перетворень. Цей термін використовують міжнародні організації, зокрема структури ООН: Дитячий Фонд ООН ЮНІСЕФ [276], Фонд ООН у галузі народонаселення [275], ООН Жінки [294]. У документах ЮНІСЕФ термін *гендерно трансформативні підходи* визначаються як такі, що «спрямовані на усунення першопричин гендерної

нерівності, усунення структурних бар'єрів та розширення прав і можливостей вразливих груп населення шляхом внесення змін у законодавство та політику, адаптації та вдосконалення систем і послуг, розподілу ресурсів, а також зміни негативних або шкідливих норм і переконань (включно зі стереотипами), поведінки та практик» [276, с. 2].

Оскільки понятєвий апарат міжнародних документів, зокрема Стратегій гендерної рівності Ради Європи, виконує дискурсоутворювальну роль, важливо зрозуміти, як термін *гендерно трансформативний* використовують в українському дискурсі. Проведений аналіз правових документів і науково-аналітичних текстів показав, що термін *гендерно трансформативний* ще не закріплено в українських правничих документах різних рівнів (закони, постанови та розпорядження КМУ, накази й інші документи центральних органів виконавчої влади та інших державних структур), водночас його використовують у науково-практичних працях. Цей термін потребує подальшої легітимації в політико-правничому дискурсі. Так, у «Процедурі гендерного аналізу досліджень ЦСД» термін *гендерно трансформативний* стосується трансформації гендерних стереотипів [180]. На необхідності використання «гендерно чутливих та гендерно трансформативних (перетворюючих) інтервенцій у програмах зменшення шкоди» наголошує Альянс громадського здоров'я [34]. Цей термін використовують також у «Гендерному профілі України» [48].

Контент-аналіз бази українського законодавства на сайті Верховної Ради України показує, що станом на 29 грудня 2024 року термін *гендер* і похідні від нього використано в 1107 актах (станом на 29 грудня 2024 р.). Терміни *гендерно зумовлений* вжито в 80 документах (http://surl.li/iyiicw), *гендерно чутливий* у 46 документах (http://surl.li/wrnlla), *гендерно правовий (*мова йде про експертизу – прим. авторки*)* – у 1009 документах (http://surl.li/fqrxvm), *гендерно нейтральний* – у 51 (http://surl.li/rwcpyw). Термін *сексизм* використано у 25 документах (http://surl.li/zowpeo), а *фемінітиви* – у 2 документах (http://surl.li/gfkpes).

В українських правових документах містяться визначення термінів *гендер, гендерна рівність, гендерно правова експертиза, гендерний аналіз, гендерний підхід, гендерні розриви, гендерні стереотипи, гендерно чутлива мова, мовний*

сексизм, сексизм, стать та фемінітиви, а також понять *гендерні аспекти, оцінка гендерного впливу, гендерно чутливий підхід, гендерно нейтральний підхід, гендерно інклюзивна мова, гендерна асиметрія мови, гендерно чутлива бюджетна програма, гендерні підходи в бюджетному процесі, гендерні потреби*.

Науковим завданням, яке потребує вирішення, є визначення понять, що використовують в українських правових актах. Для цього необхідним є лексикографічний аналіз наявних понять у науково-термінологічних словниках, національному законодавстві та міжнародних правових документах.

За результатами контент-аналізу 1107 документів виявлено 8 актів, що містять визначення гендерних понять, зокрема:

1. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (терміни *гендерна рівність* та *гендерно правова експертиза*) [351].

2. Наказ Міністерства фінансів України від 02.01.2019 р. № 1 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі» (*гендерні аспекти, гендерно орієнтовані підходи в бюджетному процесі, гендерно чутлива бюджетна програма, гендерно нейтральна бюджетна програма*) [387].

3. Наказ Мінсоцполітики від 29.01.2020 р. № 56 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо внесення до колективних договорів та угод положень, спрямованих на забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків у трудових відносинах» [385] (*професійна гендерна сегрегація, сексизм*).

4. Наказ Мінсоцполітики від 29.01.2020 р. № 86 «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» (*гендер, гендерний аналіз, гендерний підхід, гендерно нейтральний підхід, гендерно чутливий підхід, оцінка гендерного впливу, практичні гендерні потреби, стать, стратегічні гендерні потреби*) [383].

5. Наказ Мінсоцполітики від 09.08.2021 р. № 448 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення гендерного аудиту підприємствами, установами та організаціями» (*гендерний аудит*) [386].

6. Наказ Мінсоцполітики від 27.12.2022 р. № 359 «Про затвердження Методичних рекомендацій з реалізації гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад» [384] (*гендерні розриви, гендерно чутливі показники, оцінювання гендерного впливу проєктів нормативно-правових актів, гендерно чутливе оцінювання, гендерно чутлива комунікація*).

7. Наказ МОУ від 13.04.2024 р. № 236 «Про затвердження Методичних рекомендацій з використання гендерно чутливої мови в системі Міністерства оборони України» (*гендерно чутлива мова, гендерна асиметрія мови, гендерні стереотипи, мовний сексизм, фемінитиви*) [382].

8. Інформаційна пам'ятка щодо гендерно чутливого толерантного спілкування в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій, рекомендації з використання гендерно чутливої мови (*гендерно чутлива мова, гендерна асиметрія мови, гендерні стереотипи, мовний сексизм, сексизм, фемінитиви*) [361].

Визначення гендерних понять також наводиться в Стратегіях гендерної рівності закладів вищої освіти України [455-457].

За результатами контент-аналізу 21 документу зафіксовано:

Термінологічних словників – 4.

Міжнародно-правових документів (ООН – 3, РЄ – 5 та ЄС – 1) – 9.

Нормативно-правових документів України – 8.

Водночас, проведений аналіз показує, що не всі поняття, які використовують у правових актах (міжнародних і національних) мають визначення як в термінологічних словниках, так і в самих правових актах. Така ситуація ускладнює процес нормотворчості й правозастосування в частині забезпечення гендерної рівності. Велика кількість невизначених понять створює широке поле для маніпуляцій гендерною тематикою, бо там, де є невизначеність і порожнеча, виникають різні маніпуляції. Тож, поняття, яке не має чіткого й закріпленого визначення, приречене на підміну. У восьми проаналізованих українських нормативно-правових актах виявлено визначення 28 понять. Шість з них мають визначення у двох різних документах (таблиця 2.1.2).

Таблиця 2.1.2
Наявність гендерних понять, визначених у термінологічних словниках, міжнародних та українських нормативно-правових документах

№	Терміни/поняття, які визначені у національних правових документах	Словники, у яких визначено термін або поняття	Міжнародні правові документи, у яких визначено/використано термін або поняття	Національні правові документи, у яких визначено/ використано термін/ поняття	Розподіл на термін та поняття
1	*гендер*	1, 2, 3, 4	5, 6, 7, 8, 10, 11, 13	17	термін
2	*гендерна асиметрія мови*	4		20, 21	термін
3	*гендерна рівність*	1, 2, 3,4	6, 7, 8, 9, 10, 11, 13	14	термін
4	*гендерний аналіз*	1, 2, 3,4	6, 7, 8	17	термін
5	*гендерний аудит*			18	поняття
6	*гендерний підхід*	4	13	17	термін
7	*гендерні аспекти*		10	15	поняття
8	*гендерні розриви*	1, 2, 3, 4	6, 7, 8, 10	19	термін
9	*гендерні стереотипи*	1, 2, 3, 4	6, 7, 8, 9, 10, 13	20, 21	термін
10	*гендерно орієнтовані підходи в бюджетному процесі*	1, 2, 3	6, 7, 8, 10, 13	15	термін
11	*гендерно чутливе оцінювання*	1		19	термін
12	*гендерно чутливі показники*			19	поняття
13	*гендерно нейтральна бюджетна*			15	поняття

	програма				
14	*гендерно нейтральний підхід*	2		17	термін
15	*гендерно правова експертиза*	4		14	термін
16	*гендерно чутлива бюджетна програма*	1	13	15	термін
17	*гендерно чутлива комунікація*			19	поняття
18	*гендерно чутлива мова*	1	13	20, 21	термін
19	*гендерно чутливий підхід*	4		17	термін
20	*мовний сексизм*	2	9	20, 21	термін
21	*оцінка гендерного впливу*	1, 2	6, 7, 8, 10, 13	17	термін
22	*оцінювання гендерного впливу проєктів нормативно-правових актів*	1, 2		19	термін
23	*практичні гендерні потреби*	1		17	термін
24	*професійна гендерна сегрегація*	1, 3, 4	10	16	термін
25	*Сексизм*	1, 2, 4	6, 7, 8, 9, 10	16, 21	термін
26	*Стать*	1, 2, 3,4	6, 7, 8, 10, 12, 13	17	термін
27	*стратегічні гендерні потреби*	1		17	термін
28	*фемінітиви*	4		20, 21	термін

Номер документу, як його відображено в таблиці 2.1.2.

1. Глосарій і тезаурус Європейського інституту Гендерної рівності [305]. Словник містить визначення 410 понять і термінів.

2. Гендерний словник РЄ (англійською мовою, 2016 р.) [322]. Словник містить визначення 42 понять і термінів.

3. Словник гендерної рівності ООН-Жінки (англійською мовою, 2020 р.) [326]. Словник містить визначення більше 70-ти понять та термінів.

4. Словник гендерних термінів (З. Шевченко) [320]. Словник містить визначення 355 понять і термінів (станом на 02.01.2025 р.).

5. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.) [367].

6. Загальні рекомендації до Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок № 1-40 [481].

7. Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека» (2000 р.) та її «сестринські резолюції» [426].

8. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [382].

9. Стратегія гендерної рівності Ради Європи (2014–2017 рр.) [453].

10. Стратегія гендерної рівності Ради Європи (2018–2023 рр.) [454].

11. Стратегія гендерної рівності Ради Європи (2024–2029 рр.) [487].

12. Рекомендація CM/Rec(2019)1 Комітету міністрів державам членам щодо запобігання сексизму та боротьби з ним [427].

13. Стратегія гендерної рівності Європейського Союзу на 2020–2025 роки [478].

14. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [351].

15. Наказ Міністерства фінансів України від 02.01.2019 р. № 1 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі» [387].

16. Наказ Мінсоцполітики від 29.01.2020 р. № 56 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо внесення до колективних договорів та угод положень, спрямованих на забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків у трудових відносинах» [385].

17. Наказ Мінсоцполітики від 29.01.2020 р. № 86 «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» [383].

18. Наказ Мінсоцполітики від 09.08.2021 р. № 448 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення гендерного аудиту підприємствами, установами та організаціями» [386].

19. Наказ Мінсоцполітики від 27.12.2022 р. № 359 «Про затвердження Методичних рекомендацій з реалізації гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад» [384].

20. Наказ МОУ від 13.04.2024 р. № 236 «Про затвердження Методичних рекомендацій з використання гендерно чутливої мови в системі Міністерства оборони України» [382].

21. Інформаційна пам’ятка щодо гендерно чутливого толерантного спілкування в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій, рекомендації з використання гендерно чутливої мови [361].

Визначення термінів понять із зазначених нормативно-правових документів наведені в додатку Б «Словник термінів та понять».

Термінологічне забезпечення гендерної проблематики досі характеризується фрагментарністю як на рівні термінів, так і на рівні понять. Така ситуація зумовлена неоднорідністю використання відповідної термінології в галузевих словниках,

стандартах та нормативно-правових актах. Як зазначає Х. Фелбер у своїй праці «Термінологічний посібник» (Terminology Manual), що формування та унормування термінів є не лише лінгвістичним, а й соціальним процесом, що значною мірою залежить від прийняття терміна в професійному середовищі та його закріплення в офіційних документах. О. Пальчевська наголошує, «що терміни конструюються штучними одиницями номінації, а не мовними даними, і в результаті розвитку можуть бути замінені іншими термінами» [155, с. 167]. Таким чином формується терміносистема як парадигма. Поки гендерні номінації не набудуть чітких і стабільних дефініцій у фаховому та законодавчому дискурсах, термінологічна база залишатиметься нестабільною та схильною до варіативного тлумачення. Для забезпечення термінологічної узгодженості гендерної проблематики необхідне запровадження чітких і усталених визначень на рівні офіційних документів, зокрема нормативно-правових актів, стратегічних програм та галузевих стандартів. Це сприятиме уніфікації вживаних термінів і зменшенню варіативності їх тлумачення в професійному дискурсі.

Проведена інвентаризація гендерної терміносистеми дає підстави зробити такі висновки.

Так, з 28 понять і термінів, наведених у таблиці 3, визначення яких наявні в українських нормативно-правових документах, 9 визначені в щонайменше у двох з чотирьох проаналізованих термінологічних словниках та використовуються в значній частині (не менше 40 %) проаналізованих міжнародно-правових документів. Це такі терміни, як: *гендер, гендерна рівність, гендерний аналіз, гендерні стереотипи,сексизм, стать* і поняття *гендерно орієнтовані підходи в бюджетному процесі, оцінка гендерного впливу.* Термін *гендерний аналіз* використовують у 30 % міжнародних документах, але його визначення є в усіх чотирьох обраних словниках, що дало підстави включити його до наведеного переліку.

Низка понять визначена 1–2 рази в термінологічних словниках і трапляється в 1–2 документах. Це, зокрема, такі терміни та поняття, як: *гендерний підхід,*

гендерно чутлива бюджетна програма, гендерно чутлива мова, професійна гендерна сегрегація.

Крім того, є низка понять, які визначені в українських нормативно-правових документах, але водночас їх не використовують у міжнародних документах (*гендерна асиметрія мови, гендерно чутливе оцінювання, гендерно чутливий підхід, практичні гендерні потреби, стратегічні гендерні потреби).*

Особливу увагу варто звернути на поняття, які використовують в українській правничій мові, і які є частиною нормативно правових актів, і навіть визначені в них. Але водночас не були знайдені факти їхнього використання в проаналізованих міжнародних документах, а також визначення в термінологічних словниках. Це такі поняття, як: *гендерно чутливі показники, гендерно нейтральна бюджетна програма, гендерно чутлива комунікація.*

Також виявлено певні семантичні розбіжності в термінах та поняттях (наприклад, *оцінка гендерного впливу* та *оцінювання гендерного впливу; гендерний підхід* або *гендерно чутливий підхід; професійна гендерна сегрегація* та *гендерна сегрегація у професіях, гендерний аналіз* або *гендерно зумовлений аналіз, гендерно орієнтовані підходи в бюджетному процесі* та *гендерне бюджетування, гендерно орієнтоване бюджетування* тощо). На наш погляд, вони свідчать про становлення гендерної терміносистеми і парадигми лінгвогендерології як науки.

На думку фахівців та консультантів Апарату Урядової уповноваженої з питань гендерної політики (10 осіб), який забезпечує координацію єдиною уніфікованої державної гендерної політики усіма суб'єктами, співпрацю з міжнародними та громадськими організаціями з цих питань [405], з якими була проведена фокус-група (24 грудня 2024 р.), найбільш уживаними та затребуваними є такі 12 гендерних термінів, як: *гендер, гендерна рівність/нерівність, гендерна дискримінація, гендерна інтеграція, гендерна експертиза (гендерно правова експертиза), гендерна політика, гендерна дезагрегована статистика (статистичні дані, дезагреговані за статтю), гендерний аналіз, гендерний мейнстрімінг, гендерні стереотипи, гендерно зумовлене насильство, гендерно трансформативний (гендерні трансформації)*. З названих термінів лише 5 (*гендер,*

гендерна рівність, гендерний аналіз, гендерні стереотипи, гендерно правова експертиза) визначені в нормативно-правових актах.

Таким чином, як на міжнародному, так і на національному рівнях спостерігається активний розвиток гендерної терміносистеми та поступовий перехід гендерних понять у категорію термінів.

Встановлення єдиних, чітких визначень сприяє усуненню семантичної розмитості, забезпечує міждисциплінарну узгодженість і створює підґрунтя для ефективної комунікації в академічному, політичному та суспільному середовищах.

Отже, відсутність уніфікованих визначень гендерних понять свідчить про наявність суттєвого термінологічного розриву, який потребує свого заповнення зокрема, шляхом внесення змін до українського законодавства (Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків») у частині визначення базової термінології, а також шляхом оновлення Глосарію та тезаурусу Європейського інституту гендерної рівності та створення українського гендерного термінологічного словника.

Окрім уніфікації термінів, важливим є також розширення мережі понять, які потребують термінологічного оформлення, що дозволить повніше відобразити складність і багатовимірність гендерної тематики у сучасному дискурсі.

2.2. Впровадження терміна *гендер* у науковий дискурс України, Великої Британії, США та РФ

Входження терміна *гендер* в наукові дискурси України, Великої Британії, США, РФ відбувалося за принципами, визначеними школою критичного дискурс-аналізу – встановлення «влади в дискурсі й влади над дискурсом. Кожен окремий приклад використання мови відтворює або трансформує суспільство й культуру, включаючи відношення влади … Дискурс – це форма соціальної поведінки» [295].

Формування понятєвого гендерного апарату почалося тоді, коли поняття *гендер* почали використовувати в наукових текстах і соціальних дисциплінах, що припадає на початок другої половини XX століття.

Варто зазначити, що поняття *гендер* не є суто лінгвістичною категорією. Його використовують у суспільних науках, зокрема в соціології, для опису параметрів, які відрізняються від поняття *стать*.

Українська дослідниця гендерної тематики Т. Марценюк вказує на дві версії включення терміна *гендер* в соціальні дисципліни:

1. Дж. Мані використав його в 1955 році у своїй статті в «Британському журналі з медичної сексології» [284], щоб відокремити загально статеві якості від біологічних, які наочно втілювалися в різниці у геніталіях.

2. Американський психоаналітик Р. Столлер у 1968 році використав це поняття в назві статті «Стать і гендер: про розвиток маскулінності та фемінності», бо вважав, що актуальною необхідністю на той час стало дослідження статі не в біологічному, а саме в соціальному контексті [291]. Р. Столлер так увів лексему *гендер* у вжиток соціальних дисциплін. Пізніше в працях Е. Оклі були сформульовані окремі визначення для понять *стать* і *гендер* [285].

У феміністичних дослідженнях 70-х років минулого століття Women Studies поняття *гендер* аналізували виключно через досвід жінок, у контексті їхнього дискримінаційного становища. Американська філософиня постмодерністського та феміністського напрямів Дж. Батлер, відома в Україні книгою «Фрейми війни. Чиї життя оплакують» (2009 р.) [8] розглядає *гендер* як процес і результат конструювання індивідуальної ідентичності [269].

У правовий дискурс поняття *гендер* було введено суддею Верховного Суду США Рут Бейдер Ґінзберґ, у справі Чарльз Моріц проти Уповноваженого з питань доходів (Charles E. Moritz v. Commissioner of Internal Revenue). Р. Ґінзберг використала поняття *гендер* замість *sex* (*стать*), щоб уникнути неоднозначних асоціацій і забезпечити серйозне сприйняття аргументів у суді. [51]

Трансформація ставлення до гендерної тематики як складової прав людини в РФ, які відбувається з початку двохтисячних років також відповідає постулатам концепції Р. Водак і тісно пов'язана з посиленням та укріпленням авторитарних та тоталітарних тенденцій у розвитку російської державності, які завжди

підкріплювалися імперськими та колоніальними концептами з опорою на «скрєпи» російської церкви.

Якщо на початку 90-х років центром гендерних досліджень в країнах, які отримали незалежність після розвалу Совєцького Союзу, були гендерні центри в РФ (Москва, Петербург, Саратов, Пєтрозаводськ, Набережні Човни та інші), що підтримувалися міжнародними донорськими програмами (Фонд МакАртурів, Інститут Відкритого Суспільства, Агенція Міжнародного Розвитку США), завдяки чому перекладалися класичні наукові праці феміністських авторів та дослідників гендерної тематики і навколо яких групувалися дослідники з різних держав, то за десять років ситуація змінилася. Прийняття закону про «іноземних агентів» і державна політична підтримка ідеології «традиційних цінностей», що прославляються і протиставляються всьому, що пов'язано з правами людини, демократією і свободою (права жінок, гендерна рівність, репродуктивні права, сексуальна орієнтація, фемінізм, фемінітиви, ліберальні цінності, свобода думки, що врешті скопом були табуйовані під назвою гендерної ідеології), призвело до мінімізації, а часом і відмови від конструктивного використання гендерної термінології в домінуючому (правлячому) соціально-політичному і правовому дискурсах, до її маргіналізації та демонізації правлячими «елітами» та їхнім ідеологами. В ідеологічному плані дослідники ще з початку 2010-х років відмічали зростання консервативних адептів традиційних цінностей з РФ та фундаменталістських протестантських груп в США, що візуалізувалося від самого початку другої каденції Д. Трампа.

Наукову концепцію Р. Водак щодо «влади в дискурсі й влади над дискурсом», згідно з якою кожен акт мовлення не лише відображає, а й формує соціальні структури та відносини влади, яскраво ілюструють блискавичні за проміжком часу події, які відбуваються в США після інавгурації президента Д. Трампа, зокрема, в частині швидкої трансформації дискурсу щодо гендерної тематики. У цьому контексті дискурс постає не просто як засіб комунікації, а як інструмент соціальної дії, здатний трансформувати публічний порядок денний, рамки легітимності та уявлення про норму в сфері гендерної політики.

Як засвідчило розслідування The New York Times, опубліковане в березні 2025 року, адміністрація Трампа ініціювала масштабне вилучення більше 200-та термінів та понять, пов'язаних із правами людини, гендерною рівністю, різноманіттям, сексуальною орієнтацією з офіційних ресурсів федеральних агентств. У публічному дискурсі не рекомендовано використовувати терміни, що відіграють ключову роль у сучасних гендерних студіях/гендерному дискурсі/гендерному наративі, зокрема *gender (гендер), gender-based violence (GBV) (гендерно зумовлене насильство), gender diversity (гендерне різноманіття), gender identity (гендерна ідентичність), gender ideology (гендерна ідеологія)*, а також *activism (активізм), activists (активісти), advocacy (адвокація), diversity (різноманіття), sex (стать), sexual preferences (сексуальні уподобання), sexuality (сексуальність), victim (жертва),* тощо [292]. Боротьба з термінами продовжилася на майданчику 69-тої сесії Комісії ООН зі становища жінок, де представники адміністрації США намагалися не допустити використання терміна *гендер* та похідних від нього в Політичній декларації сесії та інших документах. Зазначимо, що попри їхню серйозну адвокаційну роботу така пропозиція не була прийнята.

Така стратегія виключення термінів із державного інформаційного простору не лише свідчить про навмисне обмеження тематичної видимості, але й є проявом влади над дискурсом у його найчистішій формі – коли зміна мовних репрезентацій стає інструментом переформатування культурних і політичних реальностей. Таким чином відбувається не просто лінгвістичне редагування публічного мовлення, але мовне стирання вразливих груп, і, зрештою, трансформація самого концептуального поля, в межах якого легітимізуються чи делегітимізуються певні соціальні категорії (мігранти, ЛГБТ тощо). Ця тематика вимагає подальшого поглибленого дослідження і прогнозування ризиків для соціума, соціальних структур, наукового та соціально-політичниго дискурсу та подальшого стану розвитку чи рецесії дослідження гендерної проблематики в США, оскільки зазначені процеси відбуваються у поточному дискурсі.

Одним із основних академічних центрів розвитку як активностей в підтримку прав жінок, так і наукових досліджень є Інститут «Жінки. Мир. Безпека»

Джорджтаунського університету в Вашингтоні. Водночас сьогоденний науковий дискурс в США в рамках цього дослідження не аналізувався.

Політичні та ідеологічні війни дискурсів навколо гендерної тематики оминули Сполучене Королівство. Британський Парламент в липні 2022 року успішно ратифікував Конвенцію Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок та домашнього насильства та боротьбу із цими явищами, розробивши та впровадивши до ратифікації національне законодавство і практику у відповідності до цього документу Ради Європи. Водночас наукові дискусії навколо концептів прав жінок з одного боку та гендерної рівності, прив'язаної до гендерної ідентичності, з іншого, залишаються актуальними.

Багато українських дослідників звертається до аналізу терміна *гендер*, його становлення, застосування як наукової категорії в лінгвістиці (М. Грабійчук, Т. Дячук, О. Лазебна, Т. Марценюк, А. Марчишина, Ю. Маслова, Л. Ставицька та інші). Так, А. Марчишина зазначає, що «гендер, попри полісемантичну структуру значення, не є гетерогенним за своїм поняттєвим змістом. Плюральність смислового навантаження уможливлює варіативний категоріальний потенціал: з одного боку, гендер слугує ідентифікаційним виразником статі, з іншого, – є соціокультурним явищем, відмінним від статі. Саме диференційна, незалежна природа гендеру дозволяє інтерпретувати його як онтологічну категорію, самостійну і за своєю соціальною, культурною, національною, етнічною тощо сутністю, й за вибором мовних засобів, що слугують знаками, сигналами гендерної ідентичності у мовленнєвих творах. Таким «лінгвальним полем», де має місце знакова репрезентація гендерної ідентичності, є тексти різноманітного функціонально-стильового маркування» [138, с. 95]. До появи терміна *гендер* «лінгвістична семантика не ігнорувала експлікації в мові поняття *стать* у значенні *sexus*, тому що воно входить до складу значення багатьох лексичних одиниць» [139, с. 101].

У цьому підрозділі представлені результати здійсненого етимологічного дослідження визначення терміна *гендер* в академічних тлумачних та енциклопедичних словниках українською, російською та англійською мовами,

виданих в Україні, російській федерації, Сполученому Королівстві та США, в міжнародних документах ООН та Ради Європи, а також в наукових публікаціях.

У «Словнику української мови» (2012 р.), [318] визначення гендеру представляє міксоване зібрання значеннєвих компонентів: як «сукупність ознак, властивостей, рис, притаманних організмам жінки і чоловіка, їх психології, суспільній поведінці» [318, с. 515]. У цьому словнику тлумачаться похідні номінації від терміна *гендер*: *гендерний* – «стос. до гендеру» [318, с. 515], *гендерність* – «властивість за значенням гендерний» [318, с. 515], *гендеролог* – «фахівець з гендерології» [318, с. 515], а *гендерологія* – «наукова дисципліна, яка досліджує біологічні і соціальні проблеми статі та взаємин між жінкою та чоловіком» [318, с. 515].

«Великий тлумачний словник сучасної української мови» (2011 р.) пропонує таке визначення терміна *гендер* – «відмінність між чоловіками і жінками за анатомічними ознаками», що більше стосується визначення терміна *стать*. Друге визначення, подане в цьому словнику – «соціальний розподіл, який часто базується на статевих відмінностях, але не обов'язково збігається з ними» [301, с. 123]. У цьому словнику подано визначення *гендерний* як «прикметника до гендеру», а також є визначення *гендерної дисфорії, гендерної диференціації, гендерної ідентичності, гендерної некомфорності, гендерної ролі* [301 с. 123-124]. Отже, подані в цих двох українських тлумачних словниках визначення позначені серйозним впливом біологічного детермінізму.

В «Енциклопедії сучасної України» (т. 7) визначення терміна *гендер* немає, водночас подано дефініцію похідного від нього поняття *гендерні дослідження* (автор словникової статті Л. Гриневич): «напрям наукових досліджень у гуманітарних галузях знань, в основу яких поряд з іншими покладено принцип соціально й культурно обумовлених відмінностей між чоловіком та жінкою» [309, с. 35]

У «Великому академічному словнику російської мови» 2006 року [299] так само, як і в «Тлумачному словнику сучасної російської мови» 2008 року дефініції терміна *гендер* немає [319].

У виданому в 2005 році «Тлумачному словнику іноземних слів» також не визначається термін *гендер*, хоча є визначення понять *гендерний* – «связанный с различиями людей по полу» [310], *гендерна лінгвістика* – «направление в языкознании, изучающее различия в языке, обусловленные полом говорящих» [310, с. 188] та *гендерний статус* «в социологии – социальный статус человека, обусловленный его полом» [310, с. 188].

Зауважимо, що в «Словнику української мови» за редакцією В. Жайворонка 2012 року [316] скальковано як вибір термінів, так і їх змістове наповнення з Тлумачного словника іноземних термінів авторства Л. Крисіна [310].

Водночас у «Великій російській енциклопедії» (у 30-ти т.) *гендер* трактується як: *«социально и культурно обусловленные отношения между полами, в отличие от биологических характеристик человека, определяемых категорией пола»* [297]. Крім терміна *гендер* у цій енциклопедії подано визначення таких термінів, як *гендерна антропологія* [297, с. 532], *гендерна історія* [297, с. 532-533], *гендерна лінгвістика* [297, с. 533], *гендерна психологія* [297, с. 533-534] та*гендерна соціологія* [297, с. 534-535]. У «Великій енциклопедії» (у 62-х т.) (2006 р.) [298] *гендер* подається як: *«социальные, культурные, психологические, аспекты норм и стереотипов, предписываемые обществом по признаку пола»* [298, с. 436].

Основні тлумачні словники англійської мови – Оксфордський (Oxford English Dictionary) та Кембриджський словники, які доступні в онлайн і постійно оновлюються, містять тлумачення терміна *гендер*. У Кембриджському словнику *гендер* трактується як «група людей у суспільстві, які поділяють певні якості або способи поведінки, що асоціюються в суспільстві з чоловічою, жіночою або іншою ідентичністю» [321]. Оксфордський словник наочно демонструє багатозначність та багатовимірність терміна *гендер*. Його розглядають у значенні граматичного *гендеру* (роду – чоловічого, жіночого) на противагу біологічній *статі*. *Гендер* визначають також як «статус чоловічої або жіночої статі, виражений соціальними чи культурними, а не біологічними відмінностями; колективні атрибути або риси, пов’язані з певною статтю або визначені внаслідок статевої приналежності». Також *гендер* може означати групу (чоловіча або жіноча), що характеризується таким

чином. Застарілим значенням терміна *гендер* є «клас речей або істот, що відрізняються певними спільними характеристиками; ті, що розглядаються колективно». Ще одне архаїчне визначення *гендеру:* «те, що було породжене; продукт, нащадок» [325].

Найдавніше використання в текстах слова *гендер* відповідно до словникової статті Оксфордського словника, датують орієнтовно 1390-ми роками; воно стосується категорії роду. У ті самі роки термін *гендер* використовують в архаїчному значенні як «клас речей або істот, що вирізняються певними спільними характеристиками» [325].

Вебстерський словник інтерпретує *гендер* як «поведінкові, культурні або психологічні риси, які зазвичай асоціюються з однією статтю» [324].

Отже, визначення терміна *гендер* представлено в усіх трьох проаналізованих словниках англійською мовою, у двох словниках українською мовою, водночас його немає в енциклопедичному виданні, а також у двох з п'яти проаналізованих словників та енциклопедичних видань російською мовою. Лексична варіативність тлумачення терміна *гендер* відображає різні соціальні та культурні контексти й наукові традиції (таблиця 2.2.1).

Таблиця 2.2.1
Лексична варіативність визначення терміна *гендер* в англійсько-, українсько- та російськомовних словниках

№	Словник	Мова	Рік	Визначення терміна *гендер*
1	Словник української мови (в 20-ти т.)	укр.	2012	«Сукупність ознак, властивостей, рис, притаманних організмам жінки і чоловіка, їх психології, суспільній поведінці»
2	Великий тлумачний словник сучасної української мови	укр.	2011	«Відмінність між чоловіками і жінками за анатомічними ознаками»; «Соціальний розподіл, який часто базується на статевих відмінностях, але не обов'язково збігається з ними»

3	Енциклопедія сучасної України	укр.		немає
4	Великий академічний словник російської мови	рос.	2006	немає
5	Тлумачний словник сучасної російської мови	рос.	2008	немає
6	Тлумачний словник іноземних слів	рос.	2005	немає; є визначення похідних слів
7	Велика російська енциклопедія (в 30-ти т.)	рос.		«Социально и культурно обусловленные отношения между полами, в отличие от биологических характеристик человека, определяемых категорией пола»
8	Велика енциклопедія (в 62-х т.)	рос.		«Социальные, культурные, психологические, аспекты норм и стереотипов, предписываемые обществом по признаку пола»
9	Кембриджський словник	англ.	постійно оновлюється	«Група людей у суспільстві, які поділяють певні якості або способи поведінки, що асоціюються в суспільстві з чоловічою, жіночою або іншою ідентичністю»
10	Оксфордський словник	англ.	постійно оновлюється	«Статус чоловічої або жіночої статі, виражений соціальними чи культурними, а не біологічними відмінностями; колективні атрибути або риси, пов’язані з певною статтю або визначені внаслідок статевої приналежності» [325]
11	Merriam-Webster Dictionary	англ.	постійно оновлюється	«Поведінкові, культурні або психологічні риси, які зазвичай асоціюються з однією статтю» [324]

Термін *гендер* потрапляє в український науковий соціально-політичний і правовий дискурс з англійської мови, як з англійськомовних наукових текстів з

соціології, права, психології та лінгвістики, так і міжнародних правових документів з прав людини і прав жінок зокрема. Водночас другий шлях є більш активним, особливо після 1995 року – року Четвертої Всесвітньої Конференції ООН зі становища жінок, у документах якої активно використовують термін *гендер* і пов'язані з ним поняття.

Л. Компанцева тлумачить термін *гендер* як «соціальну стать, що формує поведінкові, культурні, психологічні, візуальні та інші соціально-культурно зумовлені відмінності між чоловіками та жінками» [144, с. 52]. Вона також зазначає, що «на сьогодні термін *гендер* має багато дефініцій (це зумовлено міждисциплінарним характером гендерних досліджень), проте в більшості з них наголошується на соціальній категорії поняття, пор.: *гендер* – це "соціокультурна, символічна конструкція статі, що покликана визначити конкретний асоціативний зв'язок, забезпечувати повноцінну комунікацію та підтримувати соціальний порядок", "змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм, характеристик чоловічої та жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття і фіксує уявлення про жінку і чоловіка залежно від їх статі", "комплекс соціокультурних характеристик, що охоплює усі сфери діяльності людини"» [144, с. 54]. Водночас ми не погоджуємося з тим, що *гендер* – це «самостійна, *не зумовлена біологічною статтю* (виділено авторкою), конструйована культурою та суспільством характеристика людини» [144, с. 54]. Важливою особливістю змісту поняття *гендер* є його зв'язок із біологічною статтю, бо саме в основі гендерної нерівності лежить біологічний поділ на чоловіків і жінок. Це теоретичне питання, вирішення якого виходить за межі цього дослідження.

Представники інших наукових галузей – зокрема соціології [28], економіки [218], права [114] тощо, активно зверталися до аналізу сутності, походження та визначення поняття гендер. К. Левченко зазначає, що поняття *гендер* є широко вживаним і «навіть модним», водночас «ставлення як до самого терміна *гендер*, так

і до його похідних у суспільстві не є однозначним … Наявність такого широкого спектру поглядів та думок є свідченням неабиякої актуальності й важливості гендерної проблематики» [114, с. 7-8].

На думку Т. Рудюк, «*гендер* належить до ключових соціолінгвістичних понять, які репрезентують спосіб та умови життя, реалії, стереотипи, норми і традиції культури певного народу через призму статевої належності. Знаковими виявами відображення національної картини світу є універсальна та національно маркована система координат, що ґрунтується на гендерній диференціації суспільства, на специфічній чоловічій і жіночій номінативній та комунікативній діяльності» [186, с. 7].

Проаналізувавши наведені приклади визначень, можна зробити висновок, що українські науковці розглядають поняття *гендер* як таке, що стосується соціальних проявів життя чоловіків і жінок. Як зазначають авторки інформаційно-навчального посібника для фахівців соціальної сфери «Жінки. Мир. Безпека», «наука про гендер є молодою, визначення й підходи часто лише формуються, тому можуть бути або несталими, або суперечливими, або такими, що змінюються. Це стосується й поняття *гендер*, яке, залежно від контексту, має різні значення» [78, с. 7]. З ними перегукуються твердження редакторок українського перекладу Глосарію Європейського інституту гендерної рівності: «суспільні дискусії щодо змісту слова *гендер* підживлюються й, зокрема, неунормованістю слововживання у цій галузі. Спільна, уніфікована, придатна для широкого спектру завдань мова потрібна й численним розробникам, користувачам, ученим, аналітикам у цій царині» [3].

Проаналізуємо наявні визначення терміна *гендер* у міжнародних та українських національних правових документах.

Як зазначено в підрозділі 2.1., термін *гендер* не використовують у Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН в 1979 році, але використовують у Загальних рекомендаціях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок, які фактично є складовою Конвенції, починаючи з Загальної рекомендації номер 9 1989 року [479].

У Загальній рекомендації 28 [480] з'являється визначення поняття *гендер* на противагу поняттю *стать*: «термін "стать" тут означає біологічні відмінності між чоловіками та жінками. Термін "гендер" означає соціально сконструйовані ідентичності, атрибути й ролі жінок і чоловіків, а також соціальне та культурне значення, якого суспільство надає цим біологічним відмінностям, що призводить до ієрархічних відносин між жінками та чоловіками, а також до розподілу влади та прав на користь чоловіків і всупереч інтересам жінок. На таке соціальне позиціонування жінок і чоловіків впливають політичні, економічні, культурні, соціальні, релігійні, ідеологічні та екологічні чинники, і воно може бути змінене культурою, суспільством і громадою» (The term "sex" here refers to biological differences between men and women. The term "gender" refers to socially constructed identities, attributes and roles for women and men and society's social and cultural meaning for these biological differences resulting in hierarchical relationships between women and men and in the distribution of power and rights favouring men and disadvantaging women. This social positioning of women and men is affected by political, economic, cultural, social, religious, ideological and environmental factors and can be changed by culture, society and community) [480].

Визначення терміна *гендер* з'являється і в іншому документі ООН – Записці Генерального секретаря ООН, складеній за підсумками 30 сесії Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок (2004 р.). Його подано з посиланням на дослідження 1999 року, зроблене ООН [507]: «Гендер визначається як соціальне значення, яке надається біологічними статевими відмінностям. Це ідеологічний та культурний конструкт, але він також відтворюється у сфері матеріальних практик і, в свою чергу, впливає на результати цих практик. Він впливає на розподіл ресурсів, багатства, роботи, прийняття рішень і політичної влади, а також на реалізацію прав і обов'язків як у сім'ї, так і в суспільному житті» (переклад авторки) (Gender is defined as the social meanings given to biological sex differences. It is an ideological and cultural construct, but is also reproduced within the realm of material practices; in turn it influences the outcomes of such practices. It affects the

distribution of resources, wealth, work, decision-making and political power, and enjoyment of rights and entitlements within the family as well as public life) [507].

Отже, у проаналізованих документах ООН не виявлено єдиного визначення терміна *гендер*. Хоча за варіативності визначень вони стосуються соціальних відмінностей, пов'язаних з біологічною статтю (чоловіки та жінки).

Визначення терміна *гендер* представлено в статті 3 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: «*гендер* – соціально закріплені ролі, поведінка, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків» [382]. Конвенція ратифікована Україною 20 червня 2022 року, відповідно до статті 9 Конституції України [349] це визначення є частиною національного законодавства.

Визначення терміна *гендер* у наказі Мінсоцполітики «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» [383] повторює визначення Конвенції Ради Європи [382], що, на наш погляд, є позитивним кроком, який сприяє уніфікації українського термінологічного апарату з міжнародним. У Законі «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» немає визначення поняття *гендер*, але подано визначення поняття *гендерна рівність*: «рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства» [351].

Позитивним прикладом, який має допомогти уніфікувати термінологію у сфері гендерної політики, є переклад українською мовою Глосарію Європейського інституту гендерної рівності. У Глосарії термін *гендер* визначено так: «соціальні характеристики та можливості, пов'язані з буттям жінкою або чоловіком, зі стосунками між жінками та чоловіками, дівчатами та хлопцями, а також з відносинами поміж жінками та відносинами поміж чоловіками» [305, с. 30].

Як зазначено в передмові до Словника, для української науки переклад Глосарію має дуже велике значення. За всі часи впровадження гендерної та антидискримінаційної політики не було словника, який би уніфікував

термінологію в цій сфері. «Протягом усього цього періоду словники були укладені окремими дослідниками і дослідницями і публікувались як додатки до видань несловникового типу, були обмежені за обсягом і функціональністю» [305, с. 3].

На необхідності єдиного уніфікованого підходу експертки та експерти з гендерних питань наголошували на початку 2000-х років. Базовий навчальний посібник «Основи теорії гендеру» 2004 року містить лише короткий словник на 24 основні терміни, хоча вводить у національний освітній і науковий обіг низку нових теорій та окреслює особливості гендерного підходу для близько 15 різних наукових галузей. З часом почали з'являтися й інші термінологічні словники, галузеві та загальні, наприклад, «Словник гендерних термінів» та інші. [305, с. 3].

Отже, в українському і міжнародному вимірах спостерігається тенденція до уніфікування терміносистеми, пов'язаної зі словом *гендер*, зокрема широкого використання прикметника *гендерний* та похідних від нього, які часом утворюють нерелевантні конструкції, що призводить до неоднозначності комунікації. Такими прикладами є, зокрема, *гендерне спілкування, гендерна конфліктність, гендерний напрям, гендерне ділове спілкування*.

2.3. Дискурс гендерної політики (на прикладі адвокації Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами)

Дискурс адвокації ратифікації Стамбульської конвенції є прикладом відображення мовними практиками владних відносини у суспільстві [296]. Цей дискурс розгортався низкою етапів [121] протягом кількох років – від моменту підписання Україною цього документу в листопаді 2011 року до його ратифікації ВРУ в червні 2022 року.

Попри ратифікацію Верховною Радою України Стамбульської конвенції в червні 2022 року, досягнення мети адвокаційної кампанії, антигендерні наративи не зникли з порядку денного в Україні. Розвиток дискурсу як протистояння наративів продовжується і після ратифікації Стамбульської Конвенції, будучи

пов’язаним з різними політичними та соціально політичними силами прихильників Стамбульської Конвенції (Президент України, Уряд, більшість депутатів Верховної Ради, МФО «Рівні можливості», правозахисні, феміністичні та жіночі організації, керівники та представники правоохоронних органів тощо) та противників Стамбульської Конвенції (частина депутатів Верховної Ради, зокрема фракція «Батьківщина», ОПЗЖ, Всеукраїнська рада церков та релігійних організацій, низка громадських організацій («Всі разом», «Батько має право» та інші).

Адвокація ратифікації Стамбульської конвенції супроводжувалася битвою наративів: «*Стамбульська конвенція – ефективний інструмент захисту від насильства*» та «*Стамбульська конвенція є чужорідним документом для України та руйнує родин*».

Серед тих, хто виступав проти ратифікації Стамбульської конвенції, були представники всіх парламентських фракцій і груп. Але тільки фракція «Батьківщина» у повному складі проголосувала проти ратифікації документа [476]. Спираючись на визначення комунікативної стратегії як сукупності мовленнєвих дій, «спрямованих на вирішення комунікативного завдання мовця» [99, с. 22], розглянемо маніпулятивні аргументи противників ратифікації Конвенції. Серед них: «Стамбульська конвенція не входить в той пакет вимог, які нам дає Європейський Союз для того, щоб нам дати кандидатство». Подають перелік країн, які не ратифікували Конвенцію: Словаччина, Угорщина, Латвія, Литва, Сполучене Королівство, Чехія. Але Латвія і Сполучене Королівство ратифікували конвенцію після ратифікації Україною. «Польща, яка є нашим сусідом, зараз проводить процес денонсації ратифікованої Стамбульської угоди»; Конвенція закладає «стратегії, які загрожують самому існуванню такої інституції, як сім’я, і здоров’ю наших дітей безпосередньо»; «з’ясувалося, що в тих країнах, де найбільше застосували цю гендерну ідеологію, найбільше насильства проти жінок. Це абсолютно конкретно, і назвали цей парадокс ”скандинавським парадоксом”» тощо [450]. Застосована комунікативна стратегія маніпуляцій «ставить за мету заблокувати перевірку інформації на правдоподібність, ймовірність та допустимість, адже пропозиції

адресанта з якими адресат має погодитися є в певному сенсі неправдивими, неймовірними, сумнівними або такими, що не відповідають основним потребам і головним цінностям адресатів» [99, с. 22].

У наведеному прикладі впроваджено деструктивну комунікативну стратегію **дискредитації засад європейських цінностей,** яка реалізується через наративи *«Гендерна політика руйнує родини» та «Європа/ колективний Захід представляють собою загрозу духовності і традиційним сімейним цінностям*», які представлені наступними лексичними маркерами: *загроза існування родин*і, *гендерна ідеологія*, *прихований порядок денний Стамбульської Конвенції*. Цей приклад корелює з позицією Р. Водак, яка наголошує на значущості дискурсу в процесах утвердження та перерозподілу влади [295].

Каналами впровадження деструктивних наративів в Україні були і є сторінки в соціальних мережах [360], на яких розміщувалися і розміщуються антигендерні матеріали, друковані видання [328], листівки, акції під Верховною Радою та Кабінетом Міністрів України, флешмоби, зокрема, на противагу Маршу за права жінок 8 березня (2018, 2019 роки), петиція на сайті Президента України щодо денонсації ратифікованої Стамбульської конвенції [405], заяви [356], звернення та листи до політиків всіх рівнів та гілок влади, виступи в медіа, на заходах, політичні виступи [450] тощо.

В Україні деструктивні наративи щодо неприйняття Стамбульської конвенції відносилися до оперативного рівня: активно запроваджувалися противниками ратифікації цієї Конвенції, але не мали загальнодержавної та урядової підтримки. Критичний аналіз антигендерних наративів зроблено в аналітичних публікаціях Ради Європи [146], статтях та публікаціях українських науковців і практиків [70].

Лексичні маркери конструктивних гендерних та деструктивних антигендерних наративів є контекстуальними антонімами (таблиця 2.3.1).

Таблиця 2.3.1
Лексичні маркери конструктивних гендерних і деструктивних антигендерних наративів

Лексичні маркери конструктивних гендерних наративів	**Лексичні маркери деструктивних антигендерних наративів**
Толерантність	*Гендердиктатура, гендергейдиктатура*
Демократія, демократичні принципи, демократичні цінності	*Гендергейдемократия,*
Європейський вектор, Євроінтеграція	*Гейропа*
Гендерна теорія, гендерна політика, гендерні дослідження	*Гендерна ідеологія*
Гендерна рівність	*Неокомуністична/марксистська/ лівацька ідеологія під назвою гендер*
Гендерні активісти	*Руйнівники/ці сімей*
ЛГБТ	*елгебете угрупування*
Фемінізм, феміністка	*фемка, чоловіконенависниця*

Окремо виділяємо такий психолексичний маркер який включено до наступного наративу, в якому сучасна євроінтеграційна політика України порівнюється та ототожнюється з часами совєцької окупації: «Прикро, що нинішня політика України у ставленні до сімейних цінностей не є самостійною, але повторює помилки нинішньої Європи. Подібно, як у Радянський період, коли Україна була цілком залежною від диктату червоного комуністичного режиму Москви» [360].

На відміну від України в РФ деструктивні наративи щодо прав жінок, фемінізму, гендерної рівності, ЛГБТ спільноти, репродуктивних прав, сексуальної освіти мають стратегічний характер, впроваджуються особисто президентом В. Путіним, органами державної влади, провладними громадськими організаціями й активно використовуються в гібридній війні проти України та європейських країн.

До таких наративів відносимо *«Один шлепок – не насилие»* (*«*Один ляпас – не насильство») – пояснення декриміналізації домашнього насильства в РФ в 2017 р.,

«*Конвенція встановлює гендерну диктатуру*», «*Стамбульська конвенція суперечить традиційній російській моралі та основам державної сімейної політики*» [476], «*Конвенція легалізує одностатеві шлюби*» [475], «*Стамбульська конвенція руйнує родини*», «*Фемінізм – екстремістська ідеологія*» [475] тощо. Використання таких лексем як *суперечить*, *руйнує*, *диктатура*, *екстремізм* демонструє протиставлення в російському соціально-політичному дискурсі принципів та підходів Стамбульської Конвенції і російської ідеології та політики, а також протиставлення РФ та ЄС/Європи/колективного заходу. Дискурс-аналіз довів, що в РФ відсутня битва наративів з питань ратифікації Стамбульської Конвенції. Наративи на підтримку не присутні ані в політичному, ані в медійному дискурсах.

РЄ та громадськими організаціями підготовлено низку матеріалів з руйнуванням міфів та деструктивних наративів щодо Стамбульської конвенції [146]. Представимо приклади позитивних наративів на підтримку Стамбульської конвенції, які використовують представники як міжнародних організацій, які обстоюють права людини, права жінок та гендерну рівність, як-от ООН, Рада Європи, ОБСЄ, НАТО та інші, так і представниками урядів і політичних сил, громадських організацій, які підтримують Конвенцію та працюють для імплементації її положень.

1. Стамбульська Конвенція є найдієвішим інструментом із протидії насильству щодо жінок.

2. Гендер – соціально закріплені ролі, поведінка, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок і чоловіків.

3. Насильство стосовно жінок – вияв дискримінації за ознакою статі.

4. Стамбульська конвенція – «золотий стандарт» у боротьбі з насильством щодо жінок.

«Золотим стандартом» Конвенції назвала заступниця виконавчої директорки ООН Жінки Лакшмі Пурі і привітала цей юридично зобов'язувальний інструмент «як важливе доповнення до наявних договорів, норм і стандартів, що розвиваються в усьому світі» [293].

Позитивні наративи щодо Конвенції РЄ «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» містяться в правових документах, зокрема в розроблених законопроєктах і законах, які прийняті для імплементації положень, узагальнення яких проведено М. Легенькою [123]. Такими наративами є «*Забезпечення відповідності національного законодавства європейським стандартам», «Сприяння ліквідації гендерно зумовленого і домашнього насильства», «Забезпеченню належного реагування органами державної влади на вчинення насильства стосовно жінок», «Вжиття належних заходів щодо захисту потерпілих від насильства»* [407], «*Покращення системи захисту від гендерно зумовленого та домашнього насильства»* [408].

Виявлено сайти й групи в соціальних мережах, які використовують наративи на підтримку Стамбульської конвенції: Сайт «Повага. Кампанія проти сексизму», «Жінки – це 50 % успіху України», «Гендер в деталях», ГО «Ла Страда-Україна», БФ «Право на здоров'я», ЮрФем, ГО ІКЖЦ, Український жіночий фонд, Український жіночий конгрес, Сайт Ради Європи, Сайт Офісу Ради Європи в Україні, Сайти усіх структур та агенцій ООН, зокрема ООН Жінки та Фонду ООН в галузі народонаселення, ОБСЄ, Бюро демократичних інституцій з прав людини, НАТО, Петиції на сайті Президента України із закликом підтримати ратифікацію Стамбульської конвенції [398, 399], Урядовий портал (сторінка КМУ та центральних органів влади), сторінки у фейсбуці Офісу віцепрем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, Уповноваженого ВРУ з прав людини Д. Лубінця, Міністра фінансів України С. Марченка, Урядової уповноваженої з питань гендерної політики К. Левченко, народних депутатів України та інші.

Таблиця 2.3.2
Приклади позитивних наративів, які впроваджують прихильники Стамбульської конвенції

Наратив	**Організація, адресант**
Її головний зміст простий, але надзвичайно важливий. Це зобов'язання захищати жінок від насильства і різних форм дискримінації. Ми розділяємо європейські цінності. Для нас життя і здоров'я людини – найвища цінність	Президент України В. Зеленський [358]
Ратифікація Стамбульської конвенції – це історія успіху України	Віцепрем'єр-міністерка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції - Міністерка юстиції України О.В. Стефанішина [452]
Я за те, щоб була ратифікована Стамбульська Конвенція, щоб в українській родині не було обтяжень гендерними ролями, а на ринку праці не було дискримінації за статевою ознакою.	Міністр фінансів України С.Марченко [490]
У церкву я ходжу, дружину кохаю, дітей люблю, Стамбульську конвенцію – підтримую.	Уповновноважений ВРУ з прав людини Д. Лубінець [375]
Стамбульська конвенція дає можливість посилити міжнародне співробітництво	Урядова уповноважена з питань гендерної політики К. Левченко [449]
Мета Стамбульської конвенції є покінчити з насильством стосовно жінок і домашнім насильством	Рада Європи [146]
Стамбульська конвенція – «золотий стандарт» у боротьбі з насильством щодо жінок.	ООН Жінки [293]
Домашнє насильство НЕ приватна справа.	ГО «Ла Страда-Україна» [489]
Стамбульська конвенція – це: міцніші родини, які вирішують, а не	УЖФ [470]

маскують свої проблеми.	
Стамбульська конвенція забезпечує принцип найвищого рівня захисту постраждалих від гендерно обумовленого насильства	ГО «Українська асоціація представниць правоохоронних органів» [464]
Стамбульська конвенція – один із надзвичайно важливих міжнародних документів	БФ «Право на здоров'я», директорка Г. Скипальська [444]

Спостерігається стійка тенденція до розширення використання позитивних наративів у правовому, науковому та соціально-політичному дискурсі в Україні. Серед науковців, які їх використовують і розвивають у своїх роботах, – Ю. Аносова, М. Бєлкін [127], Г. Жуковська [46], Л. Компанцева [108], Х. Кіт [425], Є. Кузьменко [50, 124], К. Левченко [121], М. Легенька [123], М. Легенький [127], О. Пєрунова, О. Харитонова, Ю. Юринець [127] та інші.

На практичному рівні Ратифікація Україною Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (2022 р.) сприяла активній роботі над включенням визначень понять до нормативно-правових документів (24 законопроєкти) [123, с. 217-220] і наукових публікацій [123], розробленню та впровадженню тренінгових і навчальних програм та курсів для різних груп фахівців [123], створенню методичних матеріалів [123], організації та проведенню інформаційних кампанії щодо Конвенції – «Ми за ратифікацію Стамбульської конвенції» (Міжнародна Амністія), «Розірви коло» (Фонд ООН в галузі народонаселення), «Міфи і факти про Стамбульську Конвенцію» (РЄ), «Платформа допомоги врятованим» (Офіс Віцепрем'єр-міністерки з питань європейської інтеграції та Фонд ООН в галузі народонаселення) та інші.

Отже, процес ратифікації, імплементацією та запровадженням в Україні положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами супроводжується боротьбою

наративів у медійному і соціально-політичному дискурсах. Ця боротьба є одним з вимірів гібридної війни, яку веде РФ проти України та країн Заходу.

2.4. Лінгвокультурологічний вимір гендерних дискурсивних практик

Правовий дискурс, зокрема міжнародний, який «відіграє сутнісну державотворчу роль в історії становлення і розвитку України» [240, с. 14], будучи джерелом національного права, формується як сукупність і взаємодія дискурсивних практик, подій (серед яких важливу роль відіграють перемовини, конференції, консультації) і текстів, насамперед міжнародно-правових договорів, які є одним із дискурсивних різновидів (конвенцій, рекомендацій, резолюцій, хартій, статутів, актів, декларацій, узгоджених протоколів, меморандумів, угод та ін.) [240, с. 14.]. Такі тенденції притаманні й сучасному гендерному дискурсу в Україні як складової сучасного правового дискурсу, що підтверджується активним науковим обговорення питання щодо формування такої галузі права як «гендерне право» [63, с. 23].

Гендерний вимір правового дискурсу досліджуємо за трьома складовими: наративна організація, яка базується на формуванні національних гендерних наративів на основі міжнародних документів; комунікативні стратегії (використання вербальних і невербальних засобів для досягнення комунікативної мети) та мовотоворення, зокрема в контексті творення нових термінів та понять, в якому «з одного боку – актуалізувалися питомі риси процесу номінації, які посилювали зв'язок з національним минулим, а з іншого – виразнішими стали риси інтернаціоналізації, які гармонізували національне мовотворення із співвідносними процесами в інших країнах» [12, с. 79].

Необхідність врахування національного контексту в формуванні правових дискурсивних практик продемонструємо на прикладі перекладів та інтерпретації низки термінів, які є частиною сучасної гендерної термінології в Україні, базуючись на засадах юридичної герменевтики, яка вивчає підстави неоднозначності трактувань міжнародно-правових текстів [145; 287], визначаючи

не лише «культурне середовище», де відбувається усвідомлення та інтерпретація, а й зумовлену ним практику культивування здатності сприймати, яка породжує особливий порядок розуміння [287, с. 8].

Приклад 1. ***Gender Equality – Гендерна рівність / Рівність прав та можливостей жінок і чоловіків.***

В формуванні гендерних дискурсивних практик ми спостерігаємо не тільки інтенсифікацію мовотворення, а також її активну інтернаціоналізацію. Один з етапів такої інтенсифікації був пов'язаний із роботою над законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», який було прийнято в 2005 році. За двадцять років його впровадження відбулося чимало змін, які потребують переходу до наступного етапу інтенсифікації формування гендерної термінології, який припав на оновлення цього Закону. Разом з тим, інтенсивність сучасної міжнародної комунікації не відкидає, а навпаки, посилює потребу «вироблення таких національно специфічних засобів категорійно-поняттєвого і вербального оформлення дійсності, які були б спроможними задовільно описувати не тільки національні, але й позанаціональні явища» [12, с. 78-79].

Також активний процес гендерного мовотворення відбувався в 2014-2022 роки і був пов'язаний з актуалізацією гендерної проблематики в суспільстві, активізацією та поглибленням формування й реалізації державної гендерної політики. Прикладом цього є намагання знайти національний автентичний переклад поняття *гендер* та похідних від нього понять, зокрема *гендерний, гендерна рівність* та інші. Так, небажання деяких науковців та громадських діячів використовувати поняття *гендер* у різних галузях науки, призводять до того, що в ролі синонімів до цього поняття використовують такі як «*соціальна стать*» або (замість *гендерний*) *– за ознакою статі*.

В українському правовому дискурсі терміни *гендерна рівність* та *забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків* розглядають як синоніми, зокрема в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [351]. Але водночас можна спостерігати тенденцію використання саме терміна *рівні права та можливості жінок і чоловіків* у

ситуаціях, коли використання терміна *гендер* та похідних від нього викликає нерозуміння в аудиторії або маніпуляції з боку деяких політиків чи громадських діячів. Так, його використано в назвах і тексті низки нормативно-правових актів з гендерної рівності, зокрема, Державної соціальної програми *забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків* (виділено авт.) до 2021 року [353], Державної стратегії *забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків* (виділено авт.) до 2030 р. та Операційному плані її виконання, Методичних рекомендацій щодо внесення до колективних договорів та угод положень, спрямованих на *забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків* (виділено авт.) у трудових відносинах, затверджених наказом Міністерства соціальної політики України [385].

Разом з тим в той же період Урядом була розроблена низка документів в назвах яких використовувався термін *гендерна рівність* та інші терміни складовою яких є похідні від терміна *гендер*: розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції комунікації у сфері *гендерної рівності*» (виділено авт.) [453], «Про затвердження Стратегії зменшення *гендерного розриву* (виділено авт.) в оплаті праці» [434], «Про схвалення Стратегії впровадження *гендерної рівності* (виділено авт.) у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки» [438], наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування *гендерно орієнтованого підходу* (виділено авт.) в бюджетному процесі» [387] та інші документи.

Однією з сучасних практик в розвитку гендерного правового дискурсу є активне мовотворення, яке виявляється в появі нових понять та термінів, похідних від терміна *гендер*, таких як – тощо, що було нами проілюстровано в розділі 2 дисертаційної праці.

Тож можна висновувати про практику паралельного і синонімічного застосування в українському правовому дискурсі термінів *гендерна рівність* та *рівність прав та можливостей жінок і чоловіків*.

Приклад 2. *Victim – Жертва / Постраждала / Потерпіла*

Англійськомовний термін *victim* дослівно перекладається як *жертва*. Такий переклад терміна *victim* використовують у Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, називаючи таким чином усіх осіб, які пережили насильство, незалежно від їхнього процесуального статусу як потерпілих.

Однак в правовому дискурсі України термін *жертва* використовується здебільшого саме в кримінальному процесі. В інших випадках більш поширеним є термін *постраждалий/постраждала* або *потерпілий/потерпіла* для перекладу терміна *victim* Саме такий термін використовують у практиці громадських організацій. Так, надаючи поради, як спілкуватися з тими, хто пережив сексуальне насильство від рук російських окупантів, фахівчині громадської організації «Сильні» радять таке: «важливо сказати, що людина – не жертва, а потерпіла чи та/той, хто зазнав сексуального насилля. Адже жертви – це ті, хто не змогли пережити подію. А сексуальне насилля можливо залишити у минулому. Визнання себе потерпілою, а не жертвою, змінює ставлення та надає можливість усвідомити, що після насилля існує життя та майбутнє» [243].

Система безоплатної правової допомоги також використовує термін *постраждалі від насильства*, зокрема в інформаційній кампанії про допомогу такій категорії громадян, яка була розпочата в 2023 році. Кампанія складатиметься з двох частин: підтримка у випадках сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією росії проти України, та допомога *постраждалим* від домашнього насильства [406].

На сайті Міністерства соціальної політики є спеціальна рубрика інформації «Постраждалим від насильства» [169], а не жертвам.

У 2023 році Громадська організація «СЕМА Україна», яка об'єднує жінок, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із конфліктом (СНПК), підготувала Відкрите звернення до «усіх акторів, залучених до протидії та реагування на СНПК в Україні та висвітлення цієї тематики в медіа», закликавши не використовувати термін *жертва.* Для цього активістки представили такі

аргументи: «По-перше, термін “жертва” має негативний відтінок і викликає у тих, хто вижили, відчуття, що вони безсилі або слабкі. Використання терміна “постраждалі” підкреслює їхню силу та стійкість перед обличчям лиха, надає можливість відновити контроль над власним життям і отримати сигнал, що їхній досвід визнається і вони не обмежуються лише роллю жертви. По-друге, термін “жертва” зосереджується на акті насильства, скоєному проти особи, яка пережила, а не на самій постраждалій. Це може ще більше посилити почуття безсилля постраждалих. Використання терміна “постраждалі” заохочує інших бачити тих, хто вижили, як сильних і здібних особистостей, а не жертв злочину. По-третє, вживання терміна “постраждалі” підкреслює активність особи та її здатність долати наслідки насильства. Дозволяє фокусуватися на відновленні та ресурсах, даючи можливість самим впоратися з наслідками насильства і допомогти іншим» (подано в редакції оригіналу) [25].

У публікації «Постраждалоцентричний підхід у комунікації з постраждалими від сексуального насильства, пов’язаного із конфліктом: виклики та рішення» [170] повторюють аргументи, наведені у відкритому зверненні членкинь громадської мережі СЕМА щодо причин, які зумовлюють доцільність використання терміна *постраждалі*, а не *жертви*, відточуючи та уточнюючи їх, роблячи більш обґрунтованими. «По-перше, термін “жертва” має негативну конотацію і змушує людей, які пережили насильство, відчувати себе безсилими або слабкими. Використання терміна “постраждалі” підкреслює їхню силу та стійкість перед лицем негараздів, а не фокусується на їхньому статусі жертв травматичної події. По-друге, термін “жертва” фокусується на акті насильства, вчиненого проти особи, яка пережила насильство, а не на самій особі, яка пережила насильство. Це може ще більше посилити почуття безсилля та віктимності. Використання терміна “постраждалі” спонукає інших бачити в них сильних і здібних людей, а не жертв злочину. Термін “жертва” позбавляє людину суб’єктності, що лише посилює травму жертв і тих, хто читає ці повідомлення» [170, с. 8]. Терміном *постраждала/постраждалий* оперують і авторки «Методичних рекомендацій щодо поводження із постраждалими від сексуального насильства внаслідок воєнної

агресії РФ в Україні під час проведення стабілізаційних заходів та слідчих дій» [162].

Офіс Генерального прокурора створив окремий підрозділ – Координаційний центр підтримки потерпілих і свідків, наслідуючи саме переклад терміна *victim* як *потерпілий/ потерпілі*, хоча англійською мовою центр називається Coordination Centre for Support of *Victims* and Witnesses [173].

Тож в новоприйнятих актах українського законодавства все частіше починають використовувати термін *постраждалі* замість *жертва*, зокрема в Законі України «Про запобіганню та протидію домашньому насильству» [352]. У зв'язку з цим дисертанткою сформульована пропозиція оновити переклад Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами і використовувати в ній замість терміна *жертва* термін *постраждала*. Водночас у Кримінальному кодексі України [370] та Кримінальному процесуальному кодексі [371] використано терміни *потерпілий* (як ознака процесуального статусу особи) та *жертва* (в значенні особа, яка постраждала від злочину).

Таким чином врахування національного правового і культурного контексту є важливим при перекладі усталених термінів міжнародних документів.

Приклад 3. *Reparation – Репарації /Відшкодування шкоди*.

Багатовимірний термін *репарації* (*reparation*), який на практиці передбачає великий комплекс заходів, спрямованих на відновлення людини, її здатності продовжувати розвиватися, жити, у сучасному поверховому розуміння звівся до своєї єдиної складової – грошовим виплатам, компенсаціям або, як зазначено мовою українського права, *відшкодуванню завданої шкоди*. Насправді репарації, включно з невідкладними проміжними репараціями [28], охоплюють *реституцію* (заходи для повернення постраждалої особи, її майна до початкового стану, який був до травматичних подій), *сатисфакцію* (наприклад, визнання державою статусу постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із конфліктом як виду воєнного злочину як на законодавчому рівні, так і завдяки встановленню пам'ятних знаків або проведенню різних кампаній), *реабілітацію* (соціальну, медичну,

психологічну тощо допомогу у відновленні постраждалих), а також *компенсації* (грошові виплати). Також репарації охоплюють ще одну форму – *гарантії неповторення* [28]. Коректне розуміння обох наведених термінів є важливим у контексті формування сучасного українського правового дискурсу та законодавства, яке захищатиме постраждалих від воєнних злочинів, скоєних РФ в Україні, а також забезпечує доступ постраждалих осіб до національної та міжнародної системи правосуддя.

Завдяки прийняття Верховною Радою України закону «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій» (2024 р.) [354] та реалізації Урядом України та Глобальним фондом тих, хто пережили насильство у співпраці з постраждалими, міжнародними та громадськими організаціями Пілотного проект із надання Невідкладних репарацій постраждалим від сексуального насильства, пов'язаного з агресією російської федерації проти України [174], в правовий дискурс увійшли терміни *невідкладні репарації*, *невідкладні проміжні репарації*, а також було дано визначення поняттю *сексуальне насильство, пов'язане із збройною агресією РФ проти України*, що призвело до його переходу у категорію термінів, продовжуючи мовотворення гендерної термінології.

Тематика саме *репарацій*, а не *компенсацій* активно комунікується на національному та міжнародному рівні як шляхом проведення таргетованих інформаційних кампаній, тематичних адвокаційних заходів, зокрема на теренах Комісії ООН зі статусу жінок, Ради Європи, так і популяризації теми в соціально-політичній публіцистиці – книги «Україна не мовчить. Хроніка протидії сексуальному насильству, пов'язаному із війною 2022-2024 рр.» [235] та «СНПК – воєнний злочин без терміну давнини» [47], публікації в медіа та в соціальних мережах.

Гармонізація національного дискурсу із міжнародним, глобалізованим є важливим завданням навіть у ситуації, коли значну кількість термінів гендерної політики запозичено з міжнародних документів. Інтернаціоналізація мовотворення

потребує врахування національного контексту й усталеної практики вживання тих чи тих термінів. Найпоширенішою робочою мовою міжнародних організацій є англійська. Тому національний гендерний дискурс має бути гармонізованим саме з англійськомовними джерелами документів і термінології, серед яких найвищим стандартом є документи, прийняті міжнародними організаціями. Соціально-політичний, міжнародний і національний контексти є також для цього важливими.

2.5. Стратегії застосування гендерної чутливої мови

Питання гендерно чутливої мови охоплюють не лише коректне використання гендерної термінології відповідно до загально визначених та уніфікованих позначень і вживання фемінітивів, уникнення сексизму, зокрема андроцентризму, а й формування гендерно чутливого дискурсу в цілому. Формування гендерно чутливих мовних конструктів є можливим не лише в українській мові, але й в інших, зокрема англійській, французькій, російській. Застосування гендерно чутливої мови є мовним індикатором відносин та культури в суспільстві, які базуються на принципах прав людини, гендерної рівності, недискримінації.

Пропонуємо такі аргументи щодо важливості використання гендерно чутливої мови.

Використання гендерно чутливої мови є:

– виявом справедливості й поваги до кожної людини незалежно від статі, коли кожну називають ім’ям, яке їй належить і яке ідентифікує людину за статтю;

– механізмом (інструментом) реалізації принципу гендерної рівності – як рівних прав і можливостей жінок і чоловіків та умов для їхньої реалізації, а відтак – засобом зменшення або ліквідації дискримінації жінок;

– засобом для уникнення стереотипів і недоліків, пов’язаних з традиційними гендерними ролями;

– інструментом і засобом візуалізації жінок у різних сферах суспільного життя. Це особливо важливо для тих сфер, де жінки є недопредставленими, зокрема в секторі безпеки і оборони;

– важливим напрямом розвитку сучасної української мови, що відображає мовними засобами соціальний розвиток держави;

– свідченням соціальних змін в українському суспільстві, зокрема через появу нових номінацій (фемінітивів), хоча не всі фемінітиви є новими;

– лінгвістичним маркером, який ще більше поглиблює водорозділ між Україною та РФ, де використання фемінітивів визнано проявом екстремізму;

– важливим інструментом гендерно чутливих комунікацій;

– одним з інструментів протидії сексизму та дискримінації, зокрема через номінацію жінок за професією.

Нами визначено низку комунікативних стратегій впровадження ідеї рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Як зазначено в Рекомендаціях РЄ щодо використання мови як двигуна інклюзивності, «хоча загальні стратегії можна застосовувати до всіх текстів, включно з політичними та комунікаційними документами Організації, диференційований підхід може бути застосований залежно від контексту, типу документа й аудиторії» [6]. Водночас важливо переконатися, що комунікація або тексти залишаються зрозумілими, читабельними й доступними для аудиторії, на яку вони спрямовані. Комунікативними стратегіями, що впроваджують гендерно чутливу мову, є:

1. Комунікативна стратегія відмови від сексистських і дискримінаційних мовних форм.

2. Комунікативна стратегія візуалізації [133] .

3. Комунікативна стратегія нейтралізації [133] .

Якщо англійська мова, позбавлена граматичної категорії роду, розвинула стратегію нейтралізації (*spokesperson, ombudsperson, chairperson, firefighter* тощо), то «німецька навпаки зазнала серйозної фемінізації (*Frau KanzleRin, Kolleginnen und Kollegen, Laboranten und Laborantinnen*). Звідси напрошується висновок, що обрана стратегія може залежати від граматичної структури мови, зокрема, наявності чи відсутності в ній роду» [133] .

Розглянемо тактики застосування кожної із названих стратегій.

Тактики реалізації с*тратегії відмови від сексистських та дискримінаційних мовних форм* фактично визначені в самій назві стратегії. Ця *стратегія* базується на Рекомендації Комітету міністрів РЄ щодо запобігання сексизму та боротьби з ним (2019) [427]. На практиці це означає **уникнення вживання дискримінаційних, сексистських висловлювань, які посилюють гендерні стереотипи**. Приклади використання цієї стратегії прописані в наказі Міністерства оборони України «Про затвердження Методичних рекомендацій з використання гендерно чутливої мови в системі Міністерства оборони України» [382], в Інформаційній пам'ятці щодо гендерно чутливого толерантного спілкування в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій [359], рекомендації з використання гендерно чутливої мови, в Рекомендаціях РЄ щодо використання мови як двигуна інклюзивності [279], інших джерелах, зокрема в Стратегіях гендерної рівності закладів вищої освіти [455-457].

Для реалізації с*тратегії відмови від сексистських та дискримінаційних мовних форм* використовуються такі тактики:

1. *Запобігання відверто образливих або таких, що представляють жінок гіршими за чоловіків, висловів* (*жіноча логіка, жіночі балачки, жіноче щастя тощо*).

2. *Уникання висловлювань недовіри до здібностей у зв'язку зі статтю, або номінацій, що принижують її гідність* (*білявка за кермом, управління – не жіноча справа, хіба ж жінки можуть добре це робити, слабка стать тощо*).

3. *Уникання запитань і зауважень щодо зовнішності, сімейного стану, одягу, макіяжу,* навіть «доброзичливих», але некоректних з погляду приватності особи (*ви сьогодні маєте прекрасний вигляд; у сукні ви маєте ще кращий вигляд, ніж у брюках* тощо).

4. *Запобігання непристойних анекдотів, коментарів з сексуальним підтекстом, різноманітних звуків, жестів сексуального характеру*.

5. *Запобігання номінацій звернень-евфемізмів або таких, що містять зменшувальні суфікси як по відношенню до жінок* (*сонечко, красунечко, квіточко, серденько моє* тощо), так і чоловіків (*місяцю ясний, тополю високий, красене* тощо).

6. *Запобігання звернень до жінок і чоловіків через їхні біологічні характеристики або стосунки з чоловіками / жінками* (*дівчино* – до незаміжньої молодої особи жіночої статі, чи *жінко* до старшої жінки, *хлопчино, чоловіче* – до осіб чоловічої статі). Замість цього використовувати звернення *пан* чи *пані, панянко*.

7. *Вживання слів* ***чоловік, жінка, хлопець, дівчина*** *завжди, коли йдеться про особистість людини, замість сполучень* ***чоловіча стать*** *і* ***жіноча стать***, які визначають біологічні відмінності (*у заході взяли участь 10 представників жіночої статі*). [58].

8. *Уникання номінацій, що характеризують жінок виключно через їхню зовнішність, а не здобутки* (*чарівна дівчина, приваблива білявка* – у розмові про помічницю судді чи адвокатку) [279, с. 26].

9. *Запобігання тверджень, які закріплюють у мові та свідомості гендерні стереотипи* (*чоловіки – хороші керівники*; *жінки – чудові виконавиці, слабка стать* або *сильна стать*) [361, с.2].

У будь-якій мові є доволі усталені, але водночас відверто дискримінаційні чи сексистські висловлювання, які зводять багатоманіття життєвої практики чоловіків і жінок до традиційних ролей. Наприклад: «*це чоловіча робота*», «*вона кидає/бігає/б'ється, як дівчисько*», «*дякую жінкам за те, що зробили кімнату красивішою*», «*чоловіки просто не розуміють*» тощо, які необхідно вилучити із власного вжитку та замінити більш нейтральними формулюваннями [279, с. 8]. Такі усталені сексистські вислови є і в українському дискурсі, й вони є доволі поширеними у вжитку.

Для використання гендерно чутливої мови важливо вилучати із вжитку усталені в мові та спілкуванні, але водночас відверто дискримінаційні чи сексистські висловлювання, які зводять багатоманіття життєвої практики чоловіків і жінок до традиційних ролей патріархатного суспільства (*це чоловіча робота, слабка стать, сильна стать, вона бігає як дівчисько, дякую жінкам за те, що зробили кімнату красивішою*, *захист України – не жіноча справа, робота водійкою – не жіноча справа*, відома фраза експрем'єр-міністра часів Януковича М. Азарова

– жінкам не місце в державному управлінні, жінки не можуть працювати по 16 годин на добу тощо), що спростовуються сьогоднішніми життєвими реаліями.

Для визначення того, чи є вислів дискримінаційним чи ні, Рекомендації пропонують виконати вправу «Люстерко», яка добре відома в Україні як популярний інструмент під час проведення тренінгів з гендерної тематики. Вона полягає в тому, що вислів, адресований чоловіку або жінці, перефразовують щодо іншої статті. І якщо після такої трансформації він лунає «дивно», то це означає, що він має ознаки сексизму або дискримінації. Так, доволі популярно й досі звертати увагу на одяг і зовнішність жінок: *у вас така красива сукня*, *вам так личить ця блузка*, *у вас такі довгі ноги* (те, що має назву «м'який сексизм») тощо, які в трансформації до особи чоловічої статі (*у вас такий красивий костюм*, *вам дуже личать ці брюки*, *у вас такі довгі ноги*) не сприймаються як позитивні. Посилання на цю вправу міститься в «Пораднику для гендерних радників та радниць» [167, с. 50], а також у «Посібнику для тренерів з уповноважувальної освіти» [168].

Стратегія візуалізації виявляється у використанні гендерно чутливих й інклюзивних засобів, зокрема альтернативних граматичних форм, слів і фраз, які сприяють візуалізації жінок. Стратегія візуалізація реалізується з використанням наступних тактик:

1. *Використання, де це є доцільним, форм звертання, що відповідають статі особи, до якої звертаються (пані Посол, пані Голово)*.

2. *Використання наявних фемінітивів і творення нових номінацій: професорка, міністерка, директорка, тренерка, лекторка, лікарка, президентка тощо.*

3. *Уникання номінацій за формою чоловічого роду щодо чоловіків і жінок одночасно* [382, с. 111], а називання і чоловіків, і жінок (*пані та панове*). Цей підхід успішно використовують в українській мові, зокрема для називання державних свят (*День захисників та захисниць України* замість *День захисника*). Також у всіх виступах і зверненнях Президента України В. Зеленського використані мовні номінації візуалізації жінок: *захисники і захисниці*, *українці та українки*, *військовослужбовці та військовослужбовиці* тощо.

4. *Уникання таких номінацій, як-от: жінка-президент, жінка-міністр, бо про чоловіків так не кажуть* [361]. Це застереження є актуальним у контексті таких висловів, які часто вживають в українському суспільно-політичному дискурсі, наприклад: *жінка-міністр, жінки-військовослужбовці, жінка-поліцейський* тощо. Замість таких номінацій варто використовувати фемінітиви: *міністерка, поліцейська, військовослужбовиця.*

Стратегія нейтралізації реалізується через такі тактики:

1**.** *Запобігання номінацій, які роблять стать видимою, де цього не потребує ситуація мовлення або контекст***.** Така рекомендація зі стратегії нейтралізації може видаватися, на перший погляд, протилежністю стратегії візуалізації. Це можна зробити, використовуючи стратегію вживання гендерно нейтральних слів [279]. Наприклад, уживаний і в англійський, і в українській мовах термін *Ombudsman/Омбудсман* варто замінити на *Ombudsperson/Омбудсперсон*, який стає все більше поширеним в обох мовах. Тож коли йдеться про посаду взагалі, без прив'язки до конкретної людини, доцільно вживати поняття *Омбудсперсон*. А коли йдеться про називання з іменем, тоді варто використовувати номінацію *Омбудсман*: *Український Омбудсман Дмитро Лубінець провів зустрічі з представниками громадських організацій*.

Таких слів чимало в англійській мові: *fireman – firefighter, policeman – police officer, barman – bartender*. Використання цієї тактики залежить від контексту або мовленнєвої ситуації та має бути націлено саме на підкреслення, де це необхідно, принципів рівних прав і можливостей жінок і чоловіків.

2**.** *Використання займенників і прикметників у множині замість однини* [279]. Наприклад: «*Співробітники повинні подати свої звіти*» замість «*Кожен співробітник має подати свій звіт*». Ця тактика лише частково сприяє використанню гендерно чутливої мови, оскільки в такому випадку залишаються поза сферою вживання фемінітиви. Однак вербалізація та візуалізація виключно чоловічої статі певною мірою зменшується.

3. *Уникання гендерно забарвлених загальних номінацій* [165], як-от *материнська мова*, *братерство* тощо.

4. *Максимальне уникання використання мовних засобів творення*, що явно або неявно акцентують лише одну стать. Зазвичай номінація відбувається у формі чоловічого роду, що проілюстровано, зокрема в таблиці 2.5.1.

5. *Використання слів та фраз, які відображають усі соціальні характеристики людини, не тільки стать*.

6. *Використання пасивних конструкцій*. Йдеться про нейтралізацію суб'єкта в реченні для уникнення гендерної маркованості. Наприклад: «*Документ має бути підписаний*» замість «*Він має підписати документ*» або «*Вона має підписати документ*».

7. *Використання конструкцій без звертання, що підкреслює гендерні відмінності*. Наприклад, краще сказати «*Шановні учасники*», а не «*Шановні пані та панове*».

Важливо розрізняти ситуації, у яких потрібно підкреслювати гендерні аспекти в мові, а в яких ні. Тобто, коли використовувати стратегію візуалізації, а коли – стратегію нейтралізації. Так, якщо переважають гендерні стереотипи і якщо виділення статі або гендеру зробить вислів більш інклюзивним, їх варто виділяти. Наприклад, не варто говорити тільки про захисників і військовослужбовців, ототожнюючи діяльність із захисту країни або проходженням служби в ЗС України виключно із чоловіками, що є достатньо стереотипним уявленням про сучасний стан сектору безпеки та оборони України. Навпаки, потрібно вживати такі словосполучення, як *захисники і захисниці*, *військовослужбовці та військовослужбовиці*, *прикордонники та прикордонниці* тощо, що робить вислів більш інклюзивними, як радять Рекомендації Ради Європи [279]

Водночас, коли контекстуально є зрозумілим, що йдеться і про чоловіків, і про жінок, краще використовувати стратегію нейтралізації.

Упровадження гендерно чутливої мови допомагає зробити комунікацію в будь-якій сфері рівноправною та відображати сучасні цінності демократії, прав людини, гендерної рівності. Використовуючи наведені стратегії та підходи, які допомагають їхній реалізації, можна зробити мову більш доступною, справедливою для всіх та інклюзивною (таблиця 2.5.1).

Таблиця 2.5.1
Приклади трансформації гендерно сліпої мови у гендерно чутливу

Приклади використання гендерно сліпої мови	**Приклади використання гендерно чутливої мови**	**Стратегії трансформації гендерно сліпої у гендерно чутливу**
Як ви можете допомогти, якщо стали свідком насильства: – підтримайте **потерпілого** поспілкуйтеся з людиною, дайте зрозуміти, що вона не самотня	Як ви можете допомогти, якщо стали свідком насильства: – підтримайте **постраждалу особу,** поспілкуйтеся з людиною дайте зрозуміти, що вона не самотня	Уникання використання мовних засобів творення, що явно або неявно акцентують лише одну стать
Необхідність отримати статус **потерпілого**	Необхідність отримати статус **потерпілого (ої)**	Уникання використання мовних засобів творення, що явно або неявно акцентують лише одну стать
Підприємство шукає нового керівника, який зможе надати стратегічне бачення. Він повинен мати досвід управлінської діяльності не менше п’яти років	Підприємство шукає нового голову, який (а) зможе надати стратегічне бачення. Кандидати повинні мати досвід управлінської діяльності не менше п’яти років	Уникання використання мовних засобів творення, що явно або неявно акцентують лише одну стать
Залякування та переслідування в соціальних мережах мають негативні наслідки для захисту **прав жінок та дівчат**	Залякування та переслідування в соціальних мережах мають негативні наслідки для захисту **прав жінок та чоловіків, дівчат та хлопців**	Використання слів та фраз, які відображають усі соціальні характеристики людини, не тільки стать.
Завідувач кафедри Прокопенко Оксана Іванівна	**Завідувачка** кафедри Прокопенко Оксана Іванівна	Використання фемінітивів

У заході взяли участь 10 **представників жіночої статі**	У заході взяли участь 10 **жінок**	Уникання використання номінацій «жіноча стать», «чоловіча стать» в описах соціальних, а не біологічних процесів
Материнська мова Братерство	**рідна мова спільнота, товариство**	Уникання гендерно забарвлених загальних номінацій
Жінко, ви виходите на наступній зупинці?	**Пані**, ви виходите на наступній зупинці?	Звертання до жінок через їхні біологічні характеристики або стосунки з чоловіками є некоректним
Він має прийняти рішення сьогодні	**Рішення має бути прийнято** сьогодні	Застосування стратегії нейтралізації, безособовий підхід
П'ятьох **жінок-військовослужбовців** представлено до нагород	П'ятьох **військовослужбовиць** представлено до нагород	Використання фемінітивів

Водночас, є не тільки суттєва практична потреба у використанні гендерно чутливої мови, але й доцільність запровадження навчання в цій сфері, для чого необхідною є підготовка спеціальних порадників, тренінгових курсів і модулів, завдяки яким широке коло фахівців могло б опанувати не тільки знання, але й навички використання гендерно чутливої мови.

Так, проаналізувавши зміст 15 посібників, інструкцій, методичних рекомендацій, підручників і порадників, підготовлених в Україні в період 2020-2024 рр., які стосуються комплексних аспектів гендерної політики і відповідно до своєї назви та завдання могли б охоплювати тематику гендерно чутливих комунікацій та застосування гендерно чутливої мови [31; 33; 49; 50; 80], маємо відзначити, що лише в декількох порушені питання гендерно чутливих комунікацій, зокрема, в «Методичних рекомендаціях з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України»

[129], «Пораднику для гендерних радників та радниць» [167], в методичних рекомендаціях МОУ [382] та інструкції ДСНС [361], курсах «Жіноче лідерство та політична участь жінок» [80], «Гендерна рівність та права людини в роботі ЦНАП» [31]. Тож для забезпечення застосування гендерно чутливої мови є необхідність включення такої тематики в посібники з гендерної проблематики та підготовки спеціального посібника з цієї тематики, а також окремих навчальних модулів і курсів.

Отже, гендерно чутлива мова у сучасному українському дискурсі виконує не лише комунікативну, а й політичну та трансформаційну функцію, позначаючи прагнення до інклюзивності, рівності та справедливості. Її впровадження відбувається через такі комунікативні стратегії, як відмова від сексистських і дискримінаційних мовних форм, нейтралізація гендерної упередженості та візуалізація жінок. Аналіз лінгвістичних практик підкреслює, що фемінітиви, використання гендерно нейтральної лексики та коректне маркування стають інструментом реалізації принципу рівних прав і можливостей. У такий спосіб мова стає засобом протидії дискримінації, механізмом боротьби з гендерними стереотипами і проявом справедливої репрезентації в комунікаціях.

Водночас, існує не тільки практична потреба поширення гендерно чутливої мови, але й потреба в її цілеспрямованому навчанні. Використання гендерно чутливої мови є виявом поваги до особистості, та чинником соціальних змін, адже мовна репрезентація жінок сприяє переосмисленню їхніх ролей в суспільному дискурсі.

На фоні цивілізаційного протистояння між Україною та РФ, гендерно чутлива мова стає маркером демократичного вибору, де мовна політика відображає глибші ціннісні орієнтири держави. Гендерно чутлива мова в Україні модернізує мовну систему, та функціонує як інструмент когнітивного опору, зміцнюючи наративи рівності, свободи та прав людини. Саме тому її впровадження слід розглядати не лише як лінгвістичний компонент, а й як стратегію суспільної трансформації.

Висновки до розділу 2

Термінологічний аналіз гендерної понятєвої системи довів її дискурсоутворювальну роль у міжнародних і національних правових комунікаціях. Визначено, що стан її розвинутості є маркером інтенсивності і якості розбудови державної гендерної політики. Запропоновано алгоритм визначення приналежності певного гендерного поняття до розряду термінів відповідно до наступних критерієв: (1) наявність чіткого тлумачення в межах фахового дискурсу; (2) усталене вживання у наукових дослідженнях; (3) фіксації в галузевих термінологічних словниках; (4) нормативне закріплення у правових або стратегічних документах. Така градація дає підстави для відмежування ситуативно вживаних лексем від понять і повноцінних термінів у сфері гендерної політики для уніфікації фахової мови, формування термінологічного словника та ефективної комунікації в академічному й правовому просторах.

Гендерний вимір правового дискурсу досліджено за трьома складовими: наративна організація національного гендерного дискурсу з врахуванням положень міжнародних документів; комунікативні стратегії, які забезпечують впровадження гендерних наративів у національні соціально-політичний, медійний, академічний дискурси; мовотворення, зокрема в контексті розбудови гендерної понятєвої системи.

На прикладі перекладів та інтерпретації низки термінів, які є частиною сучасної української гендерної термінології (*gender equality – гендерна рівність / рівність прав та можливостей жінок і чоловіків; victim – жертва / постраждала / потерпіла; reparation – репарації / відшкодування шкоди)* продемонстровано необхідність врахування національного контексту у формуванні правових дискурсивних практик.

За допомогою дискурс-аналізу доведено, що гендерної понятєвої системи почалося у зв'язку з активним використанням терміна *гендер* у наукових текстах різних соціальних, гуманітарних і правових дисциплін, що припадає на початок другої половини XX століття. На момент прийняття основного міжнародного

документа з прав жінок та гендерної рівності – Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.) термін *гендер* та похідні від нього не були у вжитку в міжнародному праві. Уперше вони з'являються в 1989 році в Загальній рекомендації до КЛДЖ, підготовленій Комітетом ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок. У подальшому відбувається розширення та насичення гендерного понятєвого апарату Загальних рекомендацій Комітету ООН про ліквідацію дискримінації щодо жінок, що підтверджено результатами лінгвістичного й статистичного аналізу п'ятнадцяти Загальних рекомендацій (2008-2024 рр.).

Контент-аналіз бази українського законодавства (станом на 29 грудня 2024 р.) продемонстрував, що поняття *гендер* та похідні від нього використано в 1 тис. 107 актах. Водночас, проведений лексикографічний аналіз довів, що не всі поняття, наявні у правових актах (міжнародних і національних), мають визначення в термінологічних словниках і в самих документах. Така ситуація ускладнює процес нормотворчості й правозастосування в частині забезпечення гендерної рівності й створює широке поле для маніпуляцій гендерною тематикою.

Доведено, що використання гендерно чутливої мови в сучасному українському дискурсі є маркером демократичного розвитку та інструментом когнітивного опору нації в умовах гібридної війни. Її впровадження реалізується через комунікативні стратегії відмови від дискримінаційних форм, нейтралізації та візуалізації, що сприяє формуванню інклюзивного мовлення. Застосування фемінітивів та гендерно нейтральної лексики спрямовано на протидію гендерним стереотипам й відображає глибинні ціннісні орієнтири української державної політики в умовах протистояння патріархатно та авторитарно орієнтованому соціально-політичному дискурсу РФ.

РОЗДІЛ 3
ЛІНГВІСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ГЕНДЕРНО МАРКОВАНИХ МАНІПУЛЯТИВНИХ ТЕХНІК В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

3.1. Битва наративів в умовах гібридної війни: гендерний вимір

В інформаційних операціях проти України, які базуються на системі наративів, РФ активно використовує гендерну тематику, зокрема формує негативне ставлення до прав жінок, фемінізму і гендерної рівності. Це призводить до перенесення низки деструктивних наративів з російського в український інформаційний простір та маніпулятивного використання цієї теми окремими медіаресурсами в Україні на шкоду прав людини, національній безпеці та євроінтеграції.

Стале впровадження гендерної політики України зумовило ефективний спротив російському впливу і вироблення проактивних контрнаративів. Сьогодні в інформаційному просторі відбувається битва наративів.

Битва наративів – боротьба в когнітивному вимірі за домінування в суспільній свідомості певного наративу [107, с.176]. В інформаційному протистоянні Росії та України задіяні наративи різних рівнів: *системні*, *національні*, *регіональні, тематичні*.

Як **системні** РФ використовує наративи *«Фемінізм – екстремістська ідеологія»* [461]*, «Гендер – загроза ліберального прозахідного тероризму та екстремізму»* [461]. Приклади: «*В Госдуме разработан* ***законопроект о признании феминизма экстремистской идеологией»*** *(2023.04.05, 13:46, Путин сегодня), «Информационно аналитический портрет* ***про-украинской террористки,*** *которая совершила теракт в Питере» (2023.04.05, 09:10, Антимайдан);* телепроєкт *«Азбука традиционных ценностей. единство народов России» (Катехон, ведучі: Константин Малофеев Протоиерей Андрей Ткачев, Александр Дугин),*тощо.

Контент-аналіз за технологією Великих Даних довів, що в інфопросторі Росії наявний штучний вплив та інформаційні операції щодо нівелювання ідеї фемінізму та гендерної рівності. Виявлено, що лише 0,892 % джерел, що розповсюджують інформацію із ключовими словами *феминизм/феминст, гендер* цією темою, є об'єктивними (скриншоти 3.1.1, 3.1.2).

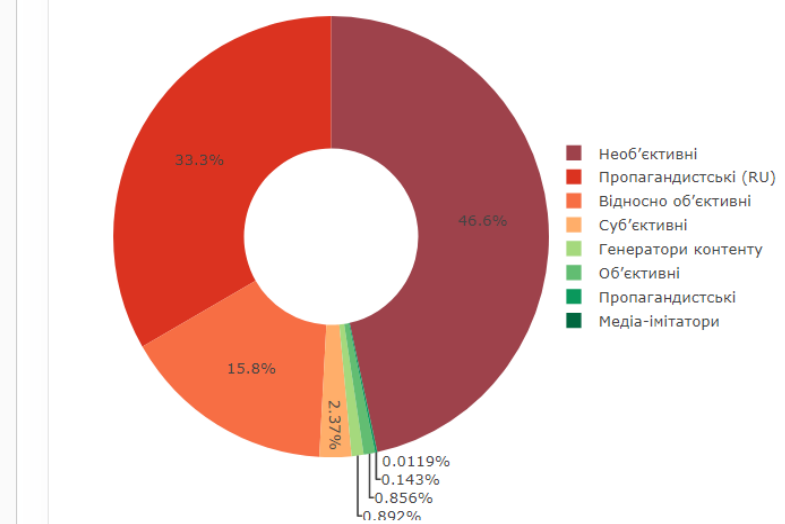

Скриншот 3.1.1.
Класифікація за категорією об'єктивності російських джерел, що розглядають питання фемінізму та гендерної рівності

Скриншот 3.1.2.*Топ-20 російських джерел, що надають деструктивні матеріали за темою фемінізму та гендерної рівності*

Про наявність інформаційної операції щодо деструктивізації ідей фемінізму та гендерної рівності в РФ свідчить регулярність розповсюдження негативної інформації за ключовими словами *феминизм/феминст, гендер (регулярність – 83,9%)* (скриншот 3.1.3).

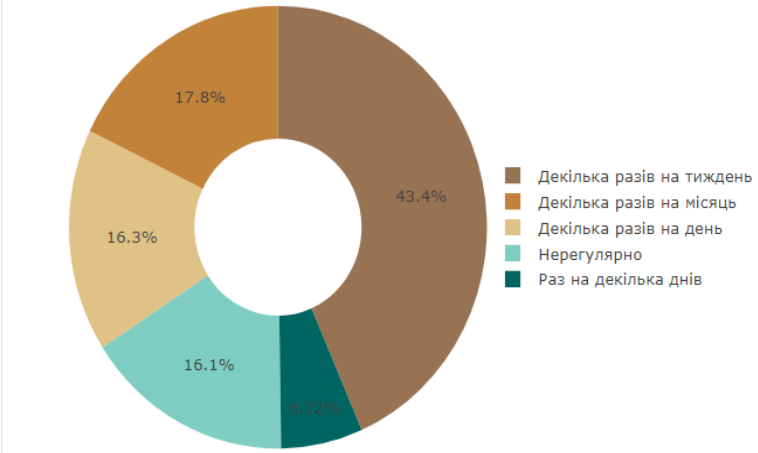

Скриншот 3.1.3. *Регулярність подання деструктивної інформації російськими джерелами за ключовими словами «феминизм», «феминст», «гендер»*

Тональність інформаційної динаміки за заданими ключовими словами є переважно негативно (червоний колір) (скриншот 3.1.4).

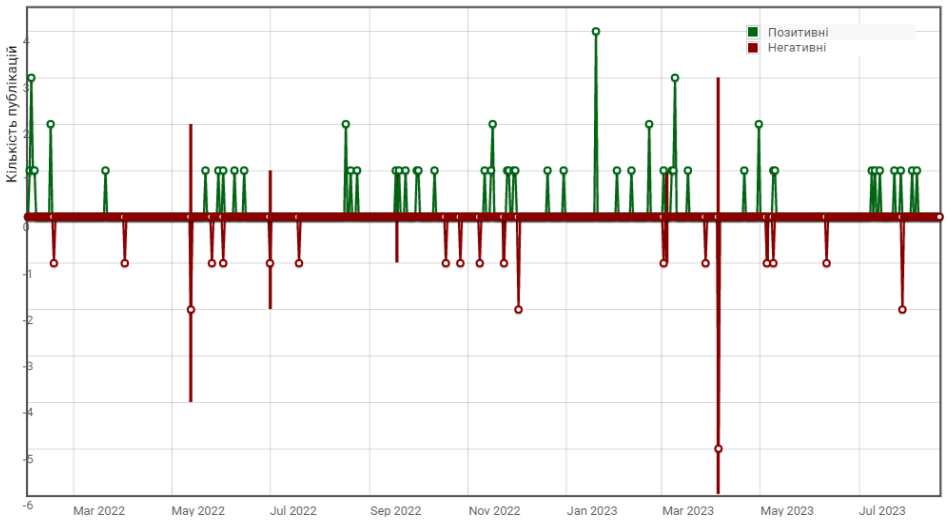

Скриншот 3.1.4. *Тональність інформаційної динаміки за ключовими словами «феминизм», «феминст», «гендер»*

Російські медіа закріплюють асоціативний ряд: *фемінізм – сексуальні збочення – проукраїнські погляди (націоналізм) – тероризм.* Приклад: *«Совершившая теракт 02.04.2023 г. Д. Трепова участвовала в* ***пробандеровских***

***митингах**, в **антиправительственных митингах. Участница феминистского движения, пацифистка** с отягощённым либеральным анамнезом. "**Сдвиг" по половому вопросу.** Вегетарианка, экоактивист, **радикальная феминистка**. Кличка "Даша Тыковка". **Содомитка, "бисексуальная, больше тяготеющая к мужчинам"» (**https://ru-polit.livejournal.com/25844147.html).

В українському інфопросторі складаються асиметричні російським наративи *«Фемінізм – рух сильних жінок», «Історія українського фемінізму набагато давніша за традиції комунізму», «Гендерний підхід – рівність можливостей, загальнолюдські цінності»* [108], «*Гендерна рівність – це справедливість»* [451]**,** «*Рівність – традиційна цінність»* [366, 459]. Приклади: *«**Історія українського фемінізм**у набагато давніша за традиції комунізму: Забужко про українських феміністок» (2023.03.08, 20:34, Вікна СТБ); «**Незламні, завзяті, жорстокі та рішучі**: фільми про сильних жінок» (2023.03.08, 09:56, JetSetter.ua); «**На марші за права жінок** у столиці Молдови скандували **"Слава Україні"** поряд з посольством РФ» (2023.03.0,8 19:36, Zmina.info); «**Гендерна рівність як традиційна цінність**: у Києві відзначили 100-річчя Національної ради жінок»* [458].

Відзначення в 2024 році 140-річчя жіночого руху сприяє не лише візуалізації ролі і місця жінок в історії України, але й розбиває тезу противників прав жінок про «чужорідність» фемінізму для української лінгвокультури та ментальності. В РФ ідеї фемінізму як рівних для жінок прав і можливостей з чоловіками йдуть всупереч російській державній політиці, яка базується на цінностях «русского миру». Тому впровадження системного наративу «Україна і РФ мають принципово різну (лінгво)культуру» є важливим компонентом стратегічних комунікацій сучасної політики. Враховуючи, що український жіночий рух відстоював і відстоює ідею національної єдності і незалежності України, свободи від імперських впливів, висвітлення його історії та сучасності має стати важливо складовою стратегічних комунікацій України.

Тональність інформаційної динаміки в українському інформаційному просторі за запитами *фемінізм / феміністка, гендер* є переважно позитивної (зелений колір) (Скриншот 3.1.5).

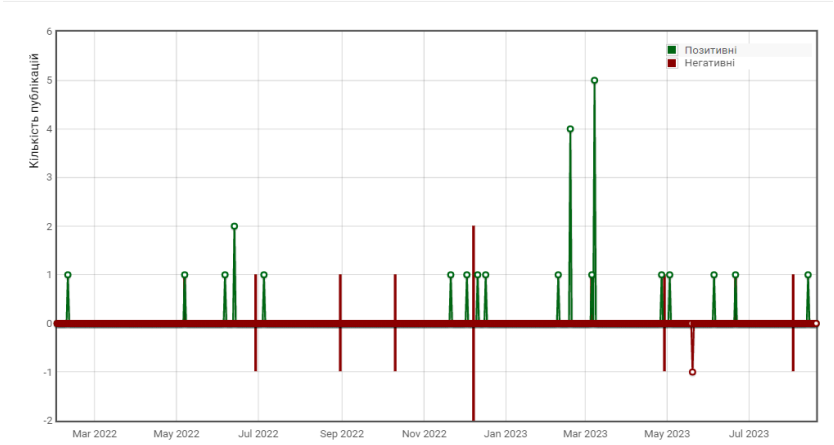

Скриншот 3.1.5. *Тональність інформаційної динаміки за ключовими словами «фемінізм», «феміністка», «гендер»*

Інформацію транслюють переважно об’єктивні джерела (74,8%) (скриншоти 3.1.6, 3.1.7)

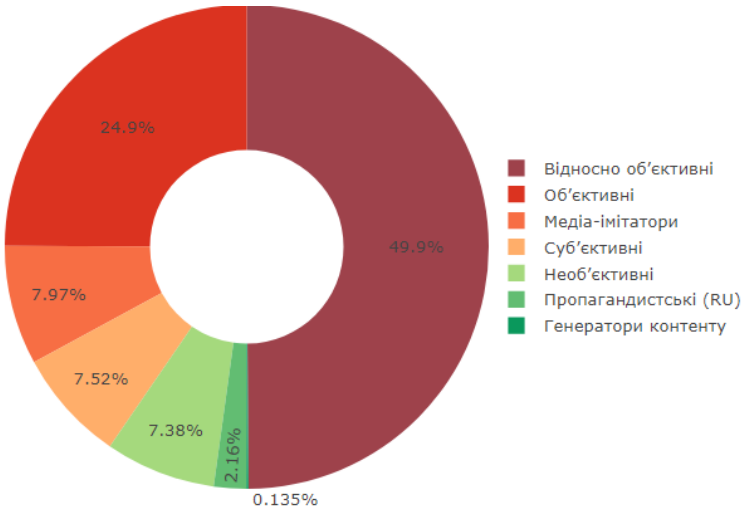

Скриншот 3.1.6. *Класифікація за категорією об’єктивності українських джерел, що розглядають питання фемінізму та гендерної рівності*

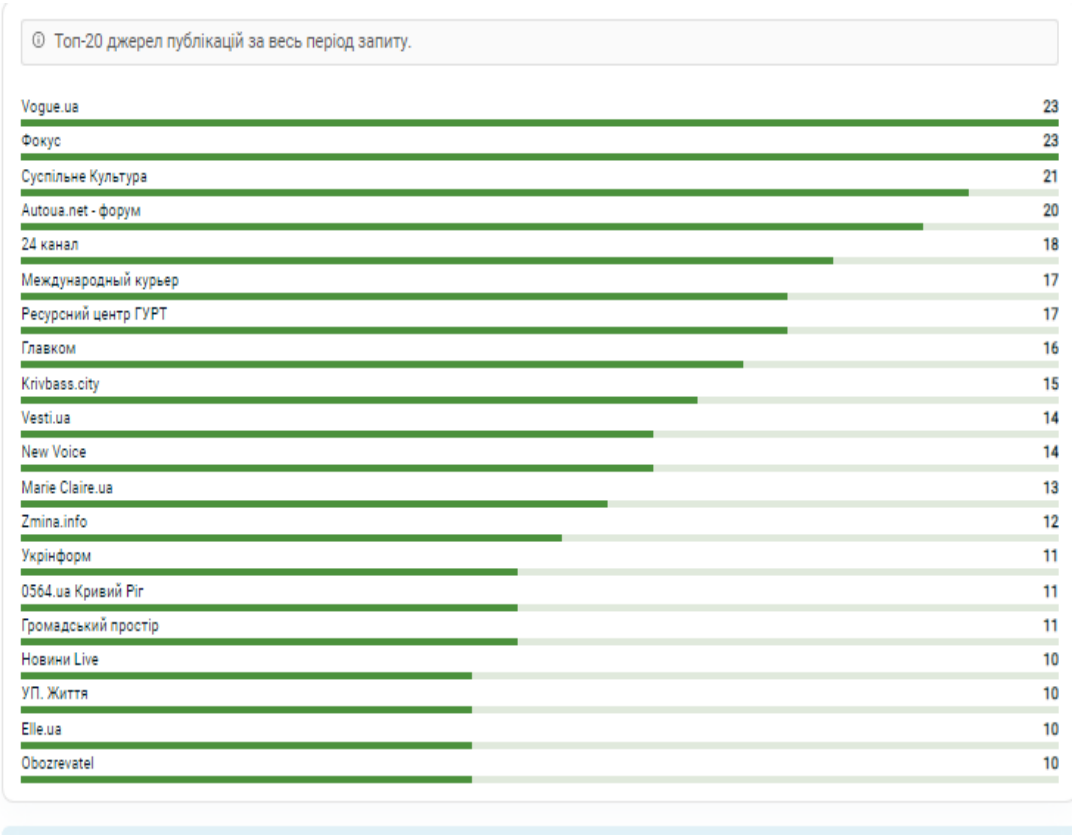

Скриншот 3.1.7. *Топ-20 українських джерел, що транслюють інформацію за темою фемінізму та гендерної рівності*

Агресивне ставлення до питань гендера і фемінізму в інформаційному просторі РФ призводить до маніпулятивного використання цієї теми в інформаційних і психологічних кампаніях в умовах повномасштабної агресії й спробам транспортування деструктивних наративів різного рівня з інфопростору РФ в український. Російські пропагандисти закріплюють асоціативний ряд *фемінізм – сексуальні збочення – проукраїнські погляди (націоналізм) – тероризм,* що поступово використовують не лише по відношенню до українців, а й громадян країн Заходу («*духовное вымирание в Европе*», яке пов'язуються з «*идеологией гендерного равенства»* [471]).

У період повномасштабної війни в українській спільноті вироблено проактивні контрнаративи, що дозволяє зробити висновок про ефективність протистояння нашої Держави у битві гендерних наративів.

Наративи національного рівня визначають Росію як державу-захисницю традиційних цінностей на відміну від країн Заходу *(«Захід нав'язує колишнім*

державам СРСР ЛГБТ-порядок денний, Росія – захисниця традиційних цінностей»); формують негативний імідж (на основі гендерного значеннєвого компонента) лідерів західних країн, які підтримують Україну («*Макрон – флюгер з незрозумілою сексуальною орієнтацією, схильний до геронтофілії, весь час змінює свою позицію*»); окреслюють воєнно-політичні союзи на основі прихильності традиційним цінностям *(«Китай і Росія – поборники традиційних світових цінностей*») (таблиця 3.1.3).

Таблиця 3.1.3
Реалізація деструктивних гендерних наративів національного рівня в інфопросторі РФ

Захід нав'язує колишнім державам СРСР ЛГБТ-порядок денний, Росія – захисниця традиційних цінностей	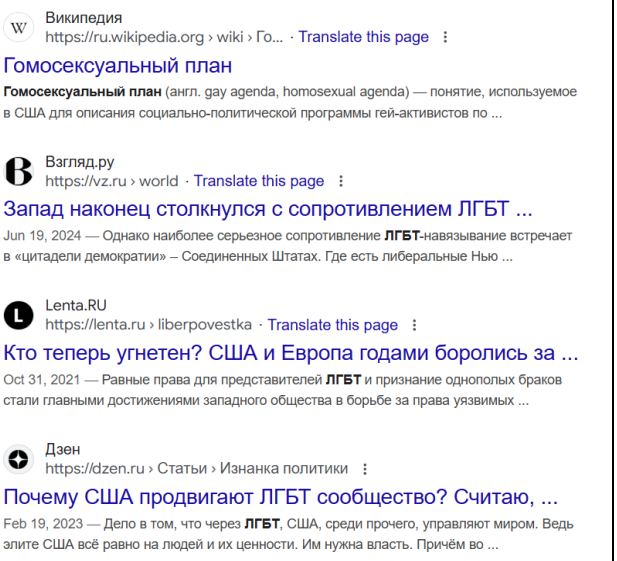
Макрон – флюгер з незрозумілою сексуальною орієнтацією, схильний до геронтофілії, весь час змінює свою позицію	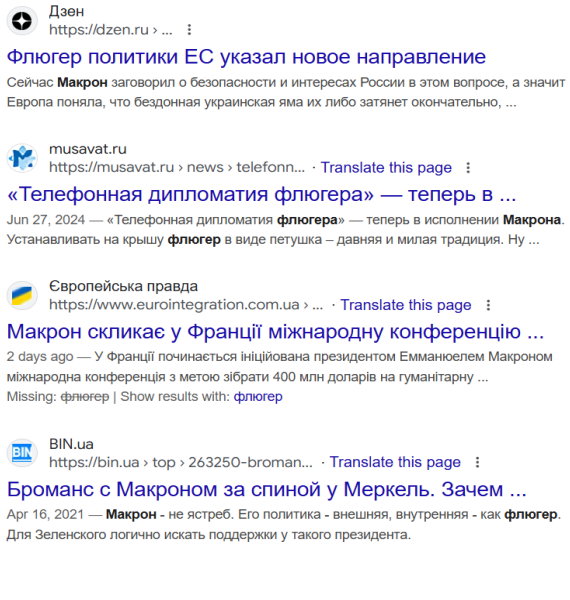

Китай і Росія – поборники традиційних світових цінностей	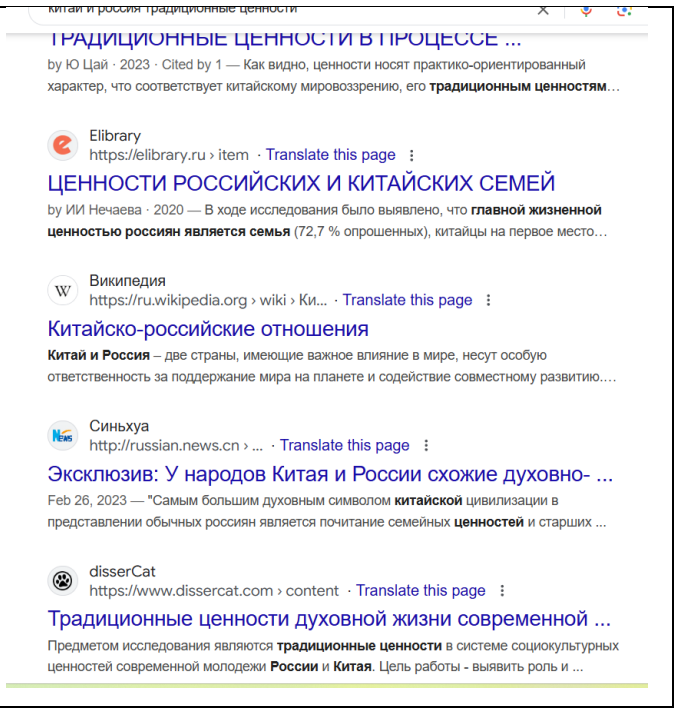

У медіа РФ протягом 2024 року просувався ще один деструктивний наратив *«Гендерна рівність у ЗСУ – маніпуляція, мета якої – залучення жінок до участі у війні, оскільки резервів в Україні вже не залишилося»* (скриншот 3.1.8).

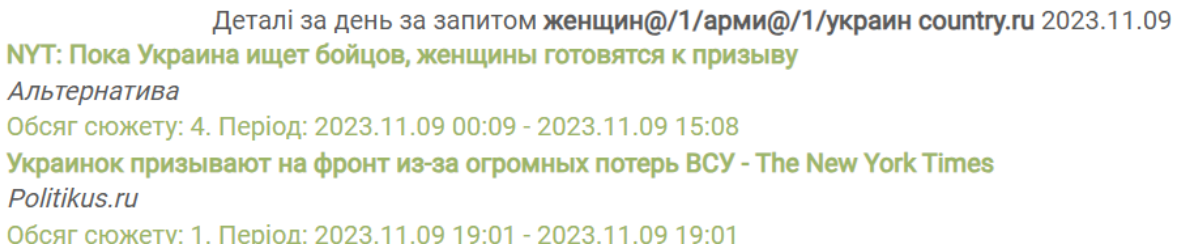

Скриншот 3.1.8. *Приклади контенту російських медіа щодо впровадженням наративу «Гендерна рівність у ЗСУ – маніпуляція, мета якої – залучення жінок до участі у війні, оскільки резервів в Україні вже не залишилося»*

Цей наратив транспортований в інфопростір України з метою викликати паніку в громадянському суспільстві. У контенті щодо мобілізації жінок використано українську символіку і мову задля створення враження спротиву суспільства.

Контрнаратив щодо насильницької мобілізації жінок в Україні сформовано О. Стефанішиною: «*Українці протистоять російській агресії як єдиний народ – і жінки, і чоловіки»,* який базується на фактах залучення жінок до військового та цивільного опору російській агресії [333, 400], документування воєнних злочинів росії проти України, адвокацій міжнародної підтримки нашій державі та допомозі тим громадянам, які постраждалі від війни. Жінки, які опинилися у вимушеній окупації, чинять ненасильницький опір окупаційному режиму, створивши рух «Зла Мавка».

На р*егіональному рівні* пропагандисти РФ використовують наратив «*Росія – захисниця традиційних сімейних цінностей»* для демонстрації єдності регіонів. Про спланованість цієї інформаційної кампанії свідчать результати сентимент-аналізу російського медіаконтенту (скриншот 3.1.9).

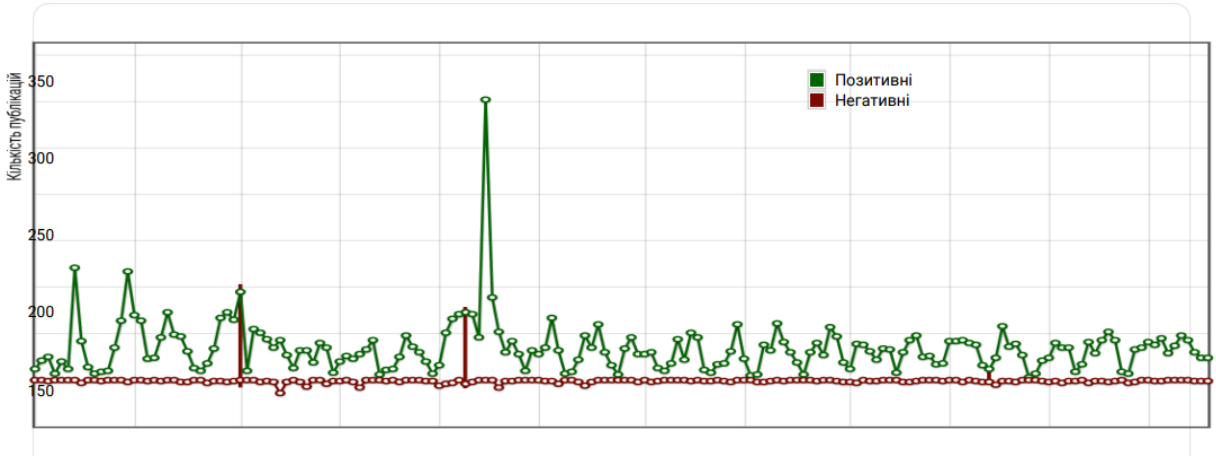

Скриншот 3.1.9. *Результати сентимент-аналізу російського медіаконтенту за запитом «сімейні цінності»*

Єдність регіонів РФ пропагандисти продемонстрували 08.07.2024 р., у день сім'ї – кожний регіон Росії звітував про проведення свята (скриншот 3.1.10).

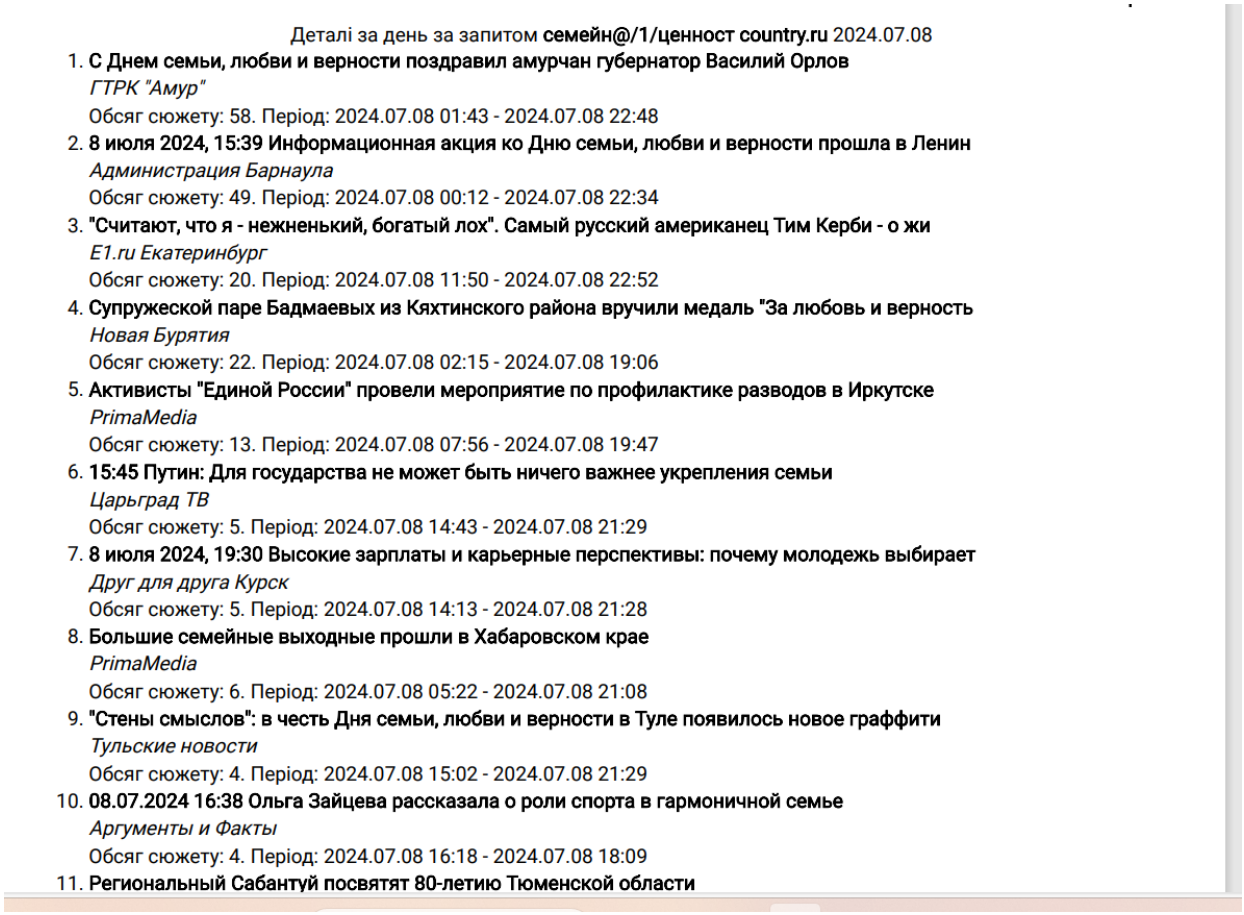

Скриншот 3.1.10. *Приклади російського контенту в День сім'ї, любові та вірності, 08.07.2024*

День сім'ї в РФ – «День семьи, любви и верности» (8 липня)– намагання встановити маркер єдності в Росії та продемонструвати її «спільність» з Україною, святкується за ініціативи Держдуми, Ради Федерації та РПЦ з 2008 р. 30 грудня 2011 р. тодішнім Президентом України В.Януковичем також підписано Указ про встановлення 8 липня дня родини в Україні на противагу 15 травня – Міжнародному дню сім'ї, встановленому відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН у 1993 році. Цим маркером Кремль прагнув сконструювати образ історичної, культурної та духовної спільності з Україною, нав'язуючи символічну спільність «сімейних цінностей» як універсальну категорію, що має об'єднувати народи. Така практика відповідає загальній стратегії Росії щодо формування наративу національної єдності та «загального цивілізаційного коріння».

28 липня 2023 року Указом Президента В.Зеленського було повернуто відзначення Дня сім'ї 15 травня, що стало знаковим кроком у демонтажі нав'язаних

російських символічних практик. Результати контент-аналізу (період – травень-липень 2024 р.) продемонстрували, що громадськість України позитивно сприйняла ці зміни і відзначає День сім'ї разом з міжнародною спільнотою (скриншот 3.1.11).

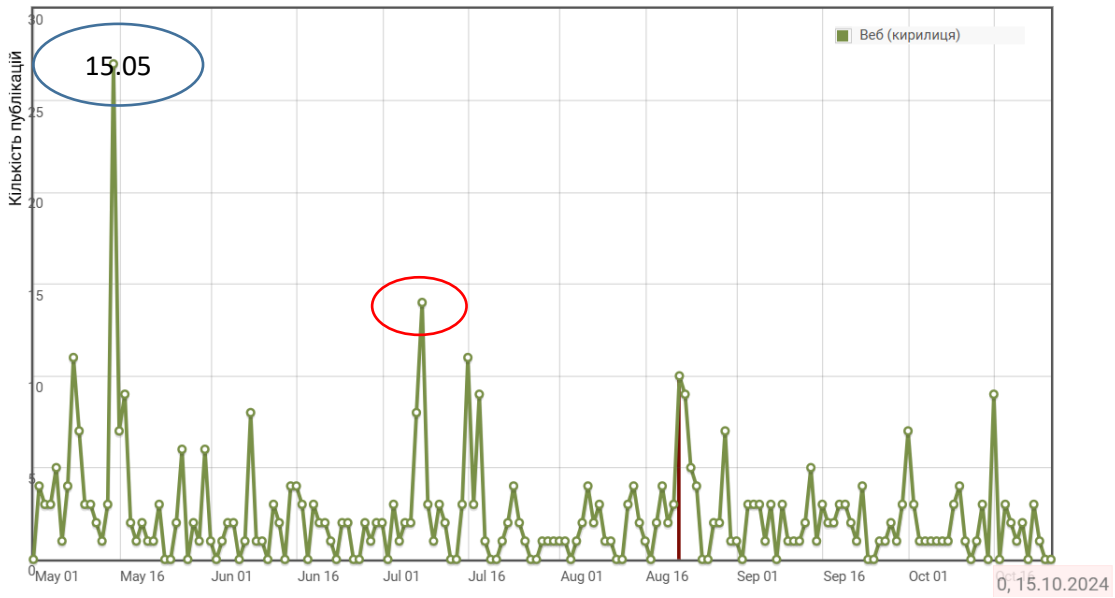

Скриншот 3.1.11. *Кількість повідомлень щодо Дня родини 15.05.24 (синій колір) і 08.07.2024 (червоний колір)*

Російські наративи з окремих питань деталізують наративи верхніх рівнів й формують агресивне ставлення до гендерних питань населення РФ. Наприклад, наратив *«Фемінітиви – маркер зазіхання на культурну спадщину Росії, їх використання – акт екстремізму»* закріплений 30.11.2023 р. рішенням Верховного суду РФ, який визнав «Міжнародний рух ЛГБТ» екстремістським і заборонив його. Фемінітиви визнали ознакою участі в русі ЛГБТ [462]. Російські медіа активно цитують вислови депутата російської Держдуми Мілонова «*Фемінітиви, безперечно є антикультурним викликом ЛГБТ-спільноти проти традиційної мови», «Якщо захоче самотня редакторка, яка живе з п'ятнадцятьма кішечками, випустити текст із спотвореннями російської мови, це буде екстремізмом».* Ці цитування закріплюють у суспільній свідомості наратив щодо екстремістської сутності фемінітивів (скриншот 3.1.12).

Тема сюжету	Повідомлень	Розповсюджувачі
20.03.2024 / 18:26 В Оренбурге двух сотрудников ЛГБТ*-клуба арестовали по делу об организации экстремистского сообщества	5	Каспаров.Ru Inline.ru ГЛАВК RTVi
В России начались аресты боевого актива (и пассива) ЛГБТ-экстремистов	2	ЦентрАзия

***Скриншот 3.1.12**. Приклад російського контенту щодо екстремістської сутності ЛГБТ-спільнот*

В Україні сформовано контрнаративи *«Фемінітиви – ознака рівності прав чоловіків і жінок у боротьбі за незалежність України»* та *«Україна поважає різноманітність»* впровадженню якого сприяє дискурс Президента В. Зеленського, який у своїх щоденних промовах і зверненнях активно використовує фемінітиви: *українці та українки, захисники і захисниці, учасники та учасниці, працівники і працівниці*. Символічним закріпленням цього наративу стало переіменування свята «День захисника України» у 2021 році на «День захисників і захисниць України».

Новий наратив «*Зупиніть міграцію, гендер, війну, Сороса и Брюссель»,* який РФ намагається зробити **системним**, сформульований В. Орбаном під час його промови з приводу перемоги правлячого альянсу «ФІДЕС» 10.06.2024, де він заявив про намір відправити телеграму в Брюссель (скриншот 3.1.13).

1. **20 minutes: "безответственная империя" - Орбан выступил с обличительной речью в адрес Брюсселя**
Выступая с речью в румынской Трансильвании премьер-министр Венгрии Виктор Обран вновь обрушился с резкой критикой на руководство ЕС, сообщает 20 minutes. Как передаёт издание, на этот раз венгерский лидер обвинил Брюссель в попытке замещения населения Европы посредством миграции, отказе от христианского наследия и продвижении повестки ЛГБТ-сообщества. АР Премьер-министр Венгрии Виктор Орбан, известный своими "обличительными речами" в адрес Евросоюза, призвал бороться с организованным Брюсселем "обменом населения", сообщает 20 minutes. Как передаёт издание, венгерский лидер также назвал ЕС "федералистской империей", которая руководит "наступлением ЛГБТ+". "ЕС отвергает христианское наследие и организует обмен населения посредством миграции", - заявил Орбан, выступая в летнем университете города Бэиле-Тушнад в румынской Трансильвании, где проживает значительная венгерская община. Находящийся в постоянном конфликте с Брюсселем глава венгерского правительства на этот раз выступил против "федералистского правления в Европе", которое, по его словам, привело к появлению "безответственной империи". Помимо прочего он назвал Европу "стареющим боксёром", а также "богатым, но слабым союзом", который сделал ошибку, отрезав себя от России. "У нас нет выбора : даже если мы любим Европу, даже если это наш дом, мы должны бороться", чтобы защитить христианские корни, подчеркнул Орбан. Как напоминает издание, политика венгерского лидера регулярно подвергается критике со стороны Европейского Союза, который заморозил выделение стране средств из европейских фондов на миллиарды евро из-за обеспокоенности по поводу верховенства закона.
2023.07.23 18:09
ИноТВ

***Скриншот 3.1.13**. Приклад контенту щодо впровадження наративу «Зупиніть міграцію, гендер, війну, Сороса и Брюссель»*

Лінгвістичний аналіз доводить, що РФ системно використовує гендерну тематику як на національному рівні з метою мобілізації внутрішньої аудиторії, так і міжнародному – для підриву європейських цінностей прав людини та демократії, делегітимізації демократичних процесів та дискредитації України та боротьби українського народу проти російської збройної агресії в очах міжнародної спільноти. А сама гендерна тематика у війні наративів є системно інструменталізованою як індикатор ідеологічного протистояння. РФ застосовує стратегії мовної інверсії, заперечення та утилітаризму, створюючи викривлені смислові рамки, у яких поняття фемінізму, прав жінок, гендерної рівності, сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом піддаються маніпулятивному рефреймінгу і трактуються як *загроза*, *штучні руйнівні конструкції, інструменти впливу «колективного заходу», інформаційні атаки*; вони позиціонують значеннєвий компонент 'екстремізм'. Наративи всіх рівнів впроваджуються низкою комунікативних стратегій, які є опозиційними в Україні та РФ (таблиця 3.1.1).

Таблиця 3.1.1
Порівняльний аналіз комунікативних стратегій, що забезпечують битву гендерних наративів України та РФ

Категорія	**Україна**	**РФ**
Гендерна рівність	Адвокація, просвітництво, зміни в законодавстві, міжнародне партнерство	Пропаганда через державні медіа, заборона «гендерної пропаганди», підміна термінів, заперечення цінності
Гендерна політика	Інституціоналізація, мейнстрімінг, розробка НПА, залучення громадськості, імплементація європейських стандартів	Дискредитація законів інших держав, демонізація міжнародних структур, контроль освіти, утілітаризм, дискредитація Стамбульської конвенції
Сексуальне насильство пов'язане з конфліктом	Міжнародні звернення, правозахисна робота, консультації з постраждалими та їхнє включення в адвокацію	Заперечення фактів, інформаційна атака на міжнародні звіти, перенесення провини на постраждалих

	національні та міжнародні інформаційні кампанії	
Фемінізм	Державна політика, просвіта, історія, національна історія, адвокація	Емоційне приниження, демагогія, залякування, дискредитація, естетизація «традиційного», дегуманізація
Образ жінки	Медіа та освітні кампанії, підтримка жінок у СБО, розвиток жіночого лідерства та економічних спроможностей	Естетизація образу «правильної жінки», використання жінки як символу традиції

Боротьба українських і російських наративів простежується і на рівні лінгвістичних маркерів, що їх впроваджують (таблиця 3.1.2).

Таблиця 3.1.2
Порівняльний аналіз лінгвістичних маркерів гендерних наративи України та РФ

Категорія	**Україна**	**РФ**
Гендерна рівність	Цінність, державна політика, складова демократії, спільна з ЄС, повага, інклюзія та соціальна згуртованість, безбар'єрність	Загроза колективного Заходу, деконструкція «норм»
Гендерна політика	Рівні права та можливості жінок і чоловіків, ліквідація дискримінації щодо жінок, залучення, мейнстрімінг, поєднання професійних та сімейних обов'язків	традиція, демографія, «скрєпи», Стамбульська конвенція руйнує родини та суперечить традиційним цінностям
Сексуальне насильство пов'язане з конфліктом	Визнання, документування, докази, протидія, допомога постраждалим, покарання винних	Заперечення, інверсія, перенесення провини, самі винні
Фемінізм	Права жінок, активізм, залучення, спільне коріння з європейськими країнами, 140 років жіночому руху	Західна загроза, перверсія, екстремізм, тероризм, гомосексуалізм
Образ жінки	Захисниця, активна, рівна, мати	Мати, берегиня, об'єкт збереження моралі

Отже, лінгвістичний вимір наративної боротьби виявляється критично важливим для аналізу інформаційних атак, побудови контрнаративів та формування системної державної гендерної політики. Опозиція гендерних наративів України та РФ різних рівнів є свідченням принципових відмінностей української і російської лінгвокультур, що нагально продемонстрував дискурс гібридної війни.

3.2. Лінгвістичні інструменти маніпуляцій у дискурсах з питань сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом

РФ широко використовує лінгвістичні маніпуляції в пропагандистських дискурсах, пов'язаних з гендерною тематикою, як інструменти інформаційної війни проти України та європейських країн. Одна з тем таких маніпуляцій – сексуальне насильство під час війни.

Систематичне використання військовими РФ сексуального насильства проти українського цивільного населення та військовополонених підтверджується даними як правоохоронних органів України [392], так і міжнародних [377; 391] і громадських організацій [16]. Серед них – зґвалтування, каліцтво або насильство над статевими органами, примусове оголення, погрози або спроба зґвалтування, примус дивитися на сексуальну наругу над близькими особами тощо [392]. В доповіді ММПЛУ про ситуацію з правами людини в Україні за грудень 2023 р., січень та лютий 2024 р. наводиться інформація про інтерв'ю з 60 нещодавно на той час звільненими українськими військовополоненими. «Сексуальне насильство вчинялось щодо більш ніж половини військовополонених» [335].

Тож важливим напрямом українських стратегічних комунікацій є візуалізація воєнних злочинів, скоєних російськими військовими проти українського цивільного населення та військовополонених, зокрема СНПК.

Основними наративами, які відображають реальний стан справ і широко використовуються в українських комунікаціях, є такі: «*Сексуальне насильство – зброя війни РФ проти України*», «*СНПК – злочин без терміну давнини*», «*Злочинці*

мають бути покарані», «*РФ має нести відповідальність за воєнні злочини, зокрема СНПК*», «*Постраждалі від СНПК вимагають справедливості*», «*РФ має бути включена в "список ганьби"*».

Водночас, РФ на всіх міжнародних трибунах та майданчиках, а також всередині власної країни, попри зафіксовані факти заперечує скоєння воєнних злочинів, використовуючи при цьому різні пропагандистські стратегії і тактики.

Представимо результати аналізу п'яти відеоматеріалів РФ, де просуваються ідеї виправдання РФ щодо скоєння злочинів СНПК та звинувачення української сторони:

– виступу постійного представника РФ в ООН В. Небензі 23 квітня 2019 року під час обговорення проєкту резолюції з протидії СНПК, представленого Німеччиною [389];

– виступу заступника постійного представника РФ в ООН Г. Кузьміна (13 квітня 2022 р.) під час заслуховування та обговорення в РБ ООН Щорічної доповіді Генерального Секретаря ООН щодо сексуального насильства в конфліктах за 2021 рік [372];

– двох виступів постійного представника РФ в ООН В. Небензі під час заслуховування та обговорення в РБ ООН Щорічних доповідей Генерального Секретаря ООН щодо сексуального насильства в конфліктах за 2022 та 2023 роки (14 липня 2023 та 23 квітня 2024 року) [342, 388];

– російського фейкового відео «Украинская омбудсменка призвала признать заслуги украинских сексработниц в популяризации информации об Украине и помощи фронту»[467].

У 2019 році цілі російської пропаганди на міжнародному рівні та маніпуляцій тематикою СНПК, яке вже на той час РФ застосовувала на окупованих територіях Донецької та Луганської областей та в АРК, концентрувалися на послабленні та делегітимація міжнародних інституцій та організацій, які працюють в сфері протидії СНПК, зокрема ООН. Така комунікативна стратегія втілена у виступі постійного представника РФ в ООН В.Небензі 23 квітня 2019 року під час обговорення проєкту резолюції з протидії СНПК, представленого Німеччиною

[389] «Совет Безопасности – это серьезный орган, и мы не можем подвергать **ущербу его репутацию на глазах международного сообщества**»: *«Нас **искренне разочаровывает** подход координаторов переговорного процесса»* (мова йде про запропоновану Німеччиною резолюцію з протидії СНПК)*; «**Опасный прецедент**, который мог самым **негативным образом повлиять на методы работы Совета Безопасности** в будущем»; «Документ (*проєкт резолюції проти СГПК, представлений Німеччиною*) мог вывести мандат Совета за рамки поддержания мира и безопасности, расширяя полномочия генерального секретаря и функции его спецпредставителя по сексуальному насилию в конфликте»; «В качестве постоянного члена СБ **мы не можем позволить использовать тематику секс-насилия в конфликте, манипулировать ею**», «**Вызывает обеспокоенность** стремление увеличить количество **бюрократических структур ООН** для создания видимости бурной деятельности»; «Невидимы основания для запроса многочисленных докладов генерального секретаря по различным аспектам тематики секснасилия»*.

Наратив «РФ не має відповідальності перед міжнародної спільнотою» у виступі В. Небензі є зміненим («***Мы несем ответственность** перед международным сообществом»*). Його декодування може виглядати таким чином: міжнародна спільнота не може впливати на дії РФ.

Напади і неконструктивна критика на адресу ООН в 2019 році логічно лягає в підготовчі дії РФ до розширення військової присутності в Україні та виправдання застосування РФ СНПК проти українських громадян: наголошуючи на неефективності, робочій неспроможності міжнародних організацій, РФ тим самим делегітимізує наперед будь які можливі негативні висновки та інформацію з їхнього боку відповідно до їхніх мандатів на свою адресу: «*Российская Федерация решительно осуждает сексуальное насилие в условиях вооруженного конфликта»*, «*выступаем за искоренение этого омерзительного военного преступления»; **«даже не пытайтесь выставить нас противниками борьбы с секснасилием** в конфликте»* [389].

Маніпулятивна спрямованість виступу В. Небензі забезпечується використанням таких мовних засобів: використання емоційно забарвленої лексики, яка відображає психічні стани та реакції, а не зважене реагування на основі наукового підходу (***искренне разочаровывает***, ***вызывает обеспокоенность***); лексеми залякування (***опасный прецедент***, *повлиять самым* ***негативным*** *образом*), використання заперечень (***даже не пытайтесь*** *выставить нас противниками борьбы с секснасилием;* ***мы не можем позволить использовать*** *тематику секснасилия в конфликте),* використання фраз та лексем з негативною конотацією *(видимость бурной деятельности*) [389].

Лінгвістичні маніпуляції відображають реальні практичні кроки: у 2019 році РФ вийшла [447] з додаткового протоколу про визнання юрисдикції спеціальної комісії ООН виконувати роль судового органу, який розглядає порушення [337], який доповнює Женевську конвенцію про захист цивільного населення під час міжнародних збройних конфліктів [341]. Однак частковий вихід РФ із механізму Женевських конвенцій не означає зняття відповідальності з країни-агресорки за порушення норм міжнародного гуманітарного права та воєнні злочини під час війни в Україні.

Виступ з питань СНПК заступника постійного представника РФ в ООН Г. Кузьміна відбувся 13 квітня 2022 року [386] вже після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну та після звільнення Силами оборони України частини окупованих російськими військовими територій Київської, Чернігівської та Сумської областей, коли відкрилися жахливі факти воєнних злочинів, скоєних російськими військовими проти цивільних українців та українок, зокрема і СНПК. Звіти журналістів політиків, підтвердження свідків, правоохоронних органів в купу складали картину скоєння воєнних злочинів [394, 468, 332]. Російська пропаганда в цей час всіма силами намагалася заперечити їх і звинуватити в скоєнні злочинів українських військових, а також переконати міжнародну спільноту в своїй невинуватості та представити РФ в позитивному світлі. В Щорічній доповіді ООН про сексуальне насильство в конфліктах за 2021 рік не було окремого розділу, присвяченого Україні. Попри цей факт, майже половина виступу Г.Кузьмина

наповнена такими звинуваченнями. Наступні наративи спрямовані на досягнення зазначених вище інформаційних маніпулятивних цілей:

– «*РФ засуджує сексуальне насильство* у умовах конфлікту і проводить системну роботу з протидії цьому злочину»: *«**Работа по предупреждению и искоренению насилия должна быть системной**, всеохватывающей с учетом выявленных причин и истоков этого негативного явления»; «В ситуациях вооруженных конфликтов **женщины и дети остаются наиболее уязвимой категорией мирного населения**. Исходим из того, что вопросы предотвращения борьбы с сексуальным насилием актуальны на всех стадиях вооруженного конфликта и в постконфликтных ситуациях»* [372];

– *«Звинувачення російських військовослужбовців в сексуальних злочинах під час СВО в Україні – інсинуація»: «**Необоснованные, безосновательные обвинения в адрес российских военнослужащих**, выполняющих свой долг в рамках специальной военной операции на Украине. Мы решительно отвергаем эти оскорбительные и голословные **инсинуации**. Видим в этом **часть беспринципной информационной борьбы, которая активно ведется сейчас против России**, Украиною и ее западными покровителями»* [372];

– *«Злочини СНПК здійснюють українські військові»: «Неудивительно, что мы отмечаем резкий всплеск случаев сексуального насилия на подконтрольных украинскому правительству территориях»; «**Действия украинских нацистских батальонов** и подразделений так называемой территориальной обороны на 100% копируют тактику ИГИЛ»; «действия российских оперативных подразделений в боевой обстановке и вне ее подчинены единым жестким правилам для всего личного состава, независимо от звания и занимаемой должности»* [372];

– *«Необхідна міжнародна реакція на сексуальні злочини українських військових, а не замовчування, як роблять країни Заходу»: «Это **сфера компетенции национальных правительств**. Меры, принимаемые органами системы ООН и гражданским обществом, должны лишь дополнять усилия государства»; «**Вызывает озабоченность** приведенная в докладе генсекретаря информация о росте насилия в отношении женщин и девочек»; «**Сокрытие***

реальных случаев секс-насилия *со стороны* ***украинских радикалов****, практикующих его* ***в отношении мирных жителей Донбасса*** *с 2014 года»; «Такие* ***преступления*** *требуют решительного осуждения и самого сурового наказания, а не* ***замалчивания, как это предпочитают делать на Западе»*** [372].

Про маніпулятивну спрямованість виступу Г. Кузьміна [372] свідчить використання таких мовних засобів: поєднання одиниць правового понятєвого апарату (*вопросы предотвращения борьбы с сексуальным насилием актуальны на всех стадиях вооруженного конфликта и в постконфликтных ситуациях; работа по предупреждению и искоренению насилия должна быть системной, всеохватывающей)* з емоційно забарвленої розмовною лексикою (*отвергаем эти оскорбительные и голословные инсинуации*); використання іменувань українських військових негативної конотації (*украинские радикалы, украинские нацистские батальоны и подразделения, так называемая территориальная оборона*); створення висловлювань пропозиційної спекулятивної модальності, за класифікацією Ф. Палмера [287], коли достовірність суджень визначається власне мовцем і базується на викривлених фактах (*сокрытие реальных случаев секснасилия со стороны украинских радикалов ...) й* дебітивної модальності, що передає необхідність і неминучість дії (*такие преступления требуют решительного осуждения и самого сурового наказания).*

14 липня 2023 року в РБ ООН вперше після повномасштабного вторгнення РФ в Україну була представлена Щорічна доповідь Генерального секретаря ООН щодо СНПК в конфліктах, в якій було також вперше виокремлено розділ щодо ситуації в Україні. Звертає на себе факт повторюваності певних наступальних, звинувачувальних, заперечувальних та агресивних наративів, а також таких, що ставлять під сумнів та делегітимізують діяльність ООН, в виступах представників РФ з тематиці СНПК [342].

Наступальні наративи засудження СНПК з боку РФ: «***Российская Федерация осуждает сексуальное насилие*** *во всех формах, как и любые другие преступления в вооруженном конфликте и в постконфликтной ситуации»; «Подобные* ***деяния должны расследоваться, а виновные привлекаться к ответственности***» [342].

Наративи, які сприяють делегітимізація діяльності ООН: «*Эта правоохранительная деятельность относится к компетенции государства. Меры, принимаемые органами системы ООН и гражданским обществом,* ***дополняют эти усилия***»; «*В этой связи нам* ***не ясно, зачем****, как это делается в докладе, обращаться к* ***неким обычным нормам международного права*** *в контексте преследования за совершение секснасилия*»; «*Данная работа должна быть системной,* ***всеохватывающей***» (з натяком на те що системність та всеохопленість відсутні в роботі); «*приносить* ***длительный и устойчивый результат****»; «Все это возможно только тогда,* ***когда информация, которую оперирует ООН, проверена и объективна***» (з сумнівом щодо об'єктивності інформації). *«****Не ясна также цель использования неправового*** *и неодобренного Советом Безопасности термина* ***“сексуальное насилие, имеющее отношение к конфликту”»;*** *«Во главу угла должны быть поставлены усилия по оказанию помощи государствам для преследования нарушителей, которые, как* ***правило, относятся к негосударственным субъектам, и важный аспект работы ООН – это помощь жертвам****»* [342].

Агресивні наративи щодо безпосередньо доповіді: *«Оценки и выводы доклада вызывают еще больше вопросов»; «На чем основаны обвинения в адрес Сирии о том, что в этой стране секснасилие используется для подавления инакомыслия?»; «Чем вызвана такая избирательность?»; «Если и могли быть какие-то сомнения в непредвзятости доклада, то их полностью развеивает раздел по Украине»* [342].

Наративи щодо звинувачення України та заперечення злочинів російських військовослужбовців: *«обвинения в адрес российских военнослужащих являются безосновательными и абсурдными»; «тиражирование фейков, сочиненных в Киеве»; «Действия российских военнослужащих в боевой обстановке и вне ее подчинены единому командованию, жестким регламентам и уставам, и* ***любые противоправные деяния незамедлительно расследуются, а виновные отдаются под суд****»* [342].

Продовження антинацистської риторики: *«Представители киевского режима действуют в соответствии с заветами своих кумиров из Третьего рейха»* [342].

У цьому виступі використано мовні засоби для здійснення маніпулятивного впливу, які застосовувалися у попередньому виступі, зокрема: іменники узагальненої семантики для створення образу РФ як борчині проти сексуального насильства (*незамедлительное расследование противоправних деяний*), використання конструкцій звинувачивальної модальності (*«злочини СНПК здійснюють українські військові й цей факт заперечується Урядом України»*),

У 2024 році наративи РФ з питань сексуального насильства під час війни набувають більшої агресивності по відношенню до України, а також вже персоналізовано проти Спеціальної представниці Генерального Секретаря ООН Праміли Паттен, а не тільки структур ООН, створюється симулякрна реальність, в якій РФ як ніби то борчиня проти сексуального насильства вимагає активної реакції міжнародної спільноти щодо засудження України.

Так, у промові В. Небензі 23 квітня 2024 р. [388] використано такі наративи:

– «РФ засуджує сексуальне насильство у умовах конфлікту і проводить системну роботу з протидії цьому злочину»: *«Российская Федерация **решительно осуждает сексуальное насилие** в условиях вооруженного конфликта»; «мы последовательно выступаем за искоренение этого **омерзительного** военного преступления»; «наша **позиция по данному вопросу остается жесткой и непримиримой**»; «это **зло должно быть искоренено**»;* «*любые виды насилия в отношении гражданских лиц в военное время абсолютно неприемлемы*» [388];

– «Звинувачення російських військовослужбовців в сексуальних злочинах під час СВО в Україні – інсинуація»: *«Мы полностью отвергаем изложенные в докладе **инсинуации**»; «Действия российских военнослужащих в боевой обстановке и вне её подчинены единому командованию, жестким регламентам и уставам, и любые противоправные деяния незамедлительно расследуются, а виновные отдаются под суд»* [388].

Ці два наративи дублюють наративи виступу Г. Кузьміна, зафіксовано повне співпадіння окремих висловів, зокрема «*мы полностью отвергаем изложенные в докладе* ***инсинуации****»*, «*РФ засуджує сексуальне насильство у умовах конфлікту і проводить системну роботу з протидії цьому злочину*». Наратив «*Необхідна міжнародна реакція на сексуальні злочини українських військових, а не замовчування, як роблять країни Заходу*» є абсолютно ідентичним у виступі Г. Кузьміна в 2022 році [372] та В. Небензі в 2023 році [342].

Наратив «Злочини СНПК здійснюють українські військові» у промові Небензі деталізовано як «Злочини СНПК здійснюють українські військові й цей факт заперечується Урядом України»: *«Эта миссия* (мова йде про Моніторингову місії ООН з прав людини в Україні – прим. авт.) ***находится под полным контролем Киева****, то есть о какой-либо объективности ее данных говорить не приходится»; «даже эта миссия отражала некоторые* ***преступления украинских боевиков****»* [388].

Також трансформовано наратив «Необхідна міжнародна реакція на сексуальні злочини українських військових, а не замовчування, як роблять країни Заходу». Він представлений таким чином: «Необхідна міжнародна реакція на сексуальні злочини українських військових, зокрема притягнення до відповідальності України»: «*Подобные деяния должны расследоваться, а виновные привлекаться к ответственности*»; «Західні держави та їх представники на керівних посадах підтримують України, тим самим сприяють воєнним сексуальним злочинам»: *«****Вклад ООН на этом направлении существенно ограничен*** *присутствием на посту специального представителя Генсека по вопросу о сексуальном насилии в условиях конфликта госпожи Прамила Паттен»; «Праміла Паттен* ***превратила важный мандат в источник политических заявлений****, откровенной лжи и манипуляций, что недопустимо»; «Яркий* ***пример политизации*** *– раздел доклада, посвященный Украине»* [388] (мова йде про Щорічну доповідь Генерального секретаря ООН з питань використання сексуального насильства у конфліктах за 2023 рік – прим. авт.).

У промові В. Небензі 23 квітня 2024 р. [388] використано такі мовні засоби для здійснення маніпулятивного впливу: використання емоціогенів (*«мы последовательно выступаем за искоренение этого* ***омерзительного*** *военного преступления», «это* ***зло должно быть искоренено****»*), застосування іменників узагальненої семантики для створення образа РФ як борчині проти секусального насильства (*борьба, поддержание мира и безопасности*), з цією метою у виступі використовуються конструкції звинувачивальної (*«неудивительно, что мы отмечаем резкий* ***всплеск случаев сексуального насилия на подконтрольных украинскому правительству территориях****»*), й заперечувальної модальності, як неприйняття або невиправдання (можливої) реальності (*«****даже не пытайтесь выставить нас противниками борьбы с секснасилием*** *в конфликте», «****мы не можем позволить использовать*** *тематику секснасилия в конфликте, манипулировать ею», «мы несем ответственность перед международным сообществом»); персоніфікація діяльності великої міжнародної організації (ООН) в одній особі (*«Праміла Паттен ***превратила важный мандат в источник политических заявлений, откровенной лжи и манипуляций,*** *что недопустимо»).* А сам виступ В. Небензі в російськомовному інформаційному сегменті було презентовано як перемогу над Прамілою Паттен (читай – ООН): *«Василий Небензя жестко раскритиковал доклад Прамили Паттен по Украине»* [388].

У всіх чотирьох проаналізованих виступах використано однакові комунікативні стратегії деструктивного спрямування:

– *комунікативна стратегія відволікання уваги*: В, Небензя відволікає увагу від злочинів СНПК РФ, переключає уваги міжнародної спільноти з реальних злочинів РФ на репутаційні втрати РБ ООН (*«****Вклад ООН на этом направлении существенно ограничен*** *присутствием на посту специального представителя Генсека по вопросу о сексуальном насилии в условиях конфликта госпожи Прамила Паттен»* або *«****Опасный прецедент****, который мог самым негативным образом повлиять на методы работы Совета Безопасности в будущем»*);

– *комунікативна стратегія звинувачення РБ ООН в упередженому ставленні до РФ* (*«Навіть не намагайтеся виставити нас противниками боротьби із сексуальним насильством в конфлікті»; «Наша позиція по цьому питанню залишається жорсткою і непримиримою – це зло має бути викорінене*»). Ця стратегія використовується для посилення емоційного впливу на міжнародну спільноту й вуалювання таких фактів, як нагородження (відзначення) російських воєнних підрозділів, які творили злочини в Бучі і які отримали після цього звання гвардійських [441].

Стратегії звинувачення і відволікання уваги використовуються політиками РФ систематично: відбувається повне відвернення уваги з застосування СНПК російськими військовими на діяльність ООН, а в 2024 році вже конкретно – на діяльність Спецпредставниці Генсека ООН з питань протидії сексуального насильства в конфліктах Праміли Патен. Нападки на Прамілу Патен, звинувачення її в політизації теми, відвертій брехні та маніпуляціях, є стратегією персоналізації теми, переведення уваги з проблеми на особистості («*Внесок ООН в цьому напрямі суттєво обмежений перебуванням на цьому посту П. Патен*»). Російські наративи також спрямовані на делегітимацію її діяльності, а також підготовлених доповідей, які є важливим підтвердженням злочинів РФ в Україні;

– *комунікативна стратегія знецінення* спрямована на демонстрацію малозначущості дій РБ ООН та України у сфері протидії СНПК. Так, розділ Щорічної доповіді Генерального секретаря ООН щодо СНПК, який стосується України оцінюється РФ як такий, що «не має ніякої доданої вартості». Моніторингова місія управління ООН з прав людини характеризується як *«наблюдательная»,* тим самим знецінюється діяльнісний вимір місії, спрямований на моніторинг. Дискредитації Моніторингової місії ООН з прав людини посилюється брехливим заявами про те, що вона «*знаходиться під повним контролем Києва*», і тому її висновки є не об’єктивними [342]. Мета цієї стратегії – поставити під сумнів діяльність системи ООН в цілому та в Україні зокрема, тобто повністю відвернення уваги з застосування снпк російськими військовими на діяльність ООН й сконцентрувати увагу на злочинах «українських бойовиків»;

– *комунікативна стратегія девізуалізації*: іменування ЗС РФ не використовується, коли мова йде про можливі злочини. Воно замінено словосполученням *збройні сили*, до яких можна віднести представників будь-якої держави. Одночасно політики РФ заявляють, що «*їх країна зверталася до Генсека ООН за інформацією, яка б дозволила провести перевірку, але такі звернення були проігноровані*» [388]. Такі заяви звучать в умовах, коли РФ не впускає моніторингові місії ООН та інші організації, зокрема «Червоний Хрест» в місця утримання українських військовополонених та цивільних заручників.

Наративи офіційних представників РФ реалізовано й в пропагандистських дискурсах. Так, на початку квітня 2025 р. в чатах проросійських пропагандистів з'явилося фейкове відео «Украинская омбудсменка призвала признать заслуги украинских сексработниц в популяризации информации об Украине и помощи фронту».

У відео нібито від імені Урядової уповноваженої з питань гендерної політики (голос К. Левченко підроблено за допомогою штучного інтелекту) впроваджується наратив «Українські біженки, займаючись проституцією за кордоном, допомагають популяризувати інформацію про Україну»: *«Оцінюємо проституцію як те, що дає пролонгований ефект»; необходимо «признать заслуги украинских сексработниц в популяризации информации об Украине и помощи фронту»* [467].

Як маніпулятивні використовуються у дискурсі ролику такі мовні засоби творення: номіналізація («*розовая пропаганда», «мягкая сила Украины*») як фіксація соціального явища; створення комплексного еквівалента між несумісними поняттями *(«Проститутки – секретное оружие киевской хунты*»); розбудова причинно-наслідкових зв'язків для забезпечення логічності наративу («*Только в Польше более 100 000 клиентов сексработниц* ***поменяли свое отношение к Украине*** *стали проукраинскими за 1,5 года»; «на нашей стороне благодаря им сотни тысяч мужчин, которые поменяли свое мнение об Украине и приняли нашу сторону»*); генералізація подій (*«Украинские* ***сексработницы буквально передают наши наративи*** *по всей Европе самим мягким способом»;* призыв *«ко всем сексработницам из Украины делать то же самое в Европе»*) [467].

Крім відео зазначені наративи поширювалися в пропагандистських російських друкованому медіа «Московський комсомолець» [467]. Таким чином, використовується комунікативна стратегія на створення симулякрної реальності задля перемикання уваги з СНПК як злочину на тему сексу як добровільного заняття українських жінок. Ця стратегія спрямована на формування негативного сприйняття України у світі і, відповідно, зменшення її підтримки та допомоги в боротьбі із російськими окупантами.

Так, у міжнародний інформаційний простір російської пропагандою впроваджується наратив «Українські жінки виїжджають за кордон заради наживи, торгують своїм тілом, займаються проституцією». Аналіз більш ніж 45 тис. дописів у соціальних медіа, ще в 2022 році зроблений агенцією «Детектор медіа», продемонстрував, як зазначений наратив впроваджується в інформаційний міжнародний простір: «відбувається навпаки, дискредитація жінки, яку називають то *"проституткою"*, то "*хохлушкою"*, то *"шизанутою феміністкою"*. Мовляв, українка порушує всі "традиційні цінності" й "у неї немає нічого святого": її цікавлять лише секс та гроші» [179]. У пропагандистькій продукції РФ мовні засоби творення експресивності та надання тексту емоційного забарвлення(наприкла, пейортивна лексика *проститутка, шизанутая феміністка)* використовуються як маніпулятивні прийоми.

І в політичному, і в пропагандистському дискурсі використано спільні маніпулятивні лінгвістичні прийоми, що є свідченням системності впровадження деструктивних наративів щодо СНПК пропагандою РФ. Ці прийоми систематизовано за матрицею Р. Ділтса [272] (таблиця 3.2.1).

Таблиця 3.2.1
Лінгвістичні прийоми організації деструктивних наративів російської пропаганди з питань сексуального насильства в конфлікті, за матрицею Р. Ділтса

Маніпулятивні прийоми, за Р. Ділтсом [272]	**Приклади російських наративів** [342; 386; 395; 396; 467]	**Як працює прийом**
1.*Намір:* перемикання уваги на завдання або намір, прихований за переконанням; пошук прихованого (позитивного чи негативного) наміру переконання	«сокрытие реальных случаев секснасилия со стороны украинских радикалов, практикующих его в отношении мирных жителей Донбасса с 2014 года»	Увага перемикається з реальної ситуації на вигадане завдання щодо приховування здійснених злочинів
2. *Перевизначення:* заміна одного зі слів, що використовуються у формулюванні переконання, новим словом, яке означає щось схоже, але має іншу конотацію	«рожева пропаганда»	Використання мовних засобів творення – емоційно забарвленого, зневажливого словосполучення , навішування ярликів

3. *Наслідки:* увага спрямована на ті позитивні або негативні наслідки даного переконання або визначеного ним узагальнення, які змінять або зміцнять це переконання	«только в Польше более 100 тис. клиентов сексработниц поменяли свое отношение к Украине стали проукраинскими за полтора года»; «на нашей стороне благодаря им сотни тысяч мужчин, которые поменяли свое мнение об Украине и приняли нашу сторону»; українські жінки-секспрацівниці «буквально передают наши наративи по всей Европе самим мягким способом»	Увага спрямована на вигадану зміну ставлення до України через створення маніпулятивної причинно-наслідкової схеми
4. *Конкретизація або «відокремлення»:* зміна або посилення узагальнення, визначеного переконанням, шляхом розбиття елементів переконання на менші частини	«Эта миссия (Мониторинговая миссия ООН) находится под полным контролем Киева, то есть о какой-либо объективности ее данных говорить не приходится»; «вклад ООН на этом направлении существенно ограничен присутствием на посту специального представителя Генсека по вопросу о сексуальном насилии в условиях конфликта госпожи Прамила Паттен»	Вибіркова дискредитація за допомогою персоніфікації, підміна узагальнення серією «локальних сумнівів»

5. *Узагальнення або «об'єднання»:* узагальнення частини переконання на більш високий рівень, що дозволяє змінити або зміцнити відносини, що визначаються цим переконанням.	Заохочення «всех сексработниц из Украины делать то же самое в Европе»	Перекодування травматичного та суспільно неприйнятного явища (проституція) у «м'який культурний вплив», з цією метою використовуються мовні засоби творення подвійних смислів
6. *Аналогія*: пошук відносин, схожих на ті, що визначені даним переконанням, і які викликають (або підсилюють) дане узагальнення (можливо використання метафор, анекдотів, казок тощо)	«Действия украинских нацистских батальонов и подразделений так называемой территориальной обороны на 100% копируют тактику ИГИЛ»	Аналогія через мовні засоби творення емоційно маркованого порівняння
7. *Зміна розміру фрейму (рамки):* зміна тривалості у часі, кількості людей, перспективи, щоб переконання змінило сенс або стало абсурдним	«Реагирование на СНПК – это сфера компетенции национальных правительств. Меры, принимаемые органами системы ООН и гражданским обществом, должны лишь дополнять усилия государства»	Зміна значення переконання – міжнародне право подається як факультативне, а злочини розглядаються не як предмет міжнародного осуду, а як «внутрішня справа», де зовнішнє втручання недоречне

8. *Ієрархія критеріїв:* перехід до іншої мети (відмінної від тієї, що заявлена в переконанні) з метою поставити під сумнів (або обґрунтувати) своєчасність цього переконання; пропозиція біль важливої мети або сенсу	«Действия российских военнослужащих в боевой обстановке и вне её подчинены единому командованию, жестким регламентам и уставам, и любые противоправные деяния незамедлительно расследуются, а виновные отдаются под суд. Не блещут сбалансированностью и другие разделы доклада. В частности, раздел по Мьянме опять же подан однобокой в политизированном ключе. Включение в список нарушителей в основном вооруженных сил Мьянмы на фоне игнорирования преступлений со стороны террористов и боевиков не говорит в пользу объективности доклада»	Зміщення уваги з відповідальності на методологію, а отже делегітимізація звіту за необ'єктивність, без спростування його змісту
9. *Модель світобачення:* переоцінка (або зміцнення) переконання з позицій іншої моделі світу	«мы отмечаем резкий всплеск случаев сексуального насилия на подконтрольных украинскому правительству территориях»	Створення картини світу, де український уряд зображується як небезпечна, репресивна або деструктивна сила щодо власного населення

10. *Стратегія реальності:* переоцінка (або підкріплення) переконання, засноване на тому, що переконання створюються в процесі пізнавального сприйняття світу	«Оцінюємо проституцію як те, що дає пролонгований ефект»; «необоснованные, безосновательные обвинения в адрес российских военнослужащих, выполняющих свой долг в рамках специальной военной операции на Украине. Мы решительно отвергаем эти оскорбительные и голословные инсинуации» «документ мог вывести мандат Совета за рамки поддержания мира и безопасности, расширяя полномочия генерального секретаря и функции его спецпредставителя по сексуальному насилию в конфликте»	Апеляція до відчуттів, уявлень та сприйнятті, а не перевірених фактів, що дозволяє створити симулякрну реальність
11. *Протилежний приклад:* пошук винятку з правила, який би викликав (або збагатив) узагальнення, визначене даним переконанням.	«В прошлом году до публикации доклада Россия официально обращалась к Генеральному Секретарю ООН с просьбой предоставить информацию, которая бы позволила провести проверку. Эти обращения были проигнорированы. В этом году спецпредставитель даже не направил России релевантную часть доклада для комментариев»	Підрив принципу об’єктивності або неупередженості міжнародних організацій, зокрема, ООН

12. *Ієрархія критеріїв:* переоцінка (або зміцнення) переконання за критерієм, який є більш важливим за важливістю, ніж будь-який з тих, на яких ґрунтується переконання (пропонування більш важливої мети)	«Конфликт на Украине активизировал индустрию эксплуатации украинских беженцев на территории европейских стран»	Переоцінка значущості переконання. Як результат, війна не визначається як загроза, актуалізуються її побічні результати, розповсюджені по інших територіях, зокрема в європейських країнах (колективний Захід). Водночас провина за експлуатацію українських біженок на рівні підтексті переноситься на Україну
13. *Застосування до себе:* оцінка самого формулювання переконання відповідно до відносин або критеріїв, що визначаються цим переконанням	«Мы несем ответственность перед международным сообществом»	Створення симулякрного уявлення про належність до світового правопорядку, апелювання до критеріїв міжнародної легітимності
14. *Метафрейм:* створення переконання щодо переконання	«Но даже не пытайтесь выставить нас противниками борьбы с секснасилием в конфликте»	Створення захисної рамки що нейтралізує будь-яку критику, нібито ставлячи під сумнів не дії РФ, а саме інтерпретацію цих дій. Цей прийом замикає дискусію, не допускаючи фактів чи контраргументів

Дані дискурс-аналізу щодо впровадження РФ деструктивних наративів з питань СНПК підтверджено результатами контент-аналізу за технологією Великих Даних. Ключовими було обрано слова *сексуальн насильств* для аналізу міжнародного, українського та російського медіадискурсів у період лютий 2022 р. – листопад 2024 р.

З аналізу пікових сповіщень з тематики СНПК можна зробити висновок, що Україна контролює появу інформації, яка стосується злочинів сексуального насильства, здійснених російськими військовими в Україні.

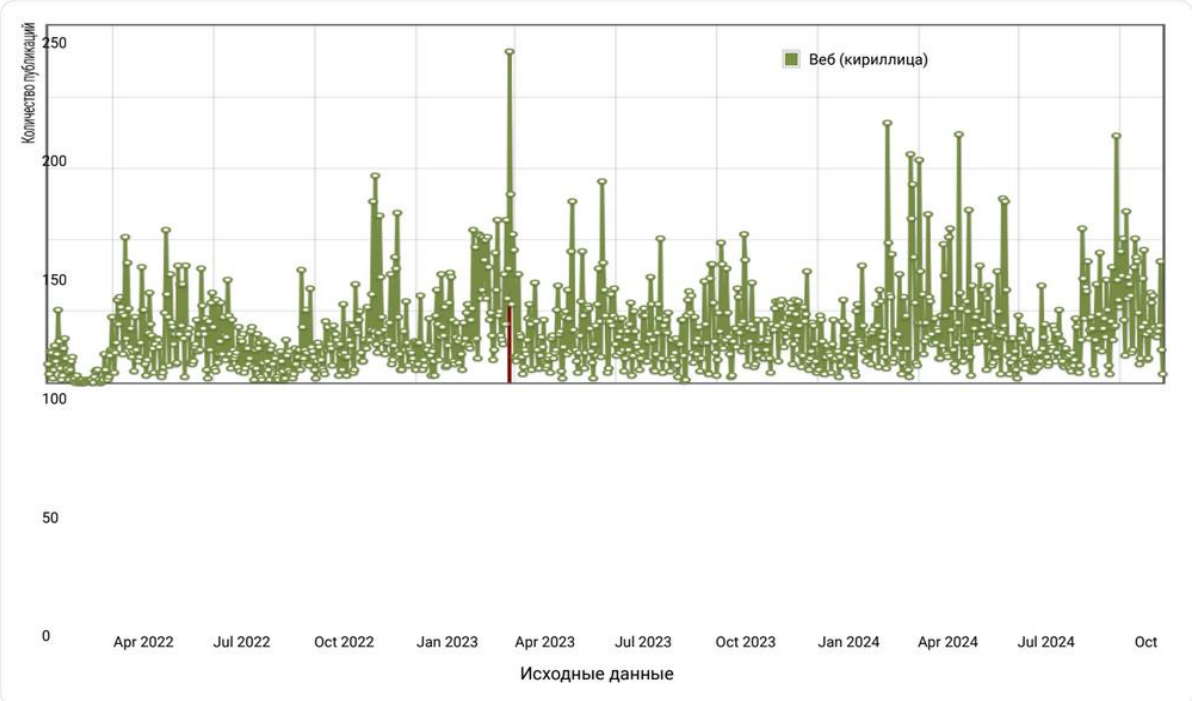

Скриншот 3.2.1. *Кількість повідомлень щодо сексуального насильства в українських медіа (лютий 2022 р. - листопад 2024 р.)*

Медіаактивність спостерігалася у дати, коли відбувалися такі події:

– звільнення тимчасово окупованих росіянами територій і викриттям нових злочинів (найбільший пік прийшовся на квітень 2022 року після звільнення тимчасово окупованих територій Київської, Чернігівської та Сумської областей);

– викриття злочинів (особливо після подальшого звільнення тимчасово таких окупованих територій, як Ізюм, Херсон та інші);

– проходження міжнародних та національних заходів з питань СНПК (конференціями, форумами, виставками);

– відзначення подій в Україні та світі, зокрема, 19 червня – Міжнародний день протидії сексуальному насильству в конфліктах або 25 листопада – Міжнародний день викорінення насильства щодо жінок і початок Глобальної кампанії «16 днів проти гендерного насильства»;

– візитами політичних діячів, під час яких обговорювали питання притягнення РФ до відповідальності, розслідування злочинів та надання допомоги постраждалим (Марії Пейчинович-Бурич – Генеральної секретарки Ради Європи (9 травня 2022 р. та 3 квітня 2023 р., Праміли Паттен – Спеціальної представниці

Генерального секретаря ООН з питань протидії сексуальному насильству в конфліктах (3-4 травня 2022 р.), Графині Единбурзької Софі, 30 квітня 2024 р., яка з 2019 року активно співпрацює з Глобальною ініціативою щодо запобігання сексуальному насильству в конфліктах, а також порядком денним “Жінки. Мир. Безпека” та інших).

Подібна ситуація спостерігається і в міжнародному медіапросторі (скриншот 3.2.2), а саме – піки інформаційної активності в квітні 2022 року після звільнення тимчасово окупованих територій Київської, Чернігівської та Сумської областей, а потім в жовтні 2022 року – після звільнення частини Харківської області та в січні 2023 року – як наслідок розкриття фактів насильства після звільнення Херсону та частини Херсонської області. Також інформаційний пік припадає на березень 2024 року – час активної комунікації тематики СНПК на теренах 68 сесії Комісії ООН зі статусу жінок, яка щорічно відбувається в березні в штаб-квартирі ООН в Нью Йорку.

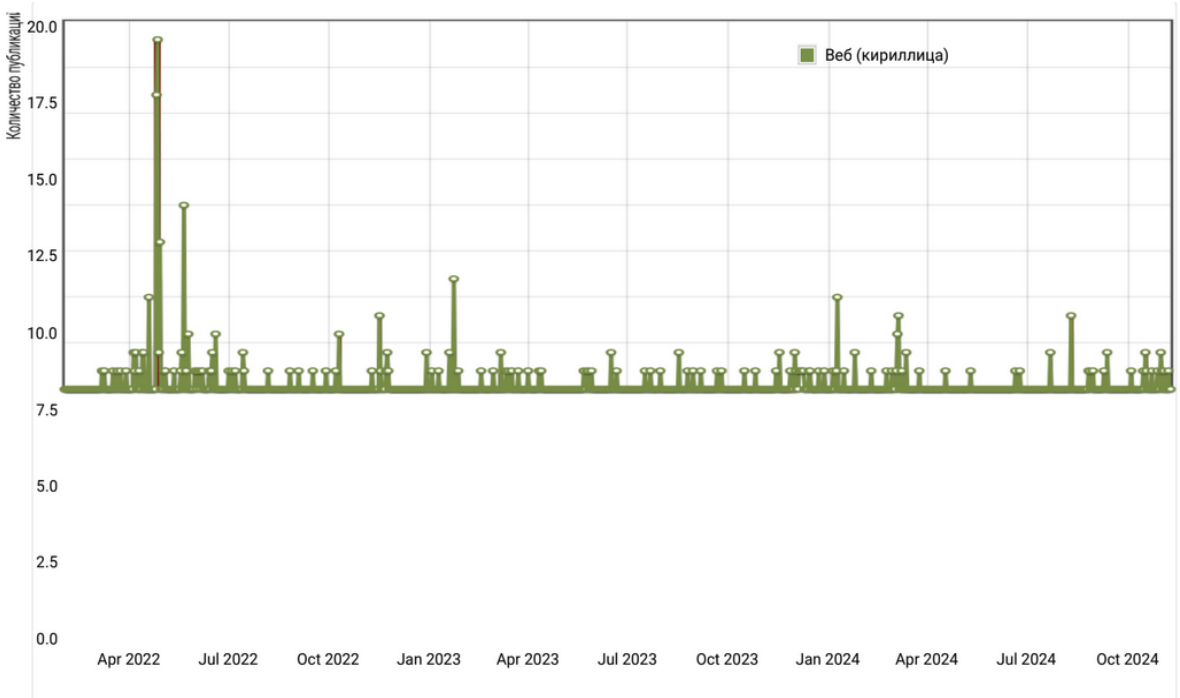

Скриншот 3.2.2. *Кількість повідомлень щодо сексуального насильства в англійськомовних медіа (лютий 2022 р. - листопад 2024 р.)*

Дані аналізу російських медіа за визначений період свідчить про те, що проблемі СНПК у них приділяють дуже мало уваги, фактично замовчуючи її. З'являються матеріали про внутрішні факти сексуального насильства в РФ, не пов'язані з війною в Україні (скриншот 3.2.3).

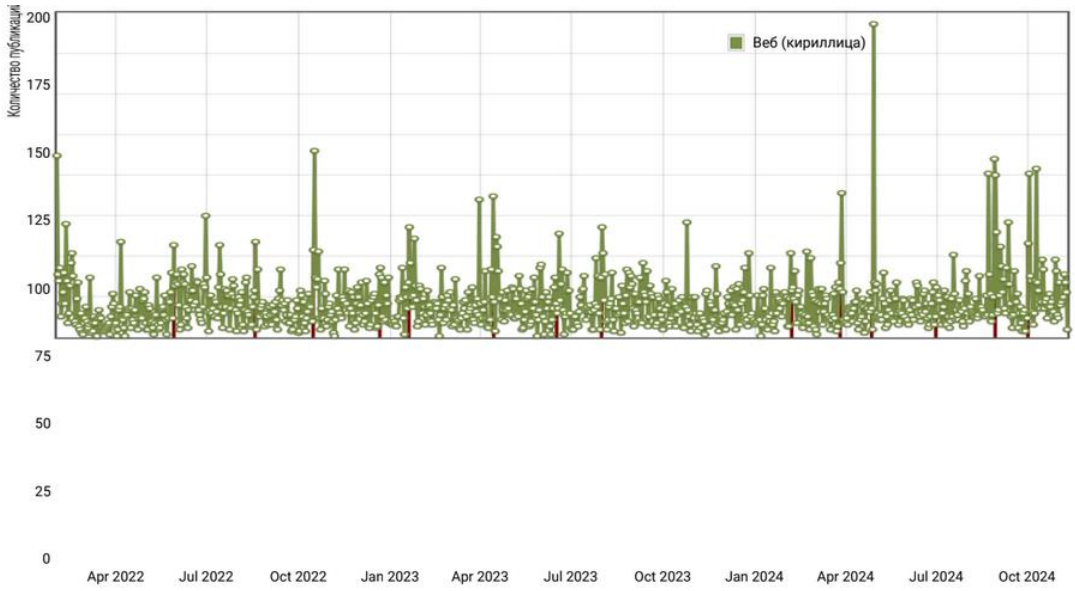

Скріншот 3.2.3. *Кількість повідомлень щодо сексуального насильства в російських медіа (лютий 2022 р. - листопад 2024 р.)*

Дані системи Attack Index підтвердили проведення в РФ цілеспрямованої кампанії дискредитації Спеціальної представниці Генерального секретаря ООН з питань протидії сексуальному насильству в конфліктах, яка готувала Доповіді Генерального секретаря щодо сексуального насильства в конфліктах за 2022 та 2023 роки, в яких відображала інформацію щодо російських злочинів СНПК проти українських цивільних і військовополонених. Тож російський деструктивний дискурс в цій частині є реактивним – медіаповідомлення створювалися повсякчасно у відповідь на дії постійної представниці Генерального секретаря ООН, пов'язані з її активністю, виступами, заявами та оприлюдненими доповідями («Мария Захарова*: слова чиновницы ООН выходят за грань разумного», «Брехунья из ООН Прамилья Паттен повторяет клевету Сьюзен Райс*»).

Контент-аналіз дозволив спроєктувати, що наступним піком активної деструктивної дискурсивної діяльності РФ з питань СНПК буде серпень 2025 року,

коли очікується представлення Спецпредставницею Генерального секретаря ООН в РБ ООН Щорічної доповіді про сексуальне насильство в конфліктах за 2024 рік.

У російських медіа також чимало публікацій, які стосуються фактів сексуального насильства за кордоном, передусім у країнах, що представляють з погляду РФ «колективний Захід» – Австралія, Франція, США, Велика Британія, Німеччина та інших. Ці публікації доповнюються також матеріалами, які висвітлюють проблему міграції та мігрантів («*Учительница в США получила десять лет тюрьмы за изнасилование ребенка*», «*Группа мужчин изнасиловала туристку рядом с Эйфелевой башней*», «*Франция в шоке: четыре алжирских мигранта изнасиловали и убили 12-летнюю парижанку*», «*Американского хоккеиста обвинили в насилии аноним. Коула отстранили от матчей, но через неделю расследование закрыли*»). Таким чином використовується прийом (за Р. Ділтсом) перемикання уваги – від скоєння злочинів російськими військовослужбовцями в Україні на ситуацію у «ворожих» для РФ країнах «колективного Заходу».

Показовим є факт запобігання використання в російському медіадискурсі терміна *сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом*, водночас використовують такі поняття, як *сексnасильство* (*сексnасилие*) та *зґвалтування* (*изнасилование*).

Отже, дискурс- і контент-аналізи російських політичного, пропагандистського і медійного дискурсів з питань СНПК довів, що актуальна тематика сексуального насильства під час війни знаходиться в фокусі російської пропаганди для «відбілювання» власних воєнних злочинів та перекладання відповідальності за скоєне СНПК на Україну чи партнерські країни, а також для делегітимізації діяльності міжнародних організацій, зокрема ООН, мандат яких передбачає реагування на СНПК з активним використанням лінгвістичних маніпуляцій в таких пропагандистських наративах.

3.3. Викривлення гендерного понятєвого апарату в російськомовних перекладах міжнародних документів як засіб маніпуляцій

Міжнародні документи є складовою міжнародного правового дискурсу, який не тільки відображає реальність, а й змінює уявлення про неї. Цей висновок підтверджує аналіз документів ООН, Ради Європи та ОБСЄ. Україна є членом усіх зазначених міжнародних організацій. В ООН та ОБСЄ серед робочих або офіційних мов поряд з англійською та іншими є російська мова. У РЄ російська мова не є ані офіційною, ані робочою мовою. Водночас, більшість документів РЄ, зокрема конвенції, перекладені російською мовою, хоча РФ у 2022 р. за воєнну агресію проти України була виключена з цієї міжнародної організації.

У більшості країн документи ООН представлені не робочими мовами цієї організації (англійською або французькою), а офіційними мовами – іспанською, арабською, китайською та російською або в перекладах національними мовами. Коректний переклад документів з робочих мов міжнародних організацій важливий не тільки з погляду забезпечення його фаховості, але й для подальшого впровадження стандартів цих документів у політику на національному рівні, а також однакового розуміння їх змісту у різних країнах.

За даними Великої української енциклопедії [300] англійською мовою користуються 67 країн, французькою – 29, іспанською – 21, арабською – 26, китайською – 2. Російська мова є державною в РФ [348] та Республіці Білорусь (стаття 17 Конституції) [346]. У Киргизстані (стаття 13 Конституції) [345] та Казахстані (стаття 7 Конституції) [344] російська мова визначена як офіційна поряд із державними мовами країн – киргизькою та казахською. У Таджикистані російська мова відповідно до статті 2 Конституції держави визначена як мова міжнаціонального спілкування [347].

Одним зі шляхів уточнення національної термінології та закріплення в нормативно-правовому полі коректних визначень понять, що стосуються різних аспектів гендерної тематики, є здійснення офіційних перекладів міжнародних документів із прав жінок та гендерної рівності українською мовою.

Порівняльний аналіз оригінальних текстів міжнародних документів та їхніх російськомовних відповідників дає підстави висновувати про наявність помилок і неточностей під час перекладу, що у багатьох випадках призводить до звуження або зміни змісту оригінального документа, що, на нашу думку, є інструментом гібридної війни, яку вже багато років веде РФ проти демократичних цінностей та країн.

Питання коректності перекладу міжнародних документів у цілому та в галузі прав людини й гендерної рівності зокрема є не лише важливим предметом наукових досліджень, але й має велику практичну значущість у контексті гібридної війни РФ проти України. Враховуючи, що російська мова є офіційною мовою ООН, усі документи з робочих мов ГА ООН перекладено російською мовою. Ці документи використовують як регіональні міжнародні організації, так і деякі країни, крім РФ, у яких ця мова є державною чи офіційною. Крім того, чимало перекладів українською мовою зроблено з міжнародних документів, перекладених російською мовою. Деякі тексти довгий час були лише в російськомовних варіантах. Це стосується, зокрема, таких важливих документів у галузі прав жінок та гендерної рівності, як Резолюція РБ ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека» [413] та суміжних з нею резолюцій РБ. Так, до середини 2022 року на сайті Верховної Ради України був розміщений лише російськомовний текст Резолюції 1325. У 2022 році його було прибрано з сайту Верховної Ради України і наразі тексти Резолюції РБ ООН 1325 та сестринських резолюцій будь-якою мовою там відсутні.

Крім того, взагалі відсутній українськомовний переклад частини документів, зокрема ООН та ОБСЄ, але більшості користувачів доступна версія російською, яка є офіційною мовою ООН і ОБСЄ. Такий стан робить актуальним дослідження викривлень і помилок російськомовних перекладів міжнародних документів. Мовні засоби творення у перекладах можуть відігравати маніпулятивну роль, змінюючи або спотворюючи зміст документу. «Ці особливості необхідно знати та вивчати з точки зору цільової аудиторії, для якої здійснюється переклад, жанру твору, що перекладається, а також з точки зору мови, на яку загалом здійснюється

переклад, аби якомога точніше підібрати вдалий відповідник, не втративши жодної емоції, прихованого підтексту на всіх його макро- та мікрорівнях» [156, с. 148].

М. Стріха в праці «Український переклад і перекладачі: між літературою та націєтворенням» до негативних тенденцій відносить переклад українською мовою не з оригіналів, а з російськомовних перекладів [222, с. 303]. Системність цієї негативної тенденції відзначено нами під час аналізу українського політико-правового дискурсу. «Російські тексти часто бралися за основу під час перекладу документів українською мовою, що призводило до переміщення принципових смислових помилок в українській правовий та суспільно-політичний дискурс» [74, с. 116]. Сьогодні в Україні ще існує значна кількість документів, перекладених українською з російської мови, зокрема документів ООН. Наявні неофіційні переклади потребують лінгвістичного аналізу, внесення уточнень і корегування та подальшої публікації на сайті Верховної Ради та інших державних установ. Так, здійснений порівняльний аналіз англійськомовного та російськомовного текстів Резолюцій РБ ООН 1325 [415; 518], 1820 [416; 498], 1888 [417; 499], 1889 [418; 500], 1960 [419; 501], 2106 [419; 502], 2122 [420; 503], 2242 [421; 504], 2467 [422; 505] та 2493 [423; 506] виявив низку помилок у російськомовних перекладах. Ці тексти використовують у багатьох країнах та організаціях. На офіційному сайті ООН надано некоректний російськомовний переклад Резолюції РБ ООН 1325 [415].

За допомогою порівняльного аналізу опрацьовано 13 документів, важливих для формування державної гендерної політики в Україні. Виявлені в російськомовному перекладі викривлення у порівняння з англійськомовними і французькомовними оригіналами розподілено за такими групами:

1. Втрата частини тексту під час перекладу та/або заміна пропущеного тексту іншими параграфами оригінального тексту.

2. Підміна понять (гендерної термінології), яка має різноманітні наслідки – від непрофесійності перекладу до спотворення подальшої політики або інтерпретації змісту першоджерела документів.

2.1. Заміна терміна *гендер* і похідних від нього (*гендерний*) терміном *стать* (відповідно – *статевий*)

2.2. Інші варіанти підміни терміна *гендер* та похідних від нього (*гендерний*) без суттєвої зміни змісту документу

2.3. Підміна понять, пов'язаних із прикметником *гендерний*, що веде до зміни змісту положення документа

3. Підміна понять у сфері прав людини, прав жінок, гендерної політики, не пов'язаних з терміном *гендер* та похідними від нього. Підміна має серйозні наслідки для передавання змісту документа

4. Звуження змісту понять оригінального тексту міжнародного документу у російськомовному перекладі

5. Використання свідомо маргіналізованих у культурному та соціально-політичному контексті понять для дискредитації тексту або нівелювання ціннісних смислів, закладених в ньому, акцентування на негативних конотаціях понятєвого апарату

6. Використання різних варіантів перекладу одних і тих самих гендерних термінів

7. Некоректний (вільний) переклад російською мовою лексичних одиниць, який спотворює зміст документу

8. Звуження статусу суб'єктності осіб, права яких розглядають в міжнародних документах.

Виокремлені групи перекладацьких помилок є свідченням маніпулятивних викривлень автентичних текстів, тим більше, що різні варіанти викривлень можуть зустрічатися в одному і тому ж тексті.

Проілюструємо систематизовані вище групи перекладацьких викривлень прикладами:

1. Втрата частини тексту під час перекладу та/або заміна пропущеного тексту іншими параграфами оригінального тексту.

Таке викривлення виявлено, зокрема, у тексті Резолюції РБ ООН 1325. Так, п. 13 англійськомовного оригіналу викладено так: *«Encourages all those involved in the planning for disarmament, demobilization and reintegration to consider the different needs of female and male ex-combatants and to take into account the needs of their*

dependants» [497], що українською мовою є: *«закликає всіх залучених до планування роззброєння, демобілізації та реінтеграції враховувати різні потреби колишніх учасників та учасниць бойових дій і враховувати різні потреби їхніх утриманців»* [415].

Своєю чергою в російськомовному перекладі на сайті ООН пункт 13 повністю дублює пункт 5: «*выражает свою готовность учитывать гендерные аспекты в операциях по поддержанию мира и настоятельно призывает Генерального секретаря обеспечить включение гендерного компонента во все полевые операции»* [461], який внаслідок цього в російськомовному тексті представлений двічі, тоді як оригінального пункту 13 немає. Це єдиний пункт, у якому йдеться про військовослужбовиць, їхні потреби і необхідність залучення до процесів роззброєння, демобілізації та реінтеграції. Отже, у російськомовному перекладі ця важлива тема не представлена.

2. *Підміна понять (гендерної термінології), яка має різноманітні наслідки – від непрофесійності перекладу до спотворення подальшої політики або інтерпретації змісту першоджерела документів.*

2.1. Заміна терміна ***гендер*** *і похідних від нього* ***(гендерний)*** *терміном* ***стать*** *(відповідно – статевий)* (таблиця 3.3.1, додаток Д1).

Така помилка виявлена в російськомовному перекладі Записки Генерального Секретаря ООН, складеної за підсумками тридцятої сесії Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок. Через цю помилку *стать* визначається як “идеологическая и культурная концепция”, що в дійсності відноситься до поняття *гендер* [359]

У російськомовному перекладі статті 4 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами англійськомовний текст, який стосується і статі, і гендеру, перекладено тільки через ознаку статі (*пол* – рос.мовою) [366]. Тобто в цьому випадку можна говорити про одночасне редукування терміна *гендер* до терміна *стать.*

Таблиця 3.3.1
Приклади маніпулятивного заміщення терміна *гендер* ключовтерміном *стать* (рос. пол)

Оригінальний англійськомовний текст	**Російськомовний переклад**
Записка Генерального Секретаря ООН, складена за підсумками тридцятої сесії Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок	
Gender is defined as the social meanings given to biological sex differences. It is an ideological and cultural construct, but is also reproduced within the realm of material practices; in turn it influences the outcomes of such practices. It affects the distribution of resources, wealth, work, decision-making and political power, and enjoyment of rights and entitlements within the family as well as public life. Despite variations across cultures and over time, **gender relations** throughout the world entail asymmetry of power between men and women as a pervasive trait. Thus, gender is a social stratifier, and in this sense it is similar to other stratifiers such as race, class, ethnicity, sexuality, and age. It helps us understand the social construction of **gender identities** and the unequal structure of power that underlies the relationship between the sexes [491]	***Примечание 2, с. 18*** **Пол** определяется как социальное понятие, характеризующее биологические половые различия. Это – идеологическая и культурная концепция, также воспроизводимая в сфере материальной практики; в свою очередь она оказывает воздействие на результаты такой практики. Она затрагивает распределение ресурсов, богатства, работы, полномочий в сфере принятия решений и политики и пользования правами и льготами в семье и общественной жизни. Несмотря на обусловленные культурой и временем различия, **отношения между полами** в мире подразумевают асимметрию власти мужчин и женщин в качестве одной из характерных особенностей. Таким образом, **пол** является одним из социальных факторов стратификации, и в этом смысле он похож на другие дифференцирующие факторы, такие, как раса, класс, этническая и **половая принадлежность** и возраст. Он помогает нам понять социальное строение **половой самоидентичности** и неравенство структуры власти, лежащее в основе отношений между полами [359]
Конвенція Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок та домашнього насильства і боротьбу із цими явищами	
Article 4 3. The implementation of the provisions of this Convention by the Parties, in particular measures to protect the rights of victims, shall be secured without	**Статья 4** 3. Соблюдение положений настоящей Конвенции Сторонами, в частности путем принятия мер по защите прав жертв, должно быть обеспечено без какой бы то

discrimination on any ground such **as sex, gender,** race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth, sexual orientation, gender identity, age, state of health, disability, marital status, migrant or refugee status, or other status [483]	ни было дискриминации по признаку **пола,** расы, цвета кожи, языка, религии, политических или иных убеждений, национального или социального происхождения, принадлежности к национальным меньшинствам, имущественного положения, рождения, сексуальной ориентации, гендерной идентичности, возраста, состояния здоровья, инвалидности, семейного положения, статуса мигранта или беженца или по иным признакам [366]

2.2. Інші варіанти підміни терміна ***гендер*** *та похідних від нього* ***(гендерний)*** *без суттєвої зміни змісту документу* (таблиця 3.3.2 і додаток Д 2.)

Порівняльний аналіз англійськомовного тексту резолюцій 1820, 1888 (2009 р.) [519: 499] та їхнього російськомовного перекладу [416; 465], який розміщено на сайті ООН, показує, що термін *gender equality – гендерна рівність* перекладено як *равенство между мужчинами и женщинами*, хоча точним перекладом терміна *gender equality* російською мовою є термін *гендерное равенство*.

Зауважимо, що ЄІГР пропонує використовувати як відповідник терміна *гендерна рівність* поняття *рівні права, обов'язки та можливості жінок та чоловіків, дівчат та хлопців* [305, с. 34], говорячи не просто про *рівність чоловіків та жінок* або *рівність прав чоловіків та жінок*, але й можливостей та обов'язків. Таке саме визначення терміна *гендерна рівність* містить і Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [351], про що йшлося в підрозділі 2.1.

Дискурс-аналіз російськомовного перекладу Конвенції РЄ про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами в порівнянні з англійськомовним оригіналом виявив, що в російськомовному перекладі Конвенції у статті 3 «Визначення» термін *гендер* (*gender*) змінено на *гендерный*, а в статті 4, пункт 3 термін *гендер* взагалі пропущений.

Також термін *gender-based violence* в всьому тексті Конвенції російською мовою перекладено не як *гендерно зумовлене насильство*, а як *насилие по*

гендерному признаку (насильство за гендерною ознакою). Поняття *gender-sensitive policies* перекладено як *политика, учитывающая гендерные аспекты (політика, яка враховує гендерні аспекти)* замість коректного – *гендерно чутлива політика*. У першому наведеному прикладі гендер замість підстави, підґрунтя, основи насильства представлено як одну із ознак, наслідком чого є зменшення вагомості гендерної складової під час опису конкретного явища насильства та перенесення змісту з причини на його прояви. У другому наведеному прикладі (*gender-sensitive policies*) помилка перекладу призводить до зміни змістовного наповнення поняття. Оскільки *гендерна чутливість* є не тільки *урахуванням гендерного виміру в політиках й програмах*, але й характеризується процесом інтеграції гендерних питань у політики, процедури, правила та практики. Отже, *гендерно чутлива політика* є ширшим поняття, ніж *політика, яка враховує гендерні аспекти.*

У процесі порівняльного аналізу виявлені кореляції в російськомовному та українськомовному перекладах Конвенції, що вкотре доводить факт використання російськомовних документів як джерельної бази для здійснення перекладів. В українськомовному перекладі також використано поняття *насильство за гендерною ознакою* та *політика, яка враховує гендерні аспекти* [382].

Таблиця 3.3.2
Приклади підміни терміна *гендер* та похідних від нього без суттєвої зміни змісту документу

Оригінальний англійськомовний текст	**Російськомовний переклад**
Резолюція РБ ООН 1888 (2009 р.)	
paragraf 5 Recalling the commitments of the Beijing Declaration and Platform for Action (A/52/231) as well as those contained in the outcome document of the twenty-third Special Session of the United Nations General Assembly entitled «Women 2000: ***Gender Equality,*** Development and Peace for the Twenty-First Century (A/S-23/10/Rev.1), in particular those	***абзац 5*** вновь напоминая об обязательствах, содержащихся в Пекинской декларации и Платформе действий (A/52/231), а также об обязательствах, содержащихся в итоговом документе двадцать третьей специальной сессии Генеральной Ассамблеи под названием «Женщины в 2000 году: ***равенство между мужчинами и***

concerning women and armed conflict [499]	***женщинами***, развитие и мир в XXI веке» (A/S-23/10/Rev.1), в частности об обязательствах, касающихся положения женщин и вооруженных конфликтов [417]

2.3. Підміна понять, пов'язаних із прикметником ***гендерний****, що веде до зміни змісту положення документа* (таблиця 3.3.3 і додаток Д3).

Під час російськомовних перекладів також була виявлено підміни понять, пов'язаних з прикметником *гендерний,* яка призводить до появи термінів, яких немає в оригінальному тексті, що зрештою має різноманітні наслідки – від непрофесійності перекладу до спотворення змісту термінів і сенсу документа та, як наслідок, подальшої політики або інтерпретації змісту першоджерела документів.

Прикладами такої підміни є переклад терміна *gender mainstreaming* як *актуализации гендерной проблематики* (Резолюція РБ ООН 1888 [417]) або *всесторонний учет гендерных аспектов* (Резолюція РБ ООН 2493 [424; 506]) замість *гендерний мейнстрімінг*, а речення *to promote gender mainstreaming* як *актуализация гендерной проблематики*. Англійсько-російські словники термін *mainstreaming* перекладають як *актуалізація*. В англійсько-українських словниках термін *mainstreaming* залишається без змін – *мейнстримінг*, тобто в українській мові використовують запозичену лексему.

Цей термін став офіційно вживаним у документах і соціально-політичному дискурсі. Зокрема, у вересні 2023 року Уряд спільно з громадськими та міжнародними організаціями створив «Платформу забезпечення гендерного мейнстримінгу та інклюзії у відновленні» [183].

У Глосарії і тезаурусі Європейського інституту з гендерної рівності термін *gender mainstreaming* перекладено як *гендерний мейнстрімінг* – «систематичне врахування відмінностей між умовами існування, становищем та потребами жінок і чоловіків у всіх політиках та діях» [305, с. 44]. *Мейнстрімінг* як процес, явище характеризується такими ознаками, як систематичність, послідовність, повторюваність у часі та всеохопність. Тож поняття *актуализация* є прикладом

некоректного перекладу і має бути замінено на адекватне поняття відповідно до оригіналу, а саме *гендерний мейнстрімінг*.

У таблиці 3.3.3 представлено також інший варіант перекладу терміна *mainstreaming* у резолюції РБ ООН 2493 [424; 506], який відрізняється від іперекладу цього терміна в резолюції 1888 [417; 499]. У російськомовному перекладі Резолюції 2493 [424] термін *mainstreaming* перекладено як *всесторонний учет*, унаслідок чого втрачаються такі важливі характеристики поняття, як системність, наскрізність та систематичність. Приклад також ілюструє такий вид помилок і маніпуляцій під час перекладів, як «*використання різних варіантів перекладу одних і тих самих гендерних термінів*» (п. 6), оскільки в Резолюції 1888 [417; 499] термін *mainstreaming* було перекладено як *актуализация*. Як наслідок, змінюється зміст поняття.

Термін *gender-based violence* перекладено як *гендерне насильство* замість *гендерно зумовлене насильство* (Резолюція РБ ООН 1960 [419; 501], 2106 [420; 502], 2122 [421; 503], 2242 [422; 504], Конвенція РЄ про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [366; 483]); *gender dimensions* – як *гендерні аспекти* (Резолюція РБ ООН 2122 [420; 503], 2242 [421; 504] замість *гендерний вимір*; *gender-sensitive humanitarian responses* – як *надлежащая гендерна выверенность мероприятий по гуманитарному реагированию* (Резолюція РБ ООН 2493 [424]) замість *гендерно чутливого гуманітарного реагування;* а *gender-sensitive policies* як *политика, учитывающая гендерные аспекты (політика, що враховує гендерні аспекти – укр.)* (стаття 6, Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [366]).

Термін *gender perspective* подано також як *гендерный аспект*, хоча логічно перекласти як *гендерная перспектива*, що запропоновано в Глосарії і тезаурусі Європейського інституту з гендерної рівності: «*гендерна перспектива* – це перспектива у вивченні будь-якого соціального явища, політики чи процесу з урахуванням гендерно зумовлених відмінностей. Гендерна перспектива зосереджується, зокрема на гендерно зумовлених статусних і владних відмінностях

та враховує, як така дискримінація формує нагальні потреби, а також довгострокові інтереси жінок і чоловіків. У контексті політики гендерна перспектива – це стратегія, спрямована на отримання однакових благ жінками й чоловіками та подолання нерівності. Ця стратегія розглядає пріоритетні проблемні питання та досвід і жінок, і чоловіків як невід'ємну складову розроблення, реалізації, моніторингу і оцінювання політики та програм у політичній, економічній, соціальній та всіх інших сферах. Мета гендерної перспективи – отримання однакових благ і жінками, і чоловіками» [305, с. 33]. Тож поняття *гендерна перспектива* не може бути зведеним до поняття *гендерний аспект* без втрати або зміни сенсу та змістовного наповнення всього речення. Поняття *аспект* означає «точку зору, з якої розглядаються предмети, явища, поняття» [301].

У резолюції РБ ООН 2493 [424; 506] термін g*ender-sensitive* перекладено як *гендерна выверенность*, хоча *sensitive* означає *чутливий*, російською мовою *чуткий, чувствительный, сенситивный*. Тобто оптимальний переклад терміна *gender-sensitive* російською мовою мав би бути *гендерно чувствительный* або *гендерно сенситивний*. Крім того, у Резолюції РБ ООН 2493 [424, 506] не йдеться про *заходи* (*мероприятия*), а про всю систему гуманітарної відповіді. Таким чином, прикметник *гендерно чутливий* стосується не окремого заходу, а всієї системи гуманітарної відповіді.

Таблиця 3.3.3
Підміна понять, пов'язаних із прикметником *гендерний*, що веде до зміни змісту положення документа

Оригінальний англійськомовний текст	**Російськомовний переклад**
Резолюція РБ ООН 2106 (2013 р.)	
Noting the provision in the Arms Trade Treaty that exporting States Parties shall take into account the risk of covered conventional arms or items being used to commit or facilitate serious acts of	*отмечая* содержащееся в Договоре о торговле оружием положение о том, что государства-участники, выступающие в роли экспортеров, должны учитывать риск того, что

gender-based violence or serious acts of violence against women and children [502]	охватываемые им обычные вооружения и средства могут быть использованы для совершения или содействия совершению серьезных актов **гендерного насилия** или серьезных актов насилия в отношении женщин и детей [420]
Резолюція РБ ООН 2493 (2019 р.)	
Article 9 c) continue **mainstreaming** a **gender perspective** in the Secretariat and United Nations agencies, including through the system-wide gender parity strategy [506]	Статья 9 c) продолжать обеспечивать **всесторонний учет гендерных аспектов** в деятельности Секретариата и учреждений Организации Объединенных Наций, в том числе в рамках реализации общесистемной стратегии по достижению гендерного паритета [424]
Конвенція Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок та домашнього насильства і боротьбу із цими явищами	
Preambule Recognising the structural nature of violence against women as **gender-based violence,** and that violence against women is one of the crucial social mechanisms by which women are forced into a subordinate position compared with men [483]	**Преамбула** сознавая структурный характер насилия в отношении женщин как **насилия по гендерному признаку,** а также то, что насилие в отношении женщин является одним из тех главных социальных механизмов, благодаря использованию которых женщин заставляют занять подчиненное положение по сравнению с мужчинами [366]

3. Підміна понять у сфері прав людини, прав жінок, гендерної політики, не пов'язаних з терміном ***гендер*** *та похідними від нього. Підміна має серйозні наслідки для передавання змісту документа* (таблиця 3.3.4 і додаток Д 4).

У Конвенції ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок некоректно перекладено термін *affirmative action – установление квот*, що взагалі не

кореспондується з англійськомовним текстом, оскільки цей термін доцільно перекладати як *позитивні дії*. Зміст терміна *позитивні дії* не зводиться лише до встановлення квот, а має більш широкий зміст. Наприклад, у Законі «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», термін *позитивні дії* визначено як *«спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях жінок і чоловіків щодо реалізації прав і свобод, встановлених Конституцією і законами України»* [351]. Позитивні дії у наведеному визначенні не вважають дискримінацією.

У Глосарії і тезаурусі Європейського інституту гендерної рівності термін *позитивні дії* (*positive actions*) визначено як «зобов'язання держави ініціювати певні дії на противагу зобов'язань держави утримуватися від дій» [305, с. 114]. У Глосарії використано також термін *affirmative action measures,* який українською мовою перекладено як *позитивні заходи*. Цей термін має таке визначення: «дії, спрямовані на сприяння доступу певних категорій осіб, зокрема жінок, до користування гаранатованими їм правами тією ж мірою, що й іншим членам суспільства, зокрема, чоловікам» [305, с. 115]. Отже, поняття *позитивні дії* не зводиться та не обмежується поняттям *встановлення квот*, як відображено в російськомовному перекладі, що призводить до звуження значення терміна та змісту документа загалом.

Також вважаємо, що поняття *Indirect discrimination* має бути перекладеним як *непряма дискримінація*, а не *косвенная дискриминация* (рос.) або *побічна дискримінація* (укр.). Крім того, використання поняття *косвенная дискриминация* (*побічна дискримінація*) спрощує змістовне навантаження тексту й зменшує тяжкість умислу дискримінації, змінюючи її зміст. Тобто дискримінація розглядається як побічний ефектом інших дій, а не дія прямого умислу. У Глосарії і тезаурусі Європейського інституту гендерної рівності визначення *непряма дискримінація,* подано як «дискримінація, що виникає внаслідок застосування нейтрального положення, критерію чи практики, що ставлять осіб однієї статі у невигідне становище порівняно з особами іншої статі, крім випадків, коли такі положення,

критерії або практики є об'єктивно виправданими їх (законною) метою, а також відповідними та необхідними засобами їх досягнення» [305, с. 101].

Відповідно до Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» *непряма дискримінація* – «ситуація, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв оцінки, правил, вимог чи практики для особи та/або групи осіб за їх певними ознаками виникають менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами та/або групами осіб, крім випадків, коли їх реалізація чи застосування має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними» [351].

Підміна понять під час перекладу може стосуватися і так званих загальних термінів, які у зв'язку зі спеціальними створюють, вербалізують та описують норми та стандарти в галузі прав людини.

У російськомовному перекладі резолюції РБ ООН 2493 [424] поняття *promote* перекладено як *заохочувати* (рос. *поощрять*) замість *просувати*, як наслідок – модальність обов'язковості заміняється модальністю бажаності, що послаблює текст документа.

Також у російськомовному перекладі цієї самої Резолюції РБ ООН поняття *under-representation* подано як *недостаточная представленность*, замість *недопредставленость*. Вбачаємо смислову різницю цих понять: *недостатня представленість* є суб'єктивним поняттям, яке складно виміряти, у порівнянні з поняттям *недопредставленість*, в якому наявний семантичний компонент категоричності.

Також частина російськомовного перекладу п'ятого параграфа Резолюції РБ ООН 2493 [424] – «*недостаточным финансированием работы над вопросом о женщинах, мире и безопасности*» – вносить у текст Резолюції когнітивний дисонанс, оскільки фінансуватися має «робота над питанням про жінок». В оригіналі поняття «Women, Peace and Security» не випадково починається з великих літер, бо є назвою резолюції РБ ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека», яка стала усталеним і нерозривним терміном, що належить до єдиного порядку денного для країн та організацій. Тож

переклад здійснено так, що з'являються опції для подвійного читання, яке не відповідає змісту оригіналу і є маніпулятивним.

Під час перекладу статті 16 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству і боротьбу із цими явищами поняття *treatment programmes* перекладено як *лечебные программы (лікувальні програми)* [366] замість *корекційні програми*. Таку помилку зроблено і в україномовному перекладі, що вкотре доводить факт використання російськомовних текстів під час перекладу документів українською мовою.

Таблиця 3.3.4
Приклади підміни понять у сфері прав людини, прав жінок, гендерної політики, не пов'язаних з терміном *гендер* та похідними від нього, що призводить до серйозних змістовних вад документу

Оригінальний англійськомовний текст	**Російськомовний переклад**
Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок	
Article 10 (h) Access to specific educational information to help to ensure the health and well-being of families, including information and advice on **family planning** [508]	**Статья 10** (h) доступ к специальной информации образовательного характера в целях содействия обеспечению здоровья и благосостояния семей, включая информацию и консультации о **планировании размера семьи** [365]
Записка Генерального Секретаря ООН, складеній за підсумками тридцятої сесії Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок	
The term *affirmative action* is used in the United States of America and in a number of United Nations documents, whereas the term *positive action* is currently widely used in Europe as well as in many United Nations documents [491]	Термин *«установление квот»* используется в Соединенных Штатах Америки и в ряде документов Организации Объединенных Наций, в то время как термин «позитивные действия» в настоящее время широко используется в Европе, а также во многих документах Организации Объединенных Наций [359]
Резолюція РБ ООН 1820 (2008 р.)	
Recalling the inclusion of a range of s**exual violence offences** in the Rome Statute of the International Criminal	*напоминая* о включении целого ряда **преступлений, связанных с сексуальным насилием,** в Римский

Court and the statutes of the ad hoc international criminal tribunals [498]	статут Международного уголовного суда и статуты специальных международных уголовных трибуналов [415]

4. Звуження змісту понять оригінального тексту міжнародного документу у російськомовному перекладі (таблиця 3.3.5 і додаток Д5).

Прикладом підміни понять, яке веде до звуження змісту, є наприклад, переклад частини резолюції РБ ООН 1888 [417; 499]. Частина речення «*other egregious crimes perpetrated against civilians*» перекладено як «*другие вопиющие преступления, совершаемые против детей*», тоді як коректним перекладом є такий: «*другие вопиющие преступления, совершаемые против гражданского населения*». У перекладі відбувається звуження змістовного наповнення документу, оскільки діти – це частина цивільного населення, до якого належать і дорослі – як жінки, так і чоловіки.

Також переклад лексеми *children* як *девочки*, є свідомим кроком перекладача (перекладачів), який (які) не може/можуть не знати, що *children* перекладається як *діти*. Завдяки цьому з поля зору Резолюції РБ ООН 1888 [417; 499] виключаються хлопці, які також страждають від сексуального насильства під час збройних конфліктів і потребують допомоги та відновлення прав.

У Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами Стаття 39 – «Насильственный аборт и насильственная стерилизация» перекладена з помилками, оскільки англійськомовний оригінал є таким: «Forced abortion and forced sterilization». Лексема *forced* з англійської мови в цьому контексті має перекладатися як *примусовий (принудительный* – рос. мовою*)*. Такий переклад забезпечує ширше розуміння явища примусового аборту й примусової стерилізації, адже примус може здійснюватися не тільки через насильницькі дії.

Таблиця 3.3.5
Приклади звуження змісту понять оригінального тексту міжнародного документу у російськомовному перекладі

Оригінальний англійськомовний текст	**Російськомовний переклад**
Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок	
Article 11 (f) The right to protection of health and to safety in working conditions, including t**he safeguarding** of the **function of reproduction** [508]	Статья 11 (f) право на охрану здоровья и безопасные условия труда, в том числе по **сохранению функции продолжения рода** [365]
Resolution 1888, paragraph 8 Recalling the responsibilities of States to end impunity and to prosecute those responsible for genocide, crimes against humanity, war crimes and other egregious crimes **perpetrated against civilians** [499]	***Резолюция 1888, абзац 8*** напоминая об ответственности государств за прекращение безнаказанности и судебное преследование лиц, ответственных за геноцид, преступления против человечности, военные преступления и другие вопиющие преступления, **совершаемые против детей** [417]
Резолюція РБ ООН 2106 (2013 р.)	
Underlines the important roles that civil society organizations, including women's organizations, and networks can play in enhancing community-level protection against sexual violence in armed conflict and post-conflict situations and supporting survivors in accessing justice and **reparations** [502]	*подчеркивает* важную роль, которую сети и организации гражданского общества, включая женские организации, могут играть в усилении на общинном уровне защиты от сексуального насилия в условиях вооруженного конфликта и в постконфликтных ситуациях и в оказании его жертвам помощи в получении **компенсации** и доступа к правосудию [420]

5. *Використання свідомо маргіналізованих у культурному та соціально-політичному контексті понять для дискредитації тексту або нівелювання ціннісних смислів, закладених в ньому, акцентування на негативних конотаціях понятєвого апарату (*таблиця 3.3.6, додаток Д6).

Цей тип викривлень спостерігається у російськомовному перекладі посібника «Розуміння ролі гендеру в запобіганні та протидії насильницькому

екстремізму та радикалізації, що призводять до тероризму», підготовленого ОБСЄ [455]. Акронім *LGBTQ* (*lesbian, gay, bisexual, transgender or queer*) у російському перекладі було представлено як *лесбиянок, геев, бисексуалов, транссексуалов или кастратов (ЛГБТК*) [440, с. 88; 484, с. 77.], що вкотре підкреслює домінування гомофобних настроїв у російському суспільстві.

Також при перекладі Резолюції РБ ООН 1888 [417; 499] вжито поняття *пропаганда* замість *адвокація (advocacy)*. Для постраднянських країн, які користуються російськомовними перекладами, поняття *пропаганда* має негативну конотацію і пов'язується з інформаційним впливом країн Заходу, тому переклад поняття *advocacy* як *информационно-пропагандистская работа* **(***інформаційно-пропагандистська робота)* також несе негативну конотацію і спотворює зміст документу. Показово, що перекладач GOOGLE, яким послуговується велика кількість користувачів, поняття *advocacy* перекладає українською мовою як *адвокація*, а російською мовою як *пропаганда* (скриншот 3.3.1).

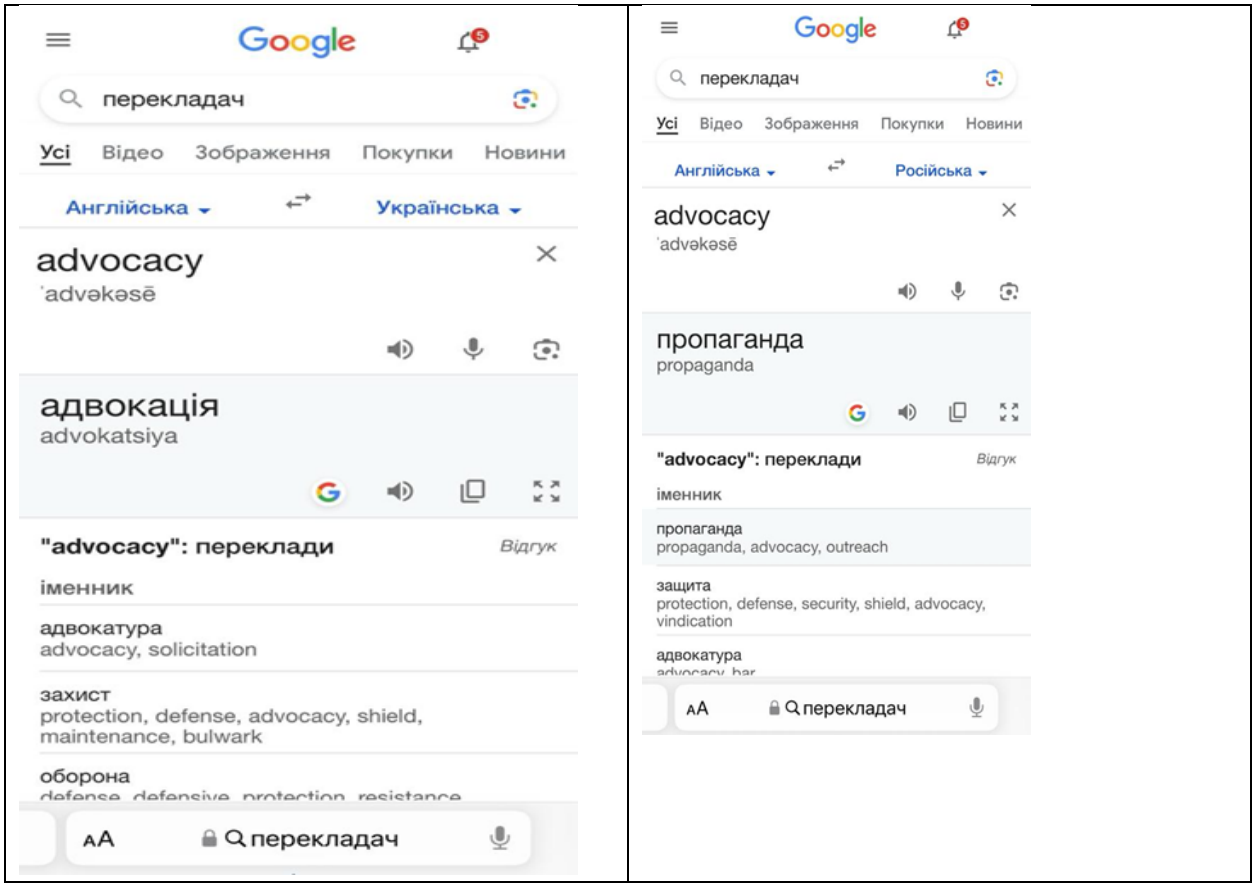

Скриншот 3.3.1*. Приклади англійсько-українського*

та англійсько-російського перекладу поняття «advocacy»
перекладачем GOOGLE

У Резолюціях РБ ООН 1960, 2106 та 2242 [419; 468; 470] термін *zero tolerance* перекладено як *абсолютна нетерпимість*, тобто через використання негативного поняття, яке саме (*нетерпимість)* є проявом агресивних дій.

Таблиця 3.3.6
Приклади використання свідомо маргіналізованих понять для дискредитації тексту або нівелювання ціннісних смислів, закладених в ньому, акцентування на негативних конотаціях понятєвого апарату

Оригінальний англійськомовний текст	**Російськомовний переклад**
Резолюції РБ ООН 1888 (2009 р.)	
Article 4 Requests that the United Nations Secretary-General appoint a Special Representative to provide coherent and strategic leadership, to work effectively to strengthen existing United Nations coordination mechanisms, and to engage in **advocacy** efforts, inter alia with governments [499]	***Статья 4*** Просит Генерального секретаря ООН назначить Специального представителя для обеспечения слаженного стратегического руководства, эффективного укрепления существующих механизмов координации усилий в этой области в рамках Организации Объединенных Наций и проведения **информационно-пропагандистской** работы, в частности с правительствами [417]
Резолюція РБ ООН 2106, 2013 р.	
Requests the Secretary-General to continue and strengthen efforts to implement the policy of **zero tolerance** on sexual exploitation and abuse by United Nations personnel and urges concerned Member States to ensure full accountability, including prosecutions, in cases of such conduct involving their nationals [502]	*просит* Генерального секретаря продолжать и активизировать усилия по проведению политики **абсолютной нетерпимости** по отношению к сексуальной эксплуатации и надругательствам со стороны персонала Организации Объединенных Наций и настоятельно призывает соответствующие государства-члены обеспечить полную подотчетность, включая судебное

	преследование, в случаях такого поведения их граждан [420]
Дослідження ОБСЄ «Розуміння ролі гендеру в запобіганні та протидії насильницькому екстремізму та радикалізації, що призводять до тероризму»	
One of the key barriers to justice for both men and women remains the stigma around SGBV and intimate partner and family violence. In many societies, it is the victim who is blamed when reporting sexual violence. Due to the fear of being stigmatized or humiliated, many victims never report such incidents. This is even more common for male victims of sexual violence and **lesbian, gay, bisexual, transgender or queer (LGBTQ)** victims, who may be subjected to additional harassment and violence due to their sexual orientation or gender identity [484]	Одним из главных препятствий на пути к правосудию как для мужчин, так и для женщин по-прежнему остаются стереотипы в отношении насилия на сексуальной и гендерной почве, насилия со стороны сексуального партнера и семейного насилия. Во многих сообществах в случае сообщения о сексуальном насилии в произошедшем обвиняют именно жертву. Из-за страха быть опозоренной или униженной, многие жертвы никогда не сообщают о подобных случаях. Чаще всего это характерно для мужчин, ставших жертвами сексуального насилия, а также для **лесбиянок, геев, бисексуалов, транссексуалов или кастратов (ЛГБТК)**, которые могут подвергаться дополнительным преследованиям и насилию из-за своей сексуальной ориентации или гендерной идентичности [440]

7. *Некоректний (вільний) переклад російською мовою лексичних одиниць, який спотворює зміст документу (*таблиця 3.3.7, додаток Д8).

Приклади некоректного (вільного) перекладу російською мовою будь-яких лексем, який не стосується оригіналу і спотворює зміст документа, трапляються в деяких проаналізованих документах. Це статті 10, 11, 14, КЛДЖ [365; 508]; Резолюція РБ ООН 1960 [419; 501]; статті 13, 27, 28 Конвенція РЄ про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [366; 483]. Серед прикладів такої стратегії є легко візуалізовані невідповідності. Це зокрема вислів *land resettlement schemes* перекладений як *планы перезаселения земель* (КЛДЖ, стаття 14 [365, 508]). Або вислів *Reporting by profession,*

перекладений як *сообщения специалистов* (Стамбульська Конвенція, стаття 28 [366; 483]) замість *звітування* або *інформування.*

Стаття 13 Стамбульської конвенції [366; 483] в оригіналі має назву *Awareness-raising (підвищення обізнаності)*, тож російською – *повышение осведомленности.* А в документі представлено як *Просветительская деятельность.* Тобто оригінальна назва статті вказує на очікуваний результат, а російськомовний переклад – на процес.

Назва статті 16 цієї Конвенції – перекладена як *Профилактическое вмешательство и лечебные программы,* хоча насправді йдеться про *корекційні програми*, що відображено в англійськомовному оригіналі (*Preventive intervention and treatment programmes*). Таку саму помилку зроблено і в офіційному українськомовному перекладі Стамбульської конвенції [382].

Таблиця 3.3.7
Приклади некоректного (вільного) перекладу російською мовою окремих лексичних одиниць, що спотворює зміст документу

Оригінальний англійськомовний текст	**Російськомовний переклад**
Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок	
Article 10 (a) The same conditions **for career and vocational guidance**, for access to studies and for the achievement of diplomas in educational establishments of all categories in rural as well as in urban areas; this equality shall be ensured in pre-school, general, technical, professional and higher technical education, as well as in all types of vocational training	***Статья 10*** (a) одинаковые условия для ориентации в **выборе профессии или специальности**, для доступа к образованию и получению дипломов в учебных заведениях всех категорий как в сельских, так и в городских районах; это равенство обеспечивается в дошкольном, общем, специальном и высшем техническом образовании, а также во всех видах профессиональной подготовки
Article 14, p. 2	*Статья 14, п.2*

(f) To participate in all **community activities** [508]	*f*) участвовать во всех видах **коллективной деятельности** [365]
Конвенція Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок та домашнього насильства і боротьбу із цими явищами	
Article 16 – Preventive intervention and **treatment** programmes 2 Parties shall take the necessary legislative or other measures to set up or support **treatment programmes aimed at preventing perpetrators**, in particular sex offenders, from re-offending [483]	Статья 16 – Профилактическое вмешательство и **лечебные** программы Стороны принимают необходимые законодательные или иные меры для разработки или оказания **поддержки программам лечения, направленным на профилактику рецидивов** со стороны лиц, совершающих акты насилия, прежде всего лиц, совершающих акты сексуального насилия [366]

8. *Звуження статусу суб'єктності осіб, права яких розглядають в міжнародних документах* (таблиця 3.3.8 додаток Д9).

Необхідність використання терміна *постраждалі*, а не тільки *жертви*, щодо тих осіб, які зазнали різних форм насильства, аргументована в підрозділі 2.4. дисертаційної роботи. Для цього в оригінальних англійськомовних текстах використано різні терміни – *victim* та *survivor*.

Таблиця 3.3.8
Приклади звуження статусу суб'єктності осіб, права яких розглядають в міжнародних документах

Оригінальний англійськомовний текст	**Російськомовний переклад**
Резолюція РБ ООН 2106, 2013 р.	
Reiterates the importance of addressing sexual violence in armed conflict whenever relevant, in mediation efforts, ceasefires and peace agreements; *requests* the Secretary-General, Member States and regional organizations, where appropriate, to	*вновь заявляет* о важности учета во всех соответствующих случаях проблемы сексуального насилия в условиях вооруженного конфликта в посреднической деятельности и в соглашениях о прекращении огня и об установлении мира, *просит* Генерального

ensure that **mediators and envoy**s, in situations where it is used as a method or tactic of war, or as part of a widespread or systematic attack against civilian populations, engage on sexual violence issues, including with women, civil society, including women's organizations **and survivors of sexual violence,** and ensure that such concerns are reflected in specific provisions of peace agreements, including those related to security arrangements and transitional justice mechanisms; *urges* the inclusion of sexual violence in the definition of acts prohibited by ceasefires and in provisions for ceasefire monitoring; *stresses the need for* the exclusion of sexual violence crimes from amnesty provisions in the context of conflict resolution processes [502]	секретаря, государства-члены и региональные организации при необходимости обеспечивать , чтобы в ситуациях, когда сексуальное насилие используется в качестве метода или тактики ведения войны или в рамках широко распространенных или систематических нападений на гражданских лиц, **посредники и посланники** осуществляли взаимодействие по вопросам сексуального насилия, в том числе с женщинами, гражданским обществом, включая женские организации, **и жертвами сексуального насилия**, и обеспечивали учет таких вызывающих озабоченность аспектов в конкретных положениях мирных соглашений, в том числе соглашений, касающихся мер обеспечения безопасности и механизмов правосудия в переходный период, *настоятельно призывает* к включению сексуального насилия в определение деяний, запрещенных в соответствии с соглашениями о прекращении огня, и в положения о контроле за прекращением огня и *подчеркивает необходимость* исключения преступлений, связанных с сексуальным насилием, из сферы действия положений об амнистии в контексте процессов урегулирования конфликтов [420]

Зазначимо, що названі вище маніпулятивні інструменти та викривлення при перекладі можуть співіснувати й дуже часто співіснують у перекладі одного й того самого документа, що продемонстровано в таблиці 3.3.9.

Таблиця 3.3.9
Узагальнені підсумки здійсненого порівняльного аналізу текстів обраних міжнародних документів

№	Сутність викривлень та помилок при здійсненні російськомовного перекладу	Документи, в яких виявлені зазначені маніпуляції та помилки
1	Втрата частини тексту при перекладі та/або заміна пропущеного тексту іншими параграфами оригінального тексту	Резолюція РБ 1325 «Жінки. Мир. Безпека» [415; 518]; Стаття 4 Стамбульської конвенції [366; 483]
2	Заміна терміна *гендер* терміном *стать* та відповідно заміна похідних термінів (*гендерний)* на похідні від терміна *стать* (*статевий*)	Записка Генерального Секретаря ООН, складена за підсумками Тридцятої сесії Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок [359; 513]; Стаття 4 Стамбульської конвенції [366; 483]
3	Інші варіанти підміни терміна *гендер* та похідних від нього (*гендерний*)	Резолюція РБ ООН 1820 [416; 498]; Резолюція РБ ООН 1888 [417; 499]; Резолюція РБ ООН 2242 [422; 504]; Записка Генерального Секретаря ООН, складена за підсумками Тридцятої сесії Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок; Стаття 3 Стамбульської конвенції [366; 483]
4	Підміна понять, пов'язаних із прикметником *гендерний*, що веде до зміни змісту положення документу	Резолюція РБ ООН 1888 [417; 499]; Резолюція РБ ООН 1960 [419; 501]; Резолюція РБ ООН 2106 [420; 502]; Резолюція РБ ООН 2122 [420; 503]; Резолюція РБ ООН 2242 [421; 504]; Резолюція РБ ООН 2493 [424; 506]; Преамбула, статті 2, 3, 4, 6, 14, 60 Стамбульської конвенції [366; 483]
5	Підміна понять, не пов'язаних з терміном *гендер* та похідними від нього (*гендерний*), які стосуються	Преамбула, статті 2, 10, 12, 14, 15 КЛДЖ [365; 508]; Записка Генерального Секретаря ООН, складена за підсумками Тридцятої сесії

	тематики прав людини, прав жінок, гендерної політики, що має серйозні наслідки для передачі змісту документу.	Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок; Резолюція РБ ООН 1820 [416; 498]; Резолюція РБ ООН 2122 [420; 503]; Резолюція РБ ООН 2242 [421; 504]; Резолюція РБ ООН 2493 [424; 506]; Статті 16, 38 Стамбульської конвенції [366; 483]
6	Звуження змісту понять оригінального тексту міжнародного документу у російськомовному перекладі	Статті 7, 11 КЛДЖ [365; 508]; Резолюція РБ ООН 1888 [417; 499]; Резолюція РБ ООН 2106 [420; 502]; Резолюція РБ ООН 2122 [420; 503]; Стаття 39 Стамбульської конвенції [366; 483]
7	Використання свідомо маргіналізованих у культурному та соціально-політичному контексті понять для дискредитації тексту або нівелювання ціннісних смислів, закладених в ньому, акцентування на негативних конотаціях понятєвого апарату	Резолюція РБ ООН 1888 [417; 499]; Резолюція РБ ООН 1960 [419; 501]; Резолюція РБ ООН 2106 [420; 502]; Резолюція РБ ООН 2242 [421; 504]; Дослідження ОБСЄ
8	Використання різних варіантів перекладу одних і тих самих гендерних термінів	Резолюція РБ ООН 1888 [417; 499]; Резолюція РБ ООН 2106 [420; 502]; Резолюція РБ ООН 2122_[420; 503]
9	Некоректний (вільний) переклад російською мовою лексичних одиниць, який спотворює зміст документа	Статті 10, 11, 14 КЛДЖ [365; 508]; Резолюція РБ ООН 1960 [419; 501]; Статті 13, 27, 28 Стамбульської Конвенції [366; 483]
10	Звуження статусу суб'єктності осіб, права яких розглядають в міжнародних документах	Резолюція РБ ООН 2106 [420; 502]

Лінгвістичний аналіз засвідчує, що міжнародні правові документи є не лише відображенням реальності, а й інструментом її мовного та концептуального моделювання.

Наведені приклади наочно демонструють, що при перекладі українською мовою необхідно брати за основу англійськомовні тексти документів ООН та її підрозділів, а також інших міжнародних організацій, зокрема РЄ та ОБСЄ, оскільки саме англійська та французька мова є робочими мовами ООН, Ради Європи, а англійська – робочою мовою ОБСЄ. Російська, арабська, китайська та іспанська є не робочими, а офіційними мовами ООН. Ця різниця є маловідомою, окрім того на пріоритетності російської мови спілкування на майданчиках ООН постійно наголошує РФ. Мова оригіналу таких документів визначає смислові акценти, правову точність і подальше впровадження положень на національному рівні. У цьому контексті значення мають як статус мови (офіційна чи робоча), так і джерело перекладу – оригінальний текст або вторинна версія. На жаль, у минулі часи українською мовою документи ООН перекладали саме з російськомовних текстів, що спотворює оригінальні документи.

Порівняльний аналіз англійськомовних і російськомовних версій міжнародних документів з гендерної тематики виявляє системні лексико-семантичні зсуви. Маніпулювання перекладами міжнародних документів з гендерної тематики заважають повноцінному впровадженню гендерної рівності та відкидають здобутки роботи Комісії ООН зі становища жінок, Комітету ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок та інших органів і структур з прав жінок та гендерної рівності, бо спотворюють суть документа й впровадження його положень у національне законодавство. Така мовна інтервенція слугує інструментом гібридного впливу, який РФ використовує для делегітимізації міжнародного правового поля та демократичних цінностей. Водночас такі неточності відіграють на руку антигендерним рухам та їх ідеологам.

Отже, задля широкого впровадження гендерної політики необхідно проаналізувати всі міжнародні документи, які ратифікувала Україна, та зробити коректний переклад з першоджерела, а не з російськомовних перекладів. Водночас

доцільно при здійсненні перекладів документів, які стосуються гендерної проблематики, користуватися українськомовним перекладом Глосарію і тезаурусу ЄІГР (2021 р.) [305]. Детально рекомендації з цього питання представлено в додатку Д10.

Висновки до розділу 3

В умовах гібридної війни проти України РФ системно експлуатує гендерну тематику, інтегруючи її в наративну матрицю пропаганди. В дисертаційному дослідженні зафіксоване цілеспрямоване формування негативної семантики довкола термінів фемінізм, гендерна рівність і права жінок, що відображає ідеологічне неприйняття цих концептів у базовому для РФ дискурсі «русского мира». Таке дискурсивне конструювання призводить до транскордонного перенесення низки деструктивних наративів і часткового їх відтворення в українському інформаційному просторі, де вони використовуються як інструмент впливу на громадську думку, доведення братерності України та РФ, підриву правозахисних цінностей, національної безпеки та стратегічного курсу на європейську інтеграцію. СНПК – одна з тем таких маніпуляцій.

Контент-аналіз за технологією Великих Даних довів, що в інфопросторі Росії наявний маніпулятивний вплив щодо нівелювання ідей гендерної рівності та прав жінок, які артикулюються шляхом наповнення їх негативними конотаціями (екстремізм, руйнування родини, загроза суспільству, сексуальні збочення, тероризм тощо) у поєднанні з антиукраїнською риторикою (пробендеровські мітинги), яка поступово розширюється й на громадян країн Заходу, що підтверджено регулярністю розповсюдження негативної інформації за ключовими словами *феминизм* та *гендер*, а також деструктивізацією цих термінів.

У свою чергу, системне впровадження гендерної політики України, спрямованої на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та її активна комунікація, обумовлюють складання асиметричних російським наративів в інформативному просторі України та вироблення проактивних контрнаративів.

Тональність інформаційної динаміки в українському інформаційному просторі за запитами *фемінізм/ феміністка, гендер* є переважно позитивною, що дозволяє зробити висновок про ефективність протистояння нашої Держави у битві гендерних наративів.

За результатами дискурс- і контент-аналізу з використанням платформи Attack Index для аналізу Великих Даних виявлено низку деструктивних наративів РФ з питань СНПК серед яких замовчування та заперечення злочинів, здійснених російськими військовими, звинувачення українських військових, перекладання провини на постраждалих та делегітимізація мандатів та результатів діяльності міжнародних організацій, зокрема ООН, що засвідчує системне використання цієї тематики як інструменту гібридної війни.

Допущення помилок у перекладі міжнародних документів з питань прав жінок та гендерної рівності є одним з інструментів маніпуляцій довкола гендерної тематики. Стратегіями перекладацьких маніпуляцій є стратегії доместикації та форенізації.

Питання коректності перекладів міжнародних документів загалом та в галузі прав людини і гендерної рівності зокрема є не лише важливим предметом наукових досліджень, але й мають велику практичну значущість у контексті гібридної війни РФ проти України. Це пов’язано, зокрема, з тим, що російська є офіційною мовою ООН і всі документи з робочих мов Генеральної Асамблеї ООН (англійської та французької) перекладають російською мовою, після чого їх використовують регіональні міжнародні організації та окремі країни поза РФ, у яких російська мова є державною або офіційною. Крім того, чимало перекладів міжнародних документів українською мовою здійснено з використанням російськомовних варіантів.

Доведено системне викривлення в російськомовних перекладах міжнародних документів гендерної термінології з маніпулятивною метою.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано теоретичне вирішення важливого наукового завдання, яке полягає у визначенні на основі критичного дискурс-аналізу й наративного аналізу структурно-семантичних та когнітивних лінгвогендерних особливостей гібридної війни. Здобуті результати, реалізовані мета і завдання дослідження дали підстави сформулювати такі основні висновки:

1. Проведений аналіз стану сучасних лінгвогендерних досліджень підтвердив тенденцію щодо становлення та розвитку міждисциплінарних напрямів, які мають інтегративний характер, зокрема, лінгвогендерології, зростання інтересу до антропоцентричної лінгвістичної парадигми, що ставить в центр людину в усьому різноманітті її проявів та ідентичностей, вивчення лінгвістичних явищ крізь призму мовної особистості, її мисленнєво-мовленнєвої та комунікативної діяльності. Аналіз також продемонстрував актуальність та новизну гендерної проблематики в сучасній лінгвістиці, різноманітність поглядів науковців на розвиток сучасної лінгвогендерології та її актуальні напрями серед яких – загальні проблеми теорії лінгвогендерології, питання фемінного й маскулінного лексикону, комунікативні аспекти гендерної лінгвістики, гендерно марковані стратегії й тактики комунікації, механізми залучення лінгвогендерологійних даних у процес перекладу; гендерні аспекти інформаційної війни, гендерні маніпуляції в перекладах текстів міжнародних документів з прав людини та гендерної рівності тощо.

Визначено, що лінгвогендерні студії в Україні останнього десятиліття опікуються різноманітними науковими питаннями, що потребує комплексного міждисциплінарного вивчення

Лінгвогендерологію відносимо до сфери неолінгвістики, що зумовлено її міждисциплінарним спрямуванням – від когнітивно-дискурсивного моделювання гендеру, соціопрагматичного аналізу гендерно маркованих текстів і перекладів до гендерного виміру інформаційного протистояння, і відповідно комплексним аналізом мовних комунікацій у гендерному вимірі з урахуванням сучасних знань у сфері гібридної війни, наративної теорії, перекладу, дискурсології тощо.

Виявлено зв’язок між інтенсивністю досліджень та різноманітністю наукової тематики лінгвогендерології із процесами формування та реалізації гендерної політики в Україні. Зроблено висновок щодо відображення пріоритезації гендерної політики Урядом України в активному розвитку, збагаченні та спеціалізації гендерної терміносистеми.

2. Запропонована методика вивчення лінгвогендернгого виміру гібридної війни має комплексний міждисциплінарний характер. Ця методика містить як *загальнонаукові* м*етоди аналізу, синтезу і опису* для виокремлення, систематизації та опису стану сучасних лінгвогендерних досліджень, мовно-правового регулювання гендерних аспектів мови та становлення гендерної терміносистеми, так і *лінгвістичні*: *лексикографічний і термінологічний* аналізи – для інвентаризації гендерної терміносистеми, *контент-аналіз* – для оброблення бази українського законодавства на сайті Верховної Ради України з метою подальшої змістової інтерпретації виявлених кількісних закономірностей використання терміна *гендер* і похідних від нього та доведення наявності в інфопросторі РФ деструктивного інформаційного впливу щодо нівелювання ідеї фемінізму та гендерної рівності; *метод інтерв’ювання* – для визначення переліку найбільш уживаних гендерних термінів; *зіставний* аналіз – для співставлення лінгвокультурологічної історії поняття *гендер* у дискурсивних практиках України, Великої Британії, США, РФ; *етимологічний, семантичний і лексикографічний аналізи* – для аналізу лексеми *гендер* в англійській, українській та російській мовах; *дискурс-аналіз* – для дослідження гендерної політики (на прикладі адвокації Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами); дослідження битви гендерно орієнтованих наративів РФ і України, виявлення особливостей позиціювання російських деструктивних наративів, пов’язаних з питанням СНПК, і визначення комунікативних стратегій деструктивного спрямування, що використовуються у політичному і пропагандистському дискурсах РФ з питань СНПК; *порівняльний аналіз перекладів* – для виявлення маніпулятивних викривлень оригінальних текстів міжнародних документів у російськомовних перекладах; *контекстуально-інтерпретаційний* –

для інтерпретації лінгвістичних прийомів організації деструктивних наративів російської пропаганди з питань СНПК.

3. Для інвентаризації гендерної треміносистеми запропоновано алгоритм розмежування гендерних термінів і понять: 1) використання поняття в науковому дискурсі; 2) у фаховій мові; 3) зафіксованість в термінологічних словниках; 4) використання в міжнародних та національних нормативно-правових документах. Доведено, що поняття *гендер* та низка пов'язаних із ним понять (*гендерні відносини, гендерно зумовлене насильство, гендерні норми, гендерні ролі, гендерно трансформативні підходи, дискримінація, зумовлена статтю, стереотипи, зумовлені статтю та інші*) перейшли в статус *термінів.* Цей ракурс вивчення гендерної проблематики робить його перспективним і в розвитку правничих лінгвістичних студій.

Завдяки інвентаризації гендерної терміносистеми встановлено, що термінологічне поле лінгвогендерології в Україні перебуває на етапі становлення та характеризується фрагментарністю, семантичною варіативністю й відсутністю нормативної уніфікації. Аналіз термінів, уживаних у словниках, нормативно-правових актах України та міжнародних документах, засвідчив, що лише обмежене коло понять (зокрема, *гендер, гендерна рівність, гендерні стереотипи, сексизм, стать*) мають водночас чітке визначення, усталену нормативну присутність та міждисциплінарну інтеграцію. Виявлено суттєві розбіжності у використанні й трактуванні низки термінів (наприклад: *оцінка гендерного впливу* та *оцінювання гендерного впливу*, *гендерно орієнтоване бюджетування* та *гендерно орієнтовані підходи в бюджетному процесі*), що свідчить про нестабільність терміносистеми та потребу в її систематизації. Значна частина термінів, представлених у національному законодавстві, відсутня в міжнародних документах або у фахових словниках, що вказує на термінологічний розрив між різними рівнями комунікації.

4. У праці уточнено поняття *гендерно чутлива мова,* яке подається таким чином: мова, спрямована на відображення принципу гендерної інклюзії, зокрема, шляхом використання фемінітивів, позбавлена андроцентризму, сексизму, будь-яких інших дискримінаційних щодо статі та гендеру проявів. Вивчення і

впровадження гендерно чутливої мови передбачає систематизацію її складових: гендерної термінології; технік уникнення сексизму, зокрема андроцентризму; гендерно маркованої лексики, зокрема фемінітивів; комунікативних стратегій (відмови від сексистських та дискримінаційних мовних форм; візуалізації та нейтралізації). До кожної стратегії запропоновано тактики трансформації гендерно нечутливої мови в гендерно чутливу: уникнення вживання дискримінаційних, сексистських висловлювань, які посилюють гендерні стереотипи; уникнення висловлювання недовіри до здібностей у зв'язку зі статтю, не принижувати її гідності; уникнення тверджень, які закріплюють у мові та свідомості гендерні стереотипи; інші.

5. На основі порівняльного аналіз доведено маніпулятивну спрямованість російськомовних перекладів у порівнянні з англійськомовними автентичними текстами міжнародних документів з гендерної тематики за рахунок перекладацьких викривлень, які систематизовано за такими групами: (1) втрата частини тексту під час перекладу та/або заміна пропущеного тексту іншими фрагментами оригінального тексту; (2) підміна гендерної термінології з метою спотворення подальшої політики або інтерпретації змісту першоджерела документів; (3) підміна понять, не пов'язаних з гендерною термінологією, з метою спотворення змісту документу; (4) одночасне використання зазначених маніпулятивних інструментів і помилок при перекладі; (5) звуження значення поняття у перекладах; (6) використання маргіналізованих у культурному та соціально-політичному дискурсах термінів для їх дискредитації; (7) використання різних варіантів перекладу одних і тих самих гендерних термінів. Перелік виявлених маніпуляцій не є вичерпаним. Стратегіями перекладацьких маніпуляцій є стратегії доместикації та форенізації.

Встановлено, що причиною наявності перекладацьких помилок і маніпуляцій у російськомовних перекладах текстів міжнародних документів з прав людини, прав жінок, гендерної рівності є загальний соціально-політичний контекст та ідеологічна ситуація в РФ, де домінує тоталітарна та патріархатна ідеологія, що відкидає цінності прав людини та прав жінок.

Визнано, що при перекладі українською мовою необхідно брати за основу автентичні англійськомовні міжнародні документи, а не російськомовні переклади. Запропоновано проактивно використовувати такі комунікативні стратегії протидії лінгвістичним маніпуляціям: (1) комунікативну стратегію візуалізації питання некоректності перекладів міжнародних документів російською мовою; (2) комунікативну стратегію адвокації виправлення наявних помилок; (3) комунікативну стратегію впровадження теми з гендерної термінології у фахову підготовку перекладачів.

6. Схарактеризовано маніпулятивне використання наративної організації соціально-політичних і медійних дискурсів РФ з гендерної тематики. Доведено, що наративи різних рівнів: *системні («Фемінізм – екстремістська ідеологія», «Гендер – загроза ліберального прозахідного тероризму та екстремізму»)*, *національні («Китай і Росія – поборники традиційних світових цінностей*»), *регіональні (*«*Росія – захисниця традиційних сімейних цінностей») та тематичні (наприклад, «Фемінітиви – маркер зазіхання на культурну спадщину Росії, їх використання – акт екстремізму»)* використовуються в РФ не лише для внутрішніх споживачів, але й задіяні в гібридній війні проти України.

Результати контент-аналізу за технологією Великих Даних довели маніпулювання російською пропагандою поняттям *сексуальне насильство,* зокрема нейтралізується комунікативна стратегія звинувачень російських військових у скоєних ними воєнних злочинах; а стратегії перенесення відповідальності за злочини СНПК на Україну або її союзників, а також делегітимації діяльності та авторитету міжнародних організацій, впроваджуються. Доведено, що фахівці України здійснюють проактивну дискурсивну діяльність щодо висвітлення в національному і медійному просторі злочинів СНПК, скоєних військовослужбовцями РФ .

Впровадження системного наративу «*Україна і РФ мають принципово різну (лінгво)культуру*» є важливим компонентом стратегічних комунікацій сучасної політики Української держави. Лінгвістичний вимір наративної боротьби

виявляється критично важливим для аналізу інформаційних атак, побудови контрнаративів та формування системної державної гендерної політики.

Перспективними напрямами подальших досліджень лінгвогендерного виміру гібридної війни є когнітивно-дискурсивний аналіз репрезентації гендеру в наративах про «традиційні цінності»; продовження вивчення перекладацьких помилок та маніпуляцій шляхом розширення джерельної бази і включення перекладів документів з прав людини та гендерної рівності окремих структур ООН, зокрема, ООН Жінки, Фонд ООН в галузі народонаселення, Комітет ООН з протидії тортур тощо та документів інших міжнародних організацій, як то Організація з Безпеки та Співробітництва в Європі (ОБСЄ); дослідження візуальних наративів і гендерних стереотипів у пропагандистських матеріалах; вивчення мови ворожнечі з гендерним компонентом у соціальних мережах, виявлення та аналіз мовленнєвих патернів, що містять ознаки гендерної мізогінії, дискредитації активісток, військовослужбовиць, політикинь, з подальшою систематизацією типових лінгвістичних конструкцій у контексті гібридної війни; порівняльний аналіз гендерних стратегій у наративах країн-членів Ради Європи, союзних держав та РФ і її сателітів; подальше здійснення контент-аналізу за технологією Великих Даних соціально-політичного та правового дискурсу РФ з гендерної тематики та вдосконалення методик такого аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агеєва В.П. За лаштунками імперії. Київ: Дух і Літера, 2021. 280 с.

2. Агеєва В. П. Чому російська культура винна? *Перелом: війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками* : у 2-х кн. / упоряд. Г. Боряк, О. Ясь ; відп. ред. В. Смолій. Київ: Інститут історії України НАН України, 2022. Кн. 1. С. 75-78.

3. Аніщук Н.В. Поняття, суть та соціальна цінність гендерного права. *Актуальні проблеми філософії права: правова аксіологія:* матеріали Міжнародного круглого столу. Одеса: Фенікс, 2012. С. 222-226.

4. Аніщук Н.В. Система гендерного права: поняття та основні структурні елементи. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»,* 2010. Т. 9. С. 370-381.

5. Артикуца Н.В. Юридична лінгвістика як новий перспективний напрям міждисциплінарних досліджень. [Б.м.: б.в.], 2007. 9 с. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7fd2a7db-4a2a-4232-8c75-a042beb2471c/content.

6. Артикуца Н.В. Юридичне термінознавство в Україні: сучасний стан, основні напрями та перспективи розвитку. *Термінологічний вісник,* 2019. Вип. 5. С. 6-17.

7. Базові поняття стратегічних комунікацій: стандарти на основі документів НАТО (англійсько-український та українсько-англійський словник) / Л. Компанцева, О. Акульшин, Н. Акульшина, Т. Дєдушкіна, О. Заруба, О. Зубченко, І. Хома, Н. Чернігівська. Київ: Нац. акад. СБУ, 2019. 366 с.

8. Батлер Д. Фрейми війни. Чиї життя оплакують? Київ: Медуза, 2016. 280 с.

9. Бацевич Ф. Лінгвокультурні аспекти комунікативної толерантності. *Соціогуманітарні проблеми людини,* 2010. № 5. С. 108-119. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/27353.

10. Бежнар Г.П. Гендерні стереотипи в рекламі: проблеми й перспективи. *Актуальні проблеми філософії та соціології,* 2021. № 32. С. 3-7.

11. Берегині, журнашлюхи та дорогенькі: як справи з сексизмом у медіа та до чого тут російська пропаганда. Ліза Кузьменко в подкасті «Медіуми». Детектор

медіа, 26.09.2024. URL: https://detector.media/mediumy/article/232685/2024-09-26-beregyni-zhurnashlyukhy-ta-dorogenki-yak-spravy-z-seksyzmom-u-media-ta-do-chogo-tut-rosiyska-propaganda-liza-kuzmenko-v-podkasti-mediumy.

12. Березовенко А.В. Формування дискурсивної практики у царині кримінального права в процесі розбудови державності України. *Вісник кримінального судочинства*, 2018. № 1. С. 77-89.

13. Березовенко А. Російсько-українська війна в українському політичному дискурсі. *Політичні дослідження*, 2021. № 2. С. 97-110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Politst_2021_2_7.

14. Біловус Г.Г. Фемінітиви як об'єкт монографічних досліджень сучасної лінгвоукраїністики: аналітико-бібліографічний огляд. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 2018. Т. 29 (68). № 2. С. 152-156. URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/2_2018/30.pdf.

15. Білоконенко Л. Соціолінгвістика: навчальний посібник. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2020. 107 с.

16. БО «Благодійний Фонд Родина ЛГ». Статистика Пілотного проєкту невідкладних проміжних репарацій станом на 05.05.2025. *Фейсбук*, 09.05.2025. URL: https://www.facebook.com/CharityFundLG/posts/1312740176795694.

17. Бойван О., Ковтун О. Аналіз функціонування гендерної категорії роду в аспекті гендерної лінгвістики на матеріалі періодичних видань. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 2021. Т. 32 (71), № 5 (1). С. 103-110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_filol_2021_32(71)_5(1)__20.

18. Бойко О., Клочков В., Шидлюх В. Результати експертного оцінювання дієвості методик впровадження внутрішніх комунікацій військових лідерів Збройних Сил України у 2022 році. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2024. С. 107-115.

19. Бойко Ю. Методологічні основи сучасних лінгводискурсивних досліджень: лекційні, практичні, самостійні модулі: методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти. Хмельницький: ХНУ, 2021. 72 с.

20. Брехуненко В. Війна за свідомість: історична місія України. Київ: Наш формат, 2017. 232 с.

21. Брус М. Діахронні та синхронні вияви фемінітивотворення в українській медичній термінології. *Українська мова,* 2022. № 4 (84). С. 24-40.

22. Будагьянц Л.М., Осьодло В.І. Гібридна війна в освітньому вимірі. *Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій*: збірник наукових праць / за заг. ред. Л.В. Помиткіної, О.М. Іванської. Київ: Альфа-ПІК, 2020. С. 322.

23. Бучинська О.В. Гендерні образи сучасної реклами. *Маркетинг в Україні,* 2018. № 4. С. 37-41.

24. Вступ до GBA Plus: онлайн-курс. *Canada.ca.* URL: https://women-gender-equality.canada.ca/gbaplus-course-cours-acsplus/eng/mod00/mod00_01_01.html.

25. Габідулліна А.Р., Колесніченко О.Л. Методологія сучасних лінгвістичних досліджень: навчальний посібник. Слов'янськ: Вид-во Б. Маторіна, 2019. 322 с. URL: http://ds.forlan.org.ua:8080/bitstream/handle/123456789/267.

26. Гарбар А.І. Гендерна лінгвістика: передумови становлення і розвиток. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 2021. Вип. 52. Т. 1. С. 32-35. DOI: https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.52-1.8.

27. Гарбар А.І., Гарбар І.В., Петрович Л.І. Поняття «термінологія», «терміносистема» і «термінополе» у сучасній лінгвістиці. *Педагогічні науки: теорія і практика,* 2022. № 1. С. 29-34.

28. Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей / за ред. М. Маєрчик [та ін.]. Київ: Критика, 2013. 216 с.

29. Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика: колективна монографія / за наук. ред. Т.А. Космеди. Харків: ХНПУ імені Г. Сковороди; Дрогобич: Коло, 2014. 472 с.

30. Гендерна рівність – це шлях до справедливого світу. *WelFare*, 10.01.2025. URL: https://welfare.green/genderna-rivnist-ce-shlyakh-do-spravedlivogo-svitu.

31. Гендерна рівність та права людини в роботі ЦНАПу. *UNRPP.SCHOOL*. URL: https://unrpp.school/p/unrpp10.

32. Гендерний підхід. Програма курсу. *Альянс громадського здоров'я.* URL: https://profihealth.org.ua/uk/courses/5/program.

33. Гендерно орієнтоване врядування: онлайновий курс. *Edera*. URL: https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:NDI_EdEra+1.2+2022/about.

34. Гібридна війна на Сході України в міждисциплінарному вимірі: витоки, реалії, перспективи реінтеграції: збірник наукових праць / за заг. ред. В. Курила, С. Савченка, О. Карамана. Старобільськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2017. 432 с.

35. Гінзбург М. Гендерні особливості української мови, на які треба зважати. *Українознавчий альманах*, 2012. Вип. 9. С. 75-83.

36. Гінзбург М. Професійні назви як дзеркало гендерної рівності. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*, 2012. Вип. 26. С. 6-26. URL: http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Work/hinzburh_2012_humanitarna_osvita_.pdf.

37. Головатий С. Щодо мови правничої. *Студії. Зібране. Словники. Документи.* Київ: Наш Формат, 2024. 1016 с.

38. Гончарова Т. Дискурсивна особистість футбольного фаната у вимірі гібридних викликів державній безпеці (на матеріалі української та російської мов). *Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця:* колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2021. С. 38-56.

39. Гордійчук М. Сентимент-аналіз інформаційного супроводу війни в Україні в англомовному дискурсі: автореферат дис. ... д. філософ. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2024. 20 с.

40. Грабійчук М., Лазебна О. Поняття «гендер» у сучасній науковій парадигмі. *Молодий вчений*, 2020. № 6 (82). С. 369-372. DOI: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-6-82-74.

41. Гребенюк А. Місце стратегічних комунікацій в умовах сучасності: погляд крізь призму мовознавства. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця:* колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2024. С. 432-448.

42. Гребенюк А. Правнича лінгвістика: поняття, мета, функції та завдання. *Вісник кримінального судочинства*, 2020. № 3-4. С. 160-167.

43. Греков В.О. Роль гендерної лінгвістики у навчанні та вдосконаленні навиків перекладу. *Молодий вчений*, 2017. № 9. С. 241-246. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_9_57.

44. Гридчина В., Череватий С. Наукова співпраця як компонент стратегічних комунікацій у системі євроатлантичної інтеграції України. *Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця:* колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2021. С. 433-453.

45. Гендер чи антигендер: Хто атакує демократію в Україні? Київ: УЖФ, 2020. 48 с. URL: https://uwf.org.ua/gender-chi-antigender-hto-atakuye-demokratiyu-v-ukrayini.

46. Гендерна політика в нормативно-правових документах / за заг. ред. К. Левченко. Київ, 2020. Ч. 1. 186 с. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/library/genderna_polityka_v_normatyvno-pravovyh_dokumentah.pdf.

47. Гендерна рівність в освіті та через неї : навч. посіб. для студентів закладів вищої освіти / за ред. К. Левченко, О. Мурадян. Харків: Харківський національний університет імені В. Каразіна, 2024. 264 с. URL: https://karazin.ua/storage/static-content/source/documents/tsili-staloho-rozvytku/gender/book.pdf.

48. Гендерний профіль країни. Україна, оновлений, липень 2023 року. 108 с. URL: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2024/03/eu4genderhelpdesk_ukrainegenderprofile_2023-cgp_ukr_v5.pdf.

49. Гендерно орієнтоване бюджетування для розвитку громад: онлановий курс. *Prometheus.* URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:AMU+GOB101+ 2018_T3/about.

50. Гендерно орієнтований підхід у бюджетному процесі. *Edera*. URL: https://study.ed-era.com/uk/courses/course/384.

51. Ґінзберґ Р., Гартнетт М., Вільямз В. Моїми словами: біографія. Київ: Видавництво, 2021. 396 с.

52. Данилейко О.В. Мова війни: визначення та перспективи досліджень в контексті гібридної війни. *Закарпатські філологічні студії*, 2023. № 1 (32). С. 101-107. DOI: https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.32.1.18.

53. Демська О. Лінгвістичний ландшафт міста у стані війни. *Мова: класичне – модерне – постмодерне*, 2024. № 10. С. 5-18.

54. Демська О. Мова в оптиці війни. *Folia Philologica*, 2024. № 8. С. 24-35.

55. Демська О. Мовно-комунікативна стратегія Лесі Українки: неколоніальна модель колоніального часу. *Вісник науки і освіти*, 2025. № 4 (34). С. 393-403.

56. Демська О. Українська мова як державна у системі координат права і закону. *Право і безпека*: матеріали конференції. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2023. С. 26-29.

57. Демська О., Черняк А. Мова. Право. Безпека: монографія. Київ: 7БЦ, 2024. 192 с.

58. Довідник безбар'єрності / упоряд. Т. Касьян; авт. проєкту О. Зеленська. Харків: IST Publishing, 2022. 214 с.

59. Дубов Д.В. Державна інформаційна політика України в умовах гібридного миру та війни. *Стратегічні пріоритети*, 2016. № 3 (40). С. 86-93.

60. Дубов Д.В. Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. *Стратегічні пріоритети.* Серія: Політика, 2016. № 4 (41). С. 9-23.

61. Дубов Д.В., Баровська А.В. Функціональний аналіз сфери стратегічних комунікацій (скорочена версія). *Стратегічні пріоритети.* Серія: Політика, 2016. № 4 (41). С. 105-112.

62. Дубов Д. Нова Стратегія національної безпеки України: як змінилась інформаційна складова? *Детектор медіа*, 16.09.2020. URL: https://detector.media/infospace/article/180651/2020-09-16-nova-strategiya-natsbezpeky-tsyfrova-

transformatsiya-pidvyshchennya-rivnya-mediakultury-suspilstva-ta-garantuvannya-bezpeky-zhurnalistiv.

63. Дудник Р. Гендерне право та система права: проблеми теорії та практики. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 2022. № 4. С. 23-26. URL: http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/266894.

64. Дунебабіна О.А. Аналіз використання мови ворожнечі в соціальній мережі Фейсбук. *Комунікативні стратегії інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека*: матеріали XII Всеукраїнської наукової конференції молодих учених, студентів та курсантів. Київ: НА СБУ, 2021. Ч. І. С. 64-67.

65. Дунебабіна О.А. Аналіз стану термінологічного забезпечення гендерної політики в Україні. *Modern Research in World Science: Proceedings of the 11th Intern. sci. and pract. conf. SPC "Sci-conf.com.ua".* Lviv, 2023. P. 1097-1104. URL: https://sci-conf.com.ua/xi-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modernresearch-in-world-science-29-31-01-2023-lviv-ukrayina-arhiv.

66. Дунебабіна О.А. Мовний вимір гендерних перетворень (практичне застосування в Україні рекомендацій Ради Європи з використання мови як рушія інклюзивності). *Закарпатські філологічні студії*, 2024. Вип. 36. С. 259-266. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/36/zmist.pdf.

67. Дунебабіна О.А. Проблемні питання перекладу міжнародних документів з прав жінок та гендерної рівності на прикладах Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та Конвенції Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок і домашнього насильства та боротьби із цими явищами. *Людина. Суспільство. Держава: Гендерний вимір*: колективна монографія / за заг. ред. К. Левченко, І. Сопилко. Київ: Нац. авіац. ун-т; ГО «Ла Страда-Україна», 2024. С. 178-208.

68. Дунебабіна О.А. Стамбульська Конвенція: маніпуляції довкола процесу ратифікації та майбутньої імплементації. *Сучасний стан та перспективи розвитку системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі в умовах глобальних викликів сьогодення:* матеріали міжнародної

науково-практичної конференції. Одеса: Гельветика, 2022. С. 15-17. URL: http://surl.li/dhfpf.

69. Дунебабіна О.А. Стамбульська конвенція: маніпуляції змістом та уроки для України. *Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні: сучасні досягнення та перспективи:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро: ДДУВС, 2021. С. 58-60. URL: http://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/6867.

70. Дунебабіна О.А., Лук'янченко Є.О. Гендерна дезінформація Російської Федерації як частина гібридної війни проти України та Європейського Союзу. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2023. № 2 (123). С. 359-364.

71. Дунебабіна О. Гендерні дослідження у сучасній лінгвістиці: аналітично-бібліографічний огляд. *The Journal of V. Karazin Kharkiv National University. Series: Philology*, 2024. № 94. С. 63-70. DOI: https://doi.org/10.26565/2227-1864-2024-94-10.

72. Дунебабіна О. Лінгвістичні інструменти маніпуляцій в російськомовних перекладах резолюції Ради Безпеки ООН 1325 та її «сестринських» резолюціях. *Вісник Харківського національного університету імені В. Каразіна.* Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов, 2024. № 99. С. 63-75. DOI: https://doi.org/10.26565/2786-5312-2024-99-08.

73. Дунебабіна О. Рекомендації щодо запобігання некоректного перекладу міжнародних документів з питань забезпечення гендерної рівності. *Рекомендації та кращі кейси реалізації стратегічних комунікацій в умовах війни:* практичний довідник / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: 7БЦ, 2023. С. 116-123.

74. Дунебабіна О. Стан розвитку гендерної термінології на прикладі дискурс-аналізу Стратегій гендерної рівності Ради Європи (2014, 2018, 2024 рр.). *Нова філологія*, 2024. № 96. С. 68-79. DOI: https://doi.org/10.26661/2414-1135-2024-96-8.

75. Дячук Н. Психолінгвістичні особливості творчого перекладу художніх текстів. *Східноєвропейський журнал психолінгвістики,* 2014. Т. 1, № 2. С. 7-14.

76. Дячук Т. М. Новітні мовознавчі напрями та їх назви в аспекті впорядкування. *Філологічні науки в умовах сучасних трансформаційних процесів*:

матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Львів: Логос, 2021. С. 74-76. URL: https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/56836.

77. Єльнікова Н.І. Мовностильові особливості правничих текстів. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави.* Вінниця: МВС України, 2022. С. 216-218.

78. Жінки. Мир. Безпека: інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. К. Левченко. Київ: ОБСЄ, 2017. 172 с.

79. Жінки. Мир. Безпека: інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців сектору безпеки / за заг. ред. К. Левченко. Київ: ОБСЄ, 2017. 264 с.

80. Жіноче лідерство та політична участь жінок: дистанційний курс. *ED-ERA*. URL: https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:NDI_EdEra+1.1+2021/about.

81. Журенко Я.В. Тенденції розвитку сучасної гендерної лінгвістики: ціннісні аспекти. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія: Філологія, 2021. Вип. 47(1). С. 80-82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2021_47(1)__22.

82. Журенко Я. Проблема методології в гендерних лінгвістичних дослідженнях. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2019. Вип. 26. Т. 1. С. 94-98. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/26_2019/part_1/16.pdf.

83. За ідентичність і незалежність. Війна Росії проти України: історичні передумови, геополітичні паралелі: у 2 кн. / відп. ред. В. Смолій; упоряд. Г. Боряк. Київ: Кліо, 2023. Кн. 1. 800 с.

84. Забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків в Україні: сучасні досягнення і перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро: МВС України, ДДУВС, 2021. 319 с.

85. Загнітко А.П. Основи дискурсології. Донецьк: ДонНУ, 2008. 194 с.

86. Загнітко А.П. Сучасні лінгвістичні теорії. Донецьк: ДонНУ, 2006. 338 с.

87. Заруба О., Дзюба Т. Ми першими в Україні формували теорію інформаційно-психологічних операцій. Стратегічні комунікації в умовах гібридної

війни: погляд від волонтера до науковця: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2021. С. 454-466.

88. Засєкіна Д., Засєкін С. Гендерна когнітивна та поведінкова асиметрія в перекладі. *Східноєвропейський журнал психолінгвістики,* 2016. Т. 3. № 2. С. 121-131.

89. Застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі: навчальний посібник / за заг. ред. М. Колодій. Київ : Віваріо, 2020. 132 с.

90. Івасишина Т.А Дискурс інформаційної війни в сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Вісник науки та освіти*. Серія Філологія. 2025. № 3 (33). С. 306-319. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3(33).

91. Івасишина Т.А. Гендерна рівність у парадигмі мови: від античності до сучасності. *Вісник науки та освіти*. Серія Філологія. 2024. № 10 (28). С. 290-302.

92. Івасишина Т.А., Андерсон І.В. Військова лексика: класифікація, прагматика, переклад (на матеріалі української та польської мов). *Вісник науки та освіти.* Серія: Філологія, 2023. № 10 (16). С. 38-46.

93. Івасишина Т. А., Комарова О. С. Фразеологізми як репрезентанти воєнного дискурсу. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом.* Серія: Філологія, 2023. № 1 (6). С. 30-35.

94. Іжутова І. Інституалізація стратегічних комунікацій. Досвід України 2015-2024 років. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2024. С. 449-458.

95. Йоргенсен М.В., Филлипс Л.Дж. Дискурс-анализ. Теория и метод. Харьков: Гуманітарний центр, 2008. 352 с.

96. Карін Ю., Коваленко О., Копитько О. Ініціативи громадянського суспільства з протидії дезінформації. Як організувати взаємодію з безпековими і державними інституціями. *Рекомендації та кращі кейси реалізації стратегічних комунікацій в умовах війни*: практичний довідник / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: 7БЦ, 2023. С. 23-27.

97. Кацалап В., Наместнік В. Організація і зміст стратегічних комунікацій Збройних Сил України в умовах широкомасштабної збройної агресії РФ.

Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2024. С. 459-472.

98. Кіщенко Н., Моргун І. Теоретико-історичні засади обґрунтування поняття «гендер» в лінгвістиці. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія».* Серія: Філологія, 2022. № 13 (81). С. 24-26.

99. Кліщевська М.Є. Комунікативна стратегія маніпуляції у маркетінговому дискурсі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія: Філологія, 2017. № 28. С. 21-28.

100. Кобевко Г.В. Вплив соціокультурного аспекту на розвиток гендерної лінгвістики. *Молодий вчений,* 2017. № 11. С. 232-235.

101. Коваленко О. Інформаційний вплив РФ: системна деструктивність (за матеріалами проєкту «Інформаційний спротив»). *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2021. С. 467-479.

102. Когут Ю.І. Гібридна війна нового типу як загроза національній безпеці держав / за ред. А.С. Довгопологого. Львів: Дакор, 2024. 348 с.

103. Компанцева Л.Ф. «М'яка сила» Росії як медійна стратегія. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: 7БЦ, 2024. С. 241-274.

104. Компанцева Л.Ф. Гендерна перспектива інформаційної безпеки. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави,* 2019. № 2. С. 115-125.

105. Компанцева Л.Ф. Інтернет-комунікація: когнітивно-прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти / Л. Ф. Компанцева. Луганськ: Знання, 2007. С. 120-137.

106. Компанцева Л.Ф. Інтернет-лінгвістика: навчальний посібник. Київ: НА СБУ, 2009. 275 с.

107. Компанцева Л., Заруба О., Череватий С., Акульшин О. Стратегічні комунікації для безпекових і державних інституцій: практичний посібник. Київ: ТОВ «ВІСТКА», 2022. 278 с.

108. Кузьменко Л., Компанцева Л. Недооцінена загроза: гендерна дезінформація щодо українських журналісток. Київ: КЖЕ, 2023. 52 с.

109. Кулеба Д. Війна за реальність: як перемагати у світі фейків, правд і спільнот. Київ: Книголав, 2019. 384 с.

110. Кулеба Д. Війна і нові горизонти. Лідери думок про сьогодення й майбутнє України і світу: збірка есеїв. Київ: Книголав, 2024. 304 с.

111. Лапутіна Ю. Кризові комунікації представників сектору безпеки і оборони в умовах неконвенційної війни. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2021. С. 318-332.

112. Лапутіна, Ю. Маніпуляція поняттям гендерної рівності–поточний тренд когнітивної війни. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*, 2019. С. 125-134.

113. Левченко К.Б. Інструменти здійснення маніпуляцій навколо змісту та напрямів державної гендерної політики. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*, 2019. № 2. С. 135-143.

114. Левченко К. Гендерне тяжіння: виклики та рішення. Харків: Фоліо, 2019. 320 с.

115. Левченко К. Звідки походять маніпуляції навколо гендерної політики, і терміна «гендер» зокрема. *Українська правда*. 30.06.2020. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2020/06/30/241498.

116. Левченко К. Національна стратегія поліпшення становища жінок в Україні: методологічні питання розробки та впровадження. *Стратегії Четвертої Всесвітньої конференції зі становища жінок і Програма дій в Україні*: матеріали Всеукраїнської конференції. Київ: Жіноча громада, 1996. С. 158-159.

117. Левченко К. Стамбульська конвенція створить механізми запобігання насильству: інтерв'ю. *Укрінформ*, 21.01.2022. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3511785-stambulska-konvencia-stvorit-mehanizmi-zapobiganna-nasilstvu-levcenko.html.

118. Левченко К. Стамбульську конвенцію проти насильства варто прочитати, щоб свідомо підтримати її ратифікацію: інтерв'ю. *ActiveLex*, 18.11.2021. URL: https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/kateryna-levchenko-stambulsku-konventsiyu-proty-nasylstva-varto-prochytaty-shhob-svidomo-pidtrymaty-yiyi-ratyfikatsiyu.

119. Левченко К. Стратегічні комунікації у сфері гендерної політики: надбання, уроки, виклики та перспективи. *Рекомендації та кращі кейси реалізації стратегічних комунікацій в умовах війни:* практичний довідник / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2023. С. 106-115.

120. Левченко К. Якщо 15 років тому розколювали українців ставленням до НАТО, то сьогодні використовують питання гендерної рівності: інтерв'ю. *Лівий Берег*, 07.11.2020. URL: https://lb.ua/society/2020/07/11/461567_levchenko_yakshcho_15_rokiv.html.

121. Левченко К., Дунебабіна О. Стратегічні комунікації на прикладі адвокації ратифікації Конвенції Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок і домашнього насильства та боротьби з цими явищами: надбання, уроки, виклики, перспективи. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2024. С. 366-385.

122. Левченко К., Суслова О. Імплементаційний план на виконання Рамкової програми співробітництва між Урядом України та системою ООН з протидії сексуальному насильству і надання допомоги постраждалим. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2024.С. 386-396.

123. Легенька М.М. Науково-аналітичний огляд міжнародного досвіду та законодавчих ініціатив, спрямованих на імплементацію положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. *Людина, суспільство, держава: гендерний вимір:* колективна монографія / за заг. ред. К.Б. Левченко, І.М. Сопілко. Київ; Одеса: Фенікс, 2024. С. 209-242.

124. Лещенко І. Лінгвістичні маркери забезпечення гендерної рівності в англійській та українській мовах: перекладацький аспект. Полтава: Полтавський університет економіки і торгівлі, 2021. URL: http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11819.

125. Ліончук Р. Термін «гендер» у науковому дискурсі: вітчизняний та зарубіжний підходи. *Нова педагогічна думка*, 2013. № 2. С. 66-70.

126. Лучик А.А. Методи лінгвістичної компаративістики: відкрита лекція. *Ютуб*, 25.03.2024. URL: https://www.youtube.com/watch?v=gv2swtBXLYg.

127. Людина, суспільство, держава: гендерний вимір: колективна монографія / за заг. ред. К.Б. Левченко, І.М. Сопілко. Київ; Одеса: Фенікс, 2024. 324 с.

128. Магда Є.В. Гібридна війна: вижити і перемогти. Харків: Віват, 2015. 302 с.

129. Магдюк Л. Гендерні стереотипи. Вплив гендерних стереотипів на представлення жінок і чоловіків на ринку праці. *Маркетинг в Україні.* 2011. № 5-6. С. 7-10.

130. Макфейт Ш. Нові правила війни. Перемога в епоху тривалого хаосу. Київ: Наш Формат, 2023. 256 с.

131. Малахова О. Гендерно чутлива мова vs дискурсивні влади: актуальні питання гендерної лінгвістики в Україні. *Гендерний журнал «Я»*, 2015. № 1 (37). С. 35-37.

132. Марценюк Т. Гендер для всіх. Виклик стереотипам. Київ: Основи, 2017. 254 с.

133. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація : посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. Київ: Міжнародний Фонд «Відродження», 2014. 65 с. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ a9fb5af5-76c1-460b-8319-0fded7ee8afe/content.

134. Марценюк Т. Рада Європи прийняла нову Стратегію гендерної рівності на 2018-2023 роки. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*, 01.06.2018. URL: https://helsinki.org.ua/articles/rada-evropy-pryjnyala-novu-stratehiyu-gendernoji-rivnosti-na-2018-2023-roky.

135. Марчишина А.А. Актуалізація поняття «гендерна ідентичність» в постмодерністському дискурсі. *Одеський лінгвістичний вісник*, 2015. № 5. С. 95-98.

136. Марчишина А.А. Концепція гендерної ідентичності в постмодерністському тексті: варіації на тему самототожності. *Записки з українського мовознавства*, 2019. Т. 2. № 26. С. 4-11.

137. Марчишина А.А. Сюжетотвірний потенціал вербалізованої фемінної гендерної ідентичності в романах Е. Оуклі. *Науковий вісник Чернівецького університету*, 2020. Вип. 823. С. 133-138.

138. Марчишина А.А. Фемінна гендерна ідентичність у текстах романів Е. Оуклі: паралелі і контрасти. Паралелі та контрасти: мова, культура, комунікація: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції / за заг. ред. Н. Петлюченко. Одеса: Фенікс, 2019. С. 95-97.

139. Маслова Ю.П. Особливості розвитку гендерних лінгвістичних досліджень в Україні й закордоном. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*, 2015. Вип. 57. С. 100-105. URL: https://eprints.oa.edu.ua/5536/1/24.pdf.

140. Мацюк Г. Взаємодія понять *Мова–Війна* як об'єкт лінгвістичного аналізу: результати і нові підходи. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2021. № 35. Т. 7. С. 101-106.

141. Мережко А.А. Проблеми юридичної герменевтики: міжнародне право, цивільне право, міжнародне приватне право. *Український часопис міжнародного права*, 2002. № 2. С. 18-20.

142. Мережко О.О. Проблеми теорії міжнародного публічного та приватного права. Київ: Юстиниан, 2010. 320 с.

143. Мерених А. Особливості вербалізації гендерних стереотипів у збірці повістей А. Дімарова «Містечкові історії»: мовнорівневий потенціал. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2023. Т. 2. Вип. 65. С. 203-209.

144. Методичні рекомендації з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України / за заг. ред. К. Левченко. Київ: ФОП Клименко Ю.Я., 2021. 292 с. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/08.2021/hei-web-final.pdf.

145. Методичні рекомендації щодо поводження із постраждалими від сексуального насильства внаслідок воєнної агресії рф в Україні під час проведення стабілізаційних заходів та слідчих дій. Київ: НА СБУ, 2023. 26 с. URL: https://nasbu.edu.ua/uploads/n_389_68474231.pdf.

146. Міфи і факти про Стамбульську Конвенцію. *Рада Європи,* 2020. URL: https://rm.coe.int/ukr-2020-brochure-ic-myths-and-facts-ukr-25112020/1680a07ee9.

147. Мотузкова О.П., Безпалова К.В. Лінгвістичні науково-методологічні підходи до вивчення ідентичності. *Інноваційні тенеденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук*: матеріали II Міжнародної конференції. Дніпро: МЦНД, 2023. С. 166-168.

148. Науменко Л.П. Антропоцентрична парадигма як методологічна матриця сучасних лінгвістичних досліджень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, 2016. № 22. С. 125-128.

149. Оперативний гендерний аналіз ситуації в Україні. *ReliefWeb,* 2023. URL: https://reliefweb.int/report/ukraine/rapid-gender-analysis-brief-ukraine-october-2023.

150. Оперативний гендерний аналіз ситуації в Україні. *ReliefWeb,* 2024. URL: https://reliefweb.int/report/ukraine/rapid-gender-analysis-ukraine-august-2024-enuk.

151. Основи теорії гендеру: навчальний посібник. Київ: К.І.С., 2004. 536 с.

152. Осьодло В. Особливості побудови системи стратегічних комунікацій в інституціях сектору безпеки і оборони України/ *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2021. С. 333-347.

153. Пальчевська О. Гуманітарне розмінування в Україні: комунікація, термінологія, словник. *Лівський філологічний часопис,* 2018. № 3. С. 197-201.

154. Пальчевська О.С., Іванишин Н.Л., Губич П.В. Особливості використання та перекладу лексичних засобів англомовних документів НАТО. *Закарпатські філологічні студії,* 2023. Вип. 27. Т. 3. С. 139-143. DOI: https://doi.org/10.32782/ tps2663-4880/2022.27.3.26.

155. Пальчевська О.С., Попко І.А., Петришак Х.С. Способи творення номінацій на позначення явищ російсько-української війни у сучасному

англомовному та франкомовному військовому дискурсі. *Закарпатські філологічні студії*, 2023. № 28. Т. 1. С. 166-171.

156. Пальчевська О., Іванишин Н., Ковальчук Н. Особливості використання засобів творення експресивності у тексті оригіналу та перекладі (на матеріалі роману Стівена Кінга «Зона покриття» та його перекладу українською мовою). *Актуальні питання гуманітарних наук.* Мовознавство. Літературознавство, 2023. Вип. 63. Т. 2. С. 144-149.

157. Парахонський Б.О. Геостратегічні виклики для України в умовах гібридної війни. Київ: НІСД, 2016. 96 с.

158. Парахонський Б.О. Глобальні виклики та нові пріоритети національної безпеки України. Київ: НІСД, 2013. 112 с.

159. Парахонський Б.О. Цивілізаційна війна: як Росія знищує Україну. Київ: НІСД, 2023. 168 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-07/parakhonskyi-cyvilizaciyna-vijna.pdf.

160. Парахонський Б.О., Яворська Г.М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл: монографія. Київ: НІСД, 2019. 560 с.

161. Патріарх В. Інтерпретація терміна «гендер» у сучасному науковому дискурсі. Поліграннa філологія без кордонів, 2022. С. 262-268. URL: https://r.donnu.edu.ua/handle/123456789/2394.

162. Патріарх В.О. Поняття сексизму в термінологічній системі гуманітаристики та гендерної лінгвістики. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»,* 2022. Вип. 13. С. 311-315.

163. Петрова А.В. Сучасні дослідження гендерології: зіставлення понять «гендерний стереотип» і «лінгвокультурний типаж». *Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 2018. № 10. С. 95-98. URL: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2018/NV_2018_10/22.pdf.

164. Плохій С. Російсько-українська війна. Повернення історії. Київ: Наш Формат, 2023. 312 с.

165. Поговоримо про гендер. 10 принципів гендерно чутливої комунікації для розвитку. Київ: ПРООН, 2018. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Lets-Speak-Gender_ua.pdf.

166. Покальчук О. Потенціал нових міжгрупових конфліктів в українському суспільстві в умовах війни. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2024. С. 358-365.

167. Порадник для гендерних радників і радниць / В. Арнаутова, Н. Батракова, О. Дунебабіна та ін. Київ : ОБСЄ БДІПЛ, 2022. 66 с.

168. Посібник для тренерів з уповноважувальної освіти / кол. авт. Київ: Інформаційно-консультативний жіночий центр; ТОВ «АВДІ», 2002. 152 с. URL: https://wicc.net.ua/post/upovnovazhuval-na-osvita---posibnyk-dlya-treneriv.

169. Постраждалим від насильства. *Міністерство соціальної політики*, 2025. URL: https://www.msp.gov.ua/otrymuvacham-sotsialnoyi-pidtrymky/postrazhdalym-vid-nasylstva-ta-torhivli-lyudmy/postrazhdalym-vid-nasylstva.

170. Постраждалоцентричний підхід у комунікації з постраждалими від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом: виклики та рішення. Женевський центр з питань урядування в секторі безпеки. Женева: DCAF, 2024. 15 с. URL: https://www.wicc.net.ua/media/WEB_Booklet_on%20survivors%20centred%20approach _ CRSV_UA.pdf.

171. Почепцов Г.Г. Лінгвістичні аспекти гібридної війни в Україні. Київ: НІСД, 2022. 177 с. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyna-politika/linhvistychni-aspekty-hibrydnoyi-viyny-v-ukrayini.

172. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2015. 497 с.

173. Почепцов Г. Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології 21 століття: Вид. дім «Києво-Могилянська академія». Київ, 2017. 258 с.

174. Презентовано проект із надання Невідкладних проміжних репарацій постраждалим від сексуального насильства, пов'язаного з агресією рф проти України. *Кабінет Міністрів України*, 02.05.2024. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/vidbulas-

prezentatsiia-pilotnoho-proektu-iz-nadannia-nevidkladnykh-promizhnykh-reparatsii-postrazhdalym-vid-seksualnoho-nasylstva-poviazanoho-z-ahresiieiu-rf-proty-ukrainy-snpk.

175. Прима В.В. Дискурс: погляди науковців на визначення та предмет вивчення. *Закарпатські філологічні студії*, 2022. Т. 2. Вип. 22. С. 98-103. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/22/part_2/18.pdf.

176. Прищепа Г. «Мова ненависті» як лінгвістичний маркер «гібридної війни». *Психолінгвістика*, 2017. Вип. 22(2). С. 98-112.

177. Про Стамбульську конвенцію – У безпеці від страху. У безпеці від насильства. *Офіційний портал Верховної Ради України,* 2023. URL: https://rm.coe.int/ukr-ic-instrument-to-promote-gender-equality/16809ece11.

178. Програма Літньої школи тренерської майстерності. Київ: Вища школа публічного управління при НАДС, 2024. URL: https://school.nads.gov.ua/news/provedeno-litniu-shkolu-trenerskoi-maisternosti-13-16-serpnia-2024-roku.

179. Проституція врятує Україну від дефолту: дослідження російської гендерної дезінформації в соціальних мережах. *Детектор медіа*, 28.09.2022. URL: https://detector.media/propahanda_vplyvy/article/203226/2022-09-28-prostitution-will-save-ukraine-from-the-default-investigating-russian-gender-disinformation-in-social-networks.

180. Процедура гендерного аналізу досліджень ЦСД. Суми: Центр соціальних досліджень, 2022. URL: http://surl.li/lnuziy.

181. Пузиренко Я. Гендерна чутливість як чинник впливу на функціонування агентивно-професійної номінації жінок. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*, 2017. Вип. 3. С. 89-99. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/6379/1/12%281%29.pdf.

182. Рекомендації та кращі кейси реалізації стратегічних комунікацій в умовах війни: практичний довідник / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: 7БЦ, 2023. 232 с.

183. Розпочала роботу «Платформа забезпечення гендерного мейнстримінгу та інклюзії у відновленні». *Кабінет Міністрів України,* 19.09.2023. URL:

https://www.kmu.gov.ua/news/rozpochala-robotu-platforma-zabezpechennia-hendernoho-meinstryminhu-ta-inkliuzii-u-vidnovlenni.

184. Романенко В.О. До питання історії появи у лінгвістиці термінів *гендер, маскулінність, фемінність*. *Мова*, 2015. № 23. С. 79-83.

185. Рослицьки Л. Роль російських жінок у війні проти України. Дискурс-аналіз деструктивних комунікацій. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2024. С. 397-420.

186. Рудюк Т.В. Вербалізація концептів чоловік, жінка в українській фразеології: дис. … канд. філол. Наук.Ніжин: Ніжинський державний. університет імені М. Гоголя, 2010. 261 с.

187. Русакова А.В. Методологія гендерних досліджень. *Актуальні проблеми викладання іноземних мов для професійного спілкування*: збірник наукових праць VI Всеукраїнської науково-практичної конференції. Дніпропетровськ: Біла К. О., 2015. С. 124-126.

188. Русакова А.В. Лінгвокультурний типаж «Авантюристка» в художньому втіленні: гендерний і семантико-когнітивний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2017. 320 с.

189. Рущенко І.П. Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога: монографія. Харків: Павленко О. Г., 2015. 266 с.

190. Сваричевська А. Фемінітиви і гендерне мовознавство з позицій феміністської лінгвістики. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2021. Вип. 43(3). С. 88-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2021_43(3)__16.

191. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В. Горбуліна. Харків: Фоліо, 2017. 496 с.

192. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: монографія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 711 с.

193. Семашко Т.Ф. Гендерна лінгвістика в системі сучасної мовознавчої науки. /*Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету*, 2010. Вип. 3. С. 166-70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_2010_3_34.

194. Сизонов Д. Рекламна комунікація у фаховому аналізі лінгвіста-експерта. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика,* 2022. № 45. С. 15-26.

195. Сизонов Д. Гендерна стереотипізація в рекламі: юрислінгвістичний аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія,* 2024. № 69. Т. 1. С. 63-66.

196. Сизонов Д. Терміносистема сучасної медіалінгвістики в міждисциплінарних контактах. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика,* 2023. Вип. 46. С. 100-111.

197. Сизонов Д.Ю. Медіатекст та медіадискурс у сучасному медійному просторі. *Studia Linguistica,* 2013. Вип. 7. С. 389-393.

198. Скорик М. Гендер без мови: презентація українського перекладу Глосарію й тезаурусу європейського інституту з гендерної рівності. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права,* 2022. Вип. 3. С. 71-77.

199. Слухай Н. Лінгвістичні маркери світоглядної маски суб'єкта масмедійної інтеракції. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2018. С. 380-381.

200. Слухай Н. Склад і структура ідеологічної матриці російських медіа. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2021. С. 13-25.

201. Слухай Н. Соціальні функції риторики страху в контексті гібридної війни. *Соціолінгвістика,* 2021. № 5. С. 22-29.

202. Слухай Н. Структура інформаційного потоку періоду гарячої фази російської агресії та сугестивні засоби його просування. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2024 С. 285-300.

203. Снитко О. Битва наративів у медіапросторі України воєнної доби. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2024. С. 301-332.

204. Снитко О., Гречка С. Битва наративів у сучасному медіапросторі України. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*, 2022. № 44. С. 86-117. DOI: https://doi.org/10.17721/APULTP.2022.44.86-117.

205. Снитко О.С. Стратегічні наративи у системі механізмів протидії інформаційним впливам. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*, 2020. Вип. XL. С. 99-110.

206. Собецька Н.В. Сучасний лінгвогендерологічний простір з погляду комунікативної лінгвістики. *Мова і культура*, 2013. Вип. 16. Т. 1. С. 165-172.

207. Соловей І. Розбудова сталих державних комунікацій: про діяльність Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики України. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2024. С. 26-38.

208. Солонько О. Інфодемія. Зброя дезінформації у вірусну епоху. Київ: Yakaboo Publishing, 2023. 224 с.

209. Ставицька Л.О. Гендер: мова, свідомість, комунікація. Київ: Інститут української мови, 2015. 440 с.

210. Ставицька Л.О. Гендерна лінгвістика: українська перспектива. *Українська мова*, 2004. № 3. С. 58-66.

211. Ставицька Л.О. Гендерні аспекти жаргоновживання. *Наукові записки Луганського національного педагогічного університету*. Серія: Філологічні науки. Луганськ: Альма-матер, 2003. Вип. 4. Т. 1. С. 240-253.

212. Ставицька Л.О. Гендерні виміри невербальної комунікації у художньому тексті. *Культура народів Причерномор'я*, 2004. № 49. Т. 1. С. 146-148.

213. Ставицька Л.О. Гендерні дослідження в українській соціолінгвістиці: стан і перспективи. *Матеріали XIV Міжнародного конгресу славістів.* Охрид, 2008. Т. 1. С. 234-236.

214. Ставицька Л.О. Гендерні стереотипи в сучасній мовній свідомості (за даними асоціативного експерименту зі словами *мати*, *батько*). *Дивослово*, 2005. № 5. С. 47-51.

215. Ставицька Л.О. Етноментальні та лінгвоментальні проекції гендерних стереотипів та дискурсивних практик в українській лінгвокультурі. *Матеріали VI Міжнародного конгресу україністів*. Київ: НАН України, 2007. Кн. 5. С. 665-674.

216. Ставицька Л.О. Мова і стать. *Критика*, 2003. № 6. С. 29-34.

217. Ставицька Л.О. Сучасний стан лінгвогендерологічних студій в Україні. *Мовознавство*, 2008. № 2-3. С. 236-246.

218. Степанова Е.Р. Сутність та походження поняття «гендер». С*учасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Харків: Навчально-науковий інститут економіки і права, 2017. С. 269-271.

219. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2018. 517 с.

220. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця: колективна монографія. Київ: НА СБ України, 2021. 500 с.

221. Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2024. 492 с.

222. Стріха М. Український переклад і перекладачі: між літературою та націєтворенням. Київ: Дух і Літера, 2020. 347 с.

223. Сукаленко Т.М. Гендер як соціолінгвістичне поняття. *Лінгвістичні дослідження*, 2013. № 36. С. 248-254.

224. Сукаленко Т. Мовні засоби експлікації гендерних стереотипів у сучасному українському масмедійному дискурсі. *Лінгвістика*, 2024. № 2 (50). С. 118-128.

225. Суслова О. Гендер. Конфлікт. Комунікації. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2018. С. 315-330.

226. Сущенко Е.В. Гендер. Екологія. Здоров'я. *Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції.* Харків: ХНМУ, 2019. С. 231-232.

227. Сущенко Е.В. Сучасна українська мова як відображення актуальності гендерного питання. *Гендер. Екологія здоров'я*: матеріали IV Міжнарожної науково-практичної конференції. Харків: ХНМУ, 2019. С. 185-187.

228. Сюта Г. Лексико-семантичне поле «відповідальність» в українському поетичному дискурсі періоду війни. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського*, 2023. Вип. 36. Вінниця, 2023. С. 76-83. DOI: https://doi.org/10.31652/2521-1307-2022-36-76-83.

229. Сюта Г. Фемінітиви в мові української освітньо-наукової сфери: офіційна і напівофіційна практика. *Культура слова*, 2024. Вип. 100. С. 175-189.

230. Сюта Г.М. Військові фемінітиви: асиметричність уживання в офіційно-діловій та медійній практиці. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. Вернадського.* Серія: Філологія. Журналістика, 2024. Т. 35 (74). № 1. Ч. 2. С. 266-272.

231. Сюта Г.М. Мова – наша зброя: нові сенси старої метафори у період російсько-української війни. *Культура слова*, 2022. Вип. 97. С. 73-86.

232. Тихоновська Г.С. Визначення поняття «гендер» та гендерні дослідження у сучасній лінгвістиці. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2012. № 66. С. 231-234.

233. Толста С. Правнича термінологія в законодавчих актах України : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ: Київський нац. ун-т внутр. справ, 2006. 20 с.

234. Тхоровська С. Метод дискурс-аналізу: поняття та застосування (на прикладі ідеологічного дискурсу). *Молодий вчений*, 2022. № 2 (102). С. 104-107. DOI: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-2-102-21.

235. Україна не мовчить. Хроніка протидії сексуальному насильству, пов'язаному з війною (2022-2024 рр.) / упоряд. К. Левченко, С. Губін, О. Губіна. Харків: Фоліо, 2024. 318 с.

236. Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні, 1 грудня 2023 року – 29 лютого 2024 року. Київ: Управління Верховного Комісара, 2024. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-04/2024-03-26-ohchr-38th-periodic-report-ukr.pdf.

237. Ус Г.Г. Українська термінологія сімейного права: генеза і структурно-системна організація: дис. ... канд. філол. наук. Харків: Харківський національний університет імені В. Каразіна, 2019. 250 с.

238. Халимоник Г.О. До проблеми типології перекладацьких помилок (на матеріалі близькоспоріднених мов). *Наука і освіта*, 2008. № 8-9. С. 287-290.

239. Хоперія А. Діяльність Центру протидії дезінформації РНБО України в умовах гібридної війни. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2024. С. 9-25.

240. Цибух О.В. Філософсько-правові засади комунікативної раціональності у міжнародно-правовому дискурсі: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.12. Львів: Львівський держ. ун-т внутр. справ, 2011. 219 с.

241. Череватий С. Стратегічні комунікації в період війни. Досвід Східного фронту. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2024. С. 57-85.

242. Черняк А. Використання спеціальних знань при дослідженні текстів із закликами до підриву конституційного ладу, порушення територіальної цілісності і недоторканості України. *Вісник кримінального судочинства*, 2022. № 3-4. С. 101-111. DOI: https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.3-4/101-111.

243. Чому на війні відбувається сексуальне насилля і що робити, якщо це сталося з вами. Київ: Ла Страда-Україна, 2023. URL: https://media.zagoriy.foundation/velyka-istoriya/chomu-na-vijni-vidbuvayetsya-seksualne-nasyllya-i-shho-robyty-yakshho-cze-stalosya-z-vamy.

244. Чорний І.В., Єльнікова Н.І. Правове регулювання української мови як державної в українській освітній сфері. *Право і безпека*, 2023. № 1(88). С. 88-98.

245. Чуєшкова О.В. Реалізація стратегії статевої нейтралізації в інтернет-дискурсі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія: Філологія, 2019. № 40. Т. 1. С. 123-126.

246. Чуєшкова О.В. Стратегія фемінізації як основний чинник творення гендерно толерантної мови (на матеріалі інтернет-дискурсу). *Вчені записки*

Таврійського національного університету імені В. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації, 2019. Т. 30 (69). № 2. Ч. 1. С. 47-52.

247. Чуєшкова О.В. Термін *гендер* і його похідні як ядро терміносистеми гендерної лінгвістики. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологія, 2018. Вип. 2. С. 237-239.

248. Чуєшкова О. Синонімія в терміносистемі гендерної лінгвістики. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* Серія: Проблеми української термінології, 2017. № 869. С. 105-108.

249. Чуєшкова О. Становлення терміносистеми гендерної лінгвістики. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* Серія: Проблеми української термінології, 2016. № 842. С. 161-164.

250. Чуєшкова О. Термінологія гендерної лінгвістики як система. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* Серія: Проблеми української термінології, 2018. № 890. С. 81-84.

251. Швачко С.О. Лінгвокогнітивні аспекти гендерної парадигми. *Гендерна мапа Центрально-Східної Європи*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Суми: СумДУ, 2011. С. 72-79.

252. Шевченко М., Бікезіна А. Дискурсивний аналіз в когнітивній лінгвістиці. *Молодий вчений*, 2019. № 6 (70). С. 372-374. DOI: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-6-70-71.

253. Шеремета Н. Правнича термінологія в українському законодавстві. *Мовні і концептуальні картини світу*, 2014. Вип. 47 (2). С. 536-543.

254. Шеремета Н. Правнича термінологія української мови та процеси її творення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* Серія: Проблеми української термінології, 2013. № 765. С. 120-123.

255. Шнурко-Табакова Е.В., Ланде Д.В. Методи і засоби інформаційно-аналітичної підтримки протидії гібридним загрозам держави. *Інформаційні технології і безпека*, 2019. С. 136-138.

256. Шнурко-Табакова Е. Інформаційно-аналітичні засоби протидії гібридним загрозам національній безпеці. *Стратегічні комунікації в умовах війни:*

погляд від волонтера до науковця: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2021. С. 390-410.

257. Щерба Д.В. Соціолінгвістичний підхід до вивчення фахового дискурсу. *Мовні і концептуальні картини світу,* 2007. Ч. 3. С. 229-232.

258. Що сказати тим, хто має сумніви в необхідності ратифікації Стамбульської конвенції? Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами – у питаннях та відповідях. Київ: Ла Страда-Україна, 2021. 38 с. URL: https://la-strada.org.ua/wp-content/uploads/2021/10/shho-skazaty-tym-hto-maye-sumnivy-v-neobhidnosti-ratyfikatsiyi-sk.pdf.

259. Юдко Л.В. Концепт толерантність у дискурсі спецслужб (на матеріалі англійської, німецької, російської, української мов): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2016. 270 с.

260. Яворська Г. Когнітивна теорія гібридної війни: конфлікт інтерпретацій. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2018. С. 50-80.

261. Яворська Г.М. Гібридна війна як дискурсивний конструкт. *Strategic Priorities,* 2016. № 4 (41). С. 41-48.

262. Яворська Г.М. Мова війни як складова конфлікту (шляхи трансформації українського медійного дискурсу). *Стратегії трансформації і превенції прикордонних конфліктів в Україні:* збірник аналітичних матеріалів. Львів: Галицька видавнича спілка, 2015. С. 366-398.

263. Яворська Г. Політичний дискурс противника (комунікативна перспектива). *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ: НА СБУ, 2024. С. 333-342.

264. Яворська Г., Їжак О. Феномен гібридної війни. *Світова гібридна війна: український фронт*: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Харків: Фоліо, 2017. С. 15-124.

265. Якубова Л. «Русский мир» в Україні: на краю прірви. Київ: Вид-во «КЛІО», 2018. 38 с.

266. Якубова Л. До свободи крізь вогонь: Україна проти рашизму. Київ: Вид-во «КЛІО», 2023. 432 с.

267. Якубова Л. Євразійський розлам. Україна в добу гібридних викликів. Київ: Вид-во «КЛІО», 2020. 392 с.

268. Babayeva G.G. Gender Differentiation and Its Connection to Linguistics. *Reality of Politics*, 2024. Vol. 28. P. 20-31.

269. Butler J. Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity. New York; London: Routledge, 1990. 256 p.

270. Dijk T.A van. Discourse as Structure and Process. London; New Delhi: SAGE Publications, 1997. 368 p.

271. Dijk T.A. van. Prejudice in Discourse. Amsterdam: Benjamins, 1984. 182 p.

272. Dilts R. Sleight of Mouth: The Magic of Conversational Belief Change. Capitola: Meta Publications, 1999. 268 p.

273. Fairclough N. Language and Power. London : Longman, 1989. 248 p.

274. Felber H. Terminology Manual / prepared by Helmet Felber for the General Information Programme and UNISIST and for the International Information Centre for Terminology. Paris: UNESCO; Infoterm, 1984. XXI. 426 p.

275. Gender Transformative Approaches to Achieve Gender Equality and Sexual and Reproductive Health and Rights: technical note. *UNFPA*, 2023. URL: https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPA_GTA-2023.pdf.

276. Gender-Transformative Programming: Background Paper Series. UNICEF Gender Policy and Action Plan 2022-2025. *UNICEF*, 2022. URL: https://www.unicef.org/ lac/en/media/43146/file.

277. Goffman E. The Arrangement between Sexes. *Theory and Society*. 1977. № 4. P. 301-331.

278. Guide of the European Institute for Gender Equality (EIGE) on Gender-Sensitive Communication. *European Institute for Gender Equality*. URL: https://eige.

europa.eu/publications-resources/toolkits-guides/gender-sensitive-communication/test-your-knowledge?language_content_entity=en.

279. Guidelines on the Use of Language as a Driver of Inclusivity. *Council of Europe*, 2024. URL: https://rm.coe.int/guidelines-for-the-use-of-language-as-a-driver-of-inclusivity/1680aec235.

280. Humboldt W. von. On Language: The Diversity of Human Language-Structure and its Influence on the Mental Development of Mankind. Cambridge: Cambridge University Press, 1988. 368 p.

281. Lakoff R. Language and Women's Place. *Language in Society*, 1973. № 2. P. 45-79.

282. Levchenko K., Legenkyi M., Legenka M., Dunebabina O.Scientific and Practical Problems of Implementation of the Provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence in the Ukraine's Legislation. *Юридичний вісник*, 2024. № 2 (71). С. 58-68.

283. Marchishina A. Gender Identity in a Postmodern Text: Scholarly Concept, Media Stereotype, Literary Image. *Vectors of the Development of Philological Sciences at the Modern Stage:* collective monograph. Lviv–Toruń: Liha-Pres, 2019. P. 114-133.

284. Money J. Lingustic Resources and Psychodynamic Theory. *British Journal of Medical Sexology*, 1955. Vol. 20. P. 264-266.

285. Oakley A. Sex, Gender and Society. London: Harper and Row, 1972. 220 p.

286. Palchevska O. Humanitarian Demining in Ukraine: The Problem of Terminology Translation. *Efficiency Level and the Necessity of Influence of Philological Sciences on the Development of Language and Literature*: collective monograph. Lviv; Toruń: Liha-Pres, 2019. P. 145-159.

287. Palmer F.R. Mood and Modality. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 236 p.

288. Pawlak P. Understanding Hybrid Threats. *European Parliamentary Research Service Blog*, 2015. URL: https://epthinktank.eu/2015/06/24/understanding-hybrid-threats.

289. Rapid Gender Analysis of Ukraine. *UA WOMEN*, 2022. URL: https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/05/rapid-gender-analysis-of-ukraine-0.

290. Richter S. Weimar Heteroclassicism: Wilhelm von Humboldt, Caroline von Wolzogen, and the Aesthetics of Gender. *Publications of the English Goethe Society*, 2012. Vol. 81. Is. 3. P.137-151. URL: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1179/0959368312Z.0000000007.

291. Stoller R. Sex and Gender: On the Development of Masculinity and Femininity. New York, 1968. 400 p.

292. These Words Are Disappearing in the New Trump Administration. *The New York Time*, 05.03.2025. URL: https://www.nytimes.com/interactive/2025/03/07/us/trump-federal-agencies-websites-words-dei.html.

293. The Istanbul Convention: Strengthening the Response to Ending Violence Against Women. *UA WOMEN*, 05.03.2013. URL: https://www.unwomen.org/en/news/stories/2013/3/the-istanbul-convention-strengthening-the-response-to-ending-violence-against-women.

294. Transcending Norms: Gender Transformative Approaches in Women and Girls Safe Spaces in Humanitarian Settings. *UA WOMEN*, 2021. URL: https://wrd.unwomen.org/practice/resources/transcending-norms-gender-transformative-approaches-women-and-girls-safe-spaces.

295. Wodak R. The Discourse of Politics in Action: Politics as Usual. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009. 252 p.

296. Wodak R., Meyer M. Methods of Critical Discourse Analysis. London: Sage, 2009. 216 p.

СПИСОК СЛОВНИКІВ І ДОВІДНИКОВИХ ВИДАНЬ

297. Большая российская энциклопедия: в 30 т. / отв. ред. С.Л. Кравец. Москва: Большая Российская энциклопедия, 2006. Т. 6. 767 с.[2]

298. Большая энциклопедия: в 62 т. / ред.-сост. Ю.В. Кривошеев. Москва: ТЕРРА, 2006. Т. 11. 592 с.

[2] Російські словники і довідникові видання у цій праці використано з метою реконструкції лінгвокультурологічної історії деструктивної інтерпретації гендерних понять в РФ.

299. Большой академический словарь русского языка: в 17 т. / гл. ред. Ю. Апресян. Москва: Русский язык, 2006. Т. 4. 791 с.

300. Велика українська енциклопедія / гол. ред. В. Смолій. Київ: Наукова думка, 2021. 773 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=velyka_ukrajinska_entsyklopedija.

301. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк: Глорія Трейд, 2012. 864 с.

302. Воєнні злочини: словник-довідник / уклад. Н.П. Ангелуца, Є.В. Буряк, О.О. Дудоров. Київ: 7БЦ, 2024. 304 с.

303. Глосарій Гендерного інформаційно-аналітичного центру «Крона». Харків: Харьківська жіноча організація «Крона», 2020. URL: http://www.krona.org.ua/ glosariy.html.

304. Глосарій гендерних термінів. Офіційний сайт Державної судової адміністрації України. URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/gender/glossary.

305. Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності / уклад. М. Бабак, О. Давліканова та ін. Київ: Вістка, 2021. 172 с. URL: http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/17580-20210419.pdf.

306. Глосарій основних гендерних понять: додаток до звіту Всеукраїнського об`єднання організацій роботодавців «Конфедерація роботодавців України» з партисипативного гендерного аудиту. *Київський регіональний центр підвищення кавліфікації.* URL: http://cpk.org.ua/files/gender_glosariy_ponnat.pdf.

307. Глосарій. *Кампанія проти сексизму «Повага».* URL: https://povaha.org.ua/hlosarij.

308. Гендерна абетка. *Офіційний сайт Городищенської громади Луцького району Волинської області*. URL: https://gorodyshe.gr.org.ua/genderna-abetka.

309. Енциклопедія сучасної України / гол. редкол. І. Дзюба, А. Жуковський, М. Железняк та ін. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. Т. 7. 708 с.

310. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов. Москва: Эксмо, 2005. 944 с.

311. Мельник Т., Кобелянська Л. 50/50: сучасне гендерне мислення: словник. Київ: К.І.С., 2005. 277 с.

312. Мельник Т.М., Кобелянська Л.С. Гендер у термінах, правових актах і практиці перетворень: словник-довідник. Київ: Логос, 2020. 239 с.

313. Плачинда Г. Словник-довідник для пресофіцерів та пресофіцерок територіальних управлінь Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Київ: Україно-Болгарський культурний центр «Сердіка», 2018. 16 с.

314. Словник російського воєнного сленгу / уклад. В. Гребенюк, В. Малюк, А. Черняк та ін. Київ: НА СБУ, 2022, 376 с.

315. Словник термінів Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників Житомирської обласної державної адміністрації. *Житомирський регіональний центр підвищення кваліфікації*. URL: http://www.cppk.zt.ua/navchalno-metodichni-tainformaczijno-analitichni-materiali/navchalno-metodologichni-posibniki/genderni-pitannya/slovnik-terminiv.html.

316. Словник української мови / відп. ред. В. Жайворонок. Київ: ВЦ «Просвіта», 2012. 1320 с.

317. Словник української мови. *Словник UA*. URL: https://slovnyk.ua.

318. Словник української мови: у 20-ти т. / гол. наук. ред. В. Русанівський. Київ: Український мовно-інформаційний фонд, 2012. 1119 с.

319. Современный толковый словарь русского языка / гл. ред. С. А. Кузнецов. Москва: Рипол-Норинт, 2008. 959 с.

320. Шевченко З.В. Словник гендерних термінів. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с.

321. Cambridge English Dictionary. *Cambridge Dictionary*. URL: https://dictionary. cambridge.org/dictionary/english/gender.

322. Gender Equality Glossary. *Council of Europe,* 2016. URL: https://edoc.coe.int/en/gender-equality/6947-gender-equality-glossary.html.

323. Glossary and Thesaurus. *European Institute for Gender Equality*. URL: https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus#letter_g.

324. Merriam-Webster Dictionary. URL: https://www.merriam-webster.com/dictionary/ gender.

325. Oxford English Dictionary. *OED*. URL: https://www.oed.com/dictionary/gender_n?tab=meaning_and_use#3044893.

326. Gender Equality Glossary. *UN WOMEN*. URL: https://trainingcentre.unwomen. org/mod/glossary/view.php?id=36.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

327. Відкрите звернення ГО «СЕМА Україна» до всіх учасників та учасниць, залучених до системи протидії та реагування на сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, та висвітлення цієї тематики в медіа (без вихідних даних).

328. Гендер без прикрас. *Stop Gender*, 2011. URL: https://stopgender.wordpress.com/2011/04/08/broshura-gender-bez-prikras.

329. Гендерна рівність – це шлях до справедливого світу. *WelFare*, 10.01.2025. URL: https://welfare.green/genderna-rivnist-ce-shlyakh-do-spravedlivogo-svitu.

330. Гендерно-нейтральний бог і одностатеві шлюби: Путін знову згадав тему ЛГБТ. *Судово-юридична газета,* 21.02.2023. URL: https://sud.ua/uk/news/abroad/262614-genderno-neytralnyy-bog-i-odnopolye-braki-putin-snova-upomyanul-temu-lgbt.

331. Глухова Н. Эта опасная группа – женщины. Верховный суд приравнял использование феминитивов к участию в ЛГБТ-движении. *Новая газета Европы*, 19.01.2024. URL: https://novayagazeta.eu/articles/2024/01/19/eta-opasnaia-gruppa-zhenshchiny.

332. Громлюк І., Ковалевська Є. «Порізав обличчя і ґвалтував» як російські військові знущаються над жінками і дівчатами. *BBC News Україна*, 06.04.2022. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/features-61004625.

333. Дараган Л. Скільки українських жінок на передовій: в Міноборони озвучили цифри. *Офіційний сайт Міністерства оборони України*, 27.09.2024. URL:

https://www.mil.gov.ua/news/2024/09/27/68-tis-zhinok-u-zsu-minoboroni-vdalosya-vprovaditi-sistemni-zmini-u-gendernij-politiczi.

334. Дмитрієв С. Стамбульська конвенція – це не документ про гендер. *Українська правда,* 21.01.2022. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2022/06/21/249196.

335. До 90% українських військовополонених зазнали насилля – генпрокурор. *Радіо Свобода*, 15.10.2024. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-henprokuror-poloneni-tortury/33159750.html.

336. До Сейму Польщі внесли ініціативу про вихід зі Стамбульської конвенції. *Європейська правда,* 18.08.2020. URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/ 08/18/7113348.

337. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 08.06.1977 р. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.

338. Доктрина зі стратегічних комунікацій Збройних Сил України (ВКП 10-00(49).01, затверджена начальником Головнокомандувачем ЗС України від 12.10.2022 р. *Сили територіальної оборони ЗСУ.* URL: https://sprotyvg7.com.ua/?attachment_id=2755.

339. Епіфаній пояснив нардепам, чому Церква проти Стамбульської конвенції. *Релігійна правда*, 04.06.2021. URL:https://religionpravda. com.ua/?p=69628.

340. Жданович Д. Путін заспівав про якогось гендерно-нейтрального Бога: Стерненко його тонко висміяв. *24 Канал*, 21.02.2023. URL: https://24tv.ua/vistup-putina-21-lyutogo-2023-zayava-diktatora-gendernogo-neytralnogo_n2259914.

341. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. *Законодавство України* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.

342. Женщины и мир и безопасность. Совет Безопасности ООН, 9378-е заседание, 14.06.2023 г. *Организация Объединенных Наций*. URL: Режим доступа: https://webtv.un.org/ru/asset/k1n/k1nbcipiif.

343. За Стамбульську Конвенцію. *Фейсбук*. URL: https://www.facebook.com/support.istanbul.convention.

344. Закон Казахстана «Конституция Республики Казахстан» від 30.08.1995 р. (зі змін. та допов.). URL: https://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution.

345. Закон Кыргызской Республики «Конституция Кыргызской Республики» від 27.06.2010 р. (зі змін. від 11.04.2021 р.). URL: https://www.gov.kg/ ru/p/constitution.

346. Закон Республики Беларусь «Конституция Республики Беларусь» від 15.03.1994 р. (зі змін. та допов.). URL: https://president.gov.by/ru/ gosudarstvo/constitution.

347. Закон Республики Таджикистан «Конституция Республики Таджикистан» від 06.11.1994 р. (зі змін. та допов.). URL: https://mfa.tj/ru/main/ tadzhikistan/konstitutsiya.

348. Закон Российской Федерации «Конституция Российской Федерации» від 12.12.1993 р. (зі змін. та допов.). URL: http://www.constitution.ru/10003000/10003000-5.htm.

349. Закон України «Конституція України» від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змінами від 21.02.2014 р. № 742-VII). *Законодавство України.* URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

350. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text.

351. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. № 2866-IV. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15.

352. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/2229-19.

353. Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики» від 08.10.2024 р. № 3991-IX. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3991-20.

354. Закон України «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій» від 20.11.2024 р. № 4067-IX. *Законодавство України* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4067-20#Text.

355. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» від 20.06.2022 р. № 2319-IX. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/2319-20#Text.

356. Заява ВРЦіРО про загрози, які несе в собі Стамбульська конвенція, та недоцільність її ратифікації. ВРЦіРО, 02.12.2021. URL: https://vrciro.org.ua/ua/statements/uccro-statement-on-the-threats-posed-by-the-istanbul-convention.

357. Заява Урядової уповноваженої з питань гендерної політики Катерини Левченко з приводу фейкових повідомлень, які розповсюджуються соціальними мережами. *Фейсбук*, 12.04.2025. URL: https://www.facebook.com/share/p/15W1HLPNYN/?mibextid=wwXIfr.

358. Зеленський підписав закон про ратифікацію Стамбульської конвенції. *Укрінформ*, 20.06.2022. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3512047-zelenskij-pidpisav-zakon-pro-ratifikaciu-stambulskoi-konvencii.html.

359. Итоги тридцатой сессии Комитета по ликвидации дискриминации в отношении женщин: записка Генерального секретаря, від 13.02.2004. URL: https://www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw48/crp3-r.pdf.

360. Інформаційна дезорієнтація у медіа як інструмент нищення християнських сімейних цінностей в Україні. *Всі разом!* 01.04.2025. URL: https://vsirazom.ua/article/informaczijna-dezoriyentacziya-u-media-yak-instrument-nyshhennya-hrystyyanskyh-simejnyh-czinnostej-v-ukrayini.

361. Інформаційна пам'ятка щодо гендерно чутливого толерантного спілкування в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій : рекомендації з використання гендерно чутливої мови. *Державна служба України з*

надзвичайних ситуацій. URL: https://dsns.gov.ua/upload/2/1/1/0/4/7/1/informaciina-pamiatka-tolerantne-spilkuvannia-2.pdf.

362. Католики и другие религиозные общины в Чехии отвергают Стамбульскую конвенцию. *Around Prague*, 28.06.2018. URL: https://aroundprague.cz/news/czech-republic/katoliki-i-drugie-religioznyie-obshhinyi-v-chexii-otvergayut-stambulskuyu-konvencziyu.

363. Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок. Заключні зауваження за результатами розгляду восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. CEDAW/C/UKR/CO/8. *United Natioins*, 03.03.2017. URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx? symbolno= CEDAW/C/UKR/CO/8&Lang=En.

364. Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок. Заключні зауваження за результатами розгляду дев'ятої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. CEDAW/C/UKR/CO/9. *United Natioins*, 25.11.2022. URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/ Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/UKR/CO/9&Lang=En.

365. Конвенция ООН о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин, принятая резолюцией Генеральной Ассамблеи от 18.12.1979 г. № 34/180. *Объединенные Нации: цифровая библиотека.* URL: https://digitallibrary.un.org/record/118233?ln=ru.

366. Конвенция Совета Европы о предотвращении и борьбе с насилием в отношении женщин и домашним насилием. Стамбул, 2011. URL: https://rm.coe.int/168046253f.

367. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, від 06.10.1999. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

368. Конвенція ООН про ліквідацію дискримінації щодо жінок: історія, структура та загальні принципи. *Укрінформ*, 18.12.2019. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2839126-konvencia-oon-pro-likvidaciu-diskriminacii-sodo-zinok-istoria-struktura-ta-zagalni-principi.htm.

369. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11.05.2011. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.

370. Кримінальний кодекс України. *Законодавство України.* URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

371. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

372. Кузьмин Г. Выступление на заседании СБ ООН по вопросам сексуального насилия в условиях конфликта. *Ютуб*, 14.04.2022. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_vF27gUOsHY&t=200s.

373. Кухарчук Р. Про Стамбульську Конвенцію. *Фейсбук*, 20.06.2022. URL: https://www.facebook.com/ruslanstory/posts/pfbid023QsrZyNHKSEAmTymCfDqz66TSmEouyebHF55zaVAD2meB7rSkWQvSQKj75JfbaT2l.

374. Латвийские националисты: права женщин мешают чтить национальных героев. Конвенції у Латвії. *BBC News. Русская служба,* 17.06.2016. URL: https://www.bbc.com/russian/international/2016/05/160517_latvia_nationalists_women.

375. Лубінець Д. Особиста публікація. *Фейсбук*, 20.06.2022. URL: https://www.facebook.com/dmytro.lubinets/posts/pfbid0fUp9MPXruUpaGUhgP7vM5C69xKqfs4Za3ssUY2TPHgbiM2K2j9kv2VW9tQVWAPiHl.

376. Мізогінія та сексизм проти розслідувачок. Як ГО «Батько має право» поливає брудом журналісток *NGL.media*, 25.07.2024. URL: https://wim.org.ua/materials/ngl-media-gbv-online.

377. Місія ООН задокументувала 376 випадків сексуального насильства, пов'язаного з агресією РФ. *Українські національні новини*, 25.11.2024. URL: https://unn.ua/news/misiia-oon-zadokumentuvala-376-vypadkiv-seksualnoho-nasylstva-poviazanoho-ahresiieiu-rf.

378. Морі Є. Рівність – наша традиційна цінність. Чому ми маємо говорити про жіночі права. *Суспільне*, 08.03.2020. URL: https://suspilne.media/18193-rivnist-nasa-tradicijna-cinnist-comu-mi-maemo-govoriti-pro-zinoci-prava.

379. Мусаєва С. Буча – це план. Вони хочуть, щоб ми озвіріли та втратили підтримку світу. *Українська правда,* 08.04.2022. URL: https://www.pravda.com.ua/columns/2022/04/8/7338103.

380. Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження Зміни № 9 до Національного класифікатора ДК 003:2010 "Класифікатор професій"» від 18.08.2020 р. № 1574. *Міністерство економіки України.* URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=c1108c0b-54f2-4e12-b196-efe22f195e05.

381. Наказ Міністерства культури та інформаційної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій з висвітлення в медіа гендерної рівності, запобігання насильству, проявам сексизму та гендерних стереотипів» від 16.06.2023 р. № 333. URL: https://cje.org.ua/wp-content/uploads/UKR-E-METODYCHNI-REKOMENDATSIYI_MKIP_compressed.pdf.

382. Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Методичних рекомендацій з використання гендерно чутливої мови в системі Міністерства оборони України» від 13.04.2024 р. № 236/нм.

383. Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 07.02.2020 р. № 86. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text.

384. Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій з реалізації гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад» від 27.12.2022 р. № 359. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0359739-22#Text.

385. Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо внесення до колективних договорів та угод положень, спрямованих на забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків у трудових відносинах» від 29.01.2020 р. № 56. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0056739-20#Text.

386. Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення гендерного аудиту підприємствами, установами та організаціями» від 09.08.2021 р. № 448. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0448739-21#Text.

387. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі» від 02.01.2019 р. № 1. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19#Text.

388. Небензя В. Выступление на заседании СБ ООН. *Ютуб*, 23.04.2024. URL: https://www.youtube.com/watch?v=DSoMAonSLN4.

389. Небензя В. Выступление по вопросу проекта резолюции «Сексуальное насилие в конфликте» на заседании СБ ООН. *Ютуб*, 23.04.2019. URL: https://www.youtube.com/watch?v=vVtiyYTW1c0.

390. ООН заявляє, що Росія продовжує катувати та страчувати українських військовополонених. *Суспільне*, 26.03.2024. URL: https://suspilne.media/714560-oon-zafiksuvala-stratu-rosijskimi-okupantami-32-ukrainskih-polonenih-za-zimu.

391. Осадча Я. «Чи хочете ви, щоб дітям пропонували змінити стать?»: Путін залякав росіян «західними цінностями». *Українська правда*, 30.09.2022. URL: https://life.pravda.com.ua/society/2022/09/30/250656.

392. Офіс Генерального прокурора України. Результати діяльності: оцінка ставлення суспільства до СНПК. *Офіс Генерального прокурора України*, 2025. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/posts/rezultati-diyalnosti .

393. Павлюк А. Скільки жінок виконують бойові завдання на лінії фронту? Розповіла віцепрем'єрка Стефанішина. *Українська правда*, 11.07.2024. URL: https://life.pravda.com.ua/society/ponad-10-tisyach-zhinok-vikonuyut-boyovi-zavdannya-na-liniji-frontu-stefanishina-302611.

394. Парламент Словакии отклонил ратификацию Стамбульской конвенции. *Європейська правда*, 26.02.2020 URL: https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2020/02/26/7106830.

395. Парламент Угорщини не підтримав ратифікацію Стамбульської конвенції. *Європейська правда,* 05.05.2020. URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/ 05/5/7109565.

396. Пекінська декларація, прийнята на Четвертій Всесвітній конференції зі становища жінок 15 вересня 1995 року. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text.

397. Петиція на сайті Президента України «Денонсувати прийнятий Верховною Радою України Закон про ратифікацію Стамбульської Конвенції № 0157 від 18.06.2022 р., яка запроваджує в Україні ідеологію гендеру» від 04.07.2022 р. № 22/146508-еп. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: https://petition. president.gov.ua/petition/146508.

398. Петиція на сайті Президента України «Закликаємо Президента України внести законопроєкт про ратифікацію Стамбульської конвенції [...]» від 24.11.2022 р. № 22/127632-еп. *Офіційне інтернет-представництво Президента України.* URL: https://petition.president.gov.ua/petition/127632.

399. Петиція на сайті Президента України «Закликаємо ратифікувати Стамбульську конвенцію [...]» від 24.02.2020 р. № 22/087528-еп. *Офіційне інтернет-представництво Президента України.* URL: https://petition.president.gov.ua/petition/87528.

400. План дій Ради Європи для України на 2018-2022 роки. *Постійне Представництво України при Раді Європи*, 25.06.2023. URL: https://rm.coe.int/coe-action-plan-for-ukraine-2018-2021-ukr/1680925bec.

401. План дій Ради Європи для України на 2023-2026 роки. *Постійне Представництво України при Раді Європи*, 05.06.2024. URL: https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282.

402. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання Політики державної власності» від 29.11.2024 р. № 1369. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1369-2024-%D0%BF#Text.

403. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків до

2021 року» від 11.04.2018 р. № 273. *Урядовий портал.* URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-socialnoyi-programi-zabezpechennya-rivnih-prav-ta-mozhlivostej-zhinok-i-cholovikiv-na-period-do-2021-roku.

404. Постанова Кабінету Міністрів України «Про питання українського правопису» від 22.05.2019 р. № 437. *Законодавство України* URL: https://zakon.rada. gov.ua/laws/show/437-2019-%D0%BF#Text.

405. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики» від 07.06.2017 р. № 390. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/390-2017-%D0%BF#Text.

406. Постраждалі від сексуального насильства під час війни та домашнього насильства можуть отримати безоплатну правову допомогу від держави. *Кабінет Міністрів України*, 16.05.2023. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/postrazhdali-vid-seksualnoho-nasylstva-pid-chas-viiny-ta-domashnoho-nasylstva-mozhut-otrymaty-bezoplatnu-pravovu-dopomohu-vid-derzhavy.

407. Проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо проведення освідування та експертизи, укладення угоди про примирення та кримінальних проваджень у формі приватного обвинувачення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція)» від 22.01.2024 р. № 10420. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43531.

408. Проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо укладення угоди про примирення та кримінальних проваджень у формі приватного обвинувачення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція)» від 24.01.2024 р. № 10420-1. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43532.

409. Путин В. Выступление на XIV Ежегодном заседании Валдайского дискуссионного клуба. *Ютуб*, 19.10.2017. URL: https://www.youtube.com/watch?v=YCDnzoPG9s4.

410. Путин В. Об историческом единстве русских и украинцев. *Президент России*, 12.07.2021. URL: http://kremlin.ru/events/president/news/by-date/12.07.2021.

411. Распоряжение Правительства Российской Федерации «О Концепции государственной семейной политики в Российской Федерации на период до 2025 года» 25.08.2014 г. № 1618-р.

412. Ратифікація Стамбульської конвенції – це питання нашої приналежності до європейської спільноти – експертка. *Український кризовий медіа-центр*, 22.05.2020. URL: https://uacrisis.org/uk/ratyfikatsiya-stambulskoyi-konventsiyi-tse-pytannya-nashoyi-prynalezhnosti-do-yevropejskoyi-spilnoty-ekspertka.

413. Реалізація Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»: досвід іноземних країн та поради для України. Київ: ІКЖЦ, 2016. 82 с.

414. Резолюція РБ ООН 1325 (2000), *Національна сервісна служба України.* URL: https://nssu.gov.ua/genderna-rivnist/rezolyuciya-radi-bezpeki-oon-1325

415. Резолюция 1325 (2000), принятая Советом Безопасности ООН 31 октября 2000 года. *ООН: цифровая библиотека.* URL: https://digitallibrary. un.org/record/ 426075?ln=ru&v=pdf.

416. Резолюция 1820 (2008) [о сексуальном насилии в условиях конфликтов], S/RES/1325 (2000), принятая Советом Безопасности ООН 19 июня 2008 года. *ООН: цифровая библиотека.* URL: https://digitallibrary.un.org/record/630739?ln=ru.

417. Резолюция 1888 [о сексуальном насилии в вооруженных конфликтах], S/RES/1888 (2009), принятая Советом Безопасности ООН 30 сентября 2009 года. *ООН: цифровая библиотека.* URL: https://digitallibrary.un.org/record/669380?ln=ru.

418. Резолюция 1889 [о женщинах, мире и безопасности], № S/RES/1889 (2009), принятая Советом Безопасности 5 октября 2009 года. *ООН: цифровая библиотека.* URL: https://digitallibrary.un.org/record/673449?ln=ru.

419. Резолюция 1960 [о женщинах, мире и безопасности], S/RES/1960 (2010), принятая Советом Безопасности ООН 16 декабря 2010 года. *ООН: цифровая библиотека.* URL: https://digitallibrary.un.org/ record/700203?ln=ru.

420. Резолюция 2106 [о сексуальном насилии в конфликтах], S/RES/2106 (2013), принятая Советом Безопасности ООН 24 июня 2013 года. *ООН: цифровая библиотека.* URL: https://digitallibrary.un.org/record/757956?ln=ru.

421. Резолюция 2122 [о женщинах, мире и безопасности], S/RES/2122 (2013), принятая Советом Безопасности ООН 18 октября 2013 года. *ООН: цифровая библиотека.* URL: https://digitallibrary.un.org/record/765687?ln=ru.

422. Резолюция 2242 [о женщинах, мире и безопасности], S/RES/2242 (2015), принятая Советом Безопасности ООН 13 октября 2015 года. *ООН: цифровая библиотека.* URL: https://digitallibrary.un.org/record/807390?ln=ru .

423. Резолюция 2467 [о сексуальном насилии в конфликтах], S/RES/2467 (2019), принятая Советом Безопасности ООН 23 апреля 2019 года. *ООН: цифровая библиотека.* URL: https://digitallibrary.un.org/record/3800756?ln=ru.

424. Резолюция 2493 [о женщинах, мире и безопасности], S/RES/2493 (2019), принятая Советом Безопасности ООН 29 октября 2019 года. *ООН: цифровая библиотека.* URL: https://digitallibrary.un.org/record/3844071?ln=ru.

425. Резолюция Совета Безопасности ООН 1325. *Официальный сайт Восточно-Казахстанского областного суда,* 13.06.2022. URL: https://vko.sud.kz/rus/content/ rezolyuciya-oon-1325.

426. Резолюції Ради Безпеки ООН «Жінки. Мир. Безпека». *Юрфем.ua*, 03.06.2022. URL: https://jurfem.com.ua/rezolucii-rady-bezpeky-oon-zhinky-myr-bezpeka.

427. Рекомендації щодо використання гендерно чутливої мови. *Офіційний сайт Державної судової адміністрації України.* URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/gender/gend_recomend2.

428. Рекомендація CM/Rec (2019)1 Комітету міністрів державам-членам щодо запобігання сексизму та боротьби з ним. *Офіційний сайт Комітету Міністрів Ради Європи,* 27.03.2019. URL: https://rm.coe.int/cm-rec-2019-sexism-ukr-rev-ps-no-track-changes-fin-with-content-al/1680953cb8.

429. Рішення Венеціанської комісії Ради Європи щодо відповідності Стамбульської конвенції конституції Вірменії від 14.10.2019 р. №961/2019.

Офіційний сайт Ради Європи. URL: https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)018-e.

430. Рішення Конституційного суду Болгарії щодо Стамбульської Конвенції Ради Європи від 27.07.2018. № 3 / 2018. *Офіційний сайт Конституційного суду Болгарії.* URL: https://www.constcourt.bg/bg/act-6341.

431. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про делегацію Уряду України для захисту дев'ятої періодичної доповіді про виконання Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» від 08.10.2022 р. № 884-р. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/884-2022-%D1%80#Text.

432. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 "Жінки, мир, безпека" на період до 2025 року» від 28.10.2020 р. № 1544-р (із змін. згідно з розпорядженням КМУ № 1150-р від 16.12.2022). *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text.

433. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 "Жінки, мир, безпека" на період до 2020 року» від 24.02.2016 р. № 113-р. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-p#Text.

434. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції комунікації у сфері гендерної рівності» від 27.01.2023 р. № 79-р. *Урядовий портал.* URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-z-realizatsii-kontseptsii-komunikatsii-u-s79-270123.

435. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Стратегії зменшення гендерного розриву в оплаті праці» від 15.09.2023. № 815-р. *Урядовий портал.* URL: https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyv-stratehiiu-zmenshennia-hendernoho-rozryvu-v-oplati-pratsi-ta-operatsiinyi-plan-zakhodiv-z-ii-realizatsii.

436. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки»

від 12.08.2022 р. № 752-р. *Урядовий портал.* URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-derzhavnoi-stratehii-zabezpechennia-rivnykh-prav-ta-mozhlyvostei-752-120822.

437. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції комунікації у сфері гендерної рівності» від 16.09.2020 р. № 1128-р. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2020-%D1%80#Text.

438. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках» від 30.08.2024 р. № 821-р. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-p#Text.

439. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки» від 20.12.2022 р. № 1163-р. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80# Text.

440. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках» від 15.11.2024 р. № 1163-р. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/1163-2024-p#Text.

441. Роль гендерного фактора в предотвращении насильственного экстремизма и радикализации, ведущих к терроризму, а также в борьбе с этой угрозой. Вена: Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе, 2019. 164 с.

442. Росія: бригаді, причетній до подій у Бучі, присвоїли звання «гвардійської». *Радіо Свобода*, 18.04.2022. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosia-64-bryhada-zvannia-hvardiiskoi/31809780.html.

443. Российские скрепы для Италии: как конгресс семей в Вероне хочет вернуть страну в Средневековье. *Hromadske*, 30.03.2019. URL: https://hromadske.

ua/ru/posts/rossijskie-skrepy-dlya-italii-kak-kongress-semej-v-verone-hochet-vernut-stranu-v-srednevekove.

444. РФ вийшла з Женевської конвенції. ООН не зможе судити її за порушення прав цивільних під час війни. *Суспільне*, 22.11.2019. URL: https://suspilne.media/1115-rf-vijsla-z-zenevskoi-konvencii-oon-ne-zmoze-suditi-ii-za-porusenna-prav-civilnih-pid-cas-vijn.

445. Скипальська Г.. Особиста публікація. Фейсбук, 18.07.2021. URL: https://www.facebook.com/halyna.skipalska/posts/pfbid0b1DortAg1Rmp2Zh7E5fbcMK2t8t95ZTYQMeDz4VtbwzvCKfKvrrjJbpgn3FsQfQZl.

446. Стамбульская конвенция бесполезна против насилия. *Информационное агентство «Красная весна»,* 21.03.2021. URL: https://rossaprimavera.ru/news/ff402fc5.

447. Стамбульская конвенция в Восточной Европе. *ADC Memorial*, 07.03.2019 URL: https://adcmemorial.org/novosti/stambulskaya-konventsiya-v-vostochnoj-evrope.

448. Стамбульська конвенція – це про відмежування нас від культур, для яких насильство – це норма – священник ПЦУ. *Межа*, 22.06.2022. URL: https://bykvu.com/ua/bukvy/stambulska-konventsiia-tse-pro-vidmezhuvannia-nas-vid-kultur-dlia-iakykh-nasylsvo-tse-norma-sviashchennyk-ptsu.

449. Стамбульська конвенція захистить українців за кордоном – урядова уповноважена. *Суспільне Новини*, 21.06.2022. URL: https://suspilne.media/252983-stambulska-konvencia-zahistit-ukrainciv-za-kordonom-uradova-upovnovazena.

450. Стенограма пленарного засідання Верховної Ради України 20 червня 2022 року. Обговорення питання ратифікації Конвенції Ради Європи із запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: https://www.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/8012.html.

451. Стефанішина О. Вдячні ЄС за посилення зусиль України з досягнення справедливості та розвитку країни. *Урядовий портал,* 28.03.2025. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/olga-stefanishyna-vdyachni-yes-za-posylennya-zusyl-ukrayiny-z-dosyagnennya-spravedlyvosti-ta-rozvytku-krayiny.

452. Стефанішина: Моя мрія на наступний рік – ратифікація Стамбульської конвенції. *Укрінформ*, 22.09.2021. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3316025-stefanisina-moa-mria-na-nastupnij-rik-ratifikacia-stambulskoi-konvencii.html.

453. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2014-2017 рр. URL: https://rm.coe.int/1680590176.

454. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 рр. URL: https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b 35a4.

455. Стратегія гендерної рівності Харківського національного університету імені В. Каразіна, затверджена Вченою радою університету 10.04.2023 р., протокол № 10. *Офіційний сайт Харківського національного університету імені В. Каразіна*. URL: https://karazin.ua/storage/static-content/source/documents/tsili-staloho-rozvytku/gender/book.pdf.

456. Стратегія забезпечення гендерної рівності Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, затверджена Вченою радою університету 21.12.2023 р., протокол № 13/658. *Офіційний сайт Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу*. URL: https://bit.ly/3yl6Wls.

457. Стратегія забезпечення гендерної рівності Київського національного університету імені Тараса Шевченка, затверджена Вченою радою університету 10.04.2023 р., протокол № 10. *Офіційний сайт Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. URL: https://bit.ly/3WHSGwD.

458. Тишко І. Гендерна рівність як традиційна цінність: у Києві відзначили 100-річчя Національної ради жінок. *50%*, 23.05.2019. URL: https://50vidsotkiv.org.ua/ genderna-rivnist-yak-traditsijna-tsinnist-u-kiyevi-vidznachili-100-richchya-natsionalnoyi-radi-zhinok.

459. Тишко І. Декомунізація 8 березня. Рівність – традиційна цінність. *Українська правда,* 06.03.2020. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2020/03/6/240112.

460. Топ п’ять російських дезінформаційних наративів. *US Department of State*, 2025. URL: https://www.state.gov/russias-top-five-persistent-disinformation-narratives.

461. У Польщі чинять вандалізм в ім’я Стамбульської конвенції. *Всі разом!,* 05.04.2021. URL: https://vsirazom.ua/news/u-polshhi-chinyat-vandalizm-v-imya-stambulsko %d1%97-konvenczi%d1%97.

462. У Росії запропонували ЛГБТ, фемінізм та чайлдфрі прирівняти до екстремізму. *УНІАН,* 30.09.2021. URL: https://www.unian.ua/russianworld/u-rosiji-zaproponuvali-lgbt-feminizm-ta-chayldfri-pririvnyati-do-ekstremizmu-novini-rosiji-amp-11562676.html.

463. У РФ визнали фемінітиви ознаками ЛГБТ-руху, за їх вживання загрожує в’язниця. *FREEДОМ*, 26.01.2024. URL: https://uatv.ua/uk/u-rf-vyznaly-feminityvy-oznakamy-lgbt-ruhu-za-yih-vzhyvannya-zagrozhuye-v-yaznytsya-video.

464. УАППО – Українська асоціація представниць правничої професії. Допис у фейсбуці. *Фейсбук*, 16.09.2022. URL: https://www.facebook.com/UAWLE/posts/pfbid02L6VfLwH1kDJS7e38z6rAyP8En2FSZYCiVXaite7xphy9ZRKozJj4Kscp5gW2FFXCl.

465. Указ Президента України «Про Національну стратегію у сфері прав людини» від 24.03.2021 р. № 119/2021. *Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text.

466. Указ Президента України «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» від 24.09.2015 р. № 555/2015. *Офіційне інтернет-представництво Президента України.* URL: https://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443.

467. Украинская омбудсменка призвала признать заслуги украинских секс-работниц в популяризации информации об Украине и помощи фронту. *YABLOR*, 15.04.2025. URL: https://yablor.ru/blogs/myagkaya-sila-ukraini/8082575.

468. Украинские секс-работницы завоевывают Европу: призывают признать их заслуги. *Московский комсомолец*, 12.04.2025. URL: https://www.mk.ru/social/2025/04/12/ukrainskie-seksrabotnicy-zavoevyvayut-evropu-prizyvayut-priznat-ikh-zaslugi.html.

469. Україна: сексуальне насильство, зброя, яка принижує гідність. *Vatican News*, 19.06.2022. URL: https://www.vaticannews.va/uk/world/news/2022-06/ukrayina-seksualne-nasylstvo-zbroya-yaka-prynyzhuye-gidnist.html.

470. Український жіночий фонд. *Фейсбук*, 28.11.2021. URL: https://www.facebook.com/UkrainianWomensFund/posts/pfbid026s5LNnki6U3MbCfJtv1dpcyDaqp9Dg9VzSybxCpWTLhxBToKTdEv4ikAeh6dSoXnl.

471. Чому на війні відбувається сексуальне насилля і що робити, якщо це сталося з вами. *Zagoriy.Foundation*, 11.07.2022. URL: https://media.zagoriy.foundation/velyka-istoriya/chomu-na-vijni-vidbuvayetsya-seksualne-nasyllya-i-shho-robyty-yakshho-cze-stalosya-z-vamy.

472. Эллен М.-Й. Духовное вымирание в Европе. Идеология гендерного равенства. *Свободная мысль*, 2019. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/duhovnoe-vymiranie-v-evrope-ideologiya-gendernogo-ravenstva.

473. Як писати про гендерну рівність: у Києві презентували рекомендації для ЗМІ. *Укрінформ*, 14.08.2024. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3895167-ak-pisati-pro-gendernu-rivnist-u-kievi-prezentuvali-rekomendacii-dla-zmi.html.

474. Як писати про гендерну рівність: у Києві презентували рекомендації для ЗМІ. *Укрінформ*, 15.08.2024. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3895167-ak-pisati-pro-gendernu-rivnist-u-kievi-prezentuvali-rekomendacii-dla-zmi.html.

475. Як Стамбульська конвенція допоможе протидіяти гендерно зумовленому та домашньому насильству? *Ла Страда-Украина,* 30.09.2022. URL: https://la-strada.org.ua/articles/yak-stambulska-konventsiya-dopomozhe-protydiyaty-genderno-zumovlenomu-ta-domashnomu-nasylstvu.html.

476. Як фракції та групи голосували за Стамбульську Конвенцію. *Главком*, 20.06.2022. URL: https://glavcom.ua/country/politics/yak-frakciji-ta-grupi-golosuvali-za-ratifikaciyu-stambulskoji-konvenciji-854422.html.

477. Attack Index: інформаційно-аналітичний ресурс. URL: https://attackindex.com

478. A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020-2025. *European Commission.* URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0152.

479. Committee on the Elimination of Discrimination against Women. General Recommendation № 9 (1989). *United Nations Human Rights Treaty Bodies* URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2FCEDAW%2FGEC%2F3724&Lang=en.

480. Committee on the Elimination of Discrimination against Women. General Recommendation № 28 on the Core Obligations of States Parties under Article 2 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. *UNHCR*, 16.12.2010. URL: https://www.refworld.org/legal/general/cedaw/2010/en/77255.

481. Committee on the Elimination of Discrimination against Women. General Recommendations № 1-40. *United Nations.* URL: https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw/general-recommendations.

482. Convention sur l'élimination de toutes les formes de discrimination à l'égard des femmes. *United Nations* URL: https://www.ohchr.org/fr/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women.

483. Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention). *Council of Europe* URL: https://www.coe.int/en/web/gender-matters/council-of-europe-convention-on-preventing-and-combating-violence-against-women-and-domestic-violence.

484. Gender Equality in the Security Sector: Toolkit. Vienna : Organization for Security and Cooperation in Europe, 2019. 84 p. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/f/7/447094.pdf.

485. Gender Equality Strategy for 2014-2017. *Council of Europe.* URL: https://rm.coe.int/1680590174.

486. Gender Equality Strategy for 2018-2023. *Council of Europe.* URL: https://rm.coe.int/ge-strategy-2018-2023/1.

487. Gender Equality Strategy for 2024-2029. *Council of Europe.* URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680ae569b.

488. Guidance Note of the Secretary-General: Reparations for Conflict-Related Sexual Violence, 2014. 21 p. *United Nations Digital Library.* URL: https://digitallibrary.un.org/record/814902?ln=en.

489. La Strada Ukraine. *Фейсбук*, 24.01.2022. URL: https://www.facebook.com/lastradaukraine/posts/pfbid02EihZSKWTFhEUp4J7e1jsk94t7kkGBSgv8x6bVwDz4LnWEAoN4FQ2oYGBBkxH5KsHl.

490. Marchenko S. Особиста публікація. *Фейсбук*, 08.08.2021. URL: https://www.facebook.com/sergey.marchenko.54/posts/pfbid02BnzEZNegZpuTpGwMWH1drU16Wyx7971KbCf4c1ib2gcYo9C4q5FePe3Hcg7hoZdgl.

491. Results of the Thirtieth Session of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women. Note by the Secretary-General. *UNHCR*, 13.02.2004. URL: https://www.refworld.org/docid/46c5b2f50.html.

492. The Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention). *Council of Europe*. URL: https://www.coe.int/en/web/gender-matters/council-of-europe-convention-on-preventing- and-combating-violence-against-women-and-domestic-violence.

493. The Latvian Constitutional Court finds that the provisions of the Istanbul Convention comply with the Latvian Constitution. *Council of Europe*, 07.06.2021. URL: https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/-/the-latvian-constitutional-court-finds-that-the-provisions-of-the-istanbul-convention-comply-with-the-latvian-constitution.

494. UN Action Against Sexual Violence in Conflict. UN Action Annual Progress Report, 2022. *The Office of the Special Representative of the Secretary-General on Sexual Violence in Conflict.* URL: https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/report/un-action-annual-progress-report-2022.

495. UN Action Against Sexual Violence in Conflict. UN Action Annual Progress Report 2023. URL: https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2024/05/SG-2023-annual-reportsmallFINAL.pdf

496. United around our Values: Reykjavík Declaration, 2023. Council of Europe. URL: https://edoc.coe.int/en/the-council-of-europe-in-brief/11619-united-around-our-values-reykjavik-declaration.html.

497. United Nations Security Council. Resolution 1325 [on women and peace and security], S/RES/1325 (2000), 31 October 2000. *United Nations Digital Library.* URL: https://digitallibrary.un.org/record/426075?ln=en..

498. United Nations Security Council. Resolution 1820 [on sexual violence in conflict], S/RES/1820 (2008), 19 June 2008. *United Nations Digital Library*. URL: https://digitallibrary.un.org/record/630739?ln=en.

499. United Nations Security Council. Resolution 1888 [on sexual violence in armed conflict], S/RES/1888 (2009), 30 September 2009. *United Nations Digital Library*. URL: https://digitallibrary.un.org/record/669380?ln=en.

500. United Nations Security Council. Resolution 1889 [on women and peace and security], S/RES/1889 (2009), 5 October 2009. *United Nations Digital Library*. URL: https://digitallibrary.un.org/record/673449?ln=en.

501. United Nations Security Council. Resolution 1960 [on women and peace and security], S/RES/1960 (2010), 16 December 2010. *United Nations Digital Library*. URL: https://digitallibrary.un.org/record/700203?ln=en.

502. United Nations Security Council. Resolution 2106 [on sexual violence in conflict], S/RES/2106 (2013), 24 June 2013. *United Nations Digital Library*. URL: https://digitallibrary.un.org/record/757956?ln=en.

503. United Nations Security Council. Resolution 2122 [on women and peace and security], S/RES/2122 (2013), 18 October 2013. *United Nations Digital Library*. URL: https://digitallibrary.un.org/record/765687?ln=en.

504. United Nations Security Council. Resolution 2242 [on women and peace and security], S/RES/2242 (2015), 13 October 2015. *United Nations Digital Library*. URL: https://digitallibrary.un.org/record/807390?ln=en.

505. United Nations Security Council. Resolution 2467 [on sexual violence in conflict], S/RES/2467 (2019), 23 April 2019. *United Nations Digital Library*. URL: https://digitallibrary.un.org/record/3800756?ln=en.

506. United Nations Security Council. Resolution 2493 [on women and peace and security], S/RES/2493 (2019), 29 October 2019. *United Nations Digital Library*. URL: https://digitallibrary.un.org/record/3844071?ln=en.

507. United Nations. 1999 World Survey on the Role of Women in Development. New York : United Nations, 1999. P. ix.

508. United Nations. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. Adopted by the General Assembly resolution 34/180 of 18 December 1979. *United Nations Digital Library*. URL: https://digitallibrary.un.org/record/118233?ln=en.

509. United Nations. Report of the Secretary-General on Conflict-Related Sexual Violence, 2023. URL: https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2024/05/SG-2023-annual-reportsmallFINAL.pdf.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

СПИСОК
публікацій здобувача за темою дисертації
та відомості про апробацію результатів дисертації

А 1

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Дунебабіна О.А. Гендерні дослідження у сучасній лінгвістиці: аналітично-бібліографічний огляд. *The Journal of V. Karazin Kharkiv National University. Series: Philology,* 2024. № 94. С. 63-70.

2. Дунебабіна О.А. Лінгвістичні інструменти маніпуляцій в російськомовних перекладах резолюції Ради Безпеки ООН 1325 та її «сестринських» резолюціях.: *Вісник Харківського національного університету імені В.Каразіна.* Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов, 2024. № 99. С. 63-75.

3. Дунебабіна О.А. Мовний вимір гендерних перетворень (практичне застосування в Україні рекомендацій Ради Європи з використання мови як рушія інклюзивності). *Закарпатські філологічні студії,* 2024. № 36. С. 259-266.

4. Дунебабіна О.А. Стан розвитку гендерної термінології на прикладі дискурс-аналізу Стратегій гендерної рівності Ради Європи (2014, 2018, 2024 рр.). *Нова філологія,* 2024. № 96. С. 68-79.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Дунебабіна О.А. Формування гендерного дискурсу в контексті лінгвогендерного виміру гібридної війни Росії проти України. *Реалізація гендерної політики на сучасному етапі розвитку сектору безпеки і оборони: стан, проблеми, перспективи:* матеріали міжнар. наук.-практ.конф. Хмельницький: Видавництво НА ДПСУ, 2025. С. 185-190.

6. Дунебабіна О.А. Аналіз стану термінологічного забезпечення гендерної політики в Україні. *Modern research in world science. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua».* Lviv, 2023. С. 1097-1103. URL: https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/02/MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-29-31.01.23.pdf.

7. Дунебабіна О.А. Стамбульська Конвенція: маніпуляції довкола процесу ратифікації та майбутньої імплементації. *Сучасний стан та перспективи розвитку системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі в умовах глобальних викликів сьогодення*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Одеса: Гельветика, 2022. С. 15-17. URL: http://surl.li/dhfpf.

8. Дунебабіна О.А. Стамбульська конвенція: маніпуляції змістом та уроки для України. *Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні: сучасні досягнення та перспективи:* матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Дніпро: ДДУВС, 2021. С. 58-60. URL: http://er.dduvs.in.ua/ handle/123456789/6867.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

9. Дунебабіна О.А. Проблемні питання перекладу міжнародних документів з прав жінок та гендерної рівності на прикладах Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та Конвенції Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок і домашнього насильства та боротьбу із цими явищами. *Людина. Суспільство. Держава: гендерний вимір:* кол. монографія / за заг. ред.: К. Левченко, І. Сопилко; Нац. авіац. ун-т ; ГО «Ла Страда-Україна». Київ; Одеса : Фенікс, 2024. С. 178-208.

10. Левченко К.Б., Дунебабіна О.А. Стратегічні комунікації на прикладі адвокації ратифікації Конвенції Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок і домашнього насильства та боротьби з цими явищами: надбання, уроки, виклики, перспективи. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця*: монографія / [за заг. ред. Л.Компанцевої]. Київ : 7БЦ, 2024. С. 366-385.

11. Дунебабіна О.А., Лук'янченко Є.О. Гендерна дезінформація Російської Федерації як частина гібридної війни проти України та Європейського Союзу.

Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, 2023. № 2 (123). С. 359-364.

12. Дунебабіна О.А. Рекомендації щодо запобігання некоректного перекладу міжнародних документі з питань забезпечення гендерної рівності. *Рекомендації та кращі кейси реалізації стратегічних комунікацій в умовах війни*: приактичний довідник / [В. Азарова та ін.; за заг. ред. Л. Компанцевої]. Київ: 7БЦ, 2023. С. 116-123.

13. Дунебабіна О.А. Гендерно чутлива мова в комунікативній діяльності безпекових та державних інституцій: навчальний посібник. Київ : НА СБУ, 2025. 72 с.

А 2

ВІДОМОСТІ

про апробацію результатів дослідження

1. Міжнародна науково-практична конференція «Реалізація гендерної політики на сучасному етапі розвитку сектору безпеки і оборони: стан, проблеми, перспективи». Хмельницький, НАДПСУ, 2025.

2. 11th International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua» «Modern research in world science». Lviv, 2023. .

3. Міжнародна науково-практична конференція «Сучасний стан та перспективи розвитку системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі в умовах глобальних викликів сьогодення». Одеса, 2022.

4. Міжнародна науково-практична конференція «Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні: сучасні досягнення та перспективи». Дніпро: ДДУВС, 2021.

ДОДАТОК Б

СЛОВНИК ВИЗНАЧЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ТЕРМІНІВ ТА ПОНЯТЬ У НАЦІОНАЛЬНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТАХ

Гендер **–** соціально закріплені ролі, поведінка, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок/чоловіків.

> Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів у діяльність Міністерства соціальної політики України» від 07.02.2020 р. № 86 (*гендер, гендерний аналіз, гендерний підхід, гендерно нейтральний підхід, гендерно чутливий підхід, оцінка гендерного впливу, практичні гендерні потреби, стать, стратегічні гендерні потреби*).
> URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text

Гендерна асиметрія мови **–** нерівномірність, непропорційність відображення у мові особливостей жінок і чоловіків. Гендерна асиметрія мови виявляється насамперед в асиметрії означення чоловічого та жіночого роду. Більшість слів, які позначають жінку і чоловіка водночас (родові іменники і займенники), вживаються в чоловічому роді, що робить жінок непомітними", оскільки викликають в уяві переважно чоловічі образи.

> Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Методичних рекомендацій з використання гендерно чутливої мови в системі Міністерства оборони України» від 13.04.2024 р. № 236.
> URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0236322-24#Text

Гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

> Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. № 2866-IV. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15.

Гендерний аналіз **–** вивчення відмінностей між жінками та чоловіками в умовах, потребах, рівнях участі, доступу до ресурсів та управління ними, повноваженнях у прийнятті рішень тощо, зумовлених усталеними в суспільстві гендерними ролями (нормами, очікуваними моделями поведінки, діяльністю, характерними рисами, що вважаються притаманними для чоловіків/жінок).

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 07.02.2020 р. № 86.
URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text.

Гендерний аудит **–** оцінювання стану забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків підприємствами, установами, організаціями, виявлення існуючих проблем, визначення шляхів скорочення гендерної нерівності, аналіз змін у цій сфері, що відбулися на підприємстві, в установі, організації (порівняно з результатами попереднього аудиту), а також підвищення обізнаності працівників щодо застосування комплексного гендерного підходу в їхній діяльності. Гендерний аудит дасть змогу проаналізувати, як принципи забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків враховуються у кадровій політиці та діяльності підприємства, установи, організації (в тому числі через можливе включення гендерної складової до стратегічних, програмних, проектних, фінансових документів, планів та документів поточної діяльності підприємства, установи, організації), а також визначити механізми: підвищення ефективності управління людськими ресурсами та розвитку потенціалу жінок і чоловіків з урахуванням їхніх ціннісних орієнтирів; забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків у працевлаштуванні, професійному навчанні, зокрема перепідготовці, підвищенні кваліфікації та розвитку кар'єри; забезпечення рівної плати за працю рівної цінності, тобто працю, що потребує однакової кваліфікації, таку саму або схожу роботу в еквівалентних умовах, або працю, що є різною за змістом, але рівноцінною за об'єктивними критеріями (кваліфікацією, інтенсивністю, відповідальністю,

умовами праці); створення умов праці, які дозволяли би жінкам і чоловікам проводити трудову діяльність на рівній основі, зокрема забезпечення можливостей поєднання трудової діяльності із сімейними обов'язками; створення безпечних для життя і здоров'я жінок і чоловіків умов праці; унеможливлення та захисту від дискримінації, випадків сексуальних домагань, сексизму, мобінгу та інших проявів насильства за ознакою статі на робочому місці та формування нетерпимого ставлення до домашнього насильства; врахування практичних потреб різних груп жінок і чоловіків, які є отримувачами товарів / послуг, що надаються підприємством, установою, організацією; справедливого розподілу фінансових ресурсів; подолання гендерних стереотипів; підвищення обізнаності / удосконалення знань працівників з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та застосування гендерних підходів в їхній діяльності.

Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення гендерного аудиту підприємствами, установами та організаціями» від 09.08.2021 р. № 448.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0448739-21#Text

Гендерний підхід **–** стратегія, що забезпечує врахування інтересів і досвіду жінок та чоловіків як невід'ємної складової планування, реалізації, моніторингу та оцінювання політики і програм у політичній, економічній, культурній і соціальній сферах для отримання жінками та чоловіками рівних благ.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 07.02.2020 р. № 86.
URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text.

Гендерні аспекти **–** специфічні соціальні, культурні, економічні, політичні та інші характеристики умов життя та потреб жінок і чоловіків.

Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі» від 02.01.2019 р. № 1.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19#Text.

Гендерні розриви **–** відмінності рівнів участі жінок і чоловіків, реалізації їхніх прав та можливостей у тій чи іншій сфері життєдіяльності суспільства, їх доступу до ресурсів.

Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій з реалізації гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад» від 27.12.2022 р. № 359.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0359739-22#Text

Гендерні стереотипи **–** сформовані, узагальнені, штучно створені та нав'язувані уявлення і переконання про те, якими є і як поводяться люди різних статей. Гендерні стереотипи ґрунтуються на зовнішності, поведінці, емоційному стані та функціональних обов'язках.

Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Методичних рекомендацій з використання гендерно чутливої мови в системі Міністерства оборони України» від 13.04.2024 р. № 236.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0236322-24#Text

Гендерно-нейтральний підхід **–** політика неврахування відмінностей у становищі різних груп жінок і чоловіків, їхніх статусах, потребах, пріоритетах. Такий підхід передбачає, що державна політика і відповідні державні/регіональні програми однаковою мірою впливають на всі групи населення.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 07.02.2020 р. № 86.
URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text.

Гендерно орієнтовані підходи в бюджетному процесі – врахування гендерних аспектів на усіх стадіях бюджетного процесу та висвітлення у відповідних бюджетних документах цілеспрямованості на забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків (гендерної рівності).

Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі» від 02.01.2019 р. № 1.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19#Text.

Гендерно чутлива комунікація – запровадження практики регулярного висвітлення інформації про реалізацію державної політики у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, протидії дискримінації, торгівлі людьми, домашньому насильству та насильству за ознакою статі на національному рівні та на рівні територіальної громади; інформування населення про ключові концепції забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, механізми захисту прав, переваги для різних груп жінок і чоловіків, дівчат і хлопців від впровадження гендерної політики; збирання та поширення позитивних прикладів впровадження гендерного підходу на рівні територіальної громади; використання даних з розподілом за ознакою статі та іншими ознаками в інформаційних повідомленнях, аналітичних та довідкових матеріалах; використання гендерно чутливої та недискримінаційної лексики, фемінітивів, зображень образів жінок, зокрема, при зверненнях, привітаннях з нагоди державних свят та річниць; уникнення гендерних стереотипів у зображеннях, інформаційних повідомленнях, оголошеннях при прийомі на роботу; заохочення жінок до участі в політичному та громадському житті територіальної громади, процесах прийняття рішень, зокрема, шляхом формування у населення позитивного ставлення до жінок-лідерок та недопущення сексизму; популяризація участі жінок і чоловіків у сферах праці, де вони менше представлені, зокрема, шляхом інформаційної підтримки самодостатності вибору кожної людини; проведення громадських слухань з питань формування місцевої політики в різних сферах життєдіяльності громади із залученням громадських об’єднань; включення до комунікаційного плану громади

(за його наявності) тематики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та протидії дискримінації, торгівлі людьми, домашньому насильству та насильству за ознакою статі.

Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій з реалізації гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад» від 27.12.2022 р. № 359.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0359739-22#Text

Гендерно чутлива мова **–** мова, в якій відсутні прояви сексизму та в якій використовуються фемінітиви.

Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Методичних рекомендацій з використання гендерно чутливої мови в системі Міністерства оборони України» від 13.04.2024 р. № 236.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0236322-24#Text

Гендерно чутливе оцінювання **–** визначення впливу, результативності та довгострокових наслідків реалізації програм розвитку для різних груп жінок і чоловіків. Результати оцінювання дають змогу з'ясувати, чи мають реалізовані заходи, визначені програмами розвитку, запланований вплив на різні групи дівчат і хлопців, жінок і чоловіків та чи використовуватимуться для розроблення програм розвитку, що реалізуватимуться на території територіальної громади у наступний період.

Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій з реалізації гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад» від 27.12.2022 р. № 359.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0359739-22#Text

Гендерно-чутливий підхід **–** урахування специфічних соціальних, культурних, економічних, політичних та інших характеристик умов життя та потреб жінок і чоловіків.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 07.02.2020 р. № 86.
URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text.

Гендерно чутливі показники **–** відображають зміни у становищі, соціальних ролях жінок і чоловіків, що відбуваються з часом, та показують, як знижується рівень нерівності жінок і чоловіків у різних сферах життєдіяльності суспільства. Рекомендується використовувати різні типи гендерно чутливих показників, зокрема: показники вимірювання діяльності – дають змогу оцінити стан реалізації заходів та дії, спрямовані на досягнення результатів; показники продукту (отриманого результату) – дають змогу оцінити результати проведених заходів; показники якості (отриманого довгострокового результату) – дають змогу оцінити довгостроковий вплив реалізації програми розвитку на життя територіальної громади.

Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій з реалізації гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад» від 27.12.2022 р. № 359.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0359739-22#Text

Гендерно нейтральна бюджетна програма – бюджетна програма, яка за результатами гендерного аналізу визнана такою, що потребує вжиття додаткових заходів (досліджень) для врахування гендерного аспекту. Бюджетна програма відноситься до гендерно чутливої або гендерно нейтральної виключно за результатами гендерного аналізу.

Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі» від 02.01.2019 р. № 1.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19#Text.

Гендерно нейтральний підхід – політика неврахування відмінностей у становищі різних груп жінок і чоловіків, їхніх статусах, потребах, пріоритетах. Такий підхід передбачає, що державна політика і відповідні державні/регіональні програми однаковою мірою впливають на всі групи населення.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 07.02.2020 р. № 86. URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text.

Гендерно правова експертиза – аналіз чинного законодавства, проектів нормативно-правових актів, результатом якого є надання висновку щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. № 2866-IV. Законодавство України.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15.

Гендерно чутлива бюджетна програма – бюджетна програма, яка враховує гендерний аспект і містить кількісні та якісні характеристики щодо цілеспрямованості на забезпечення гендерної рівності: зменшення гендерних розривів, усунення гендерної дискримінації, послаблення негативних чи посилення позитивних тенденцій у відповідній сфері/галузі з точки зору забезпечення гендерних потреб та задоволення гендерних інтересів.

Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі» від 02.01.2019 р. № 1.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19#Text.

Дискримінація за ознакою статі – ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», крім випадків, коли такі

обмеження або привілеї мають правомірну об’єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними;

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. № 2866-IV. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15.

Мова ненависті – будь-яка комунікація у мові, письмі чи поведінці, що є агресивною або такою, що використовує принизливі чи дискримінаційні висловлювання стосовно особи чи групи осіб просто на основі того, ким вони є.

Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Методичних рекомендацій з використання гендерно чутливої мови в системі Міністерства оборони України» від 13.04.2024 р. № 236.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0236322-24#Text

Мовний сексизм – дискримінація за статтю в мові.

Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Методичних рекомендацій з використання гендерно чутливої мови в системі Міністерства оборони України» від 13.04.2024 р. № 236.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0236322-24#Text

Невідкладні проміжні репарації – комплекс заходів, спрямованих на задоволення нагальних потреб осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов’язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, що запроваджуються з метою відновлення порушених прав таких осіб

Закон України «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов’язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій» від 20.11.2024 р. № 4067-IX. Законодавство України
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4067-20#Text.

Особа, постраждала від сексуального насильства, пов’язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України (далі – постраждала особа), – особа, визнана відповідно до цього Закону такою, що постраждала від сексуального

насильства, пов’язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, у тому числі діти, народжені внаслідок сексуального насильства, пов’язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України.

Закон України «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов’язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій» від 20.11.2024 р. № 4067-IX. Законодавство України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4067-20#Text.

Оцінка гендерного впливу **–** процес визначення прямого чи опосередкованого впливу (позитивного, негативного чи нейтрального), коротко- та довгострокових наслідків реалізації державної політики на становище різних груп хлопців і дівчат, жінок і чоловіків, який дає змогу своєчасно усунути диспропорції та гендерну нерівність.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 07.02.2020 р. № 86. URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text.

Оцінювання гендерного впливу проектів нормативно-правових актів **–** аналіз, який дає змогу зрозуміти, як їх реалізація вплине на забезпечення прав та можливостей жінок і чоловіків та/або їхніх груп, зокрема, вразливих.

Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій з реалізації гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад» від 27.12.2022 р. № 359. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0359739-22#Text

Позитивні дії – спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях жінок і чоловіків щодо реалізації прав і свобод, встановлених Конституцією і законами України;

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. № 2866-IV. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15.

Практичні гендерні потреби – потреби, пов'язані з умовами, в яких опиняються жінки та чоловіки через їхні гендерні ролі, усталені в суспільстві (зокрема, асоціювання з жінками виконання обов'язків з догляду за дітьми та іншими членами сім'ї, ведення домогосподарства), а також із ситуаціями, що виникають у зв'язку з нерівністю в умовах життя і праці (щодо продуктів харчування, води, житла, доходів, медичної допомоги, працевлаштування тощо).

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 07.02.2020 р. № 86. URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text.

Професійна гендерна сегрегація – при вертикальній гендерній сегрегації жінки і чоловіки нерівномірно представлені на різних рівнях у межах однієї професії чи одного виду економічної діяльності («скляна стеля»), при горизонтальній – у різних професіях, які, відповідно, отримують назви «жіночих» і «чоловічих» («скляні стіни»).

Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо внесення до колективних договорів та угод положень, спрямованих на забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків у трудових відносинах» від 29.01.2020 р. № 56. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0056739-20#Text

Рівні права жінок і чоловіків – відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. № 2866-IV. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15.

Рівні можливості жінок і чоловіків – рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. № 2866-IV. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15.

Сексизм – це будь-який акт, жест, візуальний прояв, вимовлені або написані слова, дія чи поведінка, які базуються на думці про те, що людина або група осіб є гіршими від інших через свою стать.

Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи CM/Rec (2019)1 державам-членам щодо запобігання сексизму та боротьби з ним.

Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо внесення до колективних договорів та угод положень, спрямованих на забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків у трудових відносинах» від 29.01.2020 р. № 56.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0056739-20#Text

Сексуальне насильство, пов'язане із збройною агресією Російської Федерації проти України – сексуальне насильство, скоєне проти будь-якої особи у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України починаючи з 20 лютого 2014 року, включаючи зґвалтування, примусову вагітність, примусову стерилізацію, примусовий аборт, примушування до зайняття проституцією, сексуальну експлуатацію, примушування до статевого акту з третьою особою, примушування до споглядання статевого акту, сексуальне рабство, торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації, примусове обрізання, примусову кастрацію, каліцтво або вчинення насильницьких дій над статевими органами, примусове оголення сексуального характеру, будь-яку іншу форму сексуального насильства, а також погрози та спроби його вчинення.

Закон України «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій» від 20.11.2024 р. № 4067-IX. Законодавство України
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4067-20#Text.

Стать – сукупність ознак біологічних та фізіологічних особливостей особи.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 07.02.2020 № 86. URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text.

Стереотипи – своєрідні загальноприйняті в соціумі штампи, якими люди оперують у спілкуванні, яких дотримуються в діяльності, поведінці, стосунках.

Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Методичних рекомендацій з використання гендерно чутливої мови в системі Міністерства оборони України» від 13.04.2024 р. № 236.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0236322-24#Text.

Стратегічні гендерні потреби – потреби, що спрямовані на усунення залежності жінок від чоловіків у суспільстві, пов'язані з розширенням можливостей жінок і залежать від конкретних соціальних, економічних і політичних умов [5]. Цей документ став серйозним кроком вперед в розвитку та вжитку гендерної термінології в різних сферах державного управління.

Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів» від 07.02.2020 р. № 86.
URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text.

Фемінітиви – слова жіночого роду, альтернативні або парні аналогічним поняттям чоловічого роду (які зазвичай використовуються до всіх людей незалежно від їхньої статі): *льотчик – льотчиця, письменник – письменниця, професор – професорка.* Український правопис, схвалений постановою Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 року № 437, закріпив тенденцію до утворення фемінітивів від іменників чоловічого роду за допомогою спеціальних суфіксів для означення осіб жіночої статі. Фемінітиви утворюють за допомогою суфіксів -к-(-а), -иц-(-я), -ин-(-я), -ес-(-а) тощо від іменників чоловічого роду.

Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Методичних рекомендацій з використання гендерно чутливої мови в системі Міністерства оборони України» від 13.04.2024 р. № 236.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0236322-24#Text

ДОДАТОК В

ДИНАМІКА ВИКОРИСТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ПОНЯТТЄВОГО АПАРАТУ НА ПРИКЛАДІ СТРАТЕГІЙ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ (СГР) РАДИ ЄВРОПИ (2014-2017 рр., 2018-2023 рр. та 2024-2029 рр.)

Примітка: У таблиці використано таке маркування кольором: чорний – терміни, які використовують в усіх трьох Стратегіях; червоний – терміни, які використовують у першій Стратегії; фіолетовий – терміни, які використовують у другій Стратегії; синій – терміни, які використовують у другій і третій Стратегіях; зелений – терміни, які використовують у третій Стратегії гендерної рівності.

Назва документу Гендерні поняття і терміни, які використовують у тексті **СГР РЄ**	**СГР РЄ (2014-2017 рр.)**	**СГР РЄ (2018-2023 рр.)**	**СГР РЄ (2024-2029 рр.)**	**Наявність визначення терміна в Глосарії та тезаурусі ЄІҐР**	**Наявність визначення терміна в Гендерному словнику РЄ**	**Розподіл на термін та поняття**
Anti-Gender Movements (Антигендерні рухи)			*X*			Поняття
Anti-Gender Rhetoric (антигендерна риторика)		*X*				Поняття
Gender Awareness	*X*	*X*	*X*	*X*		Термін
Gender-Based Analysis, Gender Analysis	*X*	*X*	*X*	*X*	*X*	Термін
Gender-Based Discrimination	*X*	*X*	*X*	*X*		Термін
Gender-Based		*X*	*X*			Поняття

Exploitation						
Gender-Based Violence	*X*	*X*	*X*	*X*	*X*	Термін
Gender Bias	*X*	*X*	*X*	*X*		Термін
Gender Budgeting	*X*	*X*	*X*	*X*	*X*	Термін
Gender Discrimination	*X*	*X*	*X*	*X*		Термін
Gender Equality	*X*	*X*	*X*	*X*	*X*	Термін
Gender Equality Agenda	*X*	*X*	*X*			Поняття
Gender Equality Bodies	*X*	*X*	*X*	*X*		Термін
Gender Equality Commission	*X*	*X*	*X*			Поняття
Gender Equality Law	*X*	*X*	*X*			Поняття
Gender Equality Mechanisms	*X*	*X*	*X*			Поняття
Gender Equality Monitoring	*X*	*X*	*X*			Поняття
Gender Equality Policy					*X*	Термін
Gender Equality Programme	*X*	*X*	*X*			Поняття
Gender Equality Transversal Programme		*X*	*X*			поняття
Gender Equality Rapporteurs	*X*	*X*	*X*			поняття
Gender Equality Standards		*X*	*X*			поняття
Gender Equality Strategy	*X*	*X*	*X*			поняття
Gender Gaps	*X*	*X*	*X*	*X*	*X*	термін
Gender Identity	*X*	*X*	*X*	*X*		термін
Gender Impact Assessment	*X*	*X*	*X*	*X*	*X*	термін
Gender Inequalities	*X*	*X*	*X*	*X*		термін

Gender Mainstreaming	*X*	*X*	*X*	*X*	*X*	термін
Gender Norms		*X*	*X*	*X*		термін
Gender Perspective	*X*	*X*	*X*	*X*	*X*	термін
Gender-Related Inequalities		*X*	*X*			поняття
Gender Roles		*X*	*X*	*X*		термін
Gender Relations	*X*			*X*		термін
Gender Sensitive	*X*	*X*	*X*	*X*	*X*	термін
Gender-Sensitive Integration Measures		*X*	*X*			поняття
Gender-Sensitive Policy-Making		*X*	*X*			поняття
Gender-Sensitive Policies	*X*					поняття
Gender Stereotypes	*X*	*X*	*X*	*X*	*X*	термін
Gender-Sensitive Training	*X*	*X*	*X*			поняття
Gender Transformative, Gender Transformative, Approaches			*X*		*X*	термін
Male Gender Stereotypes		*X*	*X*			поняття
Men's Engagement in Gender Equality		*X*	*X*			поняття
Online Gender-Based Violence		*X*	*X*			термін
Sex-Based Discrimination, Discrimination Based on Sex			*X*		*X*	термін
Sex-Based Stereotypes			*X*			поняття
Усього одиниць: 45	**28**	**38**	**41**	**20**	**12**	

ДОДАТОК Г

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ *ГЕНДЕРНО ЧУТЛИВА МОВА* В РІЗНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТАХ ТА СЛОВНИКАХ

№	Джерело	Визначення поняття *гендерно чутлива мова*
1	Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності [305]	«реалізація гендерної рівності у письмовій і усній мові, котра досягається, коли жінки і чоловіки, а також особи, які не вписуються в бінарну гендерну систему, стають видимими у мові (оприявнюються) як особи рівної цінності, гідності, доброчесності та поваги»
2	Методичні рекомендації щодо застосування гендерно чутливої мови Міністерства оборони України [417]	«мова, в якій відсутні прояви сексизму та в якій використовуються фемінітиви»
3	Інформаційна пам’ятка щодо гендерно чутливого толерантного спілкування в системі ДСНС [361]	«мова, в якій відсутні прояви сексизму та в якій використовуються фемінітиви»
4	Гендерна стратегія Харківського національного	«усне чи письмове висловлення, позбавлене андроцентризму, сексизмів і будь-яких інших

	університету імені В. Каразіна (2023-2033) [455]	дискримінаційних щодо гендеру елементів та властивостей»
5	Стратегія забезпечення гендерної рівності в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу [456]	«усне чи письмове висловлення, позбавлене андроцентризму, сексизмів і будь-яких інших дискримінаційних щодо гендеру елементів та властивостей»
6	Глосарій гендерних термінів. Офіційний сайт Державної судової адміністрації України [304]	«мова, в якій відсутні прояви сексизму та в якій використовуються фемінітиви – терміни, що позначають жіночі ролі, в першу чергу, на ринку праці (наприклад: менеджерка, керівниця, директорка, координаторка та ін.)»
7	Гендерна абетка. Офіційний сайт Городищенської громади Луцького району Волинської області [308]	«мова, в якій відсутні прояви сексизму та в якій використовуються фемінітиви – терміни, що позначають жіночі ролі, в першу чергу, на ринку праці (наприклад: менеджерка, керівниця, директорка, координаторка та ін.)»

ДОДАТОК Д

ВИКРИВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОГО ПОНЯТТЄВОГО АПАРАТУ В РОСІЙСЬКОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТІВ ЯК ЗАСІБ МАНІПУЛЯЦІЙ

Д1

ПРИКЛАДИ ЗАМІНИ ТЕРМІНА *ГЕНДЕР* І ПОХІДНИХ ВІД НЬОГО (*ГЕНДЕРНИЙ*) ТЕРМІНОМ *СТАТЬ* (ВІДПОВІДНО – *СТАТЕВИЙ*)

Оригінальний англійськомовний текст	**Російськомовний переклад**
Записка Генерального Секретаря ООН, складена за підсумками тридцятої сесії Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок	
Gender is defined as the social eanings given to biological sex fferences. It is an ideological and ıltural construct, but is also reproduced ithin the realm of material practices; in turn it influences the outcomes of such practices. It affects the distribution of resources, wealth, work, decision-making and political power, and enjoyment of rights and entitlements within the family as well as public life. Despite variations across cultures and over time, **gender relations** throughout the world entail asymmetry of power between men and women as a pervasive trait. Thus, gender is a social stratifier, and in this sense it is similar to other stratifiers such as race, class, ethnicity, sexuality, and age. It helps us understand the social construction of **gender identities** and the unequal structure of power that underlies the relationship between the sexes [491]	***Примечание 2, с. 18*** **Пол** определяется как социальное понятие, характеризующее биологические половые различия. Это – идеологическая и культурная концепция, также воспроизводимая в сфере материальной практики; в свою очередь она оказывает воздействие на результаты такой практики. Она затрагивает распределение ресурсов, богатства, работы, полномочий в сфере принятия решений и политики и пользования правами и льготами в семье и общественной жизни. Несмотря на обусловленные культурой и временем различия, **отношения между полами** в мире подразумевают асимметрию власти мужчин и женщин в качестве одной из характерных особенностей. Таким образом, **пол** является одним из социальных факторов стратификации, и в этом смысле он похож на другие дифференцирующие факторы, такие, как раса, класс, этническая и **половая**

	принадлежность и возраст. Он помогает нам понять социальное строение **половой самоидентичности** и неравенство структуры власти, лежащее в основе отношений между полами». Мировой обзор по вопросу о роли женщин в развитии, 1999 год, Организация Объединенных Наций, Нью-Йорк, 1999 год, стр. 9. [359]
Конвенція Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок та домашнього насильства і боротьбу із цими явищами	
Article 4 3. The implementation of the provisions of this Convention by the Parties, in particular measures to protect the rights of victims, shall be secured without discrimination on any ground such **as sex, gender,** race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth, sexual orientation, gender identity, age, state of health, disability, marital status, migrant or refugee status, or other status [483]	**Статья 4** 3. Соблюдение положений настоящей Конвенции Сторонами, в частности путем принятия мер по защите прав жертв, должно быть обеспечено без какой бы то ни было дискриминации по признаку **пола,** расы, цвета кожи, языка, религии, политических или иных убеждений, национального или социального происхождения, принадлежности к национальным меньшинствам, имущественного положения, рождения, сексуальной ориентации, гендерной идентичности, возраста, состояния здоровья, инвалидности, семейного положения, статуса мигранта или беженца или по иным признакам [366]

ПРИКЛАДИ ІНШИХ ВАРІАНТІВ ПІДМІНИ ТЕРМІНА *ГЕНДЕР* ТА ПОХІДНИХ ВІД НЬОГО (*ГЕНДЕРНИЙ*) БЕЗ СУТТЄВОЇ ЗМІНИ ЗМІСТУ ДОКУМЕНТУ

Англійськомовний оригінальний текст	**Російськомовний переклад**
Резолюція РБ ООН 1888 (2009 р.)	
paragraf 5 Recalling the commitments of the Beijing Declaration and Platform for Action (A/52/231) as well as those contained in the outcome document of the twenty-third Special Session of the United Nations General Assembly entitled «Women 2000: ***Gender Equality,*** Development and Peace for the Twenty-First Century» (A/S-23/10/Rev.1), in particular those concerning women and armed conflict, [499]	***абзац 5*** вновь напоминая об обязательствах, содержащихся в Пекинской декларации и Платформе действий (A/52/231), а также об обязательствах, содержащихся в итоговом документе двадцать третьей специальной сессии Генеральной Ассамблеи под названием «Женщины в 2000 году: ***равенство между мужчинами и женщинами***, развитие и мир в XXI веке» (A/S-23/10/Rev.1), в частности об обязательствах, касающихся положения женщин и вооруженных конфликтов, [417]
paragraf 20 Noting the role currently assigned to the Office of the Special Adviser on Gender Issues to monitor implementation of resolution 1325 and to ***promote gender mainstreaming*** within the United Nations system, women's empowerment and **gender equality,** and expressing the importance of effective coordination within the United Nations system in these areas [499]	***абзац 20*** Отмечая роль, которая в настоящее время отводится Канцелярии Специального советника по гендерным вопросам в деле контроля за осуществлением резолюции 1325 (2000) и в содействии ***актуализации гендерной проблематики*** в системе Организации Объединенных Наций, а также в области расширения прав и возможностей женщин и ***достижении равенства мужчин и женщин,*** и подчеркивая важность обеспечения эффективной координации усилий в

	этих областях в рамках системы ООН [417]
Резолюція РБ ООН 1820 (2008 р.)	
Recalling the commitments of the Beijing Declaration and Platform for Action (A/52/231) as well as those contained in the outcome document of the twenty-third Special Session of the United Nations General Assembly entitled **"Women 2000: Gender Equality, Development and Peace for the Twenty-first Century"** (A/S-23/10/Rev.1), in particular those concerning sexual violence and women in situations of armed conflict [498]	*напоминая* об обязательствах, содержащихся в Пекинской декларации и Платформе действий (A/52/231), а также об обязательствах, содержащихся в итоговом документе двадцать третьей специальной сессии Генеральной Ассамблеи под названием «**Женщины в 2000 году: равенство между мужчинами и женщинами, развитие и мир в XXI веке**» (A/S-23/10/Rev.1), в частности об обязательствах, касающихся сексуального насилия и женщин в условиях вооруженного конфликта [416]
Записка Генерального Секретаря ООН, складена за підсумками тридцятої сесії Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок	
Item 3 (a) of the provisional agenda* Follow-up to the Fourth World Conference on Women and to the special session of the General Assembly entitled **"Women 2000: gender equality, development** **and peace for the twenty-first century":** review of gender mainstreaming in entities of the United Nations system [491]	*Пункт 3(а) предварительной повестки дня* Последующая деятельность по итогам четвертой Всемирной конференции по положению женщин и специальной сессии Генеральной Ассамблеи под названием* ***«Женщины в 2000 году: равенство между мужчинами и женщинами, развитие и мир в XXI веке»****: обзор положения с внедрением гендерного подхода в деятельность организаций системы Организации Объединенных Наций* [359]
Конвенція Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок та домашнього насильства і боротьбу із цими явищами	
Article 3 c) **"gender"** shall mean the socially constructed roles, behaviours, activities and attributes that a given society	**Статья 3** **c)»гендерный»** означает социально-закрепленные роли, поведение, деятельность и характеристики,

considers appropriate for women and men [483]	которые определенное общество рассматривает как соответствующие женщинам и мужчинам [366]

Д3

ПРИКЛАДИ ПІДМІНИ ПОНЯТЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПРИКМЕТНИКОМ *ГЕНДЕРНИЙ*, ЩО ВЕДЕ ДО ЗМІНИ ЗМІСТУ ПОЛОЖЕННЯ ДОКУМЕНТА

Оригінальний англійськомовний текст	**Російськомовний переклад**
Резолюція РБ ООН 1888 (2009 р.)	
paragraf 20 Noting the role currently assigned to the Office of the Special Adviser on Gender Issues to monitor implementation of resolution 1325 and to **promote gender mainstreaming** within the United Nations system, women's empowerment and **gender equality,** and expressing the importance of effective coordination within the United Nations system in these areas [499]	***абзац 20*** Отмечая роль, которая в настоящее время отводится Канцелярии Специального советника по гендерным вопросам в деле контроля за осуществлением резолюции 1325 (2000) и в содействии **актуализации гендерной проблематики** в системе Организации Объединенных Наций, а также в области расширения прав и возможностей женщин и **достижении равенства мужчин и женщин,** и подчеркивая важность обеспечения эффективной координации усилий в этих областях в рамках системы ООН [417]
Резолюція РБ ООН 1960 (2010 р.)	
Encourages Member States to deploy greater numbers of female military and police personnel to United Nations peacekeeping operations, and to provide all military and police personnel with	*призывает* государства- члены увеличить число женщин, направляемых в составе военных и полицейских контингентов для участия в **миротворческих операциях**

adequate training on sexual and **gender-based violence,** inter alia, to carry out their responsibilities [501]	Организации Объединенных Наций, и обеспечить для всего военного и полицейского персонала надлежащее обучение по проблемам сексуального и **гендерного насилия,** в частности для выполнения их обязанностей [419]
Резолюція РБ ООН 2106 (2013 р.)	
Noting the provision in the Arms Trade Treaty that exporting States Parties shall take into account the risk of covered conventional arms or items being used to commit or facilitate serious acts of **gender-based violence** or serious acts of violence against women and children, 502]	*отмечая* содержащееся в Договоре о торговле оружием положение о том, что государства-участники, выступающие в роли экспортеров, должны учитывать риск того, что охватываемые им обычные вооружения и средства могут быть использованы для совершения или содействия совершению серьезных актов **гендерного насилия** или серьезных актов насилия в отношении женщин и детей [420]
Резолюція РБ ООН 2122 (2013 р.)	
Reiterating its strong condemnation of all violations of international law committed against and/or directly affecting civilians, including women and girls in armed conflict and post-conflict situations, including those involving rape and other forms of sexual and **gender-based violence,** killing and maiming, obstructions to humanitarian aid, and mass forced displacement [503]	*вновь решительно осуждая* все нарушения международного права, совершенные против и/или непосредственно затрагивающие гражданских лиц, включая женщин и девочек в условиях вооруженного конфликта и постконфликтных ситуациях, в том числе изнасилования и другие формы сексуального и **гендерного насилия,** убийства и нанесения увечий, воспрепятствование оказанию гуманитарной помощи и массовое принудительное переселение [421]
Recognizes the need for consistent implementation of resolution 1325 (2000) in its own work and *intends* to focus more attention on women's	*признает* необходимость последовательного осуществления резолюции 1325 (2000) в собственной работе и *намеревается* уделять больше

leadership and participation in conflict resolution and **peacebuilding,** including by monitoring progress in implementation, and addressing challenges linked to the lack and quality of information and analysis on the impact of armed conflict on women and girls, the role of women in **peacebuilding** and the **gender dimensions** of peace processes and conflict resolution [503]	внимания вопросу о лидерстве и участии женщин в урегулировании конфликтов и **миростроительстве**, в том числе посредством отслеживания прогресса в осуществлении и принятия мер по решению проблем, связанных с недостаточностью и качеством данных о последствиях вооруженных конфликтов для женщин и девочек, роли женщин в **миростроительстве** и **гендерных аспектах** мирных процессов и урегулирования конфликтов и их анализа [421]
Recognizes the need for timely information and analysis on the impact of armed conflict on women and girls, the role of women in **peacebuilding and the gender dimensions** of peace processes and conflict resolution for situations on the Council's agenda, and therefore [503]	*признает* необходимость своевременного представления информации о последствиях вооруженных конфликтов для женщин и девочек, роли женщин в **миростроительстве и гендерных аспектах мирных** процессов и урегулирования конфликтов и их анализа применительно к ситуациям, фигурирующим в повестке дня Совета, и в этой связи [421]
Резолюція РБ* ООН *2242 (2015 р.)	
Calls for the greater integration by Member States and the United Nations of their agendas on women, peace and security, counter-terrorism and countering-violent extremism which can be conducive to terrorism, *requests* the Counter-Terrorism Committee (CTC) and the Counter-Terrorism Committee Executive Directorate (CTED) to i**ntegrate gender as a cross-cutting issue** throughout the activities within their respective mandates, including within country – specific assessments and reports, recommendations made to Member States, facilitating technical assistance to Member States, and	*призывает* государства-члены и Организацию Объединенных Наций более тесно увязывать пункты их повестки дня, касающиеся женщин, мира и безопасности, борьбы с терроризмом и насильственным экстремизмом, который может способствовать терроризму, *просит* Контртеррористический комитет (КТК) и Исполнительный директорат Контртеррористического комитета (ИДКТК) **учитывать гендерный фактор в качестве сквозного вопроса** во всей своей деятельности, осуществляемой в рамках их соответствующих мандатов, в том

briefings to the Council, *encourages* the CTC and CTED to hold further consultations with women and women's organizations to help inform their work, and *further encourages* the Counter-Terrorism Implementation Task Force (CTITF) to take the same approach in activities within its mandate [504]	числе в конкретных страновых оценках и докладах, рекомендациях в адрес государств-членов, деятельности по оказанию технической помощи государствам-членам и при проведении брифингов для Совета, *рекомендует* КТК и ИДКТК продолжать проводить консультации с женщинами и женскими организациями, чтобы использовать получаемую от них информацию в своей работе, и *рекомендует далее* Целевой группе по осуществлению контртеррористических мероприятий (ЦГОКМ) применять такой же подход при осуществлении деятельности в рамках своего мандата [422]
Urges Member States and the United Nations system to ensure the participation and leadership of women and women's organizations in developing strategies to counter terrorism and violent extremism which can be conducive to terrorism, including through countering incitement to commit terrorist acts, **creating counter narratives and other appropriate interventions,** and building their capacity to do so effectively, and further to address, including by the empowerment of women, youth, religious and cultural leaders, the conditions conducive to the spread of terrorism and violent extremism which can be conducive to terrorism, consistent with the United Nations Global Counter-Terrorism Strategy – A/RES/60/288, *welcomes* the increasing focus on inclusive upstream prevention efforts and *encourages* the forthcoming Secretary-General's Plan of Action to Prevent Violent Extremism to integrate women's participation, leadership and empowerment as co re to the United	*настоятельно призывает* государства-члены и систему Организации Объединенных Наций обеспечивать участие и руководящую роль женщин и женских организаций в разработке стратегий борьбы с терроризмом и насильственным экстремизмом, который может способствовать терроризму, включая борьбу с подстрекательством к совершению террористических актов, **подготовку контрпропагандистских материалов** и других соответствующих мероприятий и укрепление их способности эффективно проводить такую работу, а также устранять, в том числе на основе расширения прав и возможностей женщин, молодежи, религиозных и культурных лидеров, условия, благоприятствующие распространению терроризма и насильственного экстремизма, который может способствовать терроризму, в соответствии с Глобальной контртеррористической стратегией Организации Объединенных Наций (

Nation's strategy and responses, *calls* for adequate financing in this regard and for an increased amount, within the funding of the UN for counter - terrorism and countering violent extremism which can be conducive to terrorism, to be committed to projects which address **gender dimensions** including women's empowerment [504]	A/RES/60/288), *с удовлетворением отмечает* усиление акцента на всеохватывающих мероприятиях по предотвращению причин возникновения этого явления и *рекомендует* предусмотреть в ожидаемом Плане действий Генерального секретаря по предотвращению насильственного экстремизма участие, руководящую роль и расширение прав и возможностей женщин в качестве основных элементов стратегии и мер реагирования Организации Объединенных Наций, *призывает* обеспечить надлежащее финансирование в этой связи и увеличить в объеме финансовых средств, выделяемых Организацией Объединенных Наций на борьбу с терроризмом и насильственным экстремизмом, который может способствовать терроризму, сумму средств, направляемых на осуществление проектов, посвященных **гендерным аспектам**, включая расширение прав и возможностей женщин [422]
Urges Member States to strengthen access to justice for women in conflict and post-conflict situations, including through the prompt investigation, prosecution and punishment of perpetrators of sexual and **gender-based violence,** as well as reparation for victims as appropriate, *notes* that the fight against impunity for the most serious crimes of international concern committed against women and girls has been strengthened through the work of the International Criminal Court, ad hoc and mixed tribunals, as well as specialized chambers in national tribunals and *reiterates* its	*настоятельно призывает* государства-члены укреплять доступ к правосудию для женщин в конфликтных и постконфликтных ситуациях, в том числе путем оперативного расследования, уголовного преследования и наказания лиц, виновных в сексуальном и **гендерном насилии**, а также возмещения жертвам ущерба в надлежащих случаях, *отмечает*, что через Международный уголовный суд, специальные и смешанные трибуналы, а также специализированные палаты в национальных судах усилена борьба

intention to continue forcefully to fight impunity and uphold accountability with appropriate means [504]	против безнаказанности за самые серьезные преступления, вызывающие озабоченность международного сообщества, совершенные в отношении женщин и девочек, и *вновь заявляет* о своем намерении и далее решительно бороться с безнаказанностью и спрашивать с виновных, используя надлежащие средства [422]
Резолюція РБ ООН 2493 (2019 р.)	
paragraph 5 Recognizing the progress made as well as the opportunity and need for far greater implementation of the women, peace and security agenda, remaining deeply concerned by persisting barriers to the full implementation of resolution 1325 (2000) and the frequent **under-representation** of women in **many formal processes** and bodies related to the maintenance of international peace and security, the relatively low number of women in senior positions in political, peace and security-related national, regional and international institutions, the lack of **adequate gender-sensitive humanitarian responses** and **support for women's leadership roles in these settings**, insufficient financing for **Women, Peace and Security,** and the resulting detrimental impact on the maintenance of international peace and security [506]	***абзац 5*** признавая достигнутый прогресс, а также возможность и необходимость гораздо более активной реализации повестки дня по вопросу о женщинах, мире и безопасности, будучи по-прежнему глубоко обеспокоен сохраняющимися барьерами на пути к полному осуществлению резолюции 1325 (2000) и зачастую **недостаточной представленностью** женщин во многих **официально оформленных процессах и** органах, имеющих отношение к поддержанию международного мира и безопасности, относительно низким числом женщин на старших должностях в национальных, региональных и международных учреждениях, занимающихся политическими вопросами и вопросами мира и безопасности, недостатком **надлежащей гендерной выверенности мероприятий по гуманитарному реагированию, недостаточным содействием тому, чтобы женщины выходили в подобных ситуациях на лидирующие роли,** недостаточным финансированием **работы над вопросом о женщинах, мире и безопасности** и вызываемым

	указанными факторами пагубным воздействием на поддержание международного мира и безопасности [424]
Article 9 c) continue **mainstreaming** a **gender perspective** in the Secretariat and United Nations agencies, including through the system-wide gender parity strategy [506]	Статья 9 c) продолжать обеспечивать **всесторонний учет гендерных аспектов** в деятельности Секретариата и учреждений Организации Объединенных Наций, в том числе в рамках реализации общесистемной стратегии по достижению гендерного паритета [424]
Резолюція РБ ООН 2242	
Recognizing the significance of the fifteen-year anniversary of resolution 1325 (2000), the progress made as well as the opportunity and need for far greater implementation of the women, peace and security agenda, *remaining deeply concerned* by the frequent under-representation of women in many formal processes and bodies related to the maintenance of international peace and security, the relatively low number of women in senior positions in political, peace and security – related national, regional and international institutions, the lack of adequate **gender-sensitive humanitarian responses** and support for women's leadership roles in these settings, insufficient financing for women, peace and security, and the resulting detrimental impact on the maintenance of international peace and security [504]	*признавая* значимость пятнадцатой годовщины со дня принятия резолюции 1325 (2000), достигнутый прогресс, а также возможность и необходимость гораздо более активной реализации повестки дня по вопросу о женщинах, мире и безопасности, *будучи по-прежнему глубоко обеспокоен* зачастую недостаточным представительством женщин во многих официально оформленных процессах и органах, имеющих отношение к поддержанию международного мира и безопасности, относительно низким числом женщин на старших должностях в национальных, региональных и международных учреждениях, занимающихся политическими вопросами и вопросами мира и безопасности, недостатком надлежащей **гендерной выверенности мероприятий** по гуманитарному реагированию и недостаточным содействием тому, чтобы женщины выходили в подобных ситуациях на лидирующие роли, недостаточным финансированием работы над вопросом о женщинах, мире и безопасности и

	вызываемым указанными факторами пагубным воздействием на поддержание международного мира и безопасности [422]
Recognizes the ongoing need for greater integration of resolution 1325 (2000) in its own work in alignment with resolution 2122 (2013), including the need to address challenges linked to the provision of specific information and recommendations on the **gender dimensions o**f situations on the Council's agenda, to inform and help strengthen the Council's decisions, and therefore in addition to elements set out in resolution 2122 (2013), and in accordance with established practice and procedure [504]	*признает* постоянную необходимость более тщательно учитывать резолюцию 1325 (2000) в своей работе в соответствии с резолюцией 2122 (2013), включая необходимость решать задачи, связанные с предоставлением конкретной информации и рекомендаций по г**ендерным аспектам ситуаци**й, вопросы о которых стоят в повестке дня Совета, в интересах принятия Советом обоснованных и более правильных решений и, таким образом, в дополнение к элементам, изложенным в резолюции 2122 (2013), и в соответствии со сложившейся практикой и процедуро: [422]
Конвенція Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок та домашнього насильства і боротьбу із цими явищами	
Preambule Recognising the structural nature of violence against women as **gender-based violence,** and that violence against women is one of the crucial social mechanisms by which women are forced into a subordinate position compared with men [483]	**Преамбула** сознавая структурный характер насилия в отношении женщин как **насилия по гендерному признаку,** а также то, что насилие в отношении женщин является одним из тех главных социальных механизмов, благодаря использованию которых женщин заставляют занять подчиненное положение по сравнению с мужчинами [366]
Preambule Recognising the ongoing human rights violations during armed conflicts that affect the civilian population, especially women in the form of widespread or systematic rape and sexual violence and the potential for increased **gender-based**	**Преамбула** сознавая продолжающиеся нарушения прав человека во время вооруженных конфликтов, от которых страдает гражданское население, особенно женщины, подвергающиеся широко распространенным или систематическим изнасилованиям и

violence both during and after conflicts [483]	сексуальному насилию, а также вероятность более серьезного насилия по **гендерному признаку** во время и после конфликтов [366]
Preambule Recognising that women and girls are exposed to a higher risk of **gender-based violence** than men [483]	**Преамбула** сознавая, что женщины и дети подвергаются более высокому риску **насилия по гендерному признаку**, чем мужчины [366]
Article 2 Parties are encouraged to apply this Convention to all victims of domestic violence. Parties shall pay particular attention to women victims of **gender-based violence** in implementing the provisions of this Convention [483]	**Статья 2** Сторонам предлагается применять данную Конвенцию ко всем жертвам домашнего насилия. При соблюдении положений данной Конвенции, Стороны уделяют особое внимание женщинам – жертвам **насилия по гендерному признаку** [366]
Article 3 a "violence against women" is understood as a violation of human rights and a form of discrimination against women and shall mean all acts of **gender-based violence** that result in, or are likely to result in, physical, sexual, psychological or economic harm or suffering to women, including threats of such acts, coercion or arbitrary deprivation of liberty, whether occurring in public or in private life [483]	**Статья 3** a «насилие в отношении женщин» понимается как нарушение прав человека и форма дискриминации в отношении женщин и означает все акты **насилия по гендерному признаку,** которые приводят или могут привести к физическому, сексуальному, психологическому или экономическому ущербу или страданиям в отношении женщин, включая угрозы таких актов, принуждение или произвольное лишение свободы, независимо от того, происходит ли это в публичной или частной жизни [366]
Article 3 d "**gender-based violence against women**" shall mean violence that is directed against a woman because she is a woman or that affects women disproportionately [483]	**Статья 3** d «**насилие в отношении женщин по гендерному признаку»** означает насилие,

	которое направлено на женщину, потому что она является женщиной, или же несоразмерно затрагивает женщин [366]
Article 4 4 Special measures that are necessary to prevent and protect women from **gender-based violence** shall not be considered discrimination under the terms of this Convention [483]	**Статья 4** Специальные меры, которые необходимы для предупреждения и защиты женщин от **насилия по гендерному признаку**, не должны рассматриваться как дискриминация в соответствии с данной Конвенцией [366]
Article 14 1 Parties shall take, where appropriate, the necessary steps to include teaching material on issues such as equality between women and men, non-stereotyped gender roles, mutual respect, non-violent conflict resolution in interpersonal relationships, **gender-based violence against women** and the right to personal integrity, adapted to the evolving capacity of learners, in formal curricula and at all levels of education [483]	**Статья 14** 1 Стороны предпринимают, когда это целесообразно, необходимые шаги по включению педагогического материала по таким вопросам, как равенство между женщинами и мужчинами, нестереотипные гендерные роли, взаимное уважение, урегулирование конфликтов в межличностных отношениях без применения насилия, **насилие по гендерному признаку** в отношении женщин и право на личную неприкосновенность, адаптированного к развивающимся способностям обучающихся, в официальные учебные программы и на всех уровнях образования [366]
Article 6. **Gender-sensitive policies** Parties shall undertake to include a **gender perspective in** the implementation and evaluation of the impact of the provisions of this Convention and to promote and effectively implement policies of equality between women and men and the empowerment of women [483]	**Статья 6.** **Политика, учитывающая гендерные аспекты** Стороны предпринимают усилия для того, чтобы включать **гендерные подходы** в соблюдение и оценку влияния положений настоящей Конвенции и для содействия и эффективного осуществления политики равенства между женщинами и

	мужчинами и расширения возможностей женщин [366]
Article 60 – Gender-based asylum claims 1 Parties shall take the necessary legislative or other measures to ensure that **gender-based violence against women** may be recognised as a form of persecution within the meaning of Article 1, A (2), of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and as a form of serious harm giving rise to complementary/subsidiary protection. 2 Parties shall ensure that **a gender-sensitive interpretation** is given to each of the Convention grounds and that where it is established that the persecution feared is for one or more of these grounds, applicants shall be granted refugee status according to the applicable relevant instruments. 3 Parties shall take the necessary legislative or other measures to develop gender-sensitive reception procedures and support services for asylum-seekers as well as **gender guidelines** and gender-sensitive asylum procedures, including refugee status determination and application for international protection [483]	**Статья 60 – Просьбы о предоставлении убежища, основанные на гендерном признаке** Стороны принимают необходимые законодательные или иные меры для обеспечения того, чтобы **насилие в отношении женщин по гендерному признаку** могло бы рассматриваться как форма преследования в значении статьи 1, A (2) Конвенции 1951 года о статусе беженцев и как форма серьезного ущерба, вызывающая необходимость дополнительной/субсидиарной защиты. Стороны обеспечивают, чтобы толкование, учитывающее **гендерный фактор,** принималось во внимание при рассмотрении каждого положения Конвенции, и что когда устанавливается, что существуют опасения в отношении преследований по одному или более из этих положений, то заявителю предоставляется статус беженца в соответствии с применимыми соответствующими документами. Стороны принимают необходимые законодательные или иные меры по развитию процедур приема и служб поддержки для лиц в поисках убежища, с учетом гендерного фактора, а также **гендерные руководящие принципы** и процедуры предоставления убежища с учетом гендерного фактора, в том числе при определении статуса беженца и при обращении за международной защитой [366]

ПРИКЛАДИ ПІДМІНИ ПОНЯТЬ У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ, ПРАВ ЖІНОК, ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ З ТЕРМІНОМ *ГЕНДЕР* ТА ПОХІДНИМИ ВІД НЬОГО. ПІДМІНА МАЄ СЕРЙОЗНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ ПЕРЕДАВАННЯ ЗМІСТУ ДОКУМЕНТА

Оригінальний англійськомовний текст	**Російськомовний переклад**
Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок	
Preambule Recalling that discrimination against women violates the **principles** of equality of rights and respect for human dignity, is an obstacle to the participation of women, on equal terms with men, in the political, social, economic and cultural life of their countries, hampers the growth of the prosperity of society and the family and makes more difficult the full development of the potentialities of women in the service of their countries and of humanity [508]	**Преамбула** *напоминая,* что дискриминация женщин нарушает **причины** равноправия и уважения человеческого достоинства, препятствует участию женщины наравне с мужчиной в политической, социальной, экономической и культурной жизни своей страны, мешает росту благосостояния общества и семьи и еще больше затрудняет полное раскрытие возможностей женщин на благо своих стран и человечества [365]
Article 2 (d) To refrain from engaging in any act or practice of discrimination against women and to ensure that public authorities and institutions shall act in conformity with this obligation [508]	**Статья 2** *d*) воздерживаться от совершения каких-либо дискриминационных актов или действий в отношении женщин и **гарантировать,** что государственные органы и учреждения будут действовать в соответствии с этим обязательством [365]
Article 10 (h) Access to specific educational information to help to ensure the health and well-being of families, including information and advice on **family planning** [508]	**Стаття 10** *h*) доступ к специальной информации образовательного характера в целях содействия обеспечению здоровья и благосостояния семей, включая

	информацию и консультации о **планировании размера семьи** [365]
Article 12 1. States Parties shall take all appropriate measures to eliminate discrimination against women in the field of health care in order to ensure, on a basis of equality of men and women, access to health care services, including those related **to family planning** [508]	**Стаття 12** 1. Государства-участники принимают все соответствующие меры для ликвидации дискриминации в отношении женщин в области здравоохранения, с тем чтобы обеспечить на основе равенства мужчин и женщин доступ к медицинскому обслуживанию, в частности в том, что касается **планирования размера семьи** [365]
Article 14 p. 2 (b) To have access to adequate health care facilities, including information, counselling and **services** in **family planning** [508]	**Стаття 14 п.2** *b*) на доступ к соответствующему медицинскому обслуживанию, включая информацию, консультации и **обслуживание** по вопросам **планирования размера семьи** [365]
Article 15 2. States Parties shall accord to women, **in civil matters, a legal capacity identical** to that of men and the same opportunities to exercise that capacity. In particular, they shall give women equal rights to conclude contracts and to administer property and shall treat them equally in all stages of procedure in courts and tribunals [508]	**Статья 15** 2. Государства-участники **предоставляют женщинам одинаковую с мужчинами гражданскую правоспособность** и одинаковые возможности ее реализации. Они, в частности, обеспечивают им равные права при заключении договоров и управлении имуществом, а также равное **отношение** к ним на всех этапах разбирательства в судах и трибуналах [365]
Записка Генерального Секретаря ООН, складеній за підсумками тридцятої сесії Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок	
The term *"affirmative action"* is used in the United States of America and in a number of United Nations documents, whereas the term "positive action" is currently widely used in Europe aswell as in many United Nations documents [491]	Термин *«установление квот»* используется в Соединенных Штатах Америки и в ряде документов Организации Объединенных Наций, в то время как термин «позитивные действия» в настоящее время широко

	используется в Европе, а также во многих документах Организации Объединенных Наций [359]
Indirect discrimination against women may occur when laws, policies and programmes arebased on seemingly gender-neutral criteria which in their actual effect have a detrimental impact on women [491]	*Косвенная дискриминация* в отношении женщин может иметь место тогда, когда законы, стратегии и программы основаны на кажущихся нейтральными в гендерном отношении критериях, которые своим фактическим воздействием создают пагубные последствия для женщин [359]
States parties often equate "special measures" in its corrective, compensatory and promotional sense with the terms *"affirmative action",* "positive action", "positive measures", "reverse discrimination", and "positive discrimination" [491]	Государства-участники нередко приравнивают «специальные меры» в их коррективном, компенсационном и поощряющем смысле с терминами *«установление квот»*, «позитивные действия», «позитивные меры», «обратная дискриминация» и «позитивная дискриминация» [359]
Резолюція РБ ООН 1820 (2008 р.)	
Recalling the inclusion of a range of s**exual violence offences** in the Rome Statute of the International Criminal Court and the statutes of the ad hoc international criminal tribunals [498]	*напоминая* о включении целого ряда **преступлений, связанных с сексуаль- ным насилием,** в Римский статут Международного уголовного суда и статуты специальных международных уголовных трибуналов [416]
Resolution 2493, Article 6 / Резолюция 2493, Статья 6	
Strongly encourages Member States to create safe and enabling environments for civil society, including formal and informal community women leaders, women peacebuilders, political actors, and those who protect and **promote human rights**, to carry out their work independently and without undue interference, including in situations of armed conflict, and to address threats,	Самым настоятельным образом призывает государства-члены создавать безопасные и благоприятные условия, позволяющие гражданскому обществу, включая формальных и неформальных женщин-лидеров местных сообществ, женщин-миротворцев, политических деятелей и тех, кто защищает и **поощряет права человека**, выполнять свою работу независимо и

harassment, violence and hate speech against them [506]	без неправомерного вмешательства, в том числе в ситуациях вооруженного конфликта, и бороться с угрозами, притеснением, насилием и ненавистническими высказываниями в их адрес [424]
paragraph 5 Recognizing the progress made as well as the opportunity and need for far greater implementation of the women, peace and security agenda, remaining deeply concerned by persisting barriers to the full implementation of resolution 1325 (2000) and the frequent **under-representation** of women in **many formal processes** and bodies related to the maintenance of international peace and security, the relatively low number of women in senior positions in political, peace and security-related national, regional and international institutions, the lack of **adequate gender-sensitive humanitarian responses** and **support for women's leadership roles in these settings**, insufficient financing for **Women, Peace and Security,** and the resulting detrimental impact on the maintenance of international peace and security [506]	***абзац 5*** признавая достигнутый прогресс, а также возможность и необходимость гораздо более активной реализации повестки дня по вопросу о женщинах, мире и безопасности, будучи по-прежнему глубоко обеспокоен сохраняющимися барьерами на пути к полному осуществлению резолюции 1325 (2000) и зачастую **недостаточной представленностью** женщин во многих **официально оформленных процессах и** органах, имеющих отношение к поддержанию международного мира и безопасности, относительно низким числом женщин на старших должностях в национальных, региональных и международных учреждениях, занимающихся политическими вопросами и вопросами мира и безопасности, недостатком **надлежащей гендерной выверенности мероприятий по гуманитарному реагированию**, **недостаточным содействием тому, чтобы женщины выходили в подобных ситуациях на лидирующие роли,** недостаточным финансированием **работы над вопросом о женщинах, мире и безопасности** и вызываемым указанными факторами пагубным воздействием на поддержание международного мира и безопасности [424]

Резолбція РБ ООН 2122 (2013 р.)	
Reaffirming that women's and girls' empowerment and gender equality are critical to efforts to maintain international peace and security, and *emphasizing* that persisting barriers to full implementation of resolution 1325 (2000) will only be dismantled through dedicated commitment to women's empowerment, participation, and human rights, and through concerted **leadership**, consistent information and action, and support, to build women's engagement in all levels of decision-making [503]	*подтверждая*, что расширение прав и возможностей женщин и девочек и гендерное равенство имеют чрезвычайно важное значение для усилий по поддержанию международного мира и безопасности, и *подчеркивая*, что сохраняющиеся препятствия на пути к полному осуществлению резолюции 1325 (2000) будут устранены лишь посредством особой приверженности делу расширения прав и возможностей женщин, обеспечения их участия и соблюдения их прав человека и с помощью скоординированного **руководства**, последова- тельной информации и действий, а также поддержки, с тем чтобы обеспечить вовлечение женщин в процессы на всех уровнях принятия решений [421]
Резолюція РБ ООН 2242 (2015 р.)	
Calls upon Member States, the United Nations, and other relevant actors to ensure due consideration is given to the Women, Peace and Security agenda in the process and outcome of the World Humanitarian Summit in Istanbul, Turkey, in 2016, *further recognizes* the importance of integrati**ng gender considerations** across humanitarian programming by seeking to ensure the provision of access to protection and the full range of medical, legal and psychosocial and livelihood services, without discrimination, and through ensuring women and women's groups can participate meaningfully and are supported to be leaders in humanitarian action, and *urges* the Secretary-General to strengthen leadership and political will at all levels on this issue and ensure accountability to	*призывает* государства-члены, Организацию Объединенных Наций и другие соответствующие стороны обеспечить, чтобы в ходе проведения Всемирного саммита по гуманитарным вопросам в 2016 году в Стамбуле, Турция, и его решениях было уделено должное внимание повестке дня по вопросу о женщинах, мире и безопасности, *признает далее* важность интеграции **гендерных факторов** во все гуманитарные программы путем принятия мер по гарантированию недискриминационного доступа к механизмам защиты и полному спектру медицинских, юридических и психосоциальных услуг и услуг по обеспечению средств к

existing humanitarian frameworks related to women's empowerment and gender equality which contribute to the implementation **of the Women, Peace and Security agenda** [504]	существованию и путем предоставления женщинам и женским группам возможности принимать конструктивное участие в гуманитарной деятельности и оказания им помощи в выполнении руководящих функций в рамках этой деятельности и *настоятельно призывает* Генерального секретаря укреплять руководящую роль и политическую волю на всех уровнях для решения этого вопроса и обеспечивать подотчетность применительно к существующим гуманитарным рамочным механизмам, которые связаны с расширением прав и возможностей женщин и обеспечением гендерного равенства и которые содействуют осуществлению повестк**и дня по вопросу о женщинах, мире и безопасности** [422]
Конвенція Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок та домашнього насильства і боротьбу із цими явищами	
Article 16 – Preventive intervention and **treatment** programmes 2 Parties shall take the necessary legislative or other measures to set up or support **treatment programmes aimed at preventing perpetrators**, in particular sex offenders, from re-offending [483]	Статья 16 – Профилактическое вмешательство и **лечебные** программы Стороны принимают необходимые законодательные или иные меры для разработки или оказания **поддержки программам лечения, направленным на профилактику рецидивов** со стороны лиц, совершающих акты насилия, прежде всего лиц, совершающих акты сексуального насилия [366]
Article 38 – Female genital mutilation [483]	**Статья 38 – Калечащая операция на женских гениталиях** [366]

ПРИКЛАДИ ЗВУЖЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТЬ ОРИГІНАЛЬНОГО ТЕКСТУ МІЖНАРОДНОГО ДОКУМЕНТУ У РОСІЙСЬКОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Англійський оригінальний текст	**Чинний російський переклад на сайті ООН**
Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок	
Article 7 (b) To participate in the formulation of **government policy** and the implementation thereof and to hold public office and perform all public functions at all levels of government [508]	*Стаття 7* *b*) участвовать в формулировании и осуществлении **политики правительства** и занимать государственные посты, а также осуществлять все государственные функции на всех уровнях государственного управления [365]
Article 11 (f) The right to protection of health and to safety in working conditions, including t**he safeguarding** of the **function of reproduction** [508]	*Статья 11* *f*) право на охрану здоровья и безопасные условия труда, в том числе по **сохранению функции продолжения рода** [365]
Resolution 1888 ***paragraf 8*** Recalling the responsibilities of States to end impunity and to prosecute those responsible for genocide, crimes against humanity, war crimes and other egregious crimes **perpetrated against civilians …** [499]	***Резолюция 1888*** ***абзац 8*** напоминая об ответственности государств за прекращение безнаказанности и судебное преследование лиц, ответственных за геноцид, преступления против человечности, военные преступления и другие вопиющие преступления, **совершаемые против детей …** [417]
Resolution 1888 ***Article 3*** Demands that all parties to armed conflict immediately take appropriate measures to protect civilians, including women and **children**, from all forms of sexual violence… [499]	***Резолюция 1888*** ***Статья 3*** требует, чтобы все стороны в вооруженном конфликте незамедлительно приняли для защиты гражданских лиц, включая женщин и

	девочек, от всех форм сексуального насилия… [417]
Urges that issues of sexual violence be included in all United Nations- sponsored peace negotiation agendas, and also urges inclusion of sexual violence issues from the outset of peace processes in such situations, in particular in the areas of pre-ceasefires, humanitarian access and human rights agreements, ceasefires and ceasefire monitoring, DDR and SSR arrangements, vetting of armed and security forces, justice, **reparations,** and recovery/ development [499]	настоятельно призывает, чтобы проблемы сексуального насилия включались в повестку дня всех мирных переговоров, проводимых под эгидой Организации Объединенных Наций, и настоятельно призывает также, чтобы проблемы сексуального насилия были с самого начала предметом обсуждения в рамках мирных процессов по урегулированию таких ситуаций, в частности в период разработки соглашений о прекращении огня, обеспечении гуманитарного доступа и соблюдении прав человека, в период действия прекращения огня и осуществления контроля за соблюдением режима прекращения огня, в ходе осуществления программ разоружения, демобилизации и реинтеграции и проведения мероприятий по реформированию сектора безопасности и реализации мер по проверке военнослужащих вооруженных сил и сил безопасности, отправлению правосудия и выплате **компенсации**, а также в период постконфликтного восстановления и развития [417]
Резолюція РБ ООН 2106 (2013 р.)	
Underlines the important roles that civil society organizations, including women's organizations, and networks can play in enhancing community-level protection against sexual violence in armed conflict and post-conflict situations and supporting survivors in accessing justice and **reparations** [502]	*подчеркивает* важную роль, которую сети и организации гражданского общества, включая женские организации, могут играть в усилении на общинном уровне защиты от сексуального насилия в условиях вооруженного конфликта и в постконфликтных ситуациях и в оказании его жертвам помощи в

	получении **компенсации** и доступа к правосудию [420]
Резолюція РБ ООН 2122 (2013 р.)	
Recalls in this regard applicable provisions of international law on the right to **reparation**s for violations of individual rights[503]	*ссылается* в этой связи на применимые нормы международного права, касающиеся права **на возмещение ущерба** в связи с нарушениями индивидуальных прав [421]
Конвенція Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок та домашнього насильства і боротьбу із цими явищами	
Article 39 – Forced abortion and forced sterilisation Parties shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following intentional conducts are criminalised [483]	**Статья 39 – Насильственный аборт и насильственная стерилизация** Стороны принимают необходимые законодательные или иные меры для обеспечения того, чтобы следующее преднамеренное поведение преследовалось в уголовном порядке [366]

Д 6

ПРИКЛАДИ ВИКОРИСТАННЯ СВІДОМО МАРГІНАЛІЗОВАНИХ У КУЛЬТУРНОМУ ТА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ КОНТЕКСТІ ПОНЯТЬ ДЛЯ ДИСКРЕДИТАЦІЇ ТЕКСТУ АБО НІВЕЛЮВАННЯ ЦІННІСНИХ СМИСЛІВ, ЗАКЛАДЕНИХ В НЬОМУ, АКЦЕНТУВАННЯ НА НЕГАТИВНИХ КОНОТАЦІЯХ ПОНЯТТЄВОГО АПАРАТУ

Англійський оригінальний текст	**Чинний російський переклад на сайті ООН**
Резолюції РБ ООН 1888 (2009 р.)	
Article 4 Requests that the United Nations Secretary-General appoint a Special Representative to provide coherent and strategic leadership, to work effectively to strengthen existing United Nations coordination mechanisms, and to engage in **advocacy** efforts, inter alia with governments … [499]	***Статья 4*** Просит Генерального секретаря Организации Объединенных Наций назначить Специального представителя для обеспечения слаженного стратегического руководства, эффективного укрепления существующих механизмов координации усилий в этой области в рамках Организации Объединенных Наций и проведения **информационно-пропагандистской** работы, в частности с правительствами … [417]
Резолюція РБ ООН 1960 (2010 р.)	
Requests the Secretary-General to continue and strengthen efforts to implement the policy of **zero tolerance** on sexual exploitation and abuse by United Nations peacekeeping and humanitarian personnel, and *further requests* the Secretary-General to continue to provide and deploy **guidance** on addressing sexual violence for predeployment and inductive training of military and police personnel, and to assist missions in developing situation-specific procedures **to address sexual violence**	*просит* Генерального секретаря продолжать и активизировать усилия по проведению в жизнь политики **абсолютной нетерпимости** к сексуальной эксплуатации и сексуальным надругательствам со стороны **миротворческог**о и гуманитарного персонала Организации Объединенных Наций и *далее просит* Генерального секретаря и впредь обеспечивать р**уководящие указания** по противодействию сексуальному насилию для военного и полицейского персонала в период, предшествующий отправке, и в

at the field level and to ensure that technical support is provided to troop and police contributing countries in order to include **guidance f**or military and police personnel on addressing sexual violence in predeployment and induction training [501]	ходе вводного инструктажа, а также оказывать миссиям содействие в разработке ситуативно ориентированных процедур противодействия сексуальному насилию на местах и обеспечивать оказание технической поддержки странам, предоставляющим войска и полицейские силы, в целях включения учебных пособий по борьбе с сексуальным насилием в программы подготовки военного и полицейского персонала в период, предшествующий отправке, и в ходе вводного инструктажа; [419]
Резолюція РБ ООН 2106, 2013 р.	
Requests the Secretary-General to continue and strengthen efforts to implement the policy of **zero tolerance** on sexual exploitation and abuse by United Nations personnel and urges concerned Member States to ensure full accountability, including prosecutions, in cases of such conduct involving their nationals; [502]	*просит* Генерального секретаря продолжать и активизировать усилия по проведению политики **абсолютной нетерпимости** по отношению к сексуальной эксплуатации и надругательствам со стороны персонала Организации Объединенных Наций и настоятельно призывает соответствующие государства-члены обеспечить полную подотчетность, включая судебное преследование, в случаях такого поведения их граждан [420]
Резолюція РБ ООН 2242, 2015 р.	
Welcomes the Secretary-General's continued efforts at implementing his policy of **zero tolerance** of misconduct, in particular the wide-ranging proposals on prevention, enforcement and remedial action which promote greater accountability, including his commitment to bring to public light misconduct by United Nations personnel, as well as his proposal to keep the Security Council informed of developments regarding	*приветствует* постоянно предпринимаемые Генеральным секретарем усилия по осуществлению его политики а**бсолютной нетерпимости** в отношении неправомерного поведения, в частности самые различные предложения в отношении превентивных, правоприменительных и исправительных мер, способствующих повышению подотчетности, включая его намерение предавать огласке случаи неправомерного поведения сотрудников Организации

implementation of his **zero tolerance** policy on sexual exploitation and abuse, and his decision that all countries repeatedly listed in the annexes of his reports on Children and Armed Conflict and Sexual Violence in Conflict are prohibited from participating in United Nations peacekeeping operations, and *urges* those troop- and police-contributing countries that are currently listed to cease such violations and implement actions plans expeditiously, thereby avoiding suspension from peace operations, *further requests* the Secretary- General to include a section on conduct and discipline including, whenever relevant, adherence to his **zero tolerance** policy on sexual exploitation and abuse, in all his reports on country-specific situations to the Security Council [504]	Объединенных Наций, а также его предложение и далее представлять Совету Безопасности информацию, касающуюся осуществления проводимой им политики **абсолютной нетерпимости** к сексуальной эксплуатации и сексуальным над ругательствам, и его решение запретить всем странам, неоднократно упоминавшимся в приложениях к его докладам о детях и вооруженных конфликтах и сексуальном насилии в условиях конфликта, принимать участие в операциях Организации Объединенных Наций по поддержанию мира, и *настоятельно призывает* те предоставляющие воинские и полицейские контингенты страны, которые в настоящее время упомянуты в таких приложениях, прекратить такие нарушения и в кратчайшие сроки осуществить планы действий, чтобы избежать отстранения от участия в операциях по поддержанию мира, *просит также* Генерального секретаря включать раздел, посвященный вопросам поведения и дисциплины, в том числе, когда это уместно, проведению его политики **абсолютной нетерпимости** в отношении сексуальной эксплуатации и сексуальных надругательств, во все его доклады о ситуациях в конкретных странах, представляемых в Совете Безопасности [422]
Дослідження ОБСЄ «Розуміння ролі гендеру в запобіганні та протидії насильницькому екстремізму та радикалізації, що призводять до тероризму»	
One of the key barriers to justice for both men and women remains the stigma around SGBV and intimate partner and family violence. In many societies, it is the victim who is blamed when reporting sexual violence. Due to the	Одним из главных препятствий на пути к правосудию как для мужчин, так и для женщин по-прежнему остаются стереотипы в отношении насилия на сексуальной и гендерной почве, насилия со стороны сексуального

fear of being stigmatized or humiliated, many victims never report such incidents. This is even more common for male victims of sexual violence and **lesbian, gay, bisexual, transgender or queer (LGBTQ)** victims, who may be subjected to additional harassment and violence due to their sexual orientation or gender identity [532]	партнера и семейного насилия. Во многих сообществах в случае сообщения о сексуальном насилии в произошедшем обвиняют именно жертву. Из-за страха быть опозоренной или униженной, многие жертвы никогда не сообщают о подобных случаях. Чаще всего это характерно для мужчин, ставших жертвами сексуального насилия, а также для **лесбиянок, геев, бисексуалов, транссексуалов или кастратов (ЛГБТК)**, которые могут подвергаться дополнительным преследованиям и насилию из-за своей сексуальной ориентации или гендерной идентичности [455]

ПРИКЛАДИ ВИКОРИСТАННЯ РІЗНИХ ВАРІАНТІВ ПЕРЕКЛАДУ ОДНИХ І ТИХ САМИХ ГЕНДЕРНИХ ТЕРМІНІВ

Англійський оригінальний текст	**Чинний російський переклад на сайті ООН**
Резолюція РБ ООН 1888 (2009 р.)	
Urges that issues of sexual violence be included in all United Nations- sponsored peace negotiation agendas, and also urges inclusion of sexual violence issues from the outset of peace processes in such situations, in particular in the areas of pre-ceasefires, humanitarian access and human rights agreements, ceasefires and ceasefire monitoring, DDR and SSR arrangements, vetting of armed and security forces, justice, **reparations,** and recovery/ development [499]	настоятельно призывает, чтобы проблемы сексуального насилия включались в повестку дня всех мирных переговоров, проводимых под эгидой Организации Объединенных Наций, и настоятельно призывает также, чтобы проблемы сексуального насилия были с самого начала предметом обсуждения в рамках мирных процессов по урегулированию таких ситуаций, в частности в период разработки соглашений о прекращении огня, обеспечении гуманитарного доступа и соблюдении прав человека, в период действия прекращения огня и осуществления контроля за соблюдением режима прекращения огня, в ходе осуществления программ разоружения, демобилизации и реинтеграции и проведения мероприятий по реформированию сектора безопасности и реализации мер по проверке военнослужащих вооруженных сил и сил безопасности, отправлению правосудия и выплате **компенсации**, а также в период постконфликтного восстановления и развития [417]
Резолюція РБ ООН 2106 (2013 р.)	
Underlines the important roles that civil society organizations, including women's	*подчеркивает* важную роль, которую сети и организации гражданского

organizations, and networks can play in enhancing community-level protection against sexual violence in armed conflict and post-conflict situations and supporting survivors in accessing justice and **reparations** [502]	общества, включая женские организации, могут играть в усилении на общинном уровне защиты от сексуального насилия в условиях вооруженного конфликта и в постконфликтных ситуациях и в оказании его жертвам помощи в получении **компенсации** и доступа к правосудию [420]
Резолюція РБ ООН 2122 (2013 р.)	
Recalls in this regard applicable provisions of international law on the right to **reparation**s for violations of individual rights [503]	*ссылается* в этой связи на применимые нормы международного права, касающиеся права **на возмещение ущерба** в связи с нарушениями индивидуальных прав [421]

Д 8

ПРИКЛАДИ НЕКОРЕКТНОГО (ВІЛЬНОГО) ПЕРЕКЛАДУ РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ, ЯКИЙ СПОТВОРЮЄ ЗМІСТ ДОКУМЕНТУ

Англійський оригінальний текст	**Чинний російський переклад на сайті ООН**
Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок	
Article 10 (a) The same conditions **for career and vocational guidance**, for access to studies and for the achievement of diplomas in educational establishments of all categories in rural as well as in urban areas; this equality shall be ensured in pre-school, general, technical, professional and higher technical education, as well as in all types of vocational training; [508]	***Статья 10*** *а*) одинаковые условия для ориентации в **выборе профессии или специальности**, для доступа к образованию и получению дипломов в учебных заведениях всех категорий как в сельских, так и в городских районах; это равенство обеспечивается в дошкольном, общем, специальном и высшем техническом образовании, а также во всех видах профессиональной подготовки; [365]
Article 10 (e) The same opportunities for access to programmes **of continuing education**, **including adult and functional literacy programmes**, particulary those aimed at reducing, at the earliest possible time, any gap in education existing between men and women; [508]	*е*) одинаковые возможности доступа к программам **продолжения образования**, включая **программы распространения грамотности среди взрослых** и программы функциональной грамотности, направленные, в частности, на сокращение как можно скорее любого разрыва в знаниях мужчин и женщин; [365]
Article 11 (c) The right to free choice of profession and employment, the right to promotion, job security and all benefits and conditions of service and the right to receive vocational training and retraining, including **apprenticeships**,	*Статья 11* *с*) право на свободный выбор профессии или рода работы, на продвижение в должности и гарантию занятости, а также на пользование всеми льготами и условиями работы, на получение профессиональной подготовки и переподготовки, включая **ученичество, профессиональную подготовку**

advanced vocational training and recurrent training; [508]	**повышенного уровня и регулярную переподготовку;** [365]
Article 11 (d) The right to equal remuneration, including benefits, and to **equal treatment in respect of work of equal value, as well as equality of treatment in the evaluation of the quality of work;** [508]	*Статья 11* *d*) право на равное вознаграждение, включая получение льгот, **на равные условия в отношении труда равной ценности, а также на равный подход к оценке качества работы;** [365]
Article 11 p. 2 (c) To encourage the provision of the necessary **supporting social services** to enable parents to combine family obligations with work responsibilities and participation in public life, in particular through promoting the establishment and development of a network of child-care facilities; [508]	*Статья 11 п.2* *c*) поощрять предоставление необходимых **дополнительных социальных услуг**, с тем чтобы позволить родителям совмещать выполнение семейных обязанностей с трудовой деятельностью и участием в общественной жизни, в частности посредством создания и расширения сети учреждений по уходу за детьми; [365]
Article 14 p. 2 (d) To obtain all types of training and education, formal and non-formal, including that relating to functional literacy, as well as, inter alia, the **benefit of all community and extension services, in order to increase their technical proficiency;** [508]	*Статья 14 п.2* *d*) получать все виды подготовки и формального и неформального образования, включая функциональную грамотность, **а также пользоваться услугами всех средств общинного обслуживания, консультативных служб по сельскохозяйственным вопросам, в частности для повышения их технического уровня;** [365]
Article 14 p. 2 (f) To participate in all **community activities;** [508]	*Статья 14 п.2* *f*) участвовать во всех видах **коллективной деятельности**; [365]
Article 14 p. 2 (g) To have access to agricultural credit and loans, **marketing facilities, appropriate technology** and equal treatment in land and agrarian reform as **well as in land resettlement schemes**; [508]	*Статья 14 п.2* *g*) на доступ к сельскохозяйственным кредитам и займам, **системе сбыта**, **соответствующей технологии** и на равный статус в земельных и аграрных реформах, а **также в планах перезаселения земель;** [365]

Резолюція РБ ООН 1960 (2010 р.)	
Expresses its intention to give due consideration to sexual violence in mandate authorizations and renewals and to request the Secretary-General **to include, as appropriate, gender expertise in technical assessment missions;** [501]	*выражает свое намерение* должным образом учитывать проблемы сексуального насилия при установлении или продлении мандатов и просить Генерального **секретаря включать, в соответствующих случаях, советников по гендерным вопросам в миссии по проведению технических оценок;** [419]
Конвенція Ради Європи із запобігання насильства стосовно жінок та домашнього насильства і боротьбу із цими явищами	
Article 13 – Awareness-raising [483]	**Статья 13 – Просветительская деятельность** [366]
Article 16 – Preventive intervention and **treatment** programmes 2 Parties shall take the necessary legislative or other measures to set up or support **treatment programmes aimed at preventing perpetrators**, in particular sex offenders, from reoffending [483]	Статья 16 – Профилактическое вмешательство и **лечебные** программы Стороны принимают необходимые законодательные или иные меры для разработки или оказания **поддержки программам лечения, направленным на профилактику рецидивов** со стороны лиц, совершающих акты насилия, прежде всего лиц, совершающих акты сексуального насилия [366]
Article 27 –Reporting Parties shall take the necessary measures to encourage any person witness to the commission of acts of violence covered by the scope of this Convention or who has reasonable grounds to believe that such an act may be committed, or that further acts of violence are to be expected, to report this to the competent organisations or authorities [483]	**Статья 27– Сообщения** Стороны принимают необходимые меры для поощрения любого лица – свидетеля совершения актов насилия, подпадающих под сферу действия настоящей Конвенции, или лица, у которого есть разумные основания считать, что подобный акт может быть совершен, или что ожидаются дальнейшие акты насилия, сообщать об этом в компетентные организации или органы власти [366]
Article 28 – Reporting by professionals Parties shall take the necessary measures to ensure that the	**Статья 28 – Сообщения специалистов** Стороны принимают необходимые меры для обеспечения того, чтобы правила конфиденциальности, налагаемые на

confidentiality rules imposed by internal law on certain professionals do not constitute an obstacle to the possibility, under appropriate conditions, of their reporting to the competent organisations or authorities if they have reasonable grounds to believe that a serious act of violence covered by the scope of this Convention, has been committed and further serious acts of violence are to be expected [483]	основании внутреннего права на некоторых специалистов, не составляли препятствия в отношении возможности, при определенных условиях, направления ими сообщений в компетентные организации или органы власти, если у них есть разумные основания считать, что был совершен серьезный акт насилия, подпадающий под сферу действия настоящей Конвенции, или что можно ожидать последующих серьезных актов насилия [366]

ПРИКЛАДИ ЗВУЖЕННЯ СТАТУСУ СУБ'ЄКТНОСТІ ОСІБ, ПРАВА ЯКИХ РОЗГЛЯДАЮТЬ В МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТАХ

Англійськомовний оригінальний текст	**Чинний російський переклад на сайті ООН**
Резолюція РБ ООН 2106 р., 2013 р.	
Reiterates the importance of addressing sexual violence in armed conflict whenever relevant, in mediation efforts, ceasefires and peace agreements; *requests* the Secretary-General, Member States and regional organizations, where appropriate, to ensure that **mediators and envoy**s, in situations where it is used as a method or tactic of war, or as part of a widespread or systematic attack against civilian populations, engage on sexual violence issues, including with women, civil society, including women's organizations **and survivors of sexual violence,** and ensure that such concerns are reflected in specific provisions of peace agreements, including those related to security arrangements and transitional justice mechanisms; *urges* the inclusion of sexual violence in the definition of acts prohibited by ceasefires and in provisions for ceasefire monitoring; *stresses the need for* the exclusion of sexual violence crimes from amnesty provisions in the context of conflict resolution processes [502]	*вновь заявляет* о важности учета во всех соответствующих случаях проблемы сексуального насилия в условиях вооруженного конфликта в посреднической деятельности и в соглашениях о прекращении огня и об установлении мира, *просит* Генерального секретаря, государства-члены и региональные организации при необходимости обеспечивать , чтобы в ситуациях, когда сексуальное насилие используется в качестве метода или тактики ведения войны или в рамках широко распространенных или систематических нападений на гражданских лиц, **посредники и посланники** осуществляли взаимодействие по вопросам сексуального насилия, в том числе с женщинами, гражданским обществом, включая женские организации, **и жертвами сексуального насилия**, и обеспечивали учет таких вызывающих озабоченность аспектов в конкретных положениях мирных соглашений, в том числе соглашений, касающихся мер обеспечения безопасности и механизмов правосудия в переходный период, *настоятельно*

	призывает к включению сексуального насилия в определение деяний, запрещенных в соответствии с соглашениями о прекращении огня, и в положения о контроле за прекращением огня и *подчеркивает необходимость* исключения преступлений, связанных с сексуальным насилием, из сферы действия положений об амнистии в контексте процессов урегулирования конфликтов [420]
Recognizing the importance of providing timely assistance **to survivors of sexual violence,** urges United Nations entities and donors to provide non-discriminatory and comprehensive health services, including sexual and reproductive health, psychosocial, legal, and livelihood support and other multi-sectoral services for survivors of sexual violence, taking into account the specific needs of persons with disabilities; *calls for* support to national institutions and local civil society networks in increasing resources and strengthening capacities to provide the abovementioned services to survivors of sexual violence; *encourages* Member States and donors to support national and international programs that assist **victims of sexual violence** such as the Trust Fund for Victims established by the Rome Statute and its implementing partners; and *requests* the relevant United Nations entities to increase allocation of resources for the coordination of gender- based violence response and service provision [502]	*признает* важность оказания своевременной помощи **жертвам сексуального насилия,** настоятельно призывает структуры Организации Объединенных Наций и доноров предоставлять жертвам сексуального насилия неизбирательную и всестороннюю медицинскую помощь, включая охрану сексуального и репродуктивного здоровья, психологическую, правовую и связанную с предоставлением средств к существованию поддержку и другие комплексные услуги, принимая во внимание особые потребности инвалидов, *призывает* оказывать национальным учреждениям и местным сетям гражданского общества помощь в увеличении объема ресурсов и расширении возможностей для предоставления указанных услуг лицам, подвергшимся сексуальному насилию, *рекомендует* государствам-членам и донорам оказывать поддержку национальным и международным программам оказания помощи **жертвам сексуального насилия,** таким как Целевой фонд для потерпевших,

	учрежденный Римским статутом и его партнерами по осуществлению деятельности, и *просит* соответствующие структуры Организации Объединенных Наций увеличить объем ресурсов, выделяемых для координации мер реагирования на гендерное насилие и предоставления услуг [420]

Д 10

РЕКОМЕНДАЦІЇ З КОРЕКТНОГО ВИКОРИСТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ВИСВІТЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ТЕМАТИКИ В СТРАТЕГІЧНОКОМУНІКАТВИНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Здійснити дискурс-аналіз перекладів міжнародних документів з гендерної проблематики щодо коректності їх українськомовних перекладів та відповідності оригіналу.

2. Для з'ясування коректності перекладів міжнародних документів створити Робочу групу, до складу якої варто включити державних службовців, урядовців, фахівців безпекових інституцій, лінгвістів, а також представників міжнародних організацій, насамперед системи ООН – ООН Жінки, Фонду народонаселення ООН, громадських жіночих та феміністичних організацій.

3. Відмовитися від використання російських перекладів міжнародних документів як основи для здійснення українських перекладів.

4. Здійснювати усі переклади українською мовою з робочих мов міжнародних організацій (ООН, РЄ – англійська, французька).

5. Розробити рекомендацій для перекладачів, редакторів та коректорів щодо коректного перекладу гендерної термінології в текстах міжнародних документів.

6. Розробити програму тренінгів і провести навчання для перекладачів, редакторів і коректорів.

7. Провести інформаційні сесії з тематики коректного використання гендерної термінології для тих, хто послуговується документами у сфері гендерної рівності для уніфікації термінології.

Після коригування перекладу документів оновити їх тексти на офіційних сайтах, насамперед на сайті Верховної Ради України.